

XXX QUESTIONES SUPER LIBROS REGUM.

Amabili magistro domino CLAUDIO sedis Taurinensis episcopo THEUTMIRUS^a Filius vester, omniumque abbatum minimus abba^b in Domino æternam salutem.

Mi pater et magister, librum Exodi quem misisti, relegi, quo gaudio immenso gavisus sum. Sicut^c de epistolis magistrigentium Pauli in alia epistola quam misi ipse^d, cognoscetis. Nam et venerabilis Pater Leidrath^e quondam episcopus Laudensis, cum hoc audisset, gavisus est et ipse, rogavitque cum mihi multum ad scribendum^f, et miratus fuit, cur epistolam illi non misistis ex tanto tempore. Et promisit, quod ipse suam epistolam vobis missurus sit: valde enim desiderat visionem vestram, si fieri potuisset. Et si non visionem corpoream, vel epistolam^g. De domno Nimbridio patre nostro archiepiscopo Narbonense^h quid dicam? Quam immenso fuit repletus gaudio; quoniam de expositione præfati libri ei dixi!

A Quam humiliter eum mihi petiit ad legendum vel scribendum! Et miratus fuit et ipse cur vestram epistolam ei non misistis: Mittite, quæso, crebras epistolas in his partibus episcopis, abbatibus ac monachis, maxime si vobis placet, mihi filio vestro. Qui semper hoc æstuo et desidero. Inter cætera rogo illas quæstiones de Regumⁱ, quas vobis in brevi scheda misit^j, ut mihi elucidatas mittatis, non solum secundum historiam, sed etiam secundum allegoriam, vel tropologiam. Primum quantum ad historiam stare potest: Secundum si allegoria recipit: Tertium vero per omnia moralitate. Nam et de illis quæstionibus triginta quas, Nothelino^k petente, Beda presbyter exposituit de præfato libro Regum, ideo non petivi exponendas vobis, quia uno in corpore, cum B exposito de templo Salomonis sicut a præfato presbytero Beda expositum est, apud nos habentur. Inter hæc omnia ut et ipsas quæstiones quas misi^l, cor-

^a De Teutmiro, seu Theodomiro, vel Teutlimyro isto hæc tradit Mabillon: [pag. 92 analect. editionis Paris. 1723 in annot. ad præfationes Claudii] « Theodomirus, cui prior inscripta est præfatio, Gallus abbas fuit, præeratque centum quadraginta monachis sub regula S. Benedicti, ut ipse testatur in epistola contra Claudium scripta, cujus fragmenta refert Jonas in lib. III Operis præcitati. Abbatem in Gallia fuisse, non vero in Hispania uti aliquando suspicatus sum, colligo ex Jonæ lib. I de eodem Claudio hunc in modum loquentis: *fertur in sugillatione ejusdem abbatis, totiusque Gallicanæ Ecclesiæ tantæ prolixitatis vomisse libellum, etc.* At cujus loci abbas fuerit, mihi hæc tunc incertum. » Revera a Theutymiro accusatum fuisse Claudium ostendit manifesto ea ipsa Claudii præfatio, quam secundis Commentariis in libros Regum præponit; quam quidem præfationem deinceps dabimus. Scripsisse autem adversus Claudium, declarant ea, quæ ex Claudio adversus Theutymyrum scribente allegat Dungalus.

^b « Abba absque passim reperitur, » inquit eruditissimus Ducange [in Glossario ad vocem *Abbas*], et hæc exempla allegat: « Abba Felix apud Facundum Herimianensem libro contra Mocianum. Idem tamen postea: *Lampridius presbyter, et abbas Hierosolymitani monasterii.* Abbo de obsidione Parisiensi libro II.

Tempestate sub hac Hugo princeps obiit abba.

Alibi:

Ebolus fortissimus abba.

Odo in vita S. Maioli: *Et ab omnibus dominus, et abba honoratur.* Bernardus Morlanensis de contemptu mundi:

Qui bene disputat, et cito computat arte scholarum
Non petit scilicet, at petit artibus abba creari. »

Alia deinde exempla subjicit, quæ si vis consule: neque enim opus est in re exploratissima copiosior esse. ^c In codice legitur sine, errore utique manifesto, quem ante me notavit clariss. Zacharias.

^d Vox ipse tam referri potest ad Theutmyrum mittentem, quam ad Claudium recipientem litteras. Solebant enim ea ætate, dum præstantem aliquem virum alloquebantur, plurali verbo eum alloqui, retento quandoque singulari nomine illius, quem alloquebantur.

In hac ipsa periodo: *Mi pater et magister, librum quem misisti..... cognoscetis: et deinceps: miratus fuit et ipse, cur vestram epistolam ei non misistis. Mittite etc.* Et rursus expressius: *uno advenitur in corpore, et ut ipse nostis, etc.... oratio multum valet, ut ipse nostis.* In epistola etiam Ludovico Pio missa, quæque præfatio quædam est expositionis in epistolam ad Ephesios: *Obsecro clementiam vestram, ut non mihi sitis molestus exactor, etc.*

^e Teldrathus legit clariss. Zacharias. Sed levisima est hæc varietas. Cæterum nomina ipsa ex Germanicis linguis desumpta non raro in vetustis epistolis, et diplomatibus expressissime occurrunt. De hoc Leidrath, sen, si vis Teldratho ea consule, quæ traduntur in Gallia Christiana [de archiepiscopis Lugdunensibus].

^f Implexa, mea quidem sententia, syntaxis hæc est: ex ea tamen facile eruimus rogatum fuisse a Leidratho Theutmyrum, ut ad Claudium scriberet.

^g In exemplari ad me misso ad hunc modum legitur: *Et si non visionem corporea vel epistola.* Dudum vero nos docuerunt Baluzius, alique viri eruditi in codicum lectione detriti, lineolam, quæ cum superposita alicujus vocis extremæ litteræ est, *m* indicat, quæ vox ea clauditur, vel amanuensium negligentia sæpe deesse, vel codicis ipsius antiquitate, et situ oblitteratam esse: quam propterea lector substituat, necesse est.

^h De voce *domnus* consule quæ tradit Ducange in Lexico. Quod ad Nimbridium hunc atinet, reliqui veteres de eo silent.

ⁱ Supple libro.

^j Leidrath, aut si vis, Nimbridius, de quibus paulo ante dixerat.

^k In exemplari ad me misso legitur Nothelino at Notelmo legit Zacharias, qui codicem ipsum inspexit. Utramque lectionem admittent vetusti codices, iis scilicet temporibus scripti, quibus litteræ *i* nulla super imponebatur lineola, punctum nullum. Arbitratur autem idem clariss. Zacharias eum Nothelimum hic indicari, qui Londinensis presbyter primum fuit, tunc Cantuariensis archiepiscopus.

^l In exemplari ad me misso legitur *mihi*. Legendum tamen arbitror *misi*: quod deinceps repetit: *ego enim non per ordinem misi.*

rigatis, et per ordinem exponatis : et quicquid imperito sermone locutus fuerim^a, ut magister, ita discipulum emendate. Ego enim non per ordinem nisi propter quandam agilitatem et negligentiam scriptoris : vos vero, ut historia se habet, ordinate.

1. *Et suscitabo mihi Sacerdotem fidelem.* I. Reg. 2. 35.

2. *Et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.* I. 3. 19.

3. *Et percussit de populo septuaginta viros, et quinquaginta plebis.* I. 6. 19. (Vulgatus tamen interpretres habet : *quinquaginta millia plebis.*)

4. *Ex qua die mansit arca* (Vulgatus addit : *Domini*) *in Cariathiarim, multiplicati sunt dies ejus etc.* I. 7. 2.

5. Quod ait Jonathan ad David : *Si vixero, facies mihi misericordiam etc.* I. 20. 14.

6. ^b *Fecit Salomon festivitatem celebrem et omnis Israel cum eo.* III. 8. 65

7. *In diebus ejus edificavit de Achiel de Bethel Hierico.* III. 16. 34. (At Vulgatus habet : *Hiel de Bethel.*)

8. *Hæc faciant mihi dii, et hæc addant, si suffecerit pulvis Samariæ pugillo universi populi, qui sequitur me.* III. 20. 10. (Sed Vulgatus habet *pugillis.*)

9. *Tertia pars vestrum introeat Sabbato, et observet excubitum domus regis.* IV. 11. 6. (At in nostra versione legitur *excubias.*)

10. Quod ait Abigail ad David : *Si enim surrexerit homo aliquando persequens te, etc.* I. 25. 29.

11. *Et præcepit, ut docerent filios Juda arcum.* II. 1. 18.

12. *Et percussit Moab, et mensus est eos funiculo.* II. 8. 2.

13. *Ipse esset quasi tenerrimus ligni vermiculus.* II. 23. 8. (Vulgatus habet *est.*)

14. *Ipse descendit, et percussit leonem in media cisterna.* II. 23. 20.

15. *De templo, quod habebat triginta cubitos in altitudinem.* Et in libro Paralipomenon *habebat centum viginti.* Reg. III. 6. 2. II. Paralip. 3. 4.

16. *Ostium medii lateris in parte erat domus dexteræ.* III. Reg. 6. 8.

17. *Textitque domum laqueariis cedrinis.* III. 6. 9. (At in Vulgata habetur : *textit quoque.*)

^a Aneeps hæreo num legendum sit, fuerit, an fuerim. Postremum hoc clariss. Zachariæ placet. Et revera subrustice de episcopo loquitur Theuthmirus, si de propositis a Leidratho, aut Nimbridio quæstionibus hæc pronuntiet : *ut magister, ita discipulum emendate.* At ab horum altero fuisse propositas has triginta quæstiones, quarum solutionem Theuthmirus efflagitat, indicare videtur ipsemet Theuthmirus, cum hæc subjicit : *has quæstiones XXX atque apertiones illarum, si prudentiæ vestræ placet, cum illis quæstionibus de prædicto libro Regum, quas misi sanctitati vestræ explanandas, cum a vobis explanatæ fuerint, ordine suo, uno aduentur in corpore.* Efflagitare vero se, ut et harum, et earum etiam, quas ipse ad Claudium solvendas misit, et explicandas,

A 18. *Cumque imminerent vectes, et apparerent summitates eorum foris sanctuarium, etc.* III. 8. 8. (At legendum *eminerent*, uti habet communis lectio.)

19. *Produxitque filium regis, et posuit super eum diadema, et testimonium.* IV. 11. 12.

20. *Et non febat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam.* IV. 12. 15.

21. *Ipse percussit Edom in valle Salinarum.* IV. 14. 7.

22. *Ipse restituet terminos Israel ab introitu Emath.* IV. 14. 25.

23. *Et unaquæque gens fabricata est deum suum.* IV. 17. 29. (Lectionem hanc proponit rectissime Vulgata, et sequitur clariss. Zacharias : *at in exemplari ad me misso legitur domum suam.*)

B 24. *Ubi est deus Emath, et Arphath ! Ubi etc.* IV. 18. 34. (Vulgata *Arphad.*)

25. *Ascendit umbra decem unius.* IV. 20. 9. (At legendum est cum Vulgata : *Vis, ut ascendat, etc. nisi vis indicari versic. 11. jam descenderat, etc.*)

26. *Quæ habitabat Jerusalem in secunda.* IV. 22. 14.

27. *Contaminavit quoque Topheth, quod est in valle filii Ennon.* IV. 23. 10.

28. *Abstulit quoque equos, quos dederant reges Juda Soli.* IV. 23. 11.

29. *Excelsa quoque, quæ erant in Jerusalem, ad dexteram partem montis offensionis, etc.* Ibid. v. 15.

C 30. *Et transtulit omnem Jerusalem, et universos principes etc.* IV. 24. 14.

Has quæstiones triginta, atque apertiones illarum, si prudentiæ vestræ placet, cum illis quæstionibus de prædicto libro Regum, quas misi sanctitati vestræ explanandas, cum a vobis explanatæ fuerint, ordine suo, uno aduentur in corpore, et ut ipse nostis, et vestram præfationem, et meam petitionem, quasi præfatiunculas in capite explanationum, de præfatis quæstionibus adnotate, et in omnibus scripturis, quas istis in partibus mittitis, mei non obliviscamini ; sed semper admonere dignemini quid agere debeam. Maxime in orationibus obsecro, ut ipse rogetis Dominum pro me, et per stadium vestrum alii etiam rogent. Si enim unius *justi oratio multum valet* (*Jac. 5. 16.*) ut ipse nostis, quanto magis multorum *assidua* ? Vale, mi pater, et in spiritualium filiorum prosperis semper polle.

D Claudius uno corpore complectatur, et explicatas, illustratasque Theuthmiro remittat. Cæterum, sive is, sive alter proposuerit, tam illæ, quam aliæ, quas deinceps recenset, dissolvendæ erant, atque illustrandæ, ejus rogatu, a Claudio.

^b Sequor prorsus exemplar ad me missum : nam editum a P. Zacharia quæstionem hanc, et tres subsequentes colloca post eam, quæ ad hunc modum incipit : *Cumque imminerent vectes, et ordine XIX est.* Tum vero chronologiam sequimur, et Ecclesiasticæ Historiæ seriem : Quam tamen in his quæstionibus proponendis minime a Theuthmiro fuisse servatam affirmat ipsemet. Recole nuper dicta : *per ordinem exponatis.... Ego enim non per ordinem misi, etc.*

1. ^a Fuit vir unus de Ramatha in Sophin de monte Effratim, et nomen ejus Hecana. Et post pauca. Habuit uxores duas : nomen uni Annæ, et nomen secundæ Fennæ. 1. Reg. 1. 1. et 2. Quid significat vir iste : vel duæ uxores ejus, una secunda, alia infecunda? Et cur de Anna scribitur : quod affligebat quoque eam æmula ejus, et vehementer angebat? Et reliqua vers. 6.

2. Cum redeunte tempore ascenderent templum Domini, et sic provocabat eam. Porro illa stebat, et non capiebat cibum, usque dum dicit : Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati. Et reliqua. v. 7. etc.

3. Ezultavit cor meum in Domino, usque dum dicit : Dominus judicabit finem terræ, et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui. Cap. B 2. 1, usque ad 11.

4. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini puer accinctus ephot ^b. quod erat ephot, usque dum dicit : abierunt in locum suum. 2. 18, 19, 20.

5. Visitavit ergo Dominus Annam, et concepit et peperit tres filios, et duas filias : (Ibidem v. 21.) Et ipsa supra prophetans dicit : Sterilis peperit plurimos. (v. 5.) Alibi peperit septem ^c. Quid sibi vult hoc ?

6. Cur dicitur per virum Dei ad Heli : Quare abjecisti munera mea, et victimam meam, quam præcepi, ut offerretis in templo, usque dum dicit : Qui contemnunt me erunt ignobiles. Ibidem v. 29, et 30. (Sed cum aliquo discrimine Vulgata sic vertit : Quare calce abjecistis victimam meam, et munera C mea, quæ præcepi, ut offerrentur etc.)

7. Ecce dies veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua. Et videbis Christum æmulum tuum in universis prosperis Israel, usque dum dicit : comedam buccellam panis. Ibid. v. 31. usque ad finem capituli. (Sed Vulgata non nihil distat : habet enim : Et videbis æmulum tuum in templo, etc.)

8. Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, usque dum dicit : Nec poterat videre lucernam Dei, priusquam extingueretur, et Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca, etc. Cap. 3. v. 1, usque ad tertium. (Hoc quoque comprehenso, sed cum discrimine, quod in Vulgata hæc habentur : nec poterat videre : lucerna Dei, antequam D extingueretur, Samuel. etc.)

9. Quid significat, quod arca Dei translata a Philistæis, et in templo Dagon posita, altera die ante arcam Dei invenitur Dagon. Tertia die caput, et palma ejus duæ abscissæ erant super limen, et ipse truncus remanserat. Et reliqua. cap. 5. v. 1, 2. 3. 4. et 5. (Si clarius id vis expressum, sic corrige : ante arcam

^a Recole annotationem 11.

^b Ephot, et similes voces paulo aliter conscriptas ac Vulgata habeat, et Hebraica lingua exposcat, refer in consuetudinem earum regionum, quas incolebat Theuthimirus ; aut, si vis, in amanuensem : solent enim [quod dudum critici animadverterunt] imperiti amanuenses, si præsertim, qui ex

A Dei jacens invenitur Dagon : et postea tertia die.)

10. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium, usque dum dicit : Sed et satrapæ Philistinorum sequebantur arcam Domini, usque ad terminos Bethsame. Ibidem ver. postremo, seu 12, usque ad finem versiculi 12 capituli subsequentis, id est 6.

11. Porro Bethsamitæ metebant triticum, usque dum dicit : At urbe murata usque ad villam, quæ erat absque muro, et usque ad Abel magnum, super quem posuerunt arcam Domini. Propter quod dicit Abel magnum ? Et reliqua. Inducantur hic versiculi 13, et subsequentes usque ad 18 (eo comprehenso, capituli 6.)

12. Quare de Samuel scribitur, quod judicaverit Israel cunctis diebus vitæ suæ, cum in vita sua auiserit principatum ? (Consule vers. 15, et subsequentes capituli 7.)

13. Cum unxisset Samuel Saulem in regem, ait ad eum : Cum abieris hodie a me invenies duos viros juxta sepulcrum Rachel, in finibus Benjamin in meridie salientes magnas foveas. Et liberabis populum ejus de manu inimicorum ejus. cap. 10. 2. (Sed multum distat codicis hujus interpretatio a Vulgata, quam consulas volo.) Cur Saul bis ungitur ? Et David tertio ? Et reliqua.

14. Quare de Saul scribitur : filius unius anni erat Saul cum regnare cœpisset, et duobus annis regnavit super Israel, cap. 13. 1. cum supra legatur quod ab humero et sursum emineret omni populo. cap. 9. 2.

15. Cur in eodem libro scribitur : Quod faber ferrarius non inveniebatur in tota terra Israel ; et quod retunsæ erant acies vomerum et ligonum, et tridentium et securium, usque ad stimulum corripendum. Et reliqua. 13. 20. 21. Unde hæc sine fabro ?

16. Quare de Jonathan scribitur : quod extendere manu, et intinxerit in favum mellis, quem comedisset, illuminati sunt oculi ejus. 14. 27. Quomodo intinxit, si non vidit ? Si videbat, quomodo illuminatus est ? Et reliqua.

17. Cum Dominus misisset Saul percutere peccatores Amelech, cur pepercit Chineo, dicens post pauca ? Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum ascenderent de Ægypto. Et reliqua. 15. 1., 6. Quis est hic Chineus ? et ubi legitur hanc misericordiam fecisse ?

18. Cur Samuel dixit Agag regi ? Siccine separat amara mors ? Usque dum dicit in frustra concidit Samuel Agag coram Domino. 15. 32. et subsequens.

19. Cur de David scribitur, quod eo tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philistæos, ait ad Abner principem militiæ : De qua stirpe de-

dictantis voce conscribunt, ad eum modum voces scripto exprimere, quo ipsi pronuntiant : multi autem litteras t, et d promiscue usurpant, et alteram alterius loco adhibent.

^c Vide quæ annotatione nona ad sermonem S. Antipatri tradidi.

scendit hic adolescens, Abner? Et reliqua. 17. 55. A Cum supra legatur quod armiger Saul fuisset David antea, et citharam in conspectu ejus percutiebat. Et reliqua. 16. 21., 23. Et cur Goliath spurius dicebatur? 17. 4. 23. Et addidit *Jonathan dejurare David.* 20. 17.

20. Cur David contra Philistæum pergens ad præliandum, arma Saul portare noluit, sed quinque lapides de torrente in pera sumpsit, tamen unum solum projecit, et Philistæum percussit? Et reliqua. 17. 39. 40 et 49.

21. Quare Saul iratus dixit ad Jonathan filium suum. *Fili mulieris virum ultro rapientis?* 20. 30.

22. Cum David fugeret ante Saul, venit ad Abimelech in Nobe. Et reliqua usque dum dicit: *porro via hæc polluta est.* 21. 1. 5. Unde erat polluta? Et additur: *hodie sanctificabitur in vasis meis.* v. 5.

23. De Ceila civitate, quam oppugnavit David si aliud nomen habuisset, an non. Cum minime recolo quod de hac civitate mentionem faciat Scriptura, nisi in propheta, ubi legitur: *Væ Ceila, Ceila civitas, quam oppugnavit David.*

24. Quomodo intelligendum est de Saul, quod in extremis consuluerit pythonissam? Et legitur, quod suscitaverit ei Samuel, et dixerit ei Samuel: *Cras tu et filii tui mecum eritis:* Si juxta litteram stare potest, ut Samuel suscitaret pythonissa. 28. 7. et seqq.

25. Cur Gelboe montes a David maledicantur in morte Saul, et filiorum ejus? II. Reg. 1. 21. Si juxta litteram stare possit.

26. Quomodo intelligendum est hoc quod David plangens Abner, maledicensque Joab, dixit: *Non deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, et leprosus: tenens fusum, et cadens gladio, indigens pane?* II. 3. 29. Et reliqua.

27. Quid significat quod filii Remmon Berothitæ, Rechab et Baanna ingressi sunt fervente die domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie, usque dum dicit: *præcepit David pueris suis interficere eos: caput autem Isboseth tulerunt, et sepelierunt in sepulcro Abner in Ebron.* II. 4. 5. Et reliqua.

28. *Et abiit David, et omnes viri, qui erant cum eo in Jerusalem ad Hiebusæum habitatorem terræ: dictum est David ab eis non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos et claudos dicentes: non ingredietur David huc.* Et reliqua. II. 5. 6. etc.

29. *Cæpit autem David arcem Sion: hæc est civitas David. Quid est arcem?*

30. *Proposuerunt enim in die illa præmium, qui percussisset Hiebusæum, et tetigisset domatum fuscus.* (legendum ut arbitror est cum Vulgata fistulas, et abstulisset claudos, et cæcos odientes animam David, usque dum dicit: *Dominus exercituum erat cum eo.*) Ibi. v. 7. et seqq.

31. *Cum quadam vice venissent Philistiim contra David in valle Rophaim, et ipse consuluit Dominum. Cui respondit Dominus: Gira post tergum pirorum,*

et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pirorum, tunc inibis prælium, usque dum dicit: et percussit Philistiim de Gabaa usque dum venias Iazer. Et reliqua. v. 32. etc.

32. Quare percutitur Oza, qui manu tenuit arcam Domini, ne laberetur e plaustro in terram. Et quid significet temeritas ejus, vel recalcitratio bobum, qui trahabant eam. Et reliqua. 6. 6. 7. etc.

33. *Cumque intrasset arca Domini in civitate David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram vidit David regem subsilientem, atque saltantem coram Domino, et desepxit eum in corde suo, usque dum dicit: Ero humilis in oculis meis.* Et reliqua. 6. 16. usque ad 22., versiculum (eo comprehenso.)

34. Cur Nathan dixit ad David, ut ædificaret domum Domini, et postea prohibuit eum. Et reliqua, usque dum dicit: *secundum omnia verba hæc.* Et post pauca. *Sic locutus est Nathan ad David.* Et reliqua. 7. 3. etc.

35. *Post hæc percussit David Philistiim, et humiliavit eos, et tulit frenum tributi de manu Philistiim, et percussit Moab et mensus est eos funiculo cœquans terræ, et reliqua.* 8. 1. 2. etc.

36. *Joab autem filius Sarviæ erat super exercitum: porro Josaphat filius Ahilud a commentariis. Et Sadoch filius Achitob, et Achimelech filius Abiathar sacerdotes, et Sarajas, scriba. Banajas filius Joadæ super Cerethi et Phelothi: filii autem David sacerdotes erant.* 8. 16., 17., 18. Qui erant Celethi et Phelothi? Vel filii David quomodo erant sacerdotes, cum non essent de tribu Levi? Et reliqua.

37. Cur de Absalon scribitur, quod *erexerat sibi titulum, dicens non habeo filium.* 18. 18. cum in eodem libro supra scriptum sit, quod *habuerit tres filios, et unam filiam nomine Thamar elegantis forma?* Et reliqua. 14. 27.

38. Quare autem inter numerum fortium David scribatur de uno quolibet eorum, hæc, vel alia fecit, sed usque ad tres non pervenit. Qui fuerint hi tres? aut cur hoc scribitur? 23. 19. etc.

39. Quare culpatur David per numerationem populi. II. Reg. 24. 1. Cum Josaphat, cæterique reges populum numeraverint, et inculpabiles, et sine vindicta permanserint? et cætera usque in finem. IV. Reg. 3. 6. (At quod hio de Josaphat dicitur, de Joram, cum quo foedus inierat Josaphat, dicendum est. Hæc habet Scriptura: *Egressus est igitur rex Joram in die illa de Samaria, et recensuit universum Israel, misitque ad Josaphat etc.* Ab Amasia tamen rege Judæ minime malo, recensitos fuisse subditos, discimus ex II. Paral. 21. 5.

40. Cur de David scriptura est, quod *senuerat, cum septuaginta non supergressus sit annos, et operus vestibis non calefiebat? Et quod inventa adulescentula speciosa Abisach Sunamite, dormiebat cum rege, et ministrabat ei: rex vero non cognovit eam?* III. Reg. 1. 3. cum in fortiore ætate legamus, et videamus cum feminis coire viros. Et reliqua.

41. Quid sibi vult quod David ultimo vitæ suæ tempore, Salomoni filio suo præcepit de Joab, et Semei, quibus ante pepercerat, ne inultos eos dimitteret, sed deduceret canos eorum cum sanguine in inferno? Ibi. 2. 5. 8.

42. Quid est quod dixit de Joab? *posuit cruorem prælii in baltheo suo, qui erat circa lumbos ejus, et in calceamento suo, quod erat in pedibus ejus.* Ibid. v. 5.

43. Quid significet Adonias, qui Abisac petivit in conjugio, pro qua re a Salomone præcipitur occidi. Ibi. v. 20. etc. Et quid est, quod frequenter scribitur in hoc libro? *Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat.* Ibid. v. 23. etc. Erat hoc sacramentum, an non?

44. *Dixit autem Salomon Dominum ambulans in præceptis David patris sui, excepto quod in excelsis ambulabat, et accendebat thimiam.* 3. 5. Quid erat *excelsa*, quod frequenter in hoc libro legitur? Et cur Samuel non culpatur, qui in excelso legitur immolasse? (I. Reg. 9. 12. 14.) III. Reg. 3. 2.

45. Quid significant illæ duæ mulieres meretrices, quæ venerunt ante Regem Salomonem? III. 3. 16.

46. *Porro Giblii præparaverunt ligna, et lapides ad edificandum domum.* III. 5. 18.

47. Cum legatur expressius in libro Regum. III. 8. 9. absque Paralipomenon II. 5. 10. quod in arca non esset aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moises. Et reliqua: cum Apostolus scribat ad Hebræos. 9. 4. quod in arca sunt *tabulæ, Virga Aaron, et Manna.* Si non erant, cur Apostolus dixit? Et si erant, quis ea misit ibi? Et si fuerit ista virga Aaron, unde in Ægypto fuere signa facta, et in mari, atque in heremo, an alia? et quid de ipsa Arca factum est? vel si sit unquam (*videnda ut puto*) visura ab omnibus.

48. *Cum nebula implexset domum Domini, ait Salomon: Dominus dixit, ut habitant in nebula.* 8. 10. 11. 12. Ubi legitur quod Dominus dixisset?

49. Si in Templo, ubi erat Altare incensi, et candelabrum, et lucernæ, missæ sint propositionis panes? Si introibant ibi alii, nisi ordo Sacerdotum et Levitarum: Et si ibi erat conventus plebium? Aut si soli Sacerdotes, sive Levitæ (Supple. *degebant, seu illuc ingrediebantur?*)

50. Dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ, quæ cum non placuissent ei, appellavit ea terram Cabul usque in diem hanc. Quid est hoc? Scire volo. 9. 11. 12. 13.

51. Quid sibi vult, quod Moises in heremo ad constructionem tabernaculi, non ex alienis, sed ex Hebræis habuit constructores? Exo. 35. 50. et subsequens. (Deesse videtur pars altera quæstionis: cur scilicet Salomon virum Syrum adduxit ad templi, et suppellectilis sacræ constructionem? *Misit quoque rex Salomon, et tulit Hiram de Tyro.* III. Reg. 7. 14.)

52. Fecitque Salomon de lignis thinis fulchra domus Domini, et domus regis. Cujus generis erant

A ligna thina? Et post pauca dicit: non sunt allata hujusmodi thina, neque visa usque in præsentem diem. 10. 11, et 12. Et quid Ophir, et ubi, unde fuerunt allata? 5. 11.

53. Cui altare holocaustorum in tabernaculo, et in templo ex ligno quidem factum, ære autem coopertum. Exo. 38. 1. ab igne non consumebatur, cum jugiter ignis arderet in eodem altari?

54. *Fecit Salomon ducenta scuta de auro puro.* 10. 16. Et post pauca: *Posuitque ea rex in domo silvæ Libani.* 17. Si silva Libani Salomonis erat, cur ligna cedrina non præcidebat ex Libano?

55. *Fecit quoque, ut tanta esset abundantia argenti in Hierusalem, quanta et lapidum: et cedrorum præbuit multitudinem quasi sycomoros, qui nascuntur in campestribus.* Et reliqua. 10. 27.

56. *Reliquum autem verborum Salomonis, et omnia quæ fecit, et sapientia ejus, ecce universa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.* 11. 41. Qualis est liber, scire volo.

57. Cum Helias ante Jesabel fugeret, et venisset ad montem Dei Orep, et mansisset in spelunca, et factus fuisset ad eum sermo Domini, post pauca refert Scriptura. 19. 2. 8. *Ecce Dominus transit, et spiritus grandis et fortis subvertens montes, et conterens petras, usque dum dicit, et derelictus sum ego solus, et quærent animam, ut auferant eam.* 19. 11. 14. etc.

58. Cum Helias dixerit de Achab? *Si mortuus fuerit in civitate, comedent eum canes. Si autem in agro, comedent eum volucres cæli.* 21. 24. quomodo verum est, cum ipse perlatus fuisse legatur, in Samariam, et sepultus in sepulcro suo? 23. 37. nisi tantum quod canes lambuerint habenas. Ibid. 38. Et non comederint.

59. Cur Eliseus mittens puerum suum ad suscitationem filii Sunamitis, præcepit ei dicens: *Si occurrerit tibi homo, non salutes eum, et si salutaverit te quispiam, non respondeas ei.* IV. Reg. 4. 29.

60. *Naamen princeps militiæ regis Syriæ.* Et post pauca: *Per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ.* 5. 1. Quæ fuit illa salus?

61. *Facta est fames magna in Samaria, et tandiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, et quarta pars capi stercoris columbarum quinque argenteis.* 6. 21. Quid est capi stercoris? (Sed vulgata recte habet *pars cibi stercoris*: quam ob rem dicendum est: quid est quarta pars cibi stercoris?)

62. Quid est quod Benadab rex Syriæ misit Asahel ad Heliseum consulens, utrum sanari possit ab infirmitate sua, an non? Cumque ab eo responsum acciperet, et redisset ad Dominum suum, refert Scriptura: *Tulit stragulum, et infudit aquam, et expandit super faciem.* 8. 7. 15. etc.

63. Cur Johas rex Israel ad Amasiam regem Juda remisit, dicens: *Cardus Libani misit ad cedrum, quæ est in Libano dicens: da filiam tuam filio meo uxorem, transieruntque bestię saltus, quæ sunt in*

Libano, et conculcaverunt cardum ? IV. Reg. 14. 9. A

64. Quare de Jeroboam filio Joas scribitur : ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini, quem locutus est per servum suum Jonam filium Amathi Prophetam. Jon. 1. 4. Ubi Jonas hæc locutus fuit ? 14. 25.

65. Cur de Joathan rege Juda scribitur ? ipse ædificavit portam domus Domini sublimissimam. 15. 35. Nunquid a Salomone antea ædificata non fuerat ? an novam construxit ?

66. Cur de Ezechia scribitur : postquam dissipavit excelsa, et contrivit statuas ? Et succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecit Moyses ; vocavitque eum Naastan. (Nohestan Vulgata). 18. 4. Et reliqua. Quid est hoc ?

67. Cur per Esaiam ad Ezechiam regem dicitur ? Ecce dies veniunt, et auferent (Vulgata transferentur) omnia quæ sunt in domo tua, et quæ condiderunt patres tui in Babylonem : non remanebit quidquam, ait Dominus, sed de filiis quos generabis, erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. 20. 17. 18. Qui fuerunt isti eunuchi ?

68. Quid sibi vult quod post plurima de Josia

scribitur : et efferrit fecit lucum de domo Domini, foras Hierusalem in convalle Cedron, et combussit eum ibi, et rededit in pulverem, et projecit super sepulcra vulgi ? Quid est iste lucus ? aut quæ sepulcra vulgi ? 23. 6.

69. Destruxit quoque et idola (Vulgata ædículas) effeminatorum quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres tezebant quasi domunculas luci. v. 7.

70. Et destruxit aras portarum in introitu hostiis Josiæ principis civitatis usque dum dicit de sacerdotibus excelsorum comedebant azima in medio fratrum suorum. 5. 8. et 9.

71. Tulit quoque principes militiæ Saraiam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum, et tres janitores : et de civitate eunuchum unum. Et post pauca : Et Sopher principem exercitus, qui probabat tirones de populo terræ. Propter quod dicit sacerdotem primum, et secundum ? vel eunuchum unum, et tres janitores ? vel qui sunt tirones ? 25. 18, et 19.

72. Sublevavit Evilmerodach rex Babylonis anno, quo regnare cæperat, caput Joachim regis Juda de carcere, et locutus est ei benigne, usque dum dicit. Omnibus diebus vitæ suæ. Ibid. v. 27. etc.

HACTENUS THEUTMIRUS : AD HUNC PORRO MODUM RESPONDET CLAUDIUS.

Compellit, et constringit me, frater Christianissime, Theutmire, tua ^a opportuna multimoda inquisitio, non necessitate, sed quod est vehementius, charitate, ad multorum exire publicum, formidandumque judicium : illorum videlicet dico, qui secundum faciem, et non justum noverunt judicare ^C judicium ; ob hoc videlicet quod in opusculis nostris, in expositione Pentateuchi, atque libri Regum, et tuam petitionem, et meam præfationem in capite ponere jubes ; quod multis nostro tempore præsumptuosum esse videtur, atque ridiculum. Qui si verum nomen ^b præfationis nossent, non puto ista dicere potuissent : quia præfatio primi operis locutio est, et ^c prælocutio librorum, quæ ante causas narrationum ad instruendas audientium aures coaptatur. Dicta autem præfatio, quasi prælocutio, id est prima locutio, et alio nomine prologus, id est sequentis operis præfatio, est, et initium locutionis, et caput compositionis, quod et alio nomine dicitur præmium ; præmium enim est initium docendi, et principia librorum, quæ ante causæ narrationem ad instruendas audientium aures coaptantur. Cujus nomen plerique latini periti ita posuerunt. Sciat quisque ille est, nostro tempore scientiam, non nostræ scientiæ scribendi tempus deesse : scilicet teupus per omnes Scripturas disserendi esse, si Spiritus sancti gratia cuiquam dignatur adesse : nec

perjudicandum quo quisque tempore scrihat ; sed hoc solummodo discernendum, utrumnam vera, et catholica, an falsa, et hæretica sint, quæ scribit. Et quia tu sæpe a me requiris multarum rerum absolutionem, maximeque in Pentateucho, atque libro Regum, qui et antiquiores, et obscuriores cæteris libris divinæ legis sunt, et magno interprete indigent, atque in eis, non ex meo ingenio, sed ex illustrium doctorum judicio, neque ex propria temeritate, sed ex aliorum auctoritate interrogationibus tuis, non quantum debui, sed quantum potui, satisfeci, conservans non tam ^d eloquii exsultantis ambitum, quam necessariæ brevitatis modum : sic enim et innumeris satisfieri inquisitionibus tuis poterit, et mihi insuper liberum erit aliqua extrinsecus, quæ cognitioni tuæ utilia arbitror, in aliis libris inserere, si ista tibi accepta judicaveris. Scire autem volo te, frater, quod hæc locutio vias quidem aperiat intelligentiæ : non tamen singillatim cuncta quæ scripta sunt, disserat atque absolvat. Sicut potui, respondi inquisitionibus tuis. Si quid de his rebus, unde me interrogasti, invenisti melius, sive invenire potueris, gratissimum habebimus, si nos feceris nosse. Pro qua re te deprecor per gratiam Dei, quæ in te, ut credo, exuberat, ut non respuas deprecantem, sed libenter doceas, si quid potes, quod me fateor ignorare. Et si quid hiic absolu-

^a Arbitror legendum importuna.

^b Emendavi manifestum amanuensis errorem : transcripsit enim librarius noster veri nominis præfationis. Si quis legi malit veritatem [id est veram etymologiam] nominis præfationis, etc., ego minime obsistam.

^c Prolocutio legitur in exemplari ad me misso :

substitui prælocutio, ut conveniret cum voce præfatio. Cæterum, si quis vocem prolocutio retinere velit, retineat per me quidem licet ; novi enim prologum dici, non prælogum.

^d In exemplari habetur tanquam : sed legendum omnino est tam, ut respondeat particule [quam necessarie brevitatis]. Id jam prænotavit P. Zacharias,

tum, ac diffinitum disputatione rationabili, atque A perfecta vel legisti, vel audisti, vel etiam ipse adhuc audire, aut legere, aut excogitare potueris peto, ut mihi mittere non graveris. Quia quod confitendum est charitati tuæ, plus mihi expedit discere, quam docere. Nam hoc admonemus, dicente Apostolo Jacobo (1. 49.): *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* Et sicut ait doctissimus Pater Augustinus: *ut discamus, invitare nos debet suavitas veritatis: Ut autem doceamus, cogere necessitas charitatis.* Ubi potius orandum est, ut transeat ista necessitas, qua hominem docet aliquis homo: *Et simus omnes docibiles Dei:* (Joan. 6. 45. Isa. 54. 13.) quamvis hoc simus, cum ea, quæ ad veram pietatem pertinent, dicimus, etiam quando illa docere videtur homo. Quia (1. Corin. 3. B 7.) *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Cum itaque, si Deus incrementum non daret, nihil essent apostoli plantatores, et rigatores: quanto magis ego, vel tu, vel quilibet hujus temporis homines, qui in hoc novissimo tempore videmur esse doctores? Addidi etiam in hoc opere brevem expositiunculam allegoricam in libro Ruth, quod tu non postulasti, quæ magis ad librum Judicum, quam ad Regum pertinere videtur. Pro qua re obsecro, ut me, etsi corpore longe positum, tamen mente propinquum orationibus tuis Creatori omnium commendare non cesses; ut per virtutem fletuum tuorum, et merita orationum, et si juxta fluvium Chobar, id est secus graveardinem a hujus sæculi detineor, tamen Dominum nostrum in majestate gloriæ suæ videre desidero: atque ab ipso audire quod in medio scorpionum habitatio nostra consistit. Ezech. 2. 6.

De Alchana, *Elcana*, et duabus uxoribus ejus, et nativitate Samuelis. Cap. 1.

De Cantico Annæ.

^b De propheta ad Heli destinato, et malo filiorum ejus, atque morte ipsorum.

De sacerdote fideli, quem spondet Deus, quod juxta cor suum sit.

De caligine oculorum Leli, *Heli*, et augmento Samuelis: et verbis Domini, quæ non ceciderunt in terram.

De arcæ captivitate, et idolo Dagon, nec non et morte Heli, atque nuru sua.

De spiritu maligno, qui irruerat in Saul.

De David, et unctione ejus.

^a S. Hieronymus in libro, quem inscripsit de *noniminibus Hebraicis Chobar* vertit *gravitudo*. Etiam in Aggæum *gravissimum* appellat eundem fluvium, respiciens scilicet ad eam, quam dicimus *significationem*. Rursus in interpretatione homilæ primæ Origenis in Ezechielem. *Et ego eram juxta fluvium Chobar, quod interpretatur gravitudo.* Et deinceps: *secus flumen istud gravissimum sæculi.* Hæc tamen interpretatio Bocharto, alisque viris criticis displicet.

^b In exemplari habetur de Propheta ad Heli destinato, et malo filiorum ejus, atque mortem ipsorum. Hunc, et alios hujus similes [si quando occurrunt] manifestos amanuensis errores emendavi, et emendabo, lectore minime admonito, cur

De certamine David, et Goliæ.

De eo quod Saul pro centum præputiis Philistinorum, David filiam promittit dare uxorem.

De fuga David et salute ejus, et simulacro, quod in lecto ejus inventum est.

De adventu David ad Samuelem, et nuntiis Saul, qui missi sunt, ut apprehenderent David, qui accepto spiritu Dei prophetaverunt.

De reversione arcæ Domini ad terram Israelitarum, et percussione Bethsamitarum.

De eo quod scriptum est: *Ex qua die mansit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies.*

De eo quod scriptum est: *Congregato omni populo Israel, oravit Samuel Dominum, et exaudivit eum.*

De filiis Samuel, qui declinaverunt post avaritiam, et acceperunt munera.

De unctione Saul regis, et adventu Samuelis in Galgala.

De jejunio indicto a Saule.

De prælio Saul contra Amalech, et Agag regem; et de eo quod scriptum est: *pœnitere Dominum, quod constituerit Saul regem.*

De objurgatione Samuelis in Saul, cur non audisset vocem Domini, et scissione pallii Samuelis, nec non et morte Agag regis.

De adjuratione David et Jonathan.

Ubi David ad Abimelech sacerdotem venit, et gladium Goliæ sustulit, seu panes propositionis accepit.

C Ubi David ad regem Achis fugit, et mutavit os suum.

Ubi in spelunca David, Saulis chlamydem abstulit.

De descensione David in solitudine Machon, ubi habitabat Nabal, ubi David, dormiente Saul, et exercitu ejus, hastam, scyphumque abstulit.

De prælio David in Amalech.

De phitonissa, quam consuluit Saul, et suscitatione Samuelis.

De prælio Philistinorum, et plaga in Israel, morteque Saul, et Jonathæ filii ejus.

De luctu David pro morte Saul, et Jonathæ, et interemptione Israel, maledictioneque montium Gelboe.

D ^d Regum tempora post judices, quando David, Saule reprobato, cœpit regnare, incipiunt. Unde et liber, ubi res gestæ continentur, quem nunc aggregem enim de nugis istis eum moneri opus est? reliquos, qui vel f rri aliquatenus possunt, vel Claudio ipsi tribui, reliqui et relinquam, lectore plerumque admonito.

^e Particulas *seu, vel* et affines alias sæpe vim conjunctionis in Ecclesiasticis Scriptoribus habere quis nesciat? Id multi adnotarunt, et ne multos enumerem, sanctissimus D. N. Benedictus XIV in adnotationibus in missam ad ea verba: *vel qui tibi offerunt.*

^d Isidorus ante Claudium hæc ipsissima docuit, sed verbis aliquando diversis et ordine non nihil immutato.

dimur, *Malachim*, id est *Regum* vocitatur, qui in tertio et quarto volumine continetur: meliusque multo est *Malachim*, id est *Regum*, quam *Malachot*, id est *Regnorum* dicere. Non enim multarum gentium regna describit, sed unius Israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur: plus tamen in terrena Hierusalem tribus Juda, una ex duodecim, diuturna successione regnavit. In qua civitate (reprobato Saule), prior David regnavit. « In quibus temporibus ^a multa, et varia sacramenta Christi, et Ecclesiæ ^b figurantur. Nam ^c in ipso initio Regum, commutatum sacerdotium in Samuel, reprobo Heli: et commutatum regnum in David, reprobo Saule, exclamat, prænuntiari novum sacerdotium, novumque regnum (reprobato vetere, quod umbra erat futuri) in Domino Jesu Christo venturum ^d. Nonne ipse David, eum panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus in una, eademque persona utrumque futurum, id est in uno domino Jesu Christo regnum, et sacerdotium figurabat? Et aspice *Regum* tempora, quia primo *Judicum*, postea *Regum*: sic erit *judicium*, postea *regnum*.

« Fuit vir unus de Ramatha in *Sophim de monte Ephraim*, et nomen ejus *Helcana*, filius *Hieroboam*, filii *Heliu*, filii *Tau*, filii *Suph*, *Ephrataus*. *Helcana* non de Aran (id est Amram) ortus, sed de Isaar, qui et ipse filius fuit Caath, et Caath filius Levi. (*Exod.* 6. 18. 19. etc.)

« Hic Isaar pater fuit Chore ^e, quo pereunte filii ejus remanserunt. (*Num.* 26. 10. 11. etc.) De cujus stirpe ^f fuit Samuel, quorum posteritas postea temporibus Davidis et Salomon, cantatores, et prophetæ in populo, et in templo Dei fuerunt. (*I. Paral.* 6. 28. 32. 33. etc.) Hujus Caath familiæ acceperunt urbes, et suburbana ad inhabitandum (ut liber Jesu Nave testatur) in monte Ephraim (*Jos.* 20. 7. et 21. 21. 22. etc.), ubi fuerunt civitates Sichem, et Gazer, et Cethsaim, et Betheron.

« Fuit *Helcana* filius *Hieroboam*, filii *Heliu*, filii *Tau*, filii *Suph*, filii *Helcana*, filii *Johel*, filii *Azarixæ*, filii *Sophonixæ*, filii *Taath*, filii *Asir*, filii *Abiasaph*, filii *Chore*, filii *Isaar*, filii *Caath*, filii *Levi*, filii *Israel*, ut verba dierum narrant. ^g *Et habuit uxores duas, nomen uni Anna, et nomen secundæ Phennena*. *Fueruntque Phennenzæ filii, Annæ autem non erant liberi*: et cætera. Iste ergo laudabilis vir habuit duas uxores, nomen uni *Anna*, et nomen secundæ *Phennena*. Habebat autem filios de secunda (Phen-

na); sterilis vero erat prior illa, quæ et nobilior erat. Similia invenies etiam in *Genesi*: cognata sibi est quippe Scriptura divina. Invenies ibi primam uxorem Abrahamæ Saram nobiliorem: Secundam vero Ægyptiam Agar ignobilem fuisse: et ante patrem effectum Abraham de ignobili, quam de nobili (*Gen.* 16. 1., 17. 19., 18. 10., 21. 1. etc.). Fuit tamen postmodum etiam de nobili conjuge pater. Ita ergo etiam nunc *Helcana* hic, qui est *possessio Dei*, prius de secunda uxore efficitur pater, quam de prima, quoniam concluderat Deus vulvam Annæ, sicut et prius concluderat vulvam Saræ. Post plurimos vero partus Phennenzæ, etiam Annæ vulva orationibus, et precibus aperitur, et efficitur etiam ipsa mater filii ejus, quem obtulit Deo. (*I. Reg.* 1. 11. 24. etc.) Quid ergo hæc in se sacramenti contineant videamus. Phennena interpretatur *conversio*: Anna autem interpretatur *gratia*. Unde quisque ^h nostrum, qui vult effici *possessio Dei*, istas sibi duas jungat uxores: sed cum ipsis sibi nuptias celebrat, primum sibi jungat quæ nobilior est, et generosior, *gratiam*. Hæc enim nobis per fidem primâ conjungitur, sicut et Apostolus dicit: ⁱ *Gratia salvi facti estis per fidem*. Secundæ vero conjungimur (Phennenzæ), id est *conversioni*, quia per gratiam credulitatis emendatio fit morum, et vitæ conversio. Sed cum iste sit ordo nuptiarum, alius ordo procreationis efficitur. Prima namque nobis filios parit Phennena, quia primos fructus de conversione proferimus, et prima justitiæ germina de actibus, et operibus procreamus: primum namque justitiæ opus est, converti a peccatis: quia nisi ante convertamur, et declinemus a malo, non poterimus de Anna effici patres, nec de gratia filios generare.

« Videamus ergo uniuscujusque differentias. Phennena filios habet, sed qui non assistunt Deo: neque enim tales filii possunt esse conversionis, ut adsistant, et adhæreant Deo, nec tamen inanes et penitus alieni sunt a rebus Dei. Accipiunt namque partes de sacrificiis divinis, et edunt de hostiis Dei. Unusquisque ergo nostrum primo convertitur a peccato, ut ex conversione generet opera justitiæ, postea vero excitata in nobis Anna per zelum, et æmulationem boni, precem fundit ad Deum, ut et ipsa filios generet. Quales ergo Anna quæ est gratia, filios generat? Qui assideant Deo. Gratia enim, et veritas per Jesum Christum facta est, hic ergo filius est gratiæ, qui Deo vacat, et verbo Dei. Post hæc oravit Anna, et ait ^j: *Confirmatum est cor meum*

bendis discrimine.

^k In exemplari unde quisque ergo; aut unde, aut ergo redundat. Ademi ergo: tu si vis democem unde pariter redundantem. Eucherius legit ergo.

^l Rom. 5. 1. Gal. 2. 16. Et expressius Eph. 2. 8.

^m Cap. 2. v. 1. Sed cum multo discrimine hanc interpretationem, et vulgatam nostram, imo inter vulgatam, et eam, quam exhibet Augustinus deinceps allegandus; id est ex capite 4. libri xvii. De Civitate.

^a Multis, et variis modis. *Ibid.*

^b Revelantur.

^c Ab ipso exordio.

^d Christus sæpe prædicitur auctor futuri sæculi; id est auctor novi regni, quod hic merito venturum dicitur, comparate scilicet ad Judæos, quorum regnum jam dudum desolatum est et prostratum. Eucher. ventari [Christi scilicet].

^e Filii quoque Isaar, Core et Nepheg, et Zechri. Exo. 6. 21.

^f Cujus, aut si vis illius [id est Helcanæ vel Isaar].

^g Paral. 1. 6. Sed cum aliquo in nominibus exscri-

in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo a salutari meo. Dilatatum est os meum super inimicos meos. Latata sum in salutari tuo, etc. ^a Ita ne vero verba hæc unius mulierculæ putabuntur esse de nato sibi filio gratulantis? tantumne mens hominum a luce veritatis aversa est, ut non sentiant supergredi modum feminæ hujus dicta, quæ fudit?

« Porro qui rebus ipsis, quæ jam cœperant etiam in hac peregrinatione compleri, convenienter moveatur, nonne intendit, et aspicit, et cognoscit per hanc mulierem, cujus etiam nomen (id est *Anna*) gratia ejus interpretatur, ipsam religionem christianam, ipsam civitatem Dei, cujus rex est, et conditor Christus, ipsam postremo Dei gratiam, cujus prophetico spiritu sic locuta est? a qua superbi alienantur, ut cadant; qua humiles implentur, ut surgant, quod maxime hymnus iste personat. Nisi quisquam forte dicturus est, nihil istam prophetasse mulierem, sed Deum tantummodo propter filium, quem precata impetravit, exultanti prædicatione laudasse. Quid ergo sibi vult quod ait? *Arcum potentium fecit infirmum, et infirmi præcincti sunt virtute. Pleni panibus minorati sunt, et esurientes transierunt terram, quia sterilis peperit septem, et multa in filiis infirmata est.* Nunquid septem ipsa pepererat, quamvis sterilis fuerit? Unicum habebat, cum ista dicebat: sed nec postea septem peperit, sive sex, ex quibus septimus gesset ipse Samuel, sed tres mares, et duas feminas. Demum illa in populo, cum adhuc nemo regnaret, quod in extremo posuit ^b, dat *virtutem regibus nostris, et exaltavit cornu Christi sui.* Unde dicebat, si non prophetabat? Dicat ergo Ecclesia Christi, Civitas Regis magni, gratia plena, prole secunda. Dicat quod tanto ante de se propheta- tum per os hujus piæ matris agnoscit. *Confirmatum est cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Vere confirmatum est cor, et cornu exaltatum, quia non in se, sed in Domino Deo suo. *Dilatatum est super inimicos meos et meum:* quia et in angustiis pressurarum *sermo Dei non est alligatus.* ^c *Latata sum, inquit, d in salutari tuo.* Christus est iste Jesus, quem Simeon ille, sicut in Evangelio legitur, (*Luc. 2. 25. etc.*) senex amplectens parvum, agnoscens magnum: *nunc dimittis, inquit, servum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* Dicat itaque Ecclesia: *Latata sum in salutari tuo.*

^e *Quoniam non est sanctus sicut Dominus, et non est justus sicut Deus noster.* Tanquam sanctus, et sanctificans: justus et justificans. Non est sanctus præter te, quia nemo fit, nisi abs te. Denique sequitur: (*v. 3.*) *Nolite gloriari superbi, et nolite loqui excelsa, neque exeat magniloquium de ore vestro,*

^a Hæc quæ sequuntur omnia exscripta sunt ex capite 4 libri xvii de Civitate: quod non dissimulat Claudius deinceps.

^b *Ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. v. 8.*

^c Il. Timoth. 2. 9. in Augustino edito a PP. S. Mauri additur: *nec in præconibus alligatis.*

quoniam Deus scientiarum Dominus. Ipse vos scit, et ubi nemo scit, quoniam qui putat se aliquid esse, cum nihil sit, se ipse seducit. Hæc dicuntur adversariis civitatis Dei ad Babyloniam pertinentibus, de sua virtute præsentibus, in se, non in Domino gloriantibus, ex quibus sunt etiam carnales Israelitæ, terrenæ Hierusalem cives terrigenæ, qui, ut dicit Apostolus (*Rom. 10. 3.*), *ignorantes Dei justitiam, (id est quam dat Deus homini, qui solus est justus, atque justificans), et suam volentes constituere, id est velut a se sibi præparatam, non ab illo impertitam, justitiæ Dei non sunt subjecti.* Utiq; quia superbi de suo putantes, non de Dei, posse placere se Deo, qui est *Deus scientiarum*, atque ideo, et arbitri conscientiarum. Ibi videns *cogitationes hominum quia vanæ sunt (Psal. 93. 11. 35).* Si hominum sunt, et ab illo non sunt (*I. Reg. 2. 3.*) *Et præparans, inquit, adinventiones suas.* Quas adinventiones putamus, nisi ut superbi cadant, et humiles surgant? Has quippe adinventiones exequitur, dicens. *Arcus potentium infirmatus est, et infirmi præcincti sunt virtute. Infirmatus est arcus, id est intentio eorum, qui tam potentes sibi videntur, ut sine Dei dono, atque adjutorio, humana sufficientia, divina possint implere mandata. Et præcinguntur virtute, quorum interna vox est (Psal. 6. 3.), Miserere mei, Domine: quoniam infirmus sum.*

^c *Pleni panibus, inquit, minorati sunt, et esurientes transierunt terram.* Qui sunt intelligendi *pleni panibus*, nisi iidem ipsi quasi potentes: id est Israelitæ, quibus *credita sunt eloquia Dei (Rom. 3. 2.)?* Sed in eo populo, ancillæ filii minorati sunt, quod verbo minus latino, bene tamen expressum est: quod ex majoribus minores facti sunt, quia et ipsis panibus (id est divinis verbis, quæ Israelitæ soli tunc ex omnibus gentibus acceperunt) terrena sapiunt. Gentes autem, quibus lex illa non erat data, posteaquam per novum testamentum ad eloquia illa venerunt, multum esuriendo, terram transierunt, quia in eis non terrena, sed cœlestia sapuerunt. Et hæc velut quæreretur causa, cur factum sit.

^d *Quia sterilis peperit septem, et multa in filiis infirmata est.* Hic totum, quod prophetabatur, eluxit agnoscentibus numerum septenarium, quo est universæ Ecclesiæ significata perfectio. Propter quod, et Joannes Apostolus ad septem scribit Ecclesias, (*Apocal. 2. 4.*) eo modo se ostendens ad unius plenitudinem scribere. Et in proverbii Salomonis hoc antea præfigurans Sapia (*Prov. 9. 1.*) *ædificavit sibi domum, et suffulsit sibi columnas septem.* Sterilis enim erat in omnibus gentibus Dei civitas, antequam iste fetus, quem cernimus, oriretur. Cernimus etiam, quæ multa in filiis erat, nunc infirmatam

^d In Codice inquit, et hic, et paulo post. Alibi adverti litteras *t* et *d* in antiquis codicibus sæpe permutari, adeo ut legatur inquit, capud, ed: et contra set, Davit, etc. Vide adnotationem nonam in S. Antipatri sermone.

^e I. Reg. 2. 2. Sed cum aliquo discrimine, quod fit etiam deinceps.

Hierusalem terrenam, quoniam quicumque filii liberæ in ea erant; virtus ejus erat. Nunc vero ibi quoniam littera est, et spiritus non est, amissa virtute infirmata est.

(V. 6.) « Dominus mortificat, et vivificat, deducit ad inferos, et reducit. Mortificavit illam, quæ multa erat in filiis, et vivificavit hanc sterilem, quæ peperit septem; quamvis commodius possit intelligi, eosdem vivificare; quos mortificaverat: id enim velut addendo repetivit: *Deducit ad inferos, et reducit.* Quibus enim dicit Apostolus (*Coloss. 3. 1.*): *si mortui estis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; salubriter utique mortificantur a Domino.* Quibus adjungit (*Ibi. v. 2.*): *quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: ut ipsi sint illi, qui esurientes transierunt terram (v. 3.) Mortui enim estis, inquit. Ecce quomodo salubriter mortificat Deus. Deinde sequitur: (Ibi.) Et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Ecce quomodo eosdem ipsos vivificat Deus. Sed nunquid eosdem ipsos deduxit ad inferos, et reduxit? Hoc utrumque sine controversia fidelium, in illo potius videmus impletum, capite scilicet nostro: cum quo vitam nostram in Deo, Apostolus dixit absconditam. Nam qui (*Rom. 8. 32.*) proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, isto modo utique mortificavit eum: et quia resuscitavit eum a mortuis, eundem rursus vivificavit. Et quia in prophetia vox ejus agnoscitur (*Psal. 15. 10. Act. 2. 27.*): *non derelinques animam meam in inferno, eundem deduxit ad inferos, et reduxit.* Hac ejus paupertate ditati sumus: *Dominus enim pauperes facit et ditat: nam quid hoc sit, ut sciamus, quod sequitur, audiamus, humiliat, et exaltat: utique superbos humiliat, et humiles exaltat: Quod enim alibi legitur (Jacob 4. 6. Prov. 3. 34.): Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, hæc totus habet sermo hujus Annæ; quæ interpretatur gratia ejus. Jam vero quod adjungitur: *suscitat a terra pauperem: de nullo melius, quam de illo intelligo, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset, ut ejus paupertate, sicut paulo ante dictum est, ditaremur. Ipsum enim de terra suscitavit tam cito, ut caro ejus non videret corruptionem: nec***

^a Augustinus editus: *vovendi*: sed locum Scripturæ, in quo hæc dicantur, PP. S. Mauri recitent.

^b Sequitur hic Claudius cum August. Septuaginta interpretes, qui legunt: *διδούς ευχὴν τῷ ευχόμενῳ, καὶ τὸ λόγιον ἐν τῇ δικαίῳ, dans votum orandi, et benedixit anni justis.* Cur tam ab Hebraico et Vulgata dissentiant iidem Septuaginta, quærun interpretres, ad quos lectorem allego: neque enim præsentis operis ea cura est.

^c In interpretatione hujus versiculi plane sequitur Claudius cum Augustino versionem Septuaginta: *κύριος ἀσθενόποισεν τὸν ἀντιδικὸν αὐτοῦ: κύριος ἅγιος: id est Dominus debilem [seu infirmum] facit adversarium suum: Dominus sanctus.*

^d Euch. hoc: Augustinus editus a PP. S. Mauri non gloriatur hic, et deinceps. Alia quoque hæc in loco exstant discrimina inter codicem nostrum, et editum Augustinum, et Euch.

A illud, ab illo alienabo, quod additum est: *Et de stercore erigit inopem.* Inops quippe id est, ac pauper: stercus vero, unde erectus est, rectissime intelliguntur persecutores Judæi, in quorum numero com dixerit Apostolus: *Ecclesiam persecutus sum (I. Cor. 15. 9. Phil. 3. 6.): quæ mihi fuerunt, inquit, lucra (Ibi. v. 8.), hæc propter Christum damna esse duxi: nec solum detrimenta, verum etiam stercora existimavi esse, ut Christum lucrifacerem.* De terra suscitatus est ille supra omnes divites pauper, et de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, ut sedeat cum potentibus populi, quibus ait (*Matth. 19. 28.*): *sedebitis super duodecim sedes: sed sedem gloriæ hæreditatem dans eis.* Dixerant enim potentes illi (*Matth. 19. 27.*): *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.* Hoc votum potenti-simi voverant; sed unde hoc, eis nisi ab illo, de quo hic continuo dictum est? *Dans votum vovendi*: alioquin ex illis essent potentibus, quorum infirmatus est arcus. Dans, inquit, *votum vovendi*; non enim Domino quisquam quidquam rectum voveret, nisi qui ab illo acciperet quod voveret (v. 8.). Sequitur: *Et benedixit annos justis.* Ut cum illo scilicet sine fine vivat, cui dictum est (*Psal. 101. 28.*): *Et anni tui non deficient*: ibi enim stant anni, hic autem transeunt, imo pereunt, ante enim quam veniant non sunt: cum autem venerint, non erunt, quia cum suo fine veniunt. Horum autem duorum, id est *dans rotum vovendi, et benedixit annos justis*, unum est quod facinus, alterum quod sumimus, sed hoc alterum C Deo largitore non sumitur, nisi cum ipso adjutore primum illud efficitur: quia (v. 9) *non in virtute sua potens est vir (v. 10.). Dominus infirmam facit adversarium suum*, illum scilicet, qui homini vovendi invidet, et resistit, ne valeat implere quod vovit. Potest ex ambiguo græco intelligi: *et adversarium suum.* cum enim Dominus possidere nos cœperit, profecto adversarius, qui noster fuerat, ipsius fit, et vincetur a nobis, sed non viribus nostris, quia *non in virtute sua potens est vir. Dominus ergo infirmum faciet adversarium suum.*

^e « Dominus sanctus, ut vincatur a sanctis, quos Dominus sanctorum efficit sanctos.

^f Ac per^d hæc^e: *negligetur prudens in prudent*

^d Hæc quæ Claudius, inno potius Augustinus, ex quo hæc scripsit Claudius, veluti ex Annæ cantico desumpta verba subjicit, neque in Hebræo, neque in plerisque Græcis codicibus habentur, ideoque neque in Complutensi, neque in aliis reliquis fere omnibus editionibus habentur; tamen in Bibliis Græcis ab Aldo editis exstant: ad hunc modum: *Μὴ καυχᾶσθω ὁ φρόνιμος ἐν τῇ φρονίᾳ αὐτοῦ. καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ δυνατὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ. καὶ μὴ καυχᾶσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ: ἀλλ' ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος ἐν τῷ συνεῖν καὶ γνώσκῃν τὸν κύριον καὶ ποιῆν κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς: quæ sic vertit Mingarellius noster: *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur potens in potentia sua, et non gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur, si intelligit, et cognoscit Dominum; et si facit judicium, et justitiam in medio terræ.* Quibus recitatis hæc subjicit idem ille Mingarellius, quem allegavi: *quæ verba neque his**

tu sua : et negligetur potens in potentia sua : et negligetur dives in divitiis suis : sed in hoc gloriatur qui gloriatur : intelligere, et scire Dominum, et facere iudicium, et justitiam in medio terræ. Non parva ex parte intelligit, et scit Dominum, qui intelligit, et scit etiam hæc a Domino sibi dari, ut intelligat, et sciat Dominum. *Quid enim habes, ait Apostolus (I. Corin. 4. 7.), quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* id est: *quasi a te ipso tibi sit, unde gloriaris.* Facit autem iudicium, et justitiam qui recte vivit. Recte autem vivit, qui obtemperat præcipienti Deo, et finis præceptum) *charitas est de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.* Porro ista charitas (sicut Joannes apostolus testatur) (I. Joa. 4. 7.) *ex Deo est.* Facere ergo iudicium, et justitiam, ex Deo est. Sed quid est in medio terræ? Neque enim non debent facere iudicium et justitiam, qui habitant in extremis terræ? Quis hæc dixerit? Cur ergo additum est in medio terræ? Quod si non adderetur, et tantummodo diceretur *facere iudicium, et justitiam,* magnum hoc præceptum. ad utrosque homines pertineret, et mediterraneos, et maritimos. Sed ne quisquam putaret post finem vitæ, quæ in hoc agitur corpore, superesse tempus, iudicium, justitiamque faciendi, quam dum esset in carne non fecit, et sic divinum evadi posse iudicium, in medio terræ mihi videtur dictum, cum quisque in corpore vivit. In hac quippe vita suam terram quisque circumfert, quam moriente homine recipit terra ^a, consurgenti utique redditura. Proinde in medio terræ, id est cum anima nostra isto terreno clauditur corpore, faciendum est iudicium, atque justitia, quod nobis prosit in posterum : quando (II. Corin. 5. 10.) *recipiet quisque secundum ea, quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum.* Per corpus quippe ibi dixit Apostolus, per tempus, quo vixit in corpore : neque enim si quis maligna mente, atque impia cogitatione blasphemet, neque id ullis membris corporis operetur, ideo non

Hebræum exemplar habet, et videntur ex Jeremiæ nono capite huc translata : Et revera versiculis 23, et 24, capitis noni Jeremiæ hæc exstant : Hæc dicit Dominus : non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis : sed in hoc gloriatur, qui gloriatur : scire, et nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et iudicium, et justitiam in medio terræ. Porro ex hoc Augustini, ideoque Eucherii, et Claudii loco manifesto liquet, jamdudum versiculos quos dixi, in Annæ Cantico legi, et Ecclesiæ recitare consuevisse. An ad hæc Paulus respicit; dum ait? *Qui gloriatur in Domino gloriatur, [I. Cor. 10. 17.] judicaverit lector.*

^a Additur in Augustino edito communis : deest in Eucherio.

^b Locutio ista : *terreno habitavit in corpore,* si rigorose accipiat, Catholicis merito displicebit : etenim non tantum terreno habitavit in corpore divinum Verbum, sed naturam humanam assumens, eamque sibi unitam, corpus etiam sibi hypostatice univit. Hoc de argumento copiose Theologi, qui etiam advertunt hanc, et hujus similes locutiones ante exortos Nestorii et Eutychetis errores non

A erit reus, quia id non motu corporis gessit, cum hoc per illud tempus gesserit, quo gessit et corpus? Isto modo congruenter intelligi potest etiam illud, quod in Psalmo legitur (Ps. 73. 12.) : *Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.* Ut Dominus Jesus accipiat Deus noster, qui est ante sæcula (Joa. 1. 3. et Hebr. 1. 2.), quia per ipsum facta sunt sæcula, operatus est salutem in medio terræ, cum (Joa. 1. 14.) *Verbum caro factum est,* ^b et terreno habitavit in corpore. Deinde posteaquam prophetatum est in his verbis Annæ, quomodo gloriari debeat qui gloriatur, non in se utique, sed in Domino : propter retributionem, quæ in die iudicii futura est (v. 10.). *Dominus ascendit* (inquit) *in cælos, et tonuit : ipse judicabit extrema terræ,* ^B *quia justus est.* Prorsus ordinem tenuit confessionis fidelium; ascendit enim in cælum Dominus Jesus Christus, et inde venturus est ad vivos, et mortuos judicandos. *Nam quis ascendit* (sicut dicit Apostolus) (Eph. 4. 9. 10.) *nisi qui et descendit in inferiores partes terræ? Qui descendit ipse est, et qui ascendit super omnes cælos ut adimpleret omnia.* Per nubes ergo suas tonuit, quia sancto Spiritu cum ascendisset, implevit : De quibus ancillæ Hierusalem, hoc est, ingrata vineæ comminatus est apud Isaiam prophetam (v. 6.) *ne pluant super eam imbrem.* Sicut autem dictum est : *ipse judicabit extrema terræ,* ac si diceretur extrema hominis ^c : non enim alias partes non judicabit, qui omnes homines procul dubio judicabit. Sed melius intelliguntur extrema terræ extrema hominis, quoniam non judicabuntur, quæ in melius, vel in deterius medio tempore commutantur ^d, sed in quibus extremis inventus fuerit, qui judicabitur. Propter quod dictum est (Matth. 10. 22.) *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Qui ergo perseveranter facit iudicium, et justitiam in medio terræ, non damnabitur, cum judicabuntur extrema terræ (v. 10.). *Et dat* (inquit) *virtutem regibus nostris : ut non eos judicando condemnet, dat eis virtutem, qua car-*

raro a Patribus procul dubio orthodoxis, et erroribus Nestorii et Eutychetis adversantibus, adhiberi.

^e Augustinus editus : *extrema terræ,* sed male : neque enim explicaret, quod sibi explicandum proposuit Augustinus : emendandus est itaque locus iste per Eucherium, et per codicem nostrum, et legendum *extrema hominis.*

^d Hæc verba non sic accipias volo, ut postremas tantum actiones nostras iudicet Dominus, de quo scriptum est : *Et scrutabor Hierusalem in lucernis* (Soph. 1. 12.) sed quod judicabit nos, ut invenerit, quum mors nos mundo abripierit : si enim Deus sibi gratos invenerit, nostrarum iniquitatum non recordabitur (Isa. 43. 25) *amplius : Si vero sibi invisos, et lethali peccato præoccupatos invenerit : justitia justi non liberabit eum in quacunque die peccaverit.* *Ezech. 23. 12.* quod alibi his verbis expressius inculcat : (Ezech. 18. 24) *Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem... nunquid vivet? Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur, in prævaricatione, qua prævaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit : in ipsis morietur.*

nem, sicut reges, regant, et in illo mundum, qui A propter eos fudit sanguinem, vincant (*Ibi.*).

« Et exaltavit cornu Christi sui. Quomodo Christus exaltavit cornu Christi sui? De quo enim supra dictum est: *Dominus ascendit in cælos*, et intellectus est Dominus Christus, ipse, sicut hic dicitur, *exaltavit cornu Christi sui*. Quis ergo est Christus Christi? an cornu exaltabit unuscujusque fidelis sui: sicut ista ipsa in principio hujus hymni ait: *exaltatum est cornu meum in Deo meo*? Omnes quippe unctos ejus chrismate recte Christos possumus dicere. Quod tamen totum cum suo capite corpus, unus est Christus. Hæc Anna prophetavit Samuelis mater, sancti viri, multumque laudati. In quo quidem tunc figurata est mutatio veteris sacerdotii, et nunc impleta quoniam infirmata est, quæ multa in B *filiis erat*, ut novum haberet in Christo sacerdotium *sterilis, quæ peperit septem*. Hoc canticum juxta septuaginta interpretum translationem inserere compulsi sumus ^a, ut a beato Augustino expositum est; pro eo quod in ipsa translatione ampliorem, et veviore continet historiam ^b. »

« Interea (*Cap. 2. v. 18.*) *Samuel erat ministrans in templo Dei accinctus Ephod* (*Cap. 1. 12. 13. rursus 17.*) Porro filii Heli divina sacrificia temerantes peccabant coram Domino; et deridebant per eos multi sacrificium Dei (*Ibi. v. 27, et subseq. et rursus cap. 2. v. 11, et subseq.*). Unde Heli sacerdos pro eorum iniquitate damnatus est (*Cap. 2. 23., et subseq.*), quod eos peccantes minus severa animadversione plectebat ^c. Et quidem coercuit, et quidem C corripuit, sed lenitate, et mansuetudine patris, non severitate, et auctoritate pontificis. Qua sententia discant sacerdotes quomodo propter filiorum vitam, (id est propter scelera populi) puniantur: quique etiam, quamvis sancti sint, culpa tamen subditorum, eisdem, si non coerceant, reputatur (*Cap. 2. v. 27. etc.*).

« Sed hoc ^d evidentius ad ipsum Heli sacerdotem missus loquitur homo Dei, cujus quidem nomen tacetur, sed intelligitur officio, ministerioque suo, sine dubitatione esse propheta: Sic enim scriptum est ^e: *Venit autem vir Dei ad Heli, et ait ad eum: hæc dicit Dominus. Nunquid non aperte revelatus sum domui patris tui, cum esset in Ægypto in domo Pharaonis, et elegi eum ex omni Israel mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, et adoleret mihi incensum, et portaret Ephod coram me? Et dedi Domui patris tui, omnia de sacrificiis filiorum Israel? Quare calce abjecistis victimam meam, et munera*

^a Et Canticum ipsum, et expositionem ejus ab Augustino prolata[m] [quod jam dixi] habes Capite IV. Libri XVII. de Civitate, quod consulas velim: exscripsit enim Claudius ad magnam partem, quæ Augustinus loco hoc edocuit.

^b Quæ sequuntur ad versiculi hujus interpretationem ex Isidoro [in locum hunc] desumpta sunt prorsus.

^c Additur nescio cur: *me miserum*.

^d Ei versionem hanc, et illius interpretationem totam exscripsit Claudius ex Augustino: Vide, obsc-

mea, quæ præcepi, ut offerrentur in templo, et magis honorasti filios tuos, quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii Israel populi mei? propterea ait Dominus Deus Israel. Loquens locutus sum, ut domus tua, et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: absit a me hoc: sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua, et videbis Christum æmulum tuum, in templo in omnibus prosperis Israel, et non erit senex in domo tua in omnibus diebus. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo, sed ut aeficiant oculi tui, et tabescat anima tua, et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem venerit: hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis Ofni, et Finees. In die uno morientur ambo, et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum, et animam meam faciat.

« Non est ut dicatur ista prophetia, ubi sacerdotii veteris tanta manifestatione prænuntiata est mutatio, in Samuele fuisse completa: quanquam enim esset de alia tribu Samuel, quam quæ constituta fuerat a Domino, ut serviret altari, tamen non erat de filiis Aaron, cujus progenies fuerat deputata, unde fierent sacerdotes. Ac per hoc in ea quoque re gesta eadem mutatio, quæ per Christum Jesum futura fuerat, adumbrata est: et ad vetus testamentum proprie, figurate vero pertinebat ad novum: prophetia facti etiam ipsa, non verbi; id scilicet facti significans, quod verbo ad Heli sacerdotem dictum est per prophetam. Nam fuerunt postea sacerdotes ex genere Aaron: sicut Sadoch (*II. Reg. 15. 24. etc.*), et Abiathar (*I. Reg. 20, et 22. Rursus 22. 6, et 9. 30, 7. II. Reg. 15. 24. etc.*) regnante David, et alii deinceps antequam tempus veniret, quo ista, quæ de sacerdotio mutando tanto ante prædicta sunt, effici per Christum oportebat. Quis autem fideli nunc oculo hæc intuens non videat esse completa? Quoniam quidem nullum tabernaculum, nullum templum, nullum altare, nullum sacrificium, et ideo nec ullus sacerdos remansit Judæis, quibus, ut de semine Aaron ordinaretur, in Dei fuerat lege mandatum. Quod et hic commemoratum est, illo dicente propheta (*Cap. 2. v. 30.*). *Hæc dicit Dominus, Deus Israel: Loquens locutus sum, ut domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in æternum. Nunc autem dicit Dominus: absit hoc a me: sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum. Qui autem contem-*

cro, Caput V. Libri XVI. de Civitate. Verba Augustini lineolis notavi, ut scilicet agnoscat lector, quantum ex Augustini profecerit Claudius.

^e Ibi multum ab Augustini, quem Claudius exscribit, interpretatione differt ea, quam hic sequitur idem Claudius, et Vulgata fere est. An in amanuensem, an potius in Claudium ipsum id est referendum? Aliorum judicium exspecto.

^f Num. 25. 12. 13. *Ecce do ei [Phinees filio Eleazari] pacem faderis mei: et erit tam ipsi, quam semini ejus, pactum sacerdotii sempiternum.*

nunt me, crunt ignobiles^a. Quod enim nominat domum patris ejus, non de proximo patre dicere, sed de illo Aaron, qui primus sacerdos est institutus, de cujus progenie ceteri sequentur, superiora demonstrant ubi ait (*Exo. 4. 28. v. 1. etc.*): *Revelatus sum domui patris tui, cum esset in Ægypto in domo Pharaonis (Lev. 21. 22. num. 3. 10), et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem.* Quis pater fuit hujus in Ægyptia servitute, unde cum liberati essent, electus est ad sacerdotium, nisi Aaron? De hujus ergo stirpe, isto loco dixit futurum fuisse, ut non essent ulterius sacerdotes: quod jam videmus impletum. Vigilet fides, presto sunt res: cernuntur, tenentur, et videre nolentium oculis ingeruntur. (*Num. 25. 13. etc.*) *Ecce, inquit, dies veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium domus tuæ, ut non sit senex in domo tua, et videbis Christum æmulum tuum in templo in universis prosperis in Israel*^b. Ecce dies, qui prænuntiati sunt, jam venerunt. Nullus sacerdos secundum ordinem Aaron: et quicumque ex ejus genere est homo, cum videt sacrificium Christianorum toto orbe pollere, sibi autem honorem illum esse subtractum, deficiunt oculi ejus, et defluit anima ejus tabe mœroris. Proprie autem ad hujus domum Heli, cui hæc dicebantur, quod sequitur, pertinet: (*v. 33, et 34.*) *Et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem venerint: hoc autem erit tibi signum, quod eventurum est duobus filiis tuis Ufni, et Finees: in die uno morientur ambo.* Hoc ergo signum factum est mutandi sacerdotii de domo hujus, quo signo significatum est, mutandum sacrificium^c domus Aaron. Mors quippe filiorum hujus significavit mortem, non hominum, sed ipsius sacerdotii de filiis Aaron.

^c Quod autem sequitur, ad illum etiam pertinet sacerdotem, cujus figuram gessit^d, huic succedendo Samuel. Proinde quæ sequuntur de Christo Jesu Novi Testamenti vero sacerdote dicuntur (*v. 35*). *Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciat.*

^e Sub figura Samuelis, de Domino Salvatore summo videlicet, ac vero pontifice debet intelligi: qui nimirum, sicut Samuel, defuncto Heli, successit in sacerdotium, non de stirpe Aaron, sed de alia Levi familia electus. Fuit enim^f (ut jam supra meminimus) filius Helchana, filii Hieroboam, filii Helihel, filii Thau, filii^g Sut, filii Helchana, filii Johel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii

^a Hæc quoque ex Vulgata desumpta sunt: contra Augustinus multo dissimilem interpretationem exhibet, quod et deinceps servatur.

^b V. 31. Hoc in loco nec prorsus Vulgatam, nec Augustini interpretationem sequitur Claudius, sed aliam quampiam.

^c Augustinus editus sacerdotium, sed eodem utraque vox spectat.

^d Scilicet Heli.

^e Hæc quæ hactenus notavi, in Augustino exstant. Quæ sequuntur perquire in quæstione I. Bedæ in libro 30. quæstionum in libros Regum.

^f Editus quod.

A Thaat, filii Asir, filii Abiasaph, filii Chore, filii Isaac, filii Caath, filii Levi, filii Israel, ut verba dierum narrant. Ita mediator Dei, et hominum, ut esset nobis Pontifex, non de Levi, sed de alia utique tribu, id est Juda, carnis originem sumpsit: aliam, quam legale hostiam, id est ipsam carnem suam obtulit patri pro nobis: alios, quam de genere Aaron pontificatus sui reliquit hæredes, filios videlicet gratiæ Novi Testamenti de universa gentium natione collectos. Quod vero, quasi humano more loquens, Deus dicit (*Ibid., idest v. 35*): *qui juxta cor meum, et animam meam faciat*, de Samuele quidem recte potest accipi, quod in omnibus ejus voluntati sicut homo Deo paruerit, sed rectiusⁱ accipitur de Domino, ac Salvatore, quod sicut Filius unigenitus^j paternorum sit in omnibus conscius arcanorum: juxta quod de se ipse manifeste testatur, dicens (*Jo. 8. 28*): *Et a me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei, facio semper.*

^k In hoc vero quod ait Deus: *quia omnia quæ in corde meo, et quæ in anima mea sunt, faciet*, non arbitremur habere animam Deum, cum sit conditor animæ; sed ita de Deo tropice, non proprie dicitur, sicut manus, pes, et alia corporis membra: et ne secundum hoc credatur homo in carnis hujus effigie factus ad imaginem Dei, adduntur, et alæ, quas utique non habet homo. Et dicitur Deo (*Psal. 16. 8*): *sub umbra alarum tuarum protege me*: ut intelligant homines de illa ineffabili natura non propriis, sed translatis rerum vocabulis ista dici^l.

Et ædificabo ei domum fidelem, et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Ipsa est domus, quam ædificat pater, de qua Apostolus ait (*Hebr. 3. 6*): *quæ domus sumus nos, si fiduciam, et gloriam spei usque in finem firmam retineamus.* Et hæc domus ambulabit coram Christo ejus, ipso videlicet summo Pontifice. Ambulabit, dixit, id est conversabitur, sicut superius dixerat de domo Aaron (*v. 30*): *Loquens locutus sum, ut domus tua, et domus patris tui ministraret in conspectu meo, usque in sempiternum.* Quod autem ait: *coram Christo meo ambulabit*, de ipsa domo utique intelligendum est, non de illo sacerdote, qui est Christus ipse, mediator, atque Salvator. Domus ergo ejus coram illo ambulabit. Potest et *ambulabit* intelligi de morte ad vitam, omnibus diebus quibus peragitur usque in finem sæculi hujus

^g Parenthesis hæc in editis deest.

^h Edit. *Supl.*

ⁱ Hæc verba addidi, ut sensum connecterem, qui alioquin deficit.

^j In Codice legitur *patronorum*, per amanuensis erratum, ut equidem censeo. Beda habet *patris*.

^k Rursus quæ sequuntur tradidit Augustinus num. 3. capitis 5. libri 17. de Civit.

^l Hactenus Augustinus. Quæ sequuntur, iterum perquire in Beda [loco nuper allegato, id est quæstione 1. inter 30. nonnullis tamen immutatis, et additis, quæ Claudio ipsi tribuo].

ista mortalitas: alioquin quomodo de Samuele potest accipi, quod ædificata sit ei domus fidelis, quæ coram Christo Domini (id est, ipso Samuele) cunctis diebus incederet, cum legamus in sequentibus (Cap. 8. v. 3), quod filii illius (*aversi*) aversi de viis ejus, post avaritiam declinaverint, et pervertentur iudicium: nisi forte domum ejus hoc loco plebem Israeliticam intelligamus, quæ cunctis diebus sacerdotii ejus Domino servierit, de qua scriptum est (Reg. 1. 7): *Et requievit omnis Israel post Dominum. Et paulo post (Ibid. v. 4): Abstulerunt filii Israel Baalim, et Astaroth, et servierunt Domino soli.* Quod vero adjungitur: *Futurum est autem, ut quicumque remunerit in domo tua, veniat, ut oretur pro eo*, non proprie de domo dicitur hujus Heli, sed illius Aaron, de qua usque ad adventum Jesu Christi, homines remanserunt: de quo genere etiam nunc usque non desunt. Nam de illa domo Heli hujus, jam supra dictum erat ^b: *Et omnis qui superaverit domus tuæ, decidet in gladio virorum.* Quomodo ergo hic verè dici potuit, *et erit qui remanserit in domo tua, veniat, ut oretur pro eo?* Si illud est verum, quod ultore gladio nemo inde supererit, nisi quia illos intelligi voluit, qui pertinent ad stirpem illius totius sacerdotii secundum ordinem Aaron. Ergo si de illis est prædestinatis reliquiis, de quibus alius Propheta dixit (Isa. 10. 21 et 22. Rom. 9. 27), *reliquiæ salvæ fient*, unde et Apostolus: (Rom. 11. 5) *Sic ergo, et in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ salvæ sunt*, quia de talibus reliquiis bene intelligitur esse, de quo dictum est, *qui remanserit in domo tua*: profecto credit in Christum: sicut temporibus Apostolorum ex ipsa gente plurimi crediderunt (Act. 2. 41. etc.). Neque nunc desunt qui licet rarissime, tamen credant, et impletur in eo, quod hic iste homo Dei continuo secutus adjunxit ^c: *Et offerat nummum argenteum, et tortam panis, dicatque: dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.* Quid per nummum argenteum, nisi oris confessio designatur (Rom. 10. 10), *quæ fit creditibus ad salutem?* argentum enim pro eloquio poni solet: Psalmista testante, ubi canitur ^d: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.* Sed quid dicit iste qui venit? *dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.* Sacerdotalem partem corpus Christi, id est Ecclesiam dicit; cujus plebis ille sacerdos est, mediator Dei, et hominum, homo Christus Jesus; cui plebi dicit Apostolus Petrus (1 Petr. 2. 9): *Plebs sancta, regale sacerdotium.* In hanc partem sacerdotalem

^a Cap. 1. v. 36. Hic iterum describitur Augustinus, sed interpretatione scriptarum multum diversa.

^b Hic allegatur versio ex Augustino.

^c Cap. 2. 36. Hæc quæ sequuntur ex Augustino, magnam ad partem, exscripta sunt, sed non prorsus. Prorsus tamen ea habet Isidorus, cap. 2. in lib. 1 Regum, quem proinde plane hic exscribit Claudius.

^d Psalm. 11. 7. Diversitas nonnulla hic est, odium inter et nostrum Codicem.

^e 1 Reg. 3. 2. Sed cum aliquo discrimine, quod

PATROL. CIV.

A postulat comedere buccellam panis, quibus verbis ipsum sacrificium christianorum eleganter expressum est; de quo dicit sacerdos ipse: (*Dabo Panis, quem ego (Joa. 6. 52) dederò, caro mea est pro mundi vita.* Ipsum quippe est sacrificium non secundum ordinem Aaron (Hebr. 5. 6. et 7. 11. etc.), sed secundum ordinem Melchisedech.)

^e Factum est autem in die quodam, Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverunt, nec poterat videre lucernam Dei antequam exstingeretur. In tabernaculo fœderis erat candelabrum, ubi a vespere usque mane (Exod. 27. 20. 21. Lev. 24. 3. 8), summo Pontifice lucernas vespere concinnante, jugiter extra velum præparatæ lucebant, Dominus ut jusserrat (Ibid.). Isto Pontifice intrante in tabernaculo, B jam grandæva senectute confecto, oculi ejus in tantum caligaverant, ut nec incensam lucernam potuisset aspicere, quanto magis exstinctam? Figuraliter vero lucerna Dei Heli fuerat, quando dignitate sacerdotali pollens justitiæ claritate fulgebat. Quam exstinctam Propheta asserit, dum ob scelera filiorum, sacerdotii potestatem, meritorumque lumen amisit.

(Cap. 3. 19.) *Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo, et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.* Significat quia nihil ex his, quæ locutus est, irritum fuit, sed omnia sicut rebus impleta quæ dixit. Cadunt namque in terram verba supervacua, quæ pro nihilo habenda, et universorum sunt calanda despectu, sicut et beatus Job dixit (Job. 29. 24): *et lux vultus mei non cadebat in terram;* quia nimirum in tanta gravitate vultum (*tenere*) retinere consueverat, ut nunquam contemptibili lætitia resolveretur. Sed quotiescunque hilariorum se præsentibus exhiberet, certam semper ob causam utilitatis eorum (*faceret*) ageret.

^e Igitur postquam hæc in figura mutationis Veteris Testamenti a Propheta illo prænuntiata sunt ad Heli: offendente Israel Dominum, ^b *instruxerunt aciem Philistæi contra eos*, etc. Tollunt autem Israelitæ arcam ad (*tuitionem*) stationem suam: capta est ab hostibus arca, ipsique non solum victi sunt et in fugam versi, imo etiam magna strages facta est occisorum. (*Nonnihil*) Nonnulla tamen futurorum significat res gesta hæc. In (*propheticæ*) prophetia enim arca illa ab alienigenis capta indicabat testamentum Dei transitorium ad gentes. Quando enim nuntiatum est Heli sacerdoti captam fuisse arcam Domini, cecidit de sella, et mortuus est (Cap. 4. 16. 17. 18). Transeunte arca Domini ad gentes, ⁱ periiit, atque interiit sacerdotium Judæorum. (Cap. 5) Duo quoque filii corruerunt, unius uxor et habent aliæ editiones. Vide Calmet in locum hunc.

^f Explicatio hujus loci ex quæstione II Bedæ tota desumpta est.

^g Subsequentia porro notata lineolis ab Isidoro [cap. 3. 1 Reg.] edocemur.

^h Cap. 4. v. 2 et subseq.

ⁱ Verba hæc periiit, atque interiit sacerdotium Judæorum, non sic accipias velim, ut revera tum perierit; nam revera Abiathar et Sadoch, paucis elapsis

viduata : et (v. 11) mox in partu mortua est (v. 20), A (v. 10) quarum filios clauerunt domi, ut scriptum est. (v. 12) *Ibant autem in directum vaccae per viam, quae ducit Bethsames : uno itinere gradiebantur pergentes, et mugientes, et non declinabant neque ad dexteram, neque ad sinistram.* ^e ^e Quid igitur vacca, nisi fideles quosque in Ecclesia ^d significant, qui dum sacri eloquii praecepta considerant, quasi superimpositam Domini arcam portant? de quibus hoc est etiam notandum, quod fuisse fetæ memorantur : quia sunt plerique, qui in via Dei intrinsecus positi, foris carnalibus affectibus ligantur : sed non declinant a recto itinere ^e qui arcam Dei portant in mente. Ecce enim vaccae Bethsamis pergunt. Bethsamis quippe dicitur *Domus solis*. Et propheta ait (*Malach. 4. 2*) : *Vobis autem, qui timetis Deum, oriatur sol iustitiæ*. Si igitur ad æterni solis habitationem tendimus, dignum profecto est, ut de Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinemus. Tota enim virtute pensandum est, quod vacca Dei plastro supposita pergunt, et dant ab intimis mugitus, et tamen de itinere non detorquent gressus : ^f amorem quidem per compassionem sentiunt. Sed colla posterius non deflectunt. Sic nimirum prædicatores Dei, sic fideles quique intra sanctam Ecclesiam agere debent, ut et compatiantur proximis per charitatem, et tamen de via Dei non exorbitent per compassionem. Arca quippe superposita Bethsames pergere est, cum superna scientia ad internæ lucis habitaculum propinquare : sed tunc vere Bethsames tendimus, cum viam rectitudinis gradientes, ad vicina erroris latera, nec pro affectu pignorum declinamus. Sic namque sic necesse est, ut incederè debeant, qui sacrilegiis suppositi jam per internam scientiam, Domini arcam portant, quatenus per hoc quod propinquorum necessitatibus condolent, accepto rectitudinis itinere non declinent. Quorum nimirum gratia mentem nostram tenere debet, sed reflectere non debet, ne hæc eadem mens, aut si affectu non tangitur, dura sit, aut tacta, plus, si inflectitur, remissa. ^g

(Cap. 5. v. 2 et seq.) ^e Sed quid est, quod dum posuissent Philistiim arcam Domini in templo Dagonis Dei sui, intraverunt templum, et invenerunt Deum suum prostratum, atque contractum, caput vero ejus, duasque manus abscissas? Statim enim ut testamentum Domini pervenit in (*gentibus*) gentes, confestim idola, quæ deceptum possidebant orbem, destructa sunt, omnisque error simulacrorum corrui, præsentiam Dei ferre non sustinens. Nam in manibus Dagon ^B præcisis, opus idololatriæ ^b amputabatur. Et in capite ejus superbia diaboli abscissa (*significabatur*) significatur, a quo initium peccati fuit. Quod vero in limine, ut certum scilicet, præfinitumque suæ idololatriæ finem (*agnoscere*) agnoscerent : limes enim fines itineris significat. Etiam illud ad magnam pertinet significationem, in ipsa ruina Dagon Dei sui, atque fractura, quod dorsum illius solum invenerunt, (v. 5) fractis ejus omnibus membris : dorsum quippe fugam significat. Quicumque enim fugiunt, persequentibus dorsum dant. Unde et scriptum est de hostibus (*Psal. 20. 15*) : *quoniam pones eos dorsum*. Ubi enim sunt idola? perierunt. Et si aliqua remanent, ab aliquibus absconduntur, et fngerunt. (*V. 6 et Psal. 77. 66*) Quod autem *percuti sunt in posteriora* ii, qui arcam Dei captivaverunt, hoc poenæ signum videtur : quia, si qui susceperint (*susceperunt* ^C *dilexerunt*) testamentum, et posteriora vitæ dilexerint, ex ipsis justissime cruciabantur, quæ sicut Apostolus ait, (*Phil. 3. 8*) existimare debuerant *sicut stercora* : qui enim sic assumunt testamentum divinum, ut posteriora respicientes, veteri se vanitate non exuant, similes sunt hostibus illis, qui arcam testamenti captivam juxta idola sua posuerunt. Et (*illa*) alia quidem vetera etiam nolentibus cadunt : quia (*Isa. 40. 6*) *omnis caro fenum, et claritas hominis, ut flos feni, aruit fenum, et flos decidit* : arca autem Domini manet in æternum : secretum scilicet testamentum, regnum cælorum, ubi est æternum *verbum Dei*. ^D

(6. 1. etc.) Cum vero de terra Philistiim arca Domini ad terram Israelitarum rediret, (v. 7 et *subseq.*) plastro superposita est, et vacca plastro subjunctæ sunt, quæ fetæ fuisse memorantur ;

annis, sacerdotes recensentur : sed quod superstite tantummodo filio puellulo, ideoque impote sacerdotii munere fungi, sacerdotis partes impleverit Samuel, qui propterea solemnia sacrificia etiam obtulit. I Reg. 7. 6. 10. 9. 12. 16. 2, etc.

^a Pontificis, præstat nostra lectio.

^b Amputatum. In Eucherio edito nonnulla desunt.

^c Hæc omnia quæ sequuntur exceperit noster Claudius a Gregorio Magno, qui ea attulgit, numero 42 libri VII Moralium in Job : sed expressissima habet eum. 3 homiliæ 37 in Evangelia : hæc propterea,

ut a verbis Claudii seceruat lector, lineolis distinxit.

^d Editi : designent.

^e Editi : qui.

^f Subsequentia partim ex homilia 37 in Evangelia, partim ex libro VII Moralium S. Gregorii desumpta sunt. Ea cum editis comparat, quæso, lector.

^g Cap. 6. 19. Beda hujus loci explicationem a Claudio traditam docet : capite scilicet 3 questionum in libros Regum.

millia. Quod ne pateretur, in Exodo (*Exod. 2*) *populus a longe stabat, et orabat, solusque Moises ascendit ad Dominum*. Isti ab hoc percussi, quia non solum appropinquaverunt, sed etiam (ut alia refert translatio) *despexerunt*, quod rationi plus congruum est: nam in Exodo viderunt, et audierunt, et perspicua divinæ potentiae inspexerunt, nec perierunt. Et ideo isti non de visione, sed de despectione, et temeritate mulctati sunt ^b.

(*Cap. 7. 2.*) *Et factum est ex qua die mansit arca in Cariathiarim, multiplicati sunt dies. Erat quippe annus vicesimus, et requievit omnis domus Israel post Dominum.* ^c Non ita intelligendum est quasi viginti anni, quibus arca (*maneret*) manserit in Cariathiarim, ad octavum usque annum regni David, quando eam congregata populi frequentia adduxit in Hierusalem (*II Reg. 6*), sint computandi. Invenitur namque in sequentibus, (*I Reg. 14. 8*), quod temporibus Saulis fuit ^d delata de hac civitate, et allata in castra, pugnante eo adversus Philistæos: sic etenim scriptum est: (*Ibid.*) *Et ait Saul ad Achiam: applica arcam Dei: erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israelis.* Et quia constat (*II Reg. 7*) quod David eam in Hierusalem adduxerit, ^e tultam de domo Aminadab, in quam tunc illatam esse perhibetur, ^f restat intelligi, quod in diebus Saulis relata de castris, et in præfatam sit illata civitatem; unde denuo regnante David assertur in Hierusalem. ^g Est ergo sensus memoratæ sententiæ, quia ex quo mansit arca in Cariathiarim, erat annus vicesimus, cum eam inde transferri temporibus Saul causa belli contingeret: vel certe vicesimus erat annus, cum adhuc omnis domus Israelis requievit

^a Quæ adduntur, in Beda non inveni.

^b Interpretes, quos Claudius indicat, plane ignoro. Novi equidem qui verterint: dispexissent: id est curiose, et minute eam intuiti sunt; aut si vis scrutati sunt, quæ in arca posita erant: favere autem huic interpretationi videntur hebraica ipsa verba *וַיִּשְׁכַּח אֶת-אֲרֹן-יְהוָה* quæ reddi commode possunt: *eo quod vidissent in arca Domini*. Sed quid nesciat ipsamet hebraica verba verti etiam cum laude posse, uti revera vertit Vulgata: *eo quod vidissent arcam? An quinquaginta millia plebis [nullo scilicet reprimente] perscrutari commode potuissent quicquid in arca positum erat, et circumstantium oculos delitescebat? Interpretes porro valde probabiles causas afferunt, cur Deus Betsamitas libere arcam intuentes morte punierit. Quod si liberum hunc intuitum irreverentiam quamdam, ideoque interpretativum contemptum esse quisquam velit despectionem, et temeritatem, quam hic commemorat Claudius, admittere id utique possumus.*

^c Rursus hæc repete ex Beda num. 4.

^d Ablatus. Præstat nostra lectio.

^e Nisi in errantem amanuensem hanc vocem referas [nam editus Bedæ locus habet: *tulitque*]. Vox hæc ex iis erit, quæ a latinitate declinantes, vulgares linguas, aut efformarunt, aut auxerunt. Itali *tolto* et *tolta* dicunt, quod Latini *ablatus* et *ablatus*.

^f Antea etiam in ædibus Abinadab in Gabaa fuisse positam discimus ex capite 8 libri I Reg.

^g Josephus cap. 13 lib. VI *Antiquitatum* [n. 9.] hæc in editione Havercampii habet. *Sub hoc, et Samuelus propheta vita decessit... imperavit, populo-*

A post Dominum, abjectis videlicet idollis, illi soli æviens; quod eam fecisse toto tempore præsulatus Samuelis, ^a qui Josepho teste duodecim annis completus est, et primo tempore regni Saul, quod ^b, eodem historico affirmante ⁱ, viginti annis tenuit, nullus sanctæ historiæ curiosus ignorat. Namque postmodum (*I Reg. 16. 14*) cum recessisset a Saulo spiritus Domini, et agitaret eum spiritus nequam, maxime (*Cap. 18. 10. etc.*) ad persequendum David innoxium et justum, necesse erat partem militiæ (*vel*) et plebis ejus nonnullam, malitiæ illius exstitisse compliceam. Cariathiarim ipsa est, quæ alio nomine Cariath Baal vocatur *civitas saltuum* (*Josue 15. 60. et 18. 14*) una de urbibus Gabaonitarum pertinens ad tribum Juda, euntibus ab Hierusalem Diospolim milliario nono. De hac fuit Urias propheta, quem interfecit Joachim in Hierusalem, sicut Hieremias scribit ⁱ.

^c Samuel autem post mortem Heli regelat Israel. (*I Reg. 7. etc.*) Congregato autem omni populo exclamavit ad Dominum pro Israel, et exaudivit eum, (*v. 7 et seq.*) et cum offerret holocaustum; accedentibus alienigenis ad pugnam contra populum Dei, intonuit Dominus super eos, et confusi sunt. Et ceciderunt coram Israel, atque superati sunt. (*V. 12*) *Tunc assumpsit Samuel lapidem unum, et posuit eum inter Masphat et Siceleg.* ^k Et ut interpretes septuaginta transtulerunt: *inter Masphat novam et veterem. Vocavitque nomen ejus, lapis adjutorii, et dixit: usque adhuc auxiliatus est nobis Deus.* ^l Masphat interpretatur *intentio*: Lapis ille adjutorii, medietas est Salvatoris; per (*quem*) quam transcendendum est a Masphat vetere ad novam, id est ab inten-

que præfuit solus quidem post mortem Heli pontificis annis duodecim, cum Saulo vero rege duodeviginti.

^b Equidem historia: male utique.

ⁱ Cap. 14 seu postremo ejusdem libri VI Josephi [n. 9] hæc in editione ejusdem Havercampii legitur. *Hunc Saulus finem habuit... Regnavit autem vivente Samuele annis octodecim: post mortem vero ejus annis duobus et viginti.* Quem tamen Josephi locum ita Petrus Comesior explicat, ut simul juncti anni, quibus Saul regnavit, viginti efficiant; ut noster scriptor habet. *Et regnavit Saul vivente Samuele 18 annis, et eo mortuo duobus annis.* Citat autem Havercampus Clementem et Eutyrium, Alexandrinos Josephi sectatores, qui viginti ipsos regni annos Sauli tribuunt: atque hæc quidem opinio Claudii nostri auctoritate repugnante Zonara, qui hæc tradit [in fine ipso libri primi Annalium]: *Regnavit Saul superstite adhuc Samuele, annos octodecim: eo defuncto, viginti duos.* Confirmari rectissime potest: atque idipsum docet vetusta ea Josephi interpretatio, quæ Rufino tribuitur: hæc enim habet: *Regnavit itaque Saul, Samuele vivente, annis decem et octo: moriente autem alios duos.* Vide tamen, obsecro, interpretes ad duos hosce Scripturæ locos I Reg. 13. 1. *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset, et duobus annis regnavit.* Et Acto. 13. 21. *Dedit illis Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin annis quadraginta.*

^j 26. 20. 21. Hæc tradidit Isidorus cap. 4 in lib. I Reg.

^k Vulgata: *inter Sen*; Alii *Dentem*; editus Beda *In Sichleech*.

tionem, quæ expectabatur in carnali regno, quod erat beatitudo falsa, ad intentionem, quæ per novum testamentum expectatur in regno cœlorum, ubi est beatitudo verissima ^a : quia (qua), quoniam nihil est melius, usque huc auxiliatur Deus (Cap. 12. 17 et 18). Iste Samuel invocavit nomen Domini, et exaudivit eum Deus, et in tempore messis pluviam impetravit. Pluvia enim in sanctis Scripturis verba sunt Evangelii, sive legis, sicut Moises dicit ^b : *Expectetur sicut pluvia eloquium meum; et descendant sicut ros verba mea*. Hanc igitur pluviam dedit mundo Christus in tempore messis, id est quando gentes colligi oportebat : (ut) unde (Math. 3. 12) sicut frumentum in horreis, sic inter Ecclesiæ sinum congregentur.

^c *Judicavit autem Samuel Israel omnibus diebus vitæ suæ, fueruntque usque ad eum iudices et principes super Israel. (viii, 3) Porro filii Samuel declinarunt post avaritiam, et accipiebant munera (v. 4 et subsequē.)* : et tam iniqui iudices exstiterunt, ut populus nequaquam ferens, regem sibi in similitudinem cætarum gentium postulare. Quibus dedit Dominus Saul regem :) (Cap. ix et x) qui cum quæreret asinas patris sui, et veniret ad Samuel in Ramatha, inter cætera, quæ locuti sunt simul, prædixit ei signa Samuel, quæ ventura erant ei eo die, cum recederet ab eo.

(Cap. x, v. 5 et 10.) Cumque ab illo recessisset, venit ad collem Domini, ubi erat statio Philistinorum. Jam primum signum peractum, sicut locutus fuerat homo Dei : *et ecce cuneus Prophetarum obvius ei; et insiluit super eum spiritus Dei, et prophetavit in medio eorum. (V. 11, etc.) Videntes autem omnes, qui noverant eum heri, et nudius tertius, quod esset cum prophetis, et prophetaret, dixerunt ad invicem : Quænam res accidit filio Cis? Num et Saul in Prophetis?* ^d *Et hoc quidem non puto habere aliquid quæstionis : (Jo. iii, 8) Spiritus enim, ubi vult, spirat.* Et spiritum prophetiæ nullarum animarum potest maculare contactus, (Sap. vii, 24) *attingit enim ubique propter suam munditiam* ; afficit autem omnes non eodem modo, sed alios per informationem spiritus eorumdem hominum, ubi rerum demonstrantur imagines ; alios per fructum mentis ad intelligentiam, alios utraque inspiratione, alios autem nescientes. Per informationem spiritus, duobus modis, aut per somnia, sicut non solum plerique sancti, sed et (Gen. xlv, 2) Pharaon, et (Dan. ii, 1, et iv, 1) Nabuchodonosor rex vidit, quod nemo eorum intelligere valuit, sed tamen videre utique poterant : aut demonstratione in extasi, quod Latini nonnulli ^e *pavorem interpretantur*. Mirum si pro-

prie, sed vicine : tamen cum fit mentis alienatio a sensibus, ut spiritus hominis divino spiritu assumptus, capiendis atque intuendis imaginibus vacet, sicut Danieli demonstratum est quod non intelligebat, et Petro illud vas summissem est de cœlo quatuor lineis : ^f nam et ipse, quid illa demonstratio figuraret, postea cognovit. Per fructum autem mentis ad intelligentiam uno modo cum hæc ipsa, quæ demonstrantur in imaginibus, quid significant, et quo pertineant ^g, revelantur, quæ certior prophetia est. Nam magis ipsam vocat Apostolus (I Cor. iii, 2) *prophetiam*, sicut Joseph meruit intelligere, quod Pharaon non nisi videre ; et Daniel exponit regi, quod ille cernit et nescit. Cum vero ita mens afficitur, ut non rerum imagines conjecturali examinatione intelligat, sed res ipsas intueatur, sicut intelligitur sapientia, et justitia, omnisque incommutabilis, et divina species, ad prophetiam, de qua nunc agimus, non pertinet. Utrouque autem munere prophetiæ donantur ii, qui et rerum imagines in spiritu vident, et quid valeant, simul intelligunt, aut certe manifestis locutionibus in ipsa demonstratione informantur, sicut in Apocalypsi quædam exponuntur. Nescientes autem afficit prophetiæ spiritus, sicut (Jo. xi, 49) Caiphas cum esset pontifex prophetavit de Domino, *quod expediret unum mori pro tota gente*, cum aliud in verbis quæ dicebat, attenderet, quæ non se a seipso dicere nesciebat. Abundant in sanctis libris exempla. ^h Hoc autem verbo, quod positum est, *insiluit in eum spiritus*, tanquam ex abdito divinitatis secreto, repentinus significatur afflatus. Horum igitur modorum, quoniam potius affectum esse intelligamus Saul, satis apparet ex eo quod ibi scriptum est : (I Reg. x, 9) *Convertit Deus in Saul cor aliud*. Sic enim aliam cordis significat affectionem, quam convertendo fecit Deus, ut imaginum significantium, et præfigurantium capax fieret ad propheticam divinationem. ⁱ Quantum autem distat prophetia Saul a prophetis ? tantum distat inter prophetiam prophetarum, sicut Isaias, sicut Jeremias, et cæteri hujusmodi fuerunt, atque istam transitoriam, quæ in Saul apparuit, quantum distat inter loquelam humanam cum loquuntur homines, et cum eadem loquela propter necessarium prodigium asina locuta est, (Num. xx, 28) in qua sedebat Baalam propheta : accepit enim hoc ad tempus illud iumentum, ut Deus quod statuerat, demonstraret : unde non habitu perpetuo inter homines bestia loqueretur : aut si hoc exemplum majore differentia remotum est, multo minus mirandam esset homini reprobo datam fuisse ad momentum temporis, affectu transitorio prophetiam, quoniam ille dederat, qui et asinam, cum voluit, loqui fecit. Magis enim di-

^a Additur spiritualis.

^b Deu. 32, 11, *fluat ut ros eloquium meum* ; quasi imber super herbam, etc.

^c 7. 15. Prosequitur Beda.

^d Hæc, quæ sequuntur, desumpsit Claudius ex Augustino libro ii Quæstionum ad Simplicianum, quæstione ipsa prima hæc tradente.

^e Augustinus editus a P. P. S. Mauri, *stuporem*.

^f Acto. 10. 11. sed Vulgata legit *initii*.

^g Augustinus editus : *revelatur*, sed nostri Codicis lectionem præfero.

^h Hic alia interserit Augustinus, quæ Claudius præterit.

ⁱ Verba hæc : *quantum distat prophetia Saul a prophetis* : in edito Augustini libro non exstant.

stat pecus ab homine, quam homo reprobus ab electis etiam hominibus; non enim si quisquam dixerit aliquid, quod ad sapientiam pertinet, continuo sapiens existimandus est. Sic nec quisquam si aliquando prophetaverit, jam inter prophetas numerabitur, cum et Dominus (*Matth. xiii, 20*) in Evangelio dicat: quosdam cum gaudio verbum excipere, et radicis altitudinem non habere, sed esse temporales. Ideoque, sicut consequens indicat lectio, factum est in parabola: (*I Reg. x, 12*) et Saul inter prophetas. Hoc igitur mirari desinamus, cum in hominibus apparet divinitus aliquid, quorum vel meritum, vel habitum excedit, cum forte vult Deus cujusdam significationis gratia tale aliquid demonstrari. Si autem hoc movet, quod postea Saul malo spiritu invadente præfocabatur, (*I Reg. xvi, 14*) qui prophetiæ spiritum prius acceperat, neque hoc mirandum est. Illud enim factum est ex dispensatione aliquid significandi, hoc est ex merito judicandi. Nec movere nos debent hæc alternantia in animo humano, hoc est in creatura mutabili, præsertim eodem tempore, quo caro corruptibilis, mortalisque portatur. Aut non videmus in ipso Petro, quantum indicat Evangelium, existisse tantam confessionem, ut audire meruerit, (*Matth. xvi, 17*) *Beatus es Simon Barjona, quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed pater meus, qui in cælis est?* Et paulo post (*Ibid. 23*) tam carnaliter eum de Domini passione sensit, ut statim audiret: *Vade post me, Satana, scandalum mihi es, non enim sapiens quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* Et fortasse aliquanto interius intelligentibus tantum valet ad visa illa mentis, hæc differentia, qua Petrus primo intellexit, Deo patre revelante, quod *filius Dei esset Christus*, et postea, ne moreretur, extimuit, quantum valet ad distinguenda visa, quæ in spiritu hominis alienata mente imaginariæ fiunt, revelatio prophetiæ, qua primo afflatus est Saul, et commixtio spiritus mali, quo postea premebatur.

Ungitur post hoc jubente Domino rex prior a Propheta in regnum, qui et ipse quidem, in id quod unctus est, imaginem Christi portavit: unde et Beatus David, et ipse Christus nuncupatus, ait ad eum, qui se finxerat Saulem occidisse; (*II Reg. i, 14*) *quomodo non timuisti injicere manum tuam in Christum Domini?* (*I Reg. ix, 2*) hinc est, quod ab humero sursum supereminebat omnibus; quia caput nostrum sursum est super nos, qui est Christus: in id autem quod reprobus postea, et rejectus est, succedente in regnum David, populi, ut prædictum est, Israel personam gestavit: qui populus regnum adeptum fuerat amissurus, Christo Domino nostro per novum testamentum non carnaliter, sed spiritualiter regnatura.)

Filius unius anni erat Saul cum regnare cepisset: duobus autem annis regnavit super Israel. Uno anno postquam rex electus est a Samuele, in domestica

• Hactenus Augustini verba. Quæ sequuntur tradidit Isidorus cap. 5 in lib. 1 Reg.

• Nec minor est virtus, quam querere porta tueri, in-

A domo sedens dissimulavit se esse regem: (*I Reg. xiii, 1*) reliquis duobus annis publice judicavit omnem Israel, tenens obedientiam cum humilitate: et hoc fuit illud tempus, antequam mandatum Domini transgrederetur in Amalech: reliquo vero tempore, quo vixit, et imperavit, transgressor mandati Domini exstitit. (*I Reg. x, 26, et cap. xi*) Post hoc expectans Saul Samuelem in Galgala, videns quod tardaret, obtulit holocaustum, veniensque Samuel inter cætera ait ad Saul: (*I Reg. xv et xvi*) *Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum: sed nequaquam regnum suum ultra consurget. Quæsit sibi Dominus virum juxta cor suum, et præcepit ei Dominus, ut esset dux super populum suum, et præcepit ei Dominus, ut servaveris quæ præcepit Dominus.* Nec sic id accipiendum est, ac si ipsum Saulem Deus in æternum præparaverit regnaturum, et hoc postea noluerit servare peccanti: neque enim peccaturum nesciebat: sed præparaverit regnum ejus, in quo figura esset regni æterni. Ideo addidit: (*I Reg. xiii, 13*) *et nunc regnum tuum non stabit tibi.* Stetit ergo, et stabit quod in illo significatum est, sed non huic: quia non in æternum ipse fuerat regnatus, nec progenies ejus, ut saltem per posteros alterum alteri succedentes, videretur impleri, quod dictum est in æternum. (*I Reg. ii, 14*) *Et quæret, inquit, sibi Dominus hominem, secundum cor suum, sive David, sive ipsum mediator significans testamenti novi, qui præfiguratur in chrismate etiam, quo unctus est ipse David, et progenies ejus. Non autem quasi nesciat ubi sit, ita sibi hominem Deus quærit, sed per hominem more hominum loquitur, quia sic loquendo nos quærit: non solum enim Deo Patri, verum ipsi quoque Unigenito ejus, qui venit quærere quod perierat, usque adeo jam eram noti, ut in ipso essemus electi ante mundi constitutionem. Quæret sibi ergo dixit: id est suum habebit.* Unde in latina lingua hoc verbum accipit præpositionem, et *adquiri* dicitur, quo satis apertum est quid significet, quanquam et, sine additamento præpositionis quærere intelligatur acquirere, ex quo lucra vocantur, et quæstus (*Eph. i, 4*).

D • Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel. Caverant enim Philistiim, ne forte facerent Hebræi gladium, aut lanceam, et ne haberent fabros ferrarios, qui arma ad repugnandum facerent. (*Cap. xiii 19*) • Ita Chaldæi destructa Hierusalem, et vastata omni terra promissionis satagerunt; • ut nullus in ea remaneret artifex, nullus clausor, qui vel fœdata urbis mœnia componere, vel posset resarcire dirupta. Quin potius quidquid apud gentem exterminatam artis invenerant, totum in Babyloniam transferunt, ut vel ad nihilum valeat ultra, vel illius

quit Ovidius.

• Docet sui sequentia Beda questione 30 in libro Regum.

civilitatis utilitatibus proficiat. ^a Arma quibus contra diabolum repugnantes libertatem a Deo nobis donatam defendamus, quid sunt alia, nisi eloquia scripturarum, in quibus et ipsius Domini, et sanctorum ejus exemplis, quo ordine bella vitiorum superari debeant, luce clarius discimus? Sed Philistæi filios Israel fabris armorum privant, cum maligni spiritus animos fidelium a meditatione sacræ lectionis, sæcularia illis negotia inserendo, retardant, ne vel ipsi per hujus exercitium resistendi fiduciam sumant, vel alios forte qui legere nesciunt, ad resistendum vitii, exhortando, aut corripiendo ^b accendant. Tollunt fabros armorum, cum eos, qui sacra eloquia norunt, in tantis sceleribus obruunt, ut dicere bona, quæ didicerant, prorsus erubescant.

^c Saul autem post hæc, dum pergeret dimicaturus adversus Philistim, indixit ^d cuncto exercitui jejunium, quousque reverterentur a prælio. (V. 25 et 27) Sed Jonathan filius ejus videns super faciem agri mel, extendit summitatem virgæ, et intinxit in favum mellis, et gustavit et illuminati sunt oculi ejus. Non utique ad videndum illuminati, quia antea videbat, sed ad discernendum, quia vetita tetigerat. Tunc enim casus ille, sicut et Adam fecit illum attentum, reddidit confusum. Quo facto ammonemur, omnes illecebras voluptatum in sæculo debere contemnere qui Deo nititur militare. Non enim potest contra allophilos spirituales, id est adversus principes tenebrarum, virilibus animis concurrere, qui adhuc hujus mundi negligit dulcedinem declinare. (Prov. v, 3) *Mel enim distillant labia meretricis*, quod est delectatio voluptatis carnalis, de quo putatur juxta mysticos intellectus hunc comedisso Jonathan, et sorte deprehensum vix precibus populi liberatum. ^e

(I Reg. xv, 7.) *Iniit autem Saul prælium adversus Amalech interfecitque cunctis hostibus ab Evila usque Sur. Est una regio Evilath, quam circuit fluvius Phison (Gen. ii, 41) exiens de paradiso, quæ hodie India vocatur. Dicta autem Evilath a quodam nepote Noe. Est et alia Evila solitudo contra faciem Ægypti: hæc enim Evila, illa Evilath debet nuncupari. Sur quoque est solitudo inter Cades et Barath, extendens desertum usque ad mare Rubrum ex Ægypti confinio (Gen. xvi, 7).*

(Rursus xx, 4; xxv, 18. Exod. xv, 22; I Reg. xxvii, 8.) Percusso hoc termino ^e pepercit Agag regi, (I Reg. xv, 7) nec voluit disperdere omnia juxta præceptum Domini; irasciturque ei Dominus ^f. *Factum est verbum Domini ad Samuelem dicens: pœnitet me quod constituerim Saul regem, quia dereliquit me, et verba mea opere non implevit; (v. 10) neque enim sicut hominem, ita Deum cujusquam facti sui*

^a Hic aliquid deest, quo a literali ad allegoricum sensum transitus fiat, et uterque connectatur. In Beda multa alia sunt, quæque Lectori subjiciam, cum illustrabitur locus IV Reg. 24, 14. *Et transtulit omnem Hierusalem, etc.*

^b Accedant. Præstat nostra lectio.

^c Subsequentis loci explicationem habes in capite 6 Isidori in lib. I Regum.

^d Toto. Præstat nostra lectio.

pœnitet, cujus est de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam certa præscientia. Quomodo ergo pœnitet aliquid Dominum, in quo est omnis præscientia?

^e Nos vero cum hoc de Deo in divinis Scripturis audimus, indignum arbitramur hoc de illo sentire. Sed necesse est, ut aliquid dicatur, per quod hoc aliquo modo demonstretur. Cum vero verba omnia, quibus humana colloquia conseruntur, illius sempiterna virtus, et divinitas mirabiliter, atque incunctanter excedat, quidquid de illo humaniter dicitur, quod etiam hominibus aspernabile videatur, ipsa humana ammonetur infirmitas, etiam illa quæ congruenter in Scripturis sanctis de Deo dicta existimat, humanæ capacitati aptiora esse, quam divina sublimitati: Ac per hoc etiam ipsa esse vindicanda: est saniori ^h intellectu, sicut ista qualiacunque transcendenda sunt. Quis est enim hominum, cui non occurrat in Deo cuncta præsciente pœnitentiam esse non posse? Et certe tamen hæc duo verba sunt, pœnitentia et præscientia, quorum quia unum congruere credimus Deo, id est præscientiam, negamus in eo esse pœnitentiam. Cum vero alius liquidiore consideratione ista pertractans, quæsierit quem ad modum vel ipsa præscientia Deo congruat, et invenerit hujus etiam verbi notionem illius ineffabili divinitate longe, lateque superari, non miratur utrumque de illo propter homines dici potuisse, de quo utrumque propter ipsum incongrue diceretur. Quid est enim præscientia, nisi scientia futurorum? Quid autem futurum est Deo, qui omnia tempora super-

^c creditur? Si enim scientia Dei res ipsas habet, non sunt ei futuræ, sed præsentis: ac per hoc non jam præscientia, sed tantum scientia dici potest. Si autem sicut in ordine temporalium creaturarum, ita et apud eum nondum sunt, quæ futura sunt; sed ea prævenit scientia, his ergo ea sentit: uno quidem modo secundum futurorum præscientiam, altero vero secundum præsentium scientiam. Aliquid ergo temporaliter accidit scientiæ Dei, quod absurdissimum atque falsissimum est: nec enim potest quæ ventura prænoscat, nosse cum venerint, nisi his innotescant, et prænoscendo, antequam sint, et cognoscendo cum jam sunt. Ita sit, ut (quod longe a veritate seclusum est) temporaliter aliquid accidat scientiæ Dei, cum temporalia, quæ præsciuntur, etiam præsentia sentiuntur, quæ non sentiebantur ante quam fierent, sed tantummodo præsentiebantur. Si vero etiam cum venerint quæ præsciiebantur esse ventura, nihil novi accidit scientiæ Dei: sed manebit illa præscientia, sicut erat etiam priusquam venirent, quæ præsciiebantur, quomodo jam præscientia dicitur, quoniam non est rerum futurarum? jam

^e Subsequentia tradit Isidorus cap. 7.

^f Alia multa hic tradit Isidorus ad loci hujus explanationes, quæ nescio qua causa omittit Claudius.

^g Ecce iterum scriptus a Claudio Augustinus: cujus quæstio 2. libri II ad Simplicianum tota fere hic ponitur. Augustini verba pro more lineolis adnotantur.

^h Codices allegati a P. P. S. Mauri *Sereniori*. Sed noster codex cum editis Augustini libris *Saniori*.

cum præsentia sunt, quæ futura cernebantur, et paulo post erunt præterita. Præteritarum autem rerum, sicut præsentium nullo modo potest dici præscientia. Reditur ergo ad id, ut fiat rebus jam præsentibus scientia, quæ iisdem rebus futuris erat præscientia, et cum ea, quæ præscientia erat prius, postea scientia fiat in Deo, admittit mutabilitatem, et temporalis est; cum sit Deus, qui vere summæque est, nec ulla ex parte mutabilis, nec ullo motu novitio temporalis. Placet igitur, ut non dicamus præscientiam Dei, sed tantummodo scientiam. Quæramus et hoc quomodo. Non enim scientiam solemus dicere in nobis, nisi cum sensa, et intellecta memoria retinemus, cum meminimus nos aliquid sensitisse, vel intellexisse, ut id quod volumus, recolamus. Quod si ita in Deo est, ut possit proprie dici: *Et intelligit, et intellexit: sensit, et sensit*, admittit tempus, et subrepat: nihilominus illa mutabilitas, quæ longe est a Dei substantia, removenda est. Et tamen et scit Deus, et præsticit Deus ineffabili modo: sic eum et pœnitent ineffabili modo. Cum enim scientia Dei longe distet ab humana scientia, ita ut irridenda sit comparatio; utraque tamen scientia vocatur. Et hæc quidem humana talis est, ut de illa dicat Apostolus etiam: (*I Cor. xiii, 8*) *Scientia destruetur*, quod nullo modo certe de scientia Dei dici potest. Sic et ira hominis turbida est, et non sine cruciatu animi: ira vero Dei, de qua dicitur in Evangelio: (*Joan. iii, 36*) *sed ira Dei manet super eum*. Et Apostolus: (*Rom. iii, 18*) *Revelatur ira Dei de celo super omnem impietatem*, illo in tranquillitate jugiter manente, in creatura subdita exerceat admirabili æquitate vindictam. Misericordia quoque hominis nonnullam habet cordis miseriam: unde etiam in latina lingua nomen accepit. Nam inde est etiam quod non solum: (*Ibid. xii, 15*) *gaudere cum gaudentibus*: sed etiam *flere cum flentibus* hortatur Apostolus. Quis autem sano capite dixerit, ulla miseria tangi Deum, quem tamen ubique scriptura misericordem esse testatur? Ita zelum humanum non sine peste livoris intelligimus: zelantem vero Deum non ita, sed eodem verbo, non eodem modo.

Longum est percurrere cætera, et sunt innumera, quibus ostenditur multa divina iisdem nominibus appellari, quibus humana cum incomparabili diversitate sejuncta sint. Nec interim frustra eadem sunt rebus utrisque indita vocabula, nisi quia hæc cognita, quæ in quotidiana consuetudine versantur, et experimentis usitatoribus innotescunt, nonnullam ad intelligenda illa sublimia præbent viam: cum eidem dempsero de humana scientia mutabilitatem, et transitus quosdam a cogitatione in cogitationem cum recolimus, ut cernamus animo, quod in conspectu ejus paulo ante non erat, atque ita de parte in partem crebris recordationibus transilimus; unde etiam ex parte dicit esse Apostolus (*I Cor. xiii, 9*) nostram scientiam; cum ergo hæc cuncta detraxero, et reliquero solam vivacitatem, certæ, atque inconcussæ veritatis, una, atque æterna contemplatione

cuncta lustrantis, imo non reliquero: non enim habet hoc humana scientia, sed pro viribus cogitativo, insinuat mihi utcunque scientia Dei: quod tamen nomen ex eo quod sciendo aliquid, non latet hominem, potuit rei utrique esse commune. Quamquam et in ipsis hominibus solet discerni a sapientia scientia, ut etiam Apostolus dicit: (*I Cor. ii, 8*). *Alii quidem datur per spiritum sermo sapientie, alii quidem sermo scientiæ, secundum eundem spiritum*: in Deo autem nimirum non sunt hæc duo, sed unum. Et in hominibus quidem hæc ita discerni probabiliter solent, ut sapientia pertineat ad intellectum æternorum, scientia vero ad ea, quæ sensibus corporis experimur. Sed licet alius aliam differentiam proferat, nisi tamen diversa essent; non sic ab Apostolo distingueretur.

Quod si ita sane est, ut nomen scientiæ rebus, quas per sensus corporis experimur, deputandum sit, nulla est omnino scientia Dei. Non enim Deus per seipsum ex corpore et animo constat, sicut homo, sed melius dicitur, aliam esse scientiam Dei, et non ejusdem generis, cujus ista est, quæ hominum dicitur: sicut etiam id ipsum, quod Deus dicitur, longe aliud est, quam quemadmodum est dictum, quod (*Psal. lxxxi, 1*) *stetit in synagoga deorum*. Tamen ad non latere quoquo modo pertinet communicatio ipsa vocabuli. Sic etiam de ira hominis detraho turbulentum motum, ut remaneat vindictæ vigor, atque ita utcunque surgo ad innotescientiam illius, quæ appellatur *ira Dei*. Item de misericordia si auferas compassionem cum eo quem miseraris participatæ miseriæ, ut remaneat tranquilla bonitas subveniendi, et a miseria liberandi, insinuat misericordiæ divinæ qualiscunque cognitio. Zelum quoque Dei non repudiamus, et aspernemur, cum scriptum invenimus, sed auferamus de humano zelo pallidam tabem doloris, et morbidam perturbationem animi, remaneatque illud solum iudicium, quo corruptio castitatis impunita esse non sinitur, et adsurgimus, ut incipiamus aliquo modo capere zelum Dei. Quapropter cum legimus etiam Deum dicentem *pœnitent me*: consideremus, quod id soleat in hominibus opus pœnitendi, cum procul dubio reperitur voluntas mutandi, sed in homine cum dolore animi est; reprehendit enim in se, quod temere fecerit. Auferamus ergo ista quæ de humana infirmitate atque ignorantia veniunt, et remaneat solum velle, ut non ita sit aliquid, quemadmodum erat. Sic potest aliquantum intimari menti nostræ, qua regula intelligatur quod *pœnitent Deum*. Cum enim *pœnitent* dicitur, vult non esse aliquid sicut fecerat, ut esset, sed tamen, ut cum ita esset, ita esse debeat: et cum ita esse jam non sinitur, jam non debet esse ita, perpetuo quodam, et tranquillo æquitatis iudicio, quo Deus cuncta mutabilia incommutabili voluntate disponit. Sed quoniam præscientiam, et scientiam cum laude solemus in hominibus appellare, iramque ipsam solet humanum genus in magnis potestatibus tremere, potius quam repre-

hendere, congruenter putamus talia dici de Deo. Qui autem zelat, et quem aliquid pœnitet, quoniam vel culpari solet, vel in se culpam corrigere, atque ideo cum reprehensione ista de hominibus dici, propterea movet cum legimus esse aliquid in Deo ejusmodi. Sed illa scriptura omnibus consulens, propterea magis et ista ponit, ne quæ placent, sic intelligantur in Deo, quomodo consueverint in hominibus intelligi. Per hæc enim, quæ displicent, cum ea non audemus sic intelligere in Deo, ut inveniuntur in homine, discimus etiam illa sic quærere, quæ apta esse atque convenientia putabamus. Nam si propterea non est illud de Deo dicendum, quia in homine displicet, non dicamus incommutabilem Deum, quia de hominibus cum reprehensione dictum est : (Psal. LIII, 20) *Non enim est illis commutatio*. Item sunt quædam, quæ in homine laudabilia sunt : in Deo autem esse non possunt : sicut pudor a quidem ætatum viridorum magnum est ornamentum, sicut timor Dei : non enim tantum in veteribus libris laudatur, sed Apostolus etiam dicit : (I Cor. vii, 1) *perficientes sanctificationem in timore Dei*, qui utique nullus in Deo est. Sicut ergo laudabilia hominum recte intelliguntur in Deo, non b ut in hominibus, sed vocabulis tantummodo communibus longe alia ratione, et modo. Nam paulo post idem Samuel, cui dixerat Dominus : *pœnitet me, quod constituerim regem Saul*, ipsi Sauli ait de Deo (I Reg. xv, 29) : *quoniam non est sicut homo, ut pœniteat eum*. Ubi videlicet satis ostendit etiam, cum dicit Deus, pœnitet me, non humano more accipiendum esse, sicut jam quantum valuimus, disputavimus. »

(V. 18, etc.) *Veniens autem Samuel ad Saul, ait ad Saul. Sine me et indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte, dixitque ei : loquere. Et ait Samuel : Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es ?* c « Parvulus in oculis suis est, qui in eo quod semetipsum considerat, inparem se alienis meritis pensat. Nam quasi grandem se conspicit, quisquis se super aliena merita elatione cogitationis extendit. Saul autem reprobus, in bono, quod cœperat, non permansit, quia fastu susceptæ potestatis intumuit : at contra David semper de se humilia sentiens, ejusdemque Saul se comparatione postponens, postquam ferendi locum reperit, et pepercit eidem sævientis adversario, et humili se professione prostravit dicens : (I Reg. xxiv, 15) *Quem persequeris, rex Israel, quem persequeris ? Canem mortuum et pulicem unum*. Et certe jam unctus in regem fuerat, (I Reg. xvi, 1, 12, 13, etc.) jam exorante Samuele, et cornu super se d olei fundente didicerat, quod eum divina gratia, Saul reprobo, ad regni gubernacula possidenda serva-

bat, et tamen persequentis adversario mente se humili substernebat, cui divino iudicio prælatum esse se noverat. Illi itaque se humiliter postponebat, quo per electionis gratiam incomparabiliter noverat se esse meliorem. »

(Cap. xv.) Increpans Samuel Saul, cur non audisset vocem Domini, sed versus ad prædam fecisset malum in oculis Domini parcendo, et non interficiendo Amalech, ait Samuel : (v. 22, et 23) *Nunquid vult Dominus holocausta, aut victimas, et non potius ut obediat voci Domini ? Melior est enim obedientia, quam victimæ, et auscultare magis, quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle adquiescere. Pro eo ergo quod abiecasti sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis rex.* e « Obedientia victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia gladio præcepti se immolat : quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso ergo melius ostenditur, quid de ejus laude sentiatur. Si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle adquiescere, sola est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur ; hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ dicitur : (Prov. xxi, 28) *Vir obediens loquitur victorias* : vir quippe obediens victorias loquitur, quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus ; hinc in Evangelio veritas dicit : (Jo. vi, 37 et 38) *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras, quia de celo descendi, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*. Quid enim ? si suam faceret, eos, qui ad eum veniunt, repulisset ? Quis autem nesciat, quod voluntas filii a patris voluntate non discrepet ? Sed quoniam primus homo, quia suam facere voluntatem voluit, a paradisi gaudio exiit, secundus ad redemptionem hominum veniens, dum voluntatem se patris, et non suam, facere ostendit, permanere nos intus decuit. Cum igitur non suam, sed patris voluntatem facit, eos, qui ad se veniunt, foras non ejicit, quia dum exemplo suæ obedientiæ nos subjicit, viam nobis egressionis claudit. »

(V. 27.) *Conversus est autem Samuel ut abiret : Saul autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ et scissa est. Et ait ad eum Samuel : scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te*. Compellimur juxta Septuaginta interpretum translationem, hanc ponere sententiam, quia multo amplius habet illic : f ita enim illic scriptum est :

• Editus : quod ætatum : per errorem ut puto.

b Hæc habet editus a Patribus S. Mauri locus : non recte intelliguntur in Deo, sic quædam culpabilia hominum intelliguntur in Deo, non ita.

c Quæ sequuntur notata virgulis exscripta sunt ex cap. 22 [n. 42.] libri xxxiv S. Gregorii in Job.

d Editi : oleum.

e Hæc reperies in numeris 28, et 29 libri xxxv Moralium.

f Hic rursus exscribitur Augustinus, cap. 7 libri xvii de Civitate.

« *Non revertar tecum, quia sprevisisti verbum Domini : A* *cujus filius erat Salomon. Postremo nunc inter se et spernet te Dominus, ne sis rex super Israel. Et convertit Samuel faciem suam ut abiret : et tenuit Saul pinnam diploidis ejus, et dirupit eam. Et dixit ad eum Samuel. Dirumpet Dominus regnum ab Israel de manu tua hodie, et dabit proximo tuo bono super te. Et dividetur Israel in duo : et non convertetur, neque pœnitebit eum, quoniam non est sicut homo, ut pœniteat eum. Ipse minatur, et non permanet. Iste, cui dicitur : spernet te Dominus ne sis rex super Israel ; et dirumpet Dominus regnum ab Israel de manu tua hodie, quadraginta regnavit annos super Israel, tanto scilicet spatio temporis, quanto et ipse David. Et audivit hoc primo tempore regni sui, ut intelligamus ideo dictum, quia nullus de stirpe ejus fuerat regnaturus. Et respiciamus ad stirpem David, unde exortus est secundum carnem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Non autem habet Scriptura quod in plerisque latinis codicibus legitur : dirumpet Dominus regnum Israel de manu tua, sed sicut a nobis positum est inventum in Græcis : Dirumpet Dominus regnum Israel de manu tua. Ut hoc intelligatur de manu tua, quod est ab Israel. Populi ergo Israel personam figurate gerebat homo iste, qui populus regnum fuerat amissurus, Christo Jesu Domino nostro per Novum Testamentum, non carnaliter, sed spiritualiter regnatura. De quo cum dicitur dabit illud proximo tuo, ad carnis cognationem refertur. Ex Israel enim Christus secundum carnem, unde et Saul. Quod vero additum est bono super te, potest quidem intelligi meliori te, nam et quidam sic interpretati sunt, sed melius sic accipitur bono super te, ut quia ille bonus est ; ideo sit super te, juxta illud propheticum : (Psal. cix. 1) *Donec ponam inimicos tuos omnes sub pedibus tuis.* In quibus est Israel, cui suo persecutori regnum abstulit Christus, quamvis fuerit illic et Israel, in quo dolus non erat, (Jo. 1. 47) quoddam quasi frumentum illarum palearum. Nam utique inde erant apostoli, inde tot martyres, quorum prior Stephanus, inde tot Ecclesiæ, quas Apostolus (Gal. 1. 24) commemorat, in conversione ejus magnificantes Deum.*

« De qua re non dubito intelligendum esse quod sequitur : *Et dividetur Israel in duo.* In Israel scilicet inimicum Christo, et Israel adhaerentem Christo : in Israel ad ancillam, et in Israel ad liberam pertinentem : nam ista duo genera primum simul erant, velut Abraham adhuc adhaerente ancillæ, donec sterilis per Dei gratiam fecundata clamaret : (Gen. 21. 10) *Ejice ancillam et filium ejus.* Propter peccatum quidem Salomonis, regnante filio ejus Roboam, (III Reg. 12) scimus Israel in duo fuisse divisum : atque ita perseverasse, habentibus singulis partibus reges suos, donec illa gens tota a Chaldeis esset ingenti vastatione subversa, atque translata. Sed hoc quid ad Saulen ? si tale aliquid comminandum esset, ipsi David fuerat potius comminandum,

* Ea omnia sane non pauca, quæ mox lineolis pro more notabuntur, desumpta sunt ex Augustino

gens Hebræa divisa non est, sed indifferenter in ejusdem erroris societate dispersa per terras. Divisio vero illa, quam Deus sub persona Saulis illius regni et populi figuram gerentis eidem regno populoque minatus est, æterna atque immutabilis significata est, per hoc quod adjunctum est : *Et non convertetur, neque pœnitebit eum, quoniam non est sicut homo ut pœniteat eum. Ipse minatur, et non permanet.* Id est homo minatur, et non permanet, non autem Deus, quem non pœnitet sicut hominem : ubi enim legitur quod pœniteat eum, mutatio rerum significatur immutabili præscientia manente divina. Ubi ergo non pœnitere dicitur, non mutare intelligitur. Prorsus insolubilem videmus per hæc verba prolata divinitus fuisse sententiam de ista divisione populi Israel, et omnino perpetuam. Quicumque enim ad Christum transierunt, vel transeunt, vel transibunt inde, non erant inde secundum Dei præscientiam, non secundum generis humani unam eandemque naturam. Rursus quicumque ex Israeliticis adhaerentes Christo perseverant in illo, nunquam erunt cum Israeliticis, qui ejus inimici usque in finem vitæ hujus esse persistent, sed in divisione, quæ hic prænuntiata est perpetuo, permanebunt. Nihil enim prodest testamentum vetus (Gal. 4. 21) *de monte Sina in servitute generans ; nisi quia testimonium perbibet testamento novo, alioquin quoad legitur Moyses (II Cor. 3. 15 et 16), velamen supra corda eorum positum est ; cum autem quisque transierit ad Christum, auferetur velamen. Transeuntium quippe intentio ipsa mutatur de veteri ad novum, ut non quisque intendat accipere carnalem, sed spiritualem felicitatem.*

(Cap. 15. 53.) *Sumpsit ergo Samuel gladium, et in frustra concidit Agag.* Quod faciendo Samuel, usque adeo non peccavit, ut non faciendo peccaret. Deus enim jussit interficere Amalechitas, qui utique novit non solum secundum facta, verum etiam secundum cor hominis, quid unusquisque, vel per quem peti debeat. Dignus ergo erat Saul, cui talia injungerentur, atque Amalechitæ, ut talia paterentur, qui divino nomini honorem non dederant, sed populum Dei, qui sicco vestigio mare transierat, interimere voluerat (Exod. 17. 8).

Igitur recedente a Saul Domino propter inobedientiam, arreptus est maligno spiritu a Domino, irrueratque spiritus Domini in eum malignus. « Jam vero illud, quod etiam malus appellatus est spiritus Domini, sic intelligitur quomodo dictum est : *Domini est terra,* tanquam creatura, et in ejus posita potestate : aut si propterea non congruit hoc locutionis exemplum, quia terra non est mala, (I Timoth. 4. 4) *omnis enim creatura Dei bona est,* illud congruat, quod ipse Saul jam reprobus, et sceleratus, atque ingratus sancto David persecutor etiam ejus cum sævissimæ invidiæ facibus agitaretur, tamen adhuc Christus Domini dicebatur, sicut eum appel-

hæc scribente numero 4 Quæstionis 1 libri II ad Simplicianum.

lavit ipse David, cum vindicavit extinctum (*I Reg. 1. 24*). Sed magis arbitror malignum spiritum, a quo vexabatur Saul, ideo dictum spiritum Domini, quod occulto Dei iudicio Saulem vexabat : utitur enim Deus ministris etiam spiritibus malis ad vindictam malorum, vel ad honorum probationem; alio modo ad illam rem, alio ad istam. Quamvis enim ^a multum sit quisque malignus spiritus, quia mala voluntate nocere appetit : tamen nocendi potestatem non accipit, nisi ab illo, sub quo sunt omnia (*Rom. 13. 1*) certis, et justis meritorum gradibus ordinata. Quia sicut non est mala voluntas a Deo, sic non est potestas nisi a Deo; quamvis enim sit in cuiusque potestate quid velit, non est tamen in cuiusque potestate, quid possit vel facere cuiquam, vel a quoquam pati. Nam et ipse filius unicus Dei passurus ad tempus humiliter, superbe loquenti homini, et dicenti quod potestatem haberet occidendi, vel dimittendi eum : (*Jo. 19. 11*) *non haberes*, inquit, *in me potestatem, nisi data esset tibi desuper*. Diabolus etiam volens nocere justo Job, nocendi quidem voluntate diabolus erat, sed tamen a Domino Deo potestatem petebat dicens, (*Job. 41. 5*) *mitte manum tuam, et tange carnem ejus* : quamvis hoc esset, si permitteretur, ipse facturus. Ipsam enim permissionem petebat hoc modo : *et manum Domini appellabat permissam a Domino manum suam*; id est ipsam potestatem, quam volebat accipere. Cui congruit illud in Evangelio; (*Juc. 22. 31*) quod Dominus discipulis ait : *hac nocte postulavit Satanas vexare vos sicut triticum*. Dicitur est ergo spiritus Dei malus, hoc est minister Dei ad faciendum in Saul, quod eum pati iudex omnipotentissimus iudicabat : quoniam spiritus ille voluntate, qua malus erat, non erat Dei; creatura vero, qua conditus erat, et potestate quam non sua, sed Domini omnium, æquitate acceperat. Dei erat. Verba etiam ipsa Scripturarum ita se habent. (*I Reg. 16. 13*) *Et verrezit Samuel, inquit, et abiit in Ramatha, et spiritus Dei recessit a Saul, et comprehendit eum spiritus malignus a Domino, et suffocabat eum. Et dixerunt pueri Saul ad eum : Ecce spiritus Domini malus suffocat te*. Hoc igitur a pueris ejus quomodo sit dictum spiritus Dei malignus, superiora verba indicant narrantis Scripturæ, et dicentis : *spiritus malignus a Domino*. Secundum hoc enim Domini, quod a Domino, quia per seipsum necare ^b velle habebat : id est comprehendere Saul : posse autem non habebat, nisi summa justitia sineretur : si enim iuste vindicat Deus, quemadmodum ipse dicit Apostolus : (*I Rom. 2*) *cum tradit homines ad concupiscentias cordis eorum*; nil mirum si nihilominus iuste vindicans tradit etiam eos in concupiscentias aliorum nocere volentium, sua semper incommutabili æquitate servata. Animadvertendum est sane, cum additamento dici *spiritus Dei malus*, cum autem tantummodo dicitur *spiritus Dei*, etiamsi non adda-

tur bonus, ex hoc intelligitur bonus. Unde apparet, bonum spiritum secundum substantiam, malum autem secundum ministerium, dici spiritum Dei. Quanquam queri adhuc possit, utrum cum spiritus Dei dicitur : et ex hoc ipso jam, et si nihil addatur, bonus intelligitur, ille intelligatur, qui est in Trinitate consubstantialis Patri, et Filio, Spiritus Sanctus, de quo dicitur : (*I Cor. 3. 17*) *ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas*. Et iterum. (*I Cor. 11. 10*) *Nobis autem revelabit Deus per spiritum suum*. Et illud : (*Ibid. v. 11*) *sic et quæ Dei sunt, nemo novit nisi Spiritus Dei*. Et in multis locis hoc modo dicitur : *Spiritus Dei*, et intelligitur Spiritus sanctus, etiamsi non addatur, quoniam ea quæ circumstant, satis indicant de quo dicatur, ita ut aliquando nec Dei addatur, et intelligatur tamen ille *Spiritus Dei* principaliter sanctus. Nam quem alium commemorat ubi dicit : (*Rom. 8. 16*) *ipse spiritus testimonium dat spiritui nostro, quia sumus filii Dei?* (*Ibid. 26*) *Et ipse Spiritus adjuvat infirmitatem nostram*. (*I Cor. 12. 11*) *Et omnia hæc operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. (*Ibid. 4*) *Et divisiones donationum sunt, idem autem Spiritus*. In his enim omnibus sententiis, nec Dei, nec sanctus est additum, et tamen ipse intelligitur. Sed nescio utrum manifesto aliquo exemplo probari possit alicubi dictum *Spiritus Dei* sine additamento, ubi Spiritus ille sanctus non significetur, sed alius, quamvis bonus, creatus tamen et conditus : quæ proferuntur enim dubia sunt, et indigent clariore documento, sicut illud quod scriptum est : *Spiritus Dei ferebatur super aquas* (*Gen. 1. 2*). Nam, et ibi Spiritum sanctum accipere quid impediatur, non invenio, cum enim aquarum nomine illa materies insinuaretur informis, quæ de nihilo facta est, unde omnia fierent : quis prohibet intelligere Spiritum sanctum conditoris, quod superferebatur huic materiæ, non locorum gradibus, intervallisque spatorum; quod nequaquam de ulla re incorporea recte dicitur, sed excellentia et eminentia dominantis supra omnia voluntatis, ut omnia conderentur? præsertim cum ea locutio, sicut illarum scripturarum mos est, etiam propheticum quoddam sonat mysterium, quo futuri baptismatis aqua, et Spiritu sancto nascituri populi figurantur. Non ergo cogit, ut dictum est, *et spiritus Dei ferebatur super aquas*, illum intelligere spiritum (sicut nonnulli intelligunt) quo mundi moles universa ista corporea velut animatur, ad ministerium quorumque gignentium, et in sua specie continendarum corporalium creaturarum. Creatura est enim quidquid est tale. Illud etiam quod scriptum est : (*Sap. 1. 7*) *quoniam Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, non desunt, qui eundem spiritum velint accipere; invisibilem scilicet creaturam cuncta visibilia universali quadam conspersione vegetantem atque continentem. Sed neque hic video quid impediatur Spiritum sanctum intelli-

^a Editus Augustinus inde sit.

^b Editus nocere : antea dixerat suffocare; sed infra dicit nocere volentium.

gere, cum ipse Deus dicat apud Prophetam : cœlum et terram ego impleo : (*Jer. 22. 24*) non enim sine suo Spiritu sancto implet Deus cœlum et terram. Quid ergo mirum si de Spiritu sancto eius dictum est replevit orbem terrarum? aliter enim replet sanctificando, sicut de Stephano (*Acto. 6. 5 et 7. 55*) dicitur : *repletus est Spiritu sancto*, et de cæteris talibus. Aliter ergo replet a sanctificante gratia, sicut quosdam sanctos, aliter adstante atque ordinante præsentia sicut omnia. Quamobrem nescio, utrum certo aliquo documento scripturarum possit ostendi, cum sine ullo additamento dicitur *Spiritus Dei*, vel *Spiritus Domini*, aliquid aliud significari, quam Spiritum sanctum. Sed et si est forte quod in præsentiarum non occurrat, illud certe arbitrator non temere dici quotiens in sanctis eloquiis commemoratur *Spiritus Dei*, nec additur aliquid, sive ille Patri, et Filio consubstantialis Spiritus sanctus, sive aliqua invisibilis creatura intelligatur, malum tamen non posse intelligi, nisi etiam addatur *malus*. *Malo* enim, quia bene utitur Deus, ad ministerium iudicii sui, appellatur etiam ipse spiritus Dei ad vindictam malorum, et disciplinam, vel honorum probationem.

c Nec illud jam movere nos debet, quod postea scriptum est : (*I Reg. 19. 23*) eundem Saulem spiritu Dei super se facto prophetasse. Quomodo post bonum spiritum spiritus malus, et rursus post malum bonus? Hoc enim fit non mutabilitate Spiritus sancti, qui est immutabilis cum Patre et Filio, sed mutabilitate animi humani Deo cuncta distribuite, sive malis pro merito damnationis, vel emendationis, sive bonis pro largitate gratiæ suæ. Quanquam videri possit etiam idem fuisse Dei Spiritus semper in Saul : malus autem illi, quod ejus sanctitatis capax non esset. Sed non recte hoc videtur : tutior est enim ille sensus, et verior, ut pro mutabilitate affectionis humanæ spiritus Dei bonus b bonum afficiat, vel ad prophetiam, vel ad opus quodlibet aliud in munere divino; afficiat autem malus, c qui propter ministerium divinæ æquitatis omnia distribuentis, et omnibus recte utentis dicitur et ipse Spiritus Dei : præsertim quia dictum est (*I Reg. 16. 14*) *recessit ab eo spiritus Dei, et comprehendit eum spiritus malignus a Domino*; nullo pacto enim potest idem videri recessisse et apprehendisse. Porro autem in nonnullis exemplaribus, et eis maxime, qui de lingua Hebræa ad verbum videntur expressa, invenitur *Spiritus Dei* sine additamento positus, et intelligitur malus, ex eo quod arripiebat Saul, et reficiebat eum David tangendo citharam. Manifestum est tamen, ideo non

A additum *malus*, quia paulo superius jam dictum erat, et de vicinitate Scripturæ subaudiri et intelligi poterat. Ita enim in ejusmodi exemplaribus legitur : (*Ibid. 23*) *Igitur quandocunque spiritus Dei arripiebat Saul, tollebat David citharam, et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat : recedebat enim ab eo spiritus malus*. Sive ergo quod dictum hic non est, *spiritus Dei*, sed tantummodo *spiritus malus*, quod ibi minus dictum erat, tanquam redditum apparet : sive quia superius ita positum erat : (*Ibid. 15 et 16*) *et dixerunt servi Saul ad eum : ecce Spiritus Dei malus exagit te; jubeat Dominus noster; et servi tui, qui coram te sunt, quærant hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Dei malus, psallat manu sua, et levius feras*. Non erat opus, ut rursus diceretur, quandocunque spiritus Dei arripiebat Saul, addere *malum*, quia notum erat, de quo tunc diceretur.

d e Itaque Saul propter inobedientiam repro- bato, mittit Dominus Samuel ad Isai, et sumptu cornu olei unxit in regem David. Sed videamus eundem David quomodo Christum propheticè significaverit. e David enim interpretatur manu fortis, sive desiderabilis. Et quid fortius leone illo de tribu Juda, (*Apoc. 5. 5*) qui vicit mundum? Et quid desiderabilius illo, de quo dicitur : (*Ag. 2. 8*) *veniet desideratus cunctis gentibus*? Ungitur iste David in regem, futurum denuntians per unctionem illam; Christum : Christus enim a chrismate appellatur. David ab officio pastoralis pecorum, ad hominum regnum C transfertur. Noster autem David ipse Jesus ab ovibus Judaicæ plebis ablati, in regnum gentium translatus est. In Judæa enim plebe non est modo Christus, ablati est modo, nunc gentium greges pascit. Erat autem David in canticis musicis eruditus; diversorum enim sonorum rationabilis modulatusque concentus concordie varietate compactus ordinatæ Ecclesiæ insinuat unitatem, quæ variis modis quotidie resonat, et suavitate mystica modulatur. Iste adhuc puer in cithara suaviter, imo fortiter canens, malignum spiritum, qui operabatur in Saule, compe- scuit. Nam quis citharæ illius tanta virtus erat? sed figura crucis Christi, quæ de ligno et extensione nervorum mystice gerebatur, ipsaque passio cantabatur, in hoc tribuens moraliter exemplum, ut factum divitum sermone humili ad aliquid bonum provocemus.

f e Plerumque etiam superbus dives exhortationis blandimento placandus est : quia et plerumque dura e vulnera per lenia fomenta mollescunt, et furor insanorum sæpe ad salutem, medico blandiente, red- ducitur : cumque eis in dulcedine condescenditur,

tatur manu fortis usque dum devenias ad ea : ungitur iste David, etc.; desumpta sunt ex capite 87 libri XII, contra Faustum : atque ex ea quidem re conjicimus pleraque ex subsequentibus, quibus locus hic explicatur, ex Augustino fuisse desumpta.

g Subsequentia perquire in p. 3 Pastoralis Gregorii Magni [admonit. 3].

e Editi : dura et vulnera.

a Nonnulla adduntur in editis, quæ revera repetitio superiorum videntur esse.

b Editus bene.

c Additur in editis male.

d Sumpta sunt hæc ex cap. 9 Isidori in lib. 1 Reg.

e Compara hæc cum iis, quæ tradit August. n. 4. serm. 1. in Psal. xxxiv. Verba hæc : David interpre-

languor insanæ mitigatur : neque enim negligenter A
intuendum est. quod cum Saulem spiritus adversus
invaderet, apprehensa David cithara, ejus vesaniam
sedabat. Quid enim per Saulem, nisi elatio poten-
tium? Et quid per David innuitur, nisi humilis vita
sanctorum? Cum ergo Saul ab immundo spiritu ar-
ripitur, David canente, ejus vesania temperatur :
quia cum sensus potentium per elationem in furo-
rem vertitur, dignum est, ut ad salutem mentis,
quasi dulcedine citharæ, locutionis nostræ tranquilli-
tate revocetur. »

(I Reg. 17.) Post hæc David in prælio gigantem
superavit. « Cum adversus populum Dei alieni-
genæ dimicarent, provocavit superbia humilitatem,
provocavit diabolus Christum. Accepit arma bellica
sanctus David, ut adversus Goliath procederet, hæc B
arma per ætatem et parvam staturam corporis por-
tare non valuit; abjecit onerantia, accepit quinque
lapides de flumine et posuit in vase pastorali : his
armatus processit, et vicit : hoc quidem ille David; sed
mysteria perscrutemur. In David Christus intelligitur,
qui tempore revelationis Novi Testamenti, insinuan-
dæ et commendandæ gratiæ providens arma deposuit,
quinque lapides tulit : deposuit ergo corporalia Sacra-
menta legis, quæ non sunt imposita gentibus;
deposuit quæ non observamus : nos enim veterem
legem legimus, et non observamus. Sed tamen ad
aliquam significationem promissam et positam in-
telligimus. Denique hæc arma deposuit tanquam
onera sacramentorum veteris legis; et ipsam legem
accepit : quinque enim lapides quinque libros Moysi C
significant. Tulit ergo illos quinque lapides de flu-
mine, id est de sæculo : labitur enim mortale sæculum,
et præterfluit quidquid venit in mundum. Erant
enim in flumine, tanquam in populo illo primo, la-
pides erant illic inutiles, et vacabant : Transibant
supra fluvios, sed quid fecit David, ut lex ipsa utilis
esset? accepit gratiam : (Roma. 3. 10) lex enim
sine gratia impleri non potest; plenitudo enim legis
charitas. Quia ergo gratia fecit implere legem : signi-
ficatur autem gratia lacte : hoc enim est in carne
gratuitum, ubi mater non quærit accipere, sed sata-
git dare; hoc mater gratis dat, et contristatur, si
desit qui accipiat. Quomodo ergo David ostendit le-
gem sine gratia operari non posse? nisi cum illos D
lapides quinque, quibus significatur lex in libris
quinque, quos conjungere voluit gratiæ, posuit in
vase pastorali, quo lac mungere consueverat. His ar-
matus processit adversus Goliath superbe putantem,
de se præsumentem. Tulit unum lapidem, b et de-

jecit diabolum. In fronte percussit, et cecidit ex eo
loco corporis, ubi signum Christi non habuit : hoc
quoque licet attendas, quinque lapides posuit : unum
misit. Quinque libri e legis sunt, sed unitas vicit.
(Rom. 13. 10) Plenitudo enim legis charitas, ut ait
Apostolus : (Eph. 4. 2 et 3) *sufferentes invicem in
dilectione, studentes servare unitatem spiritus in vin-
culo pacis.* Demum illo percusso, atque dejecto, gla-
dium ejus abstulit, et mox caput illi abscidit : et hoc
facit noster David, dejicit diabolum de suis : quando
autem credunt magni ejus, quos ille in manu habe-
bat, et de quibus cæteras animas trucidabat, con-
vertunt linguas suas contra diabolum, et sic Goliath
de gladio suo caput incidit. d Convenit etiam hoc
illi viro, qui recta fide (quæ plerisque sanctis solet
ad justitiam deputari) ea ipsa Scripturæ sacræ, quæ
hæreticus assert, testimonia colligit, et erroris ejus
pertinaciam e mox convincit. Contra nos namque
dum sacræ legis testimonia apportant, secum nobis
afferunt, unde vincantur. Unde et David typum Do-
mini f (quia videlicet *manu fortis* interpretatur),
Goliath vero hæreticorum superbiam signans : hoc re-
bus locuti sunt, quod nos verbis asserimus. Goliath
quippe cum gladio, David vero cum pera pastorali
venit ad prælium : sed eundem Goliath David supe-
rans, suo occidit gladio : quod nos quoque agimus,
qui promissi David membra, ex ejus fieri dignatione
meruimus. Nam cum superbientes hæreticos, et sa-
cræ Scripturæ sententias deferentes, eisdem verbis
atque sententiis, quas proferunt, vincimus, quasi
elatum Goliath suo gladio detruncamus.

(I Reg. 18. 7.) « Interea victoria David animum
Saul regem offendit, indignantis, e quod sibi in
mille, et David in decem millia acclamantium publicæ
gratulationis ore insonarent : hinc invidia Saulis,
et semen odiorum adversus David : quod insidiator
callidus, ut sine insidiis suis possit offerre discrimi-
mini, (18. 17. 25 et subseq.) statuit eum Michol
filix suæ nuptiis alligari, si centum sibi allophilorum
præputia victor offerret, pro quibus centum, ducenta
dedit : et unde creditus est regio perire voto, mox
auctus est gloriosiori triumpho. Ita et Judæi, dum
contra voluntatem Dei Christum interficere nituntur,
per id salutem gentium egerunt, per quod credide-
runt extinguere. Quod vero David prius alienigena-
rum præputia attulit, et sic denuo filix Saul nuptiis
hæsit, significabat, quod Christus non prius syna-
gogam connubio suo sponderet, nisi ante gloriosus
in gentibus fieret. Prius enim in nationibus reseca-
vit carnis pollutionem, et postea copulatus est syna-

a Augustinus hic quoque nos docet, quem scilicet explicantem Psal. cxliiii. descripsit Claudius, sed non constanter, uti alibi solet, adamussim, et uti dici mos est, *ad litteram usque*; nonnulla ex eo excerptit, et brevius tradit, alia prorsus exscribit. Compara, obsecro, hæc, quæ habet Claudius, cum Euaratione Augustini in psalmum, quem dixi cxliiii. Sed, ut arbitror, ex Isidoro quest. 10 in I Reg. exscripsit hæc Claudius.

b Augustinus editus : *inimicum in fronte percussit.*

e Editus *lecti* : puto utique legendum cum Claudio *legis*.

d Desumpta sunt ista ex num. 21 [alias cap. 16.] lib. xviii S. Gregorii Moralium in Job.

e Editus : *inde*.

f Quæ parentesi concluduntur, in Gregorio non exstant.

g Hæc perquire cap. 11, et seq. Isidori in lib. I Reg.

gogæ. Postquam enim, sicut scriptum est, (*Rom. A* 11. 25) *introierit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus fiat.* (*I Reg. 18. 27*) Dupla autem, id est ducenta, præputia attulit sive pro Judæis, et gentibus acquisitis, sive quia major est numerus acquisitionis populi gentium, quam credentium Judæorum. Auxit deinde odium Saul adversus David in tantum, ut rex ad medelam sui spiritus David de more psallentem jaculo conaretur configere. (*19. 40*) Sed quid est, quod dum Saulem spiritus adversus invaderet, apprehensa David cithara, ejus vesaniam mitigabat? per Saulem enim Judæorum elatio, per David autem humilitas (significatur) significabatur. Cum ergo Saul ab immundo arripitur spiritu, David canente, ejus vesania temperatur, quia cum sensus Judæorum per blasphemiam in furorem vertitur, dignum est ut ad salutem mentes eorum quasi dulcedine citharæ, locutionis Evangelicæ tranquillitate revocentur. (*I Reg. 19. 14 et subseq.*) *Mittit Saul custodes ad domum David, ut custodirent eum, et interficeretur, abscessit autem David nocte, et fugit, atque salvatus est: cumque venissent nuntii Saul, invenerunt statuam in lecto David positam, et pellem pilosam caprarum ad caput ejus.* Audiamus ergo quid hoc significet, quod miserit Saul ad custodiendam domum David, ut eum interficeret. Hoc non ad crucem Domini, sed tamen ad passionem ejus pertinet: crucifixus enim Christus, et mortuus, et sepultus est. Erat ergo illa sepultura tanquam domus, ad quam custodiendam misit regnum Judæorum, quando custodes adhibiti sunt sepulcro Christi. (*Matth. 28*) Quomodo ergo custodita est domus, si David figurabat Christum, ut Christus interficeretur, dum non in sepultura Christus, sed in cruce sit interfectus? Refertur ergo ad corpus Christi, quia interficere Christum, erat tollere nomen Christi. Neque enim crederetur in Christum, si mendacium prævaleret custodum, qui corrupti sunt, ut dicerent: (*Ibid. 28. 13*) *Quia dormientibus nobis, venerunt discipuli ejus, et abstulerunt eum:* hoc est itaque velle Christum interficere, nomen resurrectionis ejus extinguere, ut mendacium Evangelio præferretur. Sed sicut illud non valuit Saul, ut interficeret David, sic nec hoc potuit regnum Judæorum efficere, ut memoriam Christi deleteret. Isti autem qui de Saul virtute, id est de regno Judæorum in Christum præsumere voluerunt, offenderunt in lapidem offensionis, tanquam in statuam: et hædus ejus visus erat agnus, quia in quem peccatum non inveniret, quasi peccatorem persecuti sunt. Igitur David regie manus factum evitans, ejusque persecutionem declinans, (*I Reg. 19. v. 18 et subseq.*) venit ad Samuelem, et misit Saul nuntios, qui apprehenderent David: Samuel autem erat inter prophetas et cœtus prophetarum, qui illo tempore prophetaverunt: (*v. 20. 21 et subseq.*) nuntii autem, qui missi sunt, accepto ejusdem spiritu prophetaverunt, missisque aliis hoc

contigit, et tertiis nihilominus. Postea vero cum et ipse Saul venisset, factus est super eum spiritus Dei, et ambulabat ingrediens, et prophetabat ^a.

Non enim potest hic, nisi spiritus bonus intelligi, per quem sancti Prophetæ futurarum rerum imagines et visa cernebant. Non ex eo tantum, quia dictum est, *et prophetabat*: Nam in exemplaribus, quæ sunt ex Hebræo, hoc quoque invenitur de spiritu malo dictum ita: (*I Reg. xviii, 40*) *Post diem autem alterum invasit spiritus Dei malus Saul, et prophetabat in medio domus suæ:* et in aliis divinarum Scripturarum locis sæpe invenitur, quod prophetia non tantum bona, sed et mala dicitur: (*III Reg. xviii, 16, 18, 22, 25, 40*) et prophetæ dicti sunt Baalim, et exprobratum est quibusdam, quia prophetabant in Baal. Non ergo propterea necesse est, intelligi bonus spiritus, qui factus est postea super Saul, quia dictum est: *Et ambulabat ingrediens, et prophetabat*, sed quia sine additamento positum est, *et factus est spiritus Dei super eum*: non enim sicut in illo loco dictum erat supra, *spiritus Dei malus*: ut ex hoc posset etiam in consequentibus subaudiri, quinimo superiora magis magisque attestantur illum spiritum Dei bonum fuisse, et vere propheticum: David enim erat cum Samuele. (*I Reg. xix, 20*) *Et misit Saul nuntios, qui apprehenderent David;* quando autem Samuel erat inter prophetas et cœtus prophetarum, qui illo tempore prophetabant, nuntii, qui missi sunt, accepto ab eodem Spiritu prophetaverunt, missisque aliis hoc contigit, et tertiis nihilominus: postea cum et ipse Saul venisset, factus est etiam super eum Spiritus Dei, et ambulabat ingrediens, et prophetabat. Cum enim dicitur factus est etiam super ipsos spiritus Dei, et prophetabant et ipsi. Idem utique spiritus erat, qui erat in prophetis: inter quos, et Samuel inventus est. Et ex hoc utique necesse est intelligi illum spiritum bonum. Atque ideo quæstio diligenter discutienda est, quomodo et illi cum missi essent ad tenendum hominem, et ad necem ducendum, tali spiritu affici meruerunt, et Saul ipse, qui miserat veniens et ipse, et sanguinem innocentem quærens effundere, accipere meruit spiritum illum, et prophetare.

Hic mirum illud occurrit quod apostolus Paulus apertissime exponit: supereminentem viam demonstrans: (*I Cor. xiii, 1, etc.*) *Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum cœrumentum sonans, aut cymbalum tinniens: et si habuero prophetiam, et sciero omnia sacramenta, et omnem scientiam: et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero substantiam meam: et si tradidero corpus meum ut ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Quo in loco manifestum est, eum munera illa commemorasse, quæ Spiritus sancti divisionibus dantur, sicut superius dicit: (*I Cor. xii, 7, etc.*)

^a Subsequentia reperies numero septimo et subsequentibus quæstionis 1 libri II *De diversis quæstionibus ad Simplicianum.*

Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii autem datur per Spiritum sermo sapientiae: alii sermo scientiae secundum eundem Spiritum: alteri autem fides in eodem Spiritu: alii donatio curationum in uno Spiritu: alii operationes virtutum: alii prophetia: alii dijudicatio spirituum: alteri genera linguarum. Omnia autem haec operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult. Satis ergo apparet inter dona Spiritus sancti esse prophetiam: quam tamen si quis habeat, et charitatem non habeat, nihil est. Ex quo intelligitur fieri posse, ut quidam etiam indigni vita aeterna, regnoque caelorum, aspergantur tamen quibusdam Spiritus sancti muneribus, non habentes charitatem, sine qua illa munera non nihil sunt, sed nihil eis prosunt. Prophetia quippe sine charitate, sicut demonstratum est, non perducit ad regnum Dei: charitas vero sine prophetia utique perducit. Cum enim loquens de membris Christi ait: (Ibid. 29) Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetae? Indubitanter ostendit etiam eum, qui prophetiam non habet, posse in membris Christi numerari: ubi quem locum haberet, si charitatem, sine qua homo nihil est, non haberet? nullo autem modo ita diceret: quando de membris agebat, quibus Christi corpus impletur: nunquid omnes habent charitatem? quemadmodum dixit, nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetae? nunquid omnes Virtutes? nunquid omnes dona habent curationum, et caetera huiusmodi?

« Sed dicit aliquis, posse quidem fieri, ut prophetiam quisque non habeat, et tamen habeat charitatem, atque ideo Christi membris adnumeratus inhæreat: sed fieri non posse, ut prophetiam habeat, et non habeat charitatem. Nihil est enim homo habens prophetiam sine charitate. Ita fortasse quemadmodum possumus dicere, nihil esse hominem habentem animam sine mente: non quia potest inveniri homo, qui mentem non habeat, habens animam, sed, quia nihil esset, si inveniri possit. Sic etiam dici potest: corpus figuram habet, colorem non habet: videri non potest, non quia est corpus, cui desit color, sed quia, si deesset, cerni non possit. Ita fortasse dictum est, quod si quisque habet prophetiam, et charitatem non habet, nihil est, non quia potest in quoquam esse prophetia sine charitate, sed quia, si esset, prodesse non posset. Opus est ergo ad solvendum istam quaestionem, ut ostendamus aliquem reprobum hoc donum habuisse prophetiae. Quod si neminem invenierimus, hoc iste ipse Saul satis ostenderet. Sed tamen etiam ille (num. xx, 5, 24) Balaam reprobus apparet: non enim eum tacet scriptura divino iudicio esse damnatum, et tamen prophetiam habebat, et quia ei charitas deerat, inerat voluntas maledicendi populo Israelitico, quam hostis pretio comparaverat, qui eum ad maledicendum mercede conduxerat; dono tamen illo prophetandi, quo aspergebatur, benedicebat invitus. Nec illa verba parum attestantur huic sententiae,

A quae in Evangelio scripta sunt (Matth. vii, 22, etc.), multos dicturos in illa die: Domine, Domine, in nomine tuo manducavimus, et bibimus, et in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus. Quibus tamen dicturus est: Non novi vos: recedite a me, operarii iniquitatis. Non enim eos mentientes putabimus ista dicturos in illo iudicio, ubi nullus erit fallendi locus, aut ullam vocem talium legimus dicentium: dileximus te. Poterunt ergo dicere: in nomine tuo prophetavimus, cum sint improbi, et reprobi: non autem poterunt dicere, dilectionem, quam mandasti, tenuimus: nam si dicent, non eis respondebitur: non novi vos. (Joan. xiii, 35) In hoc enim cognoscetur, inquit, quia discipuli mei estis, si vos invicem diligatis.

B « Exemplum itaque huius Saul resistit superbis nonnullis haereticis, qui vel aliquid boni de muneribus sancti Spiritus negant posse dari eis, qui ad sortem sanctorum non pertinent: cum eis dicimus habere illos posse baptismi sacramentum, quod cum ad Ecclesiam catholicam veniunt, non est in eis ullo modo violandum, aut quasi non habeant, tradendum: sed tamen eos non ideo saluti debere confidere, quia non improbamus, quod illos accepisse concedimus, sed oportere cognoscere unitatis societatem vinculo charitatis in eundem, sine qua omnino quidquid habere poterint, quamvis per se sanctum atque venerandum, ipsi tamen nihil sunt; tanto indigniores effecti praemio vitae aeternae, quanto illis donis non bene usi sunt, quae in hac vita, quae transitura est, acceperunt. Non autem bene utitur, nisi charitas, (I Cor. xiii, 7), et charitas omnia tolerat, atque ideo non scindit unitatem, cujus ipsa est fortissimum vinculum. Non enim et servus ille non accepit talentum, aut aliquid aliud intelligitur talentum, quam munus aliquod utique divinum. (Matth. xxv, 29) Sed qui habet, dabitur ei: qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo. Quod non habet auferri non potest, sed aliud non habet, ut merito auferatur, quod habet. Non habet charitatem utendi, ut auferatur quidquid aliud habet, quod sine charitate non prodest.

C « Non igitur mirum est regem Saul, et eo tempore, quo primum unctus est, accepisse spiritum prophetandi; et postea eum esse pro inobedientia reprobatus, recedente ab eo Spiritu Domini, arreptum esse maligno Spiritu a Domino, qui etiam ipse Spiritus Domini appellatus est propter ministerium, quia omnibus etiam spiritibus malis bene utitur Dominus, vel ad damnationem quorundam, vel ad emendationem, vel ad probationem: (Rom. xiii, 1) et quamvis non sit malignitas a Domino, non est tamen potestas, nisi a Domino. Dictus est etiam (I Reg. xxvi, 12) sopor Domini, qui occupaverat milites ejusdem Saul, cum David hastam et scyphum abstulisset a capite dormientis. Non quia tunc sopor in Domino erat, ut ipse dormiret, sed quia ille sopor, qui tunc homines apprehenderat, nata Dei erat infusus: ne David, servi ejus, in eo loco pra-

sentia sentiretur. Neque illud mirum est rursus A eum. Ut ille nimirum, qui tam perfecto juxta legem eundem Saul accepisse spiritum prophetiæ: (*I Reg. xix, 24*) cum persequeretur justum, et eum comprehensus, et necaturus venisset in locum, ubi erat congregatio Prophetarum. Sic enim satis demonstratum est, neminem de tali munere jam securum esse debere, tanquam sit acceptissimus Domino si non habeat charitatem; quoniam quidem illud donum, et Sauli dari potuit propter arcanum quidem alicujus sacramenti, sed tamen dari potuit reprobato, invidio, et ingrato, et reddenti mala pro bonis, et ne post ipsam quidem acceptionem Spiritus, correpto in melius atque mutato. »

« Ait namque Jonathas ad David (quem in persecutionibus patris sui non justis dolebat fatigari) : *si vixero facies mihi misericordiam Domini: si vero mortuus fuero, non auferas misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum, quando erudicaverit Dominus inimicos David unumquemque de terra.* Cum adjungeret Scriptura : (*vers. 16*) pepigit ergo fœdus Jonathas cum domo David : continuo subintulit dicens : *ⁱ requisivit Dominus de manu inimicorum David.* « Per anticipationem utique fecit, prius historiæ interserendo, quod multo post tempore factum est, cum interfecto Saule, regnum ad Dominum David translatum est, et qui innocentem eum injuste persequerentur, justa sunt divinitus ultione multati. Tunc enim requisivit Dominus de manu inimicorum David, quare virum sanctum affligerunt. Tunc cogebantur rationem reddere odiorum, quibus contra illum tanto tempore sævierant. Quod et de Absalon, et de Seba filio Bochri, et de cæteris hostibus David *ⁱ* æque potest intelligi. Aliter, si scire vis quid de manu inimicorum David requisierit Dominus, potest, ni fallor, a superiore sententia, qua dictum est, quod fœdus pepigerit Jonathan cum domo David, aperte intelligi, quod hoc de manu inimicorum David requisierit, id est, quare non et ipsi fœdus cum eo pacis indire voluerint, cum quo esse Dominum viderant. Idcirco autem Scriptura hæc sententiam hanc præoccupando interponere videtur, ut testimonium Jonathæ quo dixerat : *Quando eradicaverit Dominus inimicos David unumquemque de terra*, verum esse comprobaret, quia videlicet eradicati sint inimici David de terra, non ipso David se de adversariis ulciscente, sed judicante Domino pro illo. Bene autem subjungitur : (*vers. 17*) *et addidit Jonathan dejerare David eo quod diligeret illum : sicut animam suam ⁱa diligebat*

Utrumque. Ut ille nimirum, qui tam perfecto juxta legem Domini amore complectebatur David, a perditione inimicorum ejus ostenderetur immunis, qui et *ⁱ* si subita morte præreptus, regnum cum eo, ut sperabat, terrenum habere nequivit commune, absque ulla tamen contradictione regni coelestis consortium cum eo, quem pro gloria virtutum tantisper dilexit, cum esset et ipse virtutum plenus, accepit.

(*Cap. xx, 43 et xxi, 1.*) « Surrexit *ⁱ* itaque David iterum, et fugit in die illa a facie Saul, venitque ad sacerdotem Abimelech, a quo et gladium Goliath subtulit, et panes propositionis accepit. Quæ res et sacerdoti mortem intulit, et animadversionem religiosæ intulit civitati. Hæc itaque gestorum fides est : sed quantum ad sacramentum prophetiæ pertinet, in Christo Domino nostro impletum est, qui positus in carne *ⁱ*, dum insectationem declinaret Judaicam, ad *ⁱ* populos transiit : cum quibus, et desideratum sibi cibum sumpsit. (*Luc. xxii, 15*) *Desiderio enim, inquit, desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, ex quibus Goliath, id est arma diaboli subtulit, fortis enim spolia ipse dirupit : his ergo a quibus receptus est Christus, tribulationes induxit diabolus, et mortem. *Omnes enim, ut ait Apostolus, qui in Christo pie volunt vivere, persecutionem patientur.* (*Joan. xv, 20*) Et Dominus (ait) : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur.* *ⁱ* Quod vero Dominus in Evangelio (*Marc. ii, 26*), *Abiathar* principem sacerdotum, non Abimelech appellat, nihil habet dissonantiæ : ambo et enim fuerunt illic, cum veniens David panes petiit, et accepit Abimelech, videlicet princeps sacerdotum, et Abiathar filius ejus (*I Reg. xxii, 16*, etc.). Occiso autem Abimelech a Saule cum viris domus suæ generis sacerdotalis octoginta quinque, fugit Abiathar ad David, et comes factus est totius exilii ejus. Postea regnante eo, summi sacerdotii et ipse gradum accepit, ac toto tempore regni illius in pontificatu perseverans, multo majoris excellentiæ, quam pater suus, effectus est. Ideoque dignus fuit, cujus memoriam Dominus etiam vivente patre quasi summi sacerdotis faceret. (*Ibid. 18*) In *ⁱ* Doeck autem Idumæo, *ⁱ* qui sacerdotes Domini prodidit, Judæ proditoris persona *ⁱ* signatur, per quem *ⁱ* ista operatus est diabolus, ut ejus perditione facta in Christo, persecutionem postea Ecclesia pateretur, et occiderentur *ⁱ* multi discipuli Christi, et sacerdotes per nomen ejus persecutionis *ⁱ* exitia paterentur. » Quidam dicunt Doeck Antichristum significasse, cujus mem-

quum Amanuensem hunc Isidori locum, et aliqua hic deesse, utique pauca.

ⁱ Hactenus Isidorus.

ⁱ Iterum hic nos Isidorus docet, et ex eo Rabanus.

ⁱ Verba hæc qui sacerdotem Domini prodidit de sunt in editis.

ⁱ Consistit.

ⁱ Ita.

ⁱ Quam plurimi.

ⁱ Persecutiones gravissimas perferrent.

• xx, 14 et 15. Subsequentia perquire quæstione 5 libri xxx Quæst. Bedæ in libros Regum.

ⁱ Vulgata : *requiret.*

ⁱ Deest æque.

ⁱ Tam noster Codex, quam editi ponunt ita : tamen legendum arbitror *subita*, uti posui.

• Ex Isidoro desumpta sunt subsequentia.

ⁱ Domini : sed male.

• Apostolos : hic quoque male, quando enim transit ad apostolos? Ad Galicæam [utique Gentium], et ad Tyrios, et ad Sydonios confugit, non ad Apostolos. Arbitror itaque jam dudum corruptum esse per anti-

brum Judas existit, quia sicut ille sacerdotes octoginta quinque peremit, sic et iste martyres, qui fidem resurrectionis tenent, sic occisurus.

^a « Interea David cum fugeret Saul, latere voluit apud regem quemdam Geth, nomine Achis : sed cum gloria ejus fuisset commemorata, ne per livorem rex, ad quem fugerat, aliquid in eum machinaretur, fixit insaniam, et quasi furore correptus mutavit os suum, defluebantque salivæ in barbam ejus, conlabebaturque in manibus eorum, et procidebat ad ostia portæ : et dixit Achis rex ad servos suos : *Quid huc mihi adduxisti istum? nunquid deerant nobis furiosi?* Et sic eum dimisit. Achis interpretatur *quomodo est?* per quod significatur ignorantia, et verbum mirantis, et non agnoscentis. Quod in gente Judæorum impletum est, qui dum viderunt Christum, non agnoverunt : coram quibus mutavit os suum, et abiit. Erant enim ibi præcepta legis carnalia, erat sacrificium secundum ordinem Aaron, et postea ipse de corpore et sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Mutavit ergo os suum in sacerdotio, mutavit in præceptis, dans aliud testamentum, evacuata carnali operatione, atque inde collapsus est in manibus eorum, quando eum comprehendentes crucifixerunt. (Vers. 15) *Et procedebat ad ostium portæ*, hoc est humiliabat se : hoc est ^b procedere usque ad ostium fidei nostræ. Ostium enim portæ, initium fidei nostræ. Inde incipit Ecclesia, et pervenit usque ad speciem : ut cum credit ea, quæ non videt, mereatur perfui, cum eum videre (I Cor. XIII, 12) *facie ad faciem cæperit*. Quod vero in illo quasi furore salivæ decurrebant super barbam ejus, apostolus hæc aperit dicens : (I Cor. I, 22) *Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt : nos autem prædicamus Christum crucifixum : Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi vero Judæis vocatis, et Græcis Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam, quia quod stultum est Dei sapientius est hominibus.* ^c Non tanquam salivæ offendant; sed attende quod super barbam decurrunt. Quomodo enim in salivis infirmitas, sic in barba virtus ostenditur. Textit ergo virtutem suam corpore infirmitatis suæ, et quod forinsecus infirmabatur, tanquam in saliva apparebat : intus autem divina virtus, tanquam barba tegebatur.

(Cap. xxiv). « Dehinc in cremo Engaddi cum persequendum David Saul appeteret, ingressus est David in speluncam, et ibi latebat. ^d Sed et rex improvisis exceptus insidiis, quod innocuo moliebatur, inciderat; scriptum est enim, *qui fodit foveam proxi-*

^a XXI, 10. Hæc quoque nos docet Isidorus [cap. 16] et ex eo Rabanus.

^b Procidere.

^c *Et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Salivæ enim significant stultitiam et infirmitatem, sed quod stultum est Dei, fortius est hominibus, non tanquam, etc.

^d Hæc quoque ex Isidoro sumpta sunt, ex quo etiam desumpsit Rabanus.

^e Subsequentia in Isidoro pariter invenies : sed ad magnam etiam partem in Enarratione Augustini

A mo suo, ipse incidet in eam. David autem bona pro malis retribuens, inimicum non occidit, sed pro testimonio facti, oram chlamidis regis abstulit, cum facilius esset exceptum insidiis adversarium perdere, magis quam fallere. Quid ergo est quod isto fugiens a facie Saul, in spelunca latuit? ^e Quare autem latuit, nisi ut occultaretur, et non inveniretur? Quid est contegi spelunca, nisi contegi terra? qui enim fugit in speluncam, terra tegitur, ne videatur. Portabat autem terram Jesus : carnem quam acceperat de terra, et in ea se occultabat, ne a Judæis inveniretur Deus. (I Cor. II, 8) *Si t autem cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Quare ergo Dominum gloriæ non invenerunt? quia in spelunca se texerat, id est carnis infirmitatem oculis objiciebat, et majestatem divinitatis corporis tegmine tanquam (Augustinus : terræ abdito) speluncæ abdito ^f contegebat. Illi ergo non cognoscentes Deum persecuti sunt hominem. Nec mori potuit nisi in homine, nec crucifigi potuit, nisi in homine, quia nec teneri potuit nisi in homine. Opposuit ergo male quærentibus, terram, servavit bene quærentibus, vitam. Fugit ergo secundum carnem in speluncam a facie Saul, quia passus est, usque adeo se occultari Judæis ut moreretur. ^h Sed quare usque ad mortem voluit esse patiens, ut fugeret a facie Saul in speluncam? etenim spelunca inferior pars terræ potest accipi. Et certe, quod manifestum est, et notum est omnibus, corpus ejus in monumento positum ⁱ est, quod erat excisum in petra; hoc ergo monumentum spelunca erat; illuc fugiit noster David a facie Saul. Tandiu enim persecuti sunt illum Judæi, quoadusque poneretur in spelunca.

^j « Sed quid est quod Saul persecutor ad purgandum ventrem, speluncam ingreditur, nisi quod Judæi in Christum conceptam malitiam, quasi odorem fetidum emisissent, et cogitata apud se noxia, factis deterioribus, dum Christum perimunt, ostenderunt. Sed tamen David Saulem occidere noluit : et cum eum, in abdito occultatus antro, haberet in potestate, reservare ^k quam occidere maluit : ita et Christus dum esset in spelunca carnis, persecutorem populum in potestate habuit, et non occidit. Scriptum enim erat de his per Prophetam : (Psal. LVIII, 12) *Ne occideris eos.* Tantum denique David summitatem chlamidis ejus silenter abscidit, ut ostenderet prophetia Christum Judæos non occidisse, sed eis tantum regni gloriam abstulisse : chlamidis enim abscissio regni est amputatio. ^l In eo autem quod tantum Saul veneratus est ipse David, ut percusso corde pavitaverit, quando in tene-

in Psalm. LVI, num. 4.

^f Editi : enim.

^g Occultabat.

^h Nonnulla hic amputant Isidorus, et Claudius. Vide allegatum Augustini locum.

ⁱ Esse.

^j Ex Isidoro hæc sumpta tantummodo sunt : desunt in Augustino.

^k Additur potius : sed redundat.

^l Hactenus Isidorus.

broso est occultatus antro, quo etiam Saul intrave-
rat urgente necessitate naturæ, et exiguam particu-
lam vestis ejus retrorsum latenter abscondit, ut
haberet, unde monstraret, quomodo ei pepercerit,
cum posset occidere, atque ita suspicionem de animo
ejus, qua sanctum David, putans inimicum suum,
vehementer persequeretur, auferret a, futuri regni
erat umbra in æternitate mansura : oleum quippe
illud, quo unctus est chrismate, ab eo Christus est
dictus. Ne itaque reus esset tanti sacramenti in
Saul violati, quia vel indumentum ejus, sic at-
trexerat, extimuit, ita enim scriptum est : (24,
6, 5, 7, etc.) *Et percussit cor David super eum, quia
abstulit pinnam chlamidis ejus.* Viri autem, qui cum
illo erant, et ut Saulem in manus suas traditum in-
terimere suadebant, non mihi, inquit, contingat a
Domino, si fecero hoc verbum Domino meo Christo Do-
mini, inferre manum meam super eum, quia Christus
Domini est hic; huic ergo umbræ futuræ non pro-
pter ipsam, sed propter illud, quod præfigurabat
tanta veneratio exhibebatur. b c Moraliter vero,
quid per Saul, nisi mali rectores? quid per David,
nisi boni subditi designantur? Saul igitur ventrem
purgare, est pravos præpositos conceptam in corde
malitiam, usque ad opera miseri odoris extendere,
et cogitata apud se noxia, factis exterioribus exe-
quendo demonstrare. Quem tamen David ferire me-
tuit, quia piæ subditorum mentes ab omni se peste
obtreactionis abstinentes, præpositorum vitam nullo
linguæ gladio percipiunt, etiam cum de imper-
fectione reprehendunt. Qui, et si quando propter
infirmitatem sese abstinere vix possunt, ut extrema
quædam, atque exteriora præpositorum mala, sed
tamen humiliter, loquantur, quasi oram chlamidis
silenter incidunt; quia videlicet dum prælatæ di-
gnitati saltem innoxie, et latenter derogant, quasi
regis superpositi vestem secant : sed tamen ad se-
metipsos redeunt, seque vehementissime, vel de
tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Unde
bene, et illic scriptum est : *Post hæc David percus-
sit cor suum, eo quod abscondisset oram chlamidis
Saul :* facta quippe præpositorum oris gladio fe-
rienda non sunt, etiam cum reprehendenda recte
judicantur. Si quando vero contra eos, vel in mini-
mis lingua labitur, necesse est, ut per afflictionem
penitentia c comprimatur, quatinus ad semetipsum
redeat, et cum præpositæ potestati deliquerit, ejus
contra se judicium, a quo sibi d prælatus est, per-
horrescat. Nam cum præpositis delinquimus, ordini
ejus, qui eos nobis prætulit, obviamus. Unde
Moyses quoque, cum contra se, et Aaron conqueri
populum cognovisset ait : (Exod. xvi, 8) *Nos enim
quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed
contra Dominum.* »

a Illic aliqua desunt.

b Subsequentia didicimus ex Gregorio Magno [3 parte Pastoralis admon. v. 5 hæc tradente].

c Editi : cor prematur.

d Editi : prælata est.

e Subsequentia edocuit Beda questione 6 in libros

(25, 2.) Post hæc David descendit in solitudi-
nem Maon, ubi habitabat Nabal, nomenque uxoris
ejus Abigail; ad quem mittens David pueros suos, ut
quodcunque invenisset manus ejus, misisset David
et pueris suis. Quos ille stulte repellens, nuntiave-
rant David. e e Tunc David accinctus armis, voluit
eum depredare. (vers. 15) At Abigail (vers. 18, 25)
advit obviam David, interpellans pro se, et pro
domo sua, quem vir ejus stultitia et ebrietate sopi-
tus offenderat : *Si enim, inquit, (vers. 29) sur-
rexit aliquando homo persequens te, et quaerens ani-
mam tuam, erit anima Domini mei custodia, quasi
in fasciculo viventium, apud Dominum Deum tuum.*
Porro anima inimicorum tuorum rotabitur, quasi in
impetu et circulo fundæ. Pulcherrima comparatione
B statum justorum a reproborum sorte discernit : ho-
rum quippe animas appellat *viventes*, ut illorum e con-
trario spirituali morte præoccupatas insinuet; juxta
illud Prophetæ : (Ezech. xviii, 4) *Anima quæ peccav-
erit, ipsa morietur :* hos fasciculo, illos lapidi fundæ
assimilat : fasciculus enim constringitur, ut integer
mancat, et conservetur, lapis in funda expeditus pon-
itur, ut alijciatur. Sic enim in hoc sæculo electi
pressuris tribulationum coangustantur, ut his admo-
niti, arctius se ad invicem mutua charitate f con-
nectant, et coadunati ad invicem manu sui Re-
demptoris in perpetuum conserventur. At vero re-
probi, quanto latius in hac vita voluptatibus pro-
priis, veluti liberi dimittuntur, tanto longius in futuro
a divinæ visionis gloria projiciuntur, ut de eis merito
dicatur : (Psalm. lxxxvii) *Et quidem ipsi de manu
tua g repulsi sunt.* Mire autem omnipotentem providen-
tiam describit superni protectoris, cum dicit :
*animam viri sancti quasi in fasciculo viventium apud
eum esse custoditam :* sicut enim facillimum est cui-
libet, fasciculum herbæ, vel feni sua manu retentum
conservare, ita virtus Domini et Salvatoris nostri
omnes per orbem electos, ab initio usque in finem
sæculi, ne qui ex eis ulla ratione pereant, sine la-
bore tuetur. Juxta quod ipse in Evangelio sub figura
ovium de his loquens (Joan. x, 27 et 28) : *Et se-
quuntur me, inquit, et ego vitam æternam do eis : et
non peribunt in æternum, nec rapiet eas quisquam de
manu mea.* Sicut fasciculus unus quibuslibet vincu-
lis alligatur, ita omnis sanctorum cœtus una ea-
demque fide, spe, et charitate ad invicem constringi-
tur, uno divinæ protectionis munimine circumda-
tur. Patet sane h litteræ sensus, quia anima David,
persequentibus licet hostibus, custodita semper fuit
in sorte viventium. Porro inimici ejus, insistentibus
sibi adversitatibus, sicut lapis fundo circumactus, sic
instabili motu perturbandi, et suis essent expellendi
de finibus, vel etiam ab humanis rebus auferendi.
i Et in hoc facto Abigail, quid nobis per enuntia-

Regum.

f Connectem : male, ut arbitror.

g Expulsi.

h Uterque.

i Hactenus Beda.

tionem suam innuit, ^a nisi quod iracundos melius A corrigimus, si in ipsa iræ suæ commonitione declinamus; perturbati quippe quid audiant, ignorant, sed ad se reducti tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquillius toleratos erubescunt. Menti autem furore ebrîæ, omne rectum quod dicitur, perversum videtur: (Cap. 25, 37) unde, et recte Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam digesto vino laudabiliter dixit. Idcirco enim malum, quod fecerat, cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audivit.

(Cap. 26, 5 et subseq.) « Idem ^b David fugiens a facie Saul, ingressus est in castra regis. Hunc, cum dormientem invenisset non percussit, non occidit, sed solam lanceam, quæ erat ad caput ejus fixa, et ^c scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, substulit. Dormientibus cunctis egressus de castris transiit in cacumina montis.

« Quid ergo est hoc? Persequabantur namque Christum Judæi, sed persequendo dormiebant, quia non vigilabant corde: duritia enim cordis obdormitio est. Dormiunt in vitam veterem, non evigilant in novam. Venit Christus, non eos occidit, sed tulit (ab eis) eis scyphum aquæ, id est, gratiam legis: tulit, et sceptrum regale, regni scilicet potestatem, quam pro magno habebant, et unde se protegebant temporaliter, et (Qua male utique) quam adversus Deum per incredulitatem gerebant. Deinde et ^d victor David noster de castris eorum regressus transcendit in altitudinem montis cælorum.

(Cap. 28.) « Interea fugiens David, dum pergeret ad Achis regem Philistinorum in prælium adversus Israel, insurgentes Amalechitæ, irruerunt in Selech (Siceleg), et succedentes eam, captivarunt omnia, quæ erant David et puerorum ejus. (Cap. xxx, 1) Reversus ergo David ad persequendos (v. 8, et 11. etc.) Amalechitas ^e invenit ægyptium puerum (lacsentem: male utique) lassentem, quem Amalechitæ ægrotum in itinere reliquerant: hanc autem David inventum cibo refecit, ^f ducem sui itineris facit; sioque ^g Amalechitas sequitur, epulantesque reperit, et funditus extinguit. Quid est quod ægyptius Amalechita puer in itinere lassatus residet, nisi quod amator præsentis sæculi peccati sui nigredine operatus, sæpe ab eodem sæculo infirmus, dispectusque relinquitur: ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adversitate torpescat? ^h Hos ergo eligit Deus, quos despicit mundus; quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum. (Luc. xv,

^a Subsequentia perquire in 3 parte Pastoralis Gregorii admonit. 17.

^b Subsequentia tradidit Isidorus quæst. 18.

^c Editus, Isid. *lenticulam sustulit*. Prave utique, cum Scriptura ipsa dicat: Scyphum aquæ qui erat ad caput Saul, et revera deinceps fit mentio scyphi aquæ.

^d Additur *ingressus*: sed redundat.

^e Hæc quæ etiam habet Isidorus, perquire num. 73, alias cap. 41 libri 5 Moralium S. Gregor. Magni.

^f Desunt verba: *ducem sui itineris facit*, quæ ta-

13) Is enim qui patrem reliquit, et partem substantiæ, quam perceperat, prodige expendit, postquam esurire cœpit, in se reversus dixit: (*Ibid.* 17) *Quam multi mercenarii patris mei abundant panibus!* longe quippe a se recesserat, quando peccavit, et si non esurisset, in semetipso (*Id est*: in semetipsum) minime redisset; qui postquam terrenis rebus indiguit, tunc cogitare cœpit quid de spiritualibus amisit.

ⁱ Infirmi ergo quique, atque in hoc mundo despecti, plerumque tanto celerius vocem Dei audiunt, quanto et in hoc mundo non habent, ubi delectentur. Quod bene jam dictus Amalechitarum puer ille designat, quia Amalechitis prædantibus, atque currentibus æger remansit in via, et fame, siti que aruit: quem tamen David invenit, ei cibum potumque præbuit: qui illico convalescens dux David factus, convivantes Amalechitas reperit, et eos qui se debilem reliquerant, cum magna fortitudine prostravit: Amalechitæ quippe *populus lambiens* vocatur. Et quid per lambientem populum, nisi mentes sæculares designantur? quæ terrena cuncta ambiendo, quasi lambiunt, dum solis temporalibus delectantur. Quasi enim *populus lambiens prædam* facit, dum terrena diligens, lucra de alienis dominiis ⁱ congregat. Sed puer ægyptius æger in via relinquitur, quia peccator quisque, dum infirmari ab hujus mundi statu cœperit, mox secularibus mentibus in despectum venit, quem tamen David invenit, eique cibum et potum tribuit, quia *manu fortis* Dominus objecta mundi non despicit, et plerumque eos, qui sequi mundum minime valent, et quasi in via remanent, ad amoris sui gratiam convertit, eisque verbi sui cibum ^k porrigit, et quasi *duxes* sibi in via dirigit, dum suos etiam prædicatores facit: dum enim Christum peccatorum cordibus inferunt, quasi David super hostes ducunt: qui convivantes Amalechitas, velut David, gladio feriunt, quia superbos quosque, qui se in mundo dispexerant, Domini virtute prosternunt. Puer ergo ægyptius, qui in via remanserat, Amalechitas interfecit, quia plerumque ipsi mentes sæcularium prædicando superant, qui prius cum sæcularibus in hoc mundo currere non valebant.

(Cap. xxviii, 3, etc.) « Post ^l mortem autem Samuelis, congregati sunt Philistiim contra Israel: (*vers.* 6) consuluitque Saul Dominum, et non respondit ei. (*vers.* 7, etc.) Quæsivit autem Saul pythionissam, quæ suscicaret illi Samuellem: (*vers.* 15) statimque suscitatus ait ad eum: *Quare inquietasti me, ut suscitarer*, etc. Quæritur secundum historiam utrum

men, et Isidorus, et Gregorius habent.

^g *Amalechitam epulantem*. Præstat nostra lectio.

^h Subsequentia invenies numero 7, homil. 36 ejusdem Gregorii Magni in Evangelia, alia multo diversa habet Isidorus: apta tamen.

ⁱ Alia hic interserit Gregorius.

^j Editi: *ezaggerat*.

^k Additur in editis: *potumque*.

^l Hæc omnia ex Isidoro, Augustinum deinceps pariter allegante, desumpta sunt. Rabanus hæc pariter habet.

pythonissa ipsum prophetam de inferno evocaverit; an aliquam imaginariam illusionem fallacia dæmonum factam. De qua questione beate memoriæ Augustinus episcopus Simpliciano episcopo Mediolanensi ita scripsit: « Inquiris, inquam, utrum spiritus immundus, qui erat in pythonissa, potuerit agere, ut Samuel a Saul videretur, et loqueretur cum eo. Sed multa majoris miraculi est, quod ipse Satanus princeps immundorum omnium spirituum potuit loqui cum Deo, et petere tentandum Job (*Job. 1, 11*) justissimum virum, (*Luc. xii, 31*) qui etiam Apostolos tentandos petiit; aut si hoc ideo non habet difficilem questionem, quia per quam voluerit creaturam, cui voluerit creaturæ, ubique præsens veritas loquitur, nec propterea magni meriti est, cui loquitur Deus: interest enim quid loquatur, quia et imperator cum multis innocentibus non loquitur, quibus providentissime consulit ad salutem, et cum multis nocentibus loquitur, quos jubet interfici. Si ergo hinc propterea nulla quæstio est, nulla sit quæstio, quomodo etiam immundus spiritus cum anima sancti viri loqui potuerit. Omnibus enim sanctis Deus creator, et sanctificator longe utique major est. Quod si hoc movet, quod licuerit maligno spiritui excitare animam justæ, et tanquam de abditis mortuorum receptaculis revocare, nonne magis mirandum est, quod Satanus ipsum Dominum assumpsit, et constituit supra pinnam templi? Quolibet enim modo fecerit, ille etiam modus, quo Samueli factum est, ut excitaretur, similiter latet. Nisi forte quis dixerit faciliorem diabolo fuisse licentiam ad Dominum vivum, unde voluit assumendum, et, ubi voluit, constituendum, quam ad Samuelis defuncti spiritum a suis sedibus excitandum. Quod si illud in Evangelio nos ideo non perturbat, quia Dominus voluit atque permisit nulla diminutione suæ potestatis et divinitatis id fieri, sicut ab ipsis Judæis, quamquam perversis atque immundis, et facta diaboli factentibus, et teneri se, et vinciri, et illudi, et crucifigi, atque interfecti passus est: non est absurdum credere ex aliqua dispensatione divinæ voluntatis permissum fuisse, ut non invitus, nec dominante, atque subjugante magica potentia, sed volens, atque obtemperans occultæ dispensationi Dei, quæ pythonesam illam, et Samuelem latebat, consentiret spiritus Prophætæ sancti, se ostendi aspectibus regis, divina eum sententia percussurus. Cur enim anima boni hominis a malis vivis evocata, si venerit, amittere videatur dignitatem suam, cum et vivi plerumque boni vocati ad malos veniant, et agant cum eis, quod officium postulat æquitatis, servate atque incobscusso decore virtutis suæ, et illorum vitiis pro rerum præsentium vel usu, vel necessitate tractatis.

¶ Quamquam in hoc facto potest esse alius facilior

• Lib. 2 quæstionum ad Simplicianum quæst. 4, num. 1.

• Editus: *ex aliqua materie.*

• Editus: *illa ficta.*

A exitus, et expeditior intellectus, ut non vere spiritum Samuelis excitatum a requie sua credamus, sed aliquid phantasma, et imaginariam illusionem diaboli machinationibus factam, quam propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia solent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt, sicut omnia, quæ pinguntur, atque finguntur
 b ex aliqua parte materiæ metalli, aut ligni, vel cujusque rei aptæ, ad opera hujusmodi, quæque etiam videntur in somnis, et omnes ferè imagines earum rerum, quarum imagines sunt, appellari nominibus solent. Quis enim est, qui hominem pictum dubitet vocare hominem? quandoquidem, et singulorum quorumque picturam cum aspiciamus, propria quæque nomina incunctanter adhibemus; velut cum intuentes tabulam, aut parietem dicimus: Ille Cicero est: ille Salustius: ille Achilles: ille Hector: hoc flumen Simois: illa Roma; cum aliud nihil sit quam pictæ imagines. Unde Cherubim (*Exo. xxv, 18*) cum sint cælestes potestates, factæ tamen ex metallo, quod imperavit Deus, super arcam testamenti magnæ rei significandæ gratia, non aliud quam *Cherubim* c illæ quoque effigies vocantur. Item quisquis videt somnium, non dicit: Vidi imaginem Augustini, aut Simpliciani, sed vidi Augustinum, aut Simplicianum: cum eo tempore, quo tale aliquid videt, nos ignoremus; usque adeo manifestum est, non ipsos homines, sed imagines videri; (*Gen. xli, 18*) et Phærao spicas se dixit vidisse in somnis, et boves, non spicarum, aut bovom imagines. Si igitur liquido constat hominibus earum rerum, quarum imagines sunt, eadem imagines appellari, nil mirum est, quod Scriptura dicat Samuelem visum, etiam si forte imago Samuelis apparuit, machinamento ejus, qui (*II Cor. xi, 14*) transfiguratur se velut Angelum lucis, et ministros suos velut ministros justitiæ.

¶ Jam vero, si illud movet quomodo, et a maligno spiritu Sauli vera prædicta sint, potest et illud mirum videri, quomodo dæmones agnoverunt Christum (*Matth. viii, 29*), quem Judæi non agnoscebant. Cum enim vult Deus, etiam per d infimos, infernosque spiritus aliquem vera cognoscere, temporalia duntaxat, atque ad istam mortalitatem pertinentia, facile est, et non incongruum, ut omnipotens Deus, ut e justus, ad eorum poenam quibus ista prædicuntur, ut malum, quod eis impendit, antequam veniat prænoscendo patiantur, occulto apparatu mysteriorum suorum, etiam spiritibus talibus aliquid divinationis impertiat: ut quod audiunt ab Angelis, prænuent hominibus: tantum autem audiunt, quantum omnium Dominus, atque moderator vel jubet, vel sinit. Unde etiam spiritus pythonicus (*Act. xvi, 17*) in Actibus Apostolorum attestatur Paulo Apostolo, et Evangelista esse conatur. Miscent tamen

d In codice *infirmos, summosque*: per errorem utique repugnantibus edito Augustini loco, et subsequentibus.

• Editus: *et.*

isti fallacias, et verum quod nosse potuerint, non A docendi magis, quam decipiendi sine prænuntiant : et forte hoc est, quod cum illa imago Samuelis Saulem prædiceret moriturum, (*I Reg. xxviii, 19*) dixit etiam secum futurum, quod utique falsum est : magno quippe intervallo, post mortem separari bonos a malis in Evangelio legimus, (*Luc. xvi, 26*) cum Dominus inter superbum illum divitem, cum jam apud inferos tormenta pateretur, et illum, qui ad ejus januam ulcerosus jacebat, jam in requie constitutum, magnum chaos interjectum esse testatur : aut si propterea Samuel Sauli dixit : *mecum eris*, ut non ad æqualitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis referatur, quod uterque homo fuerit, et uterque mori potuerit, jamque mortuus mortem vivo prænuntiabat ; perspicit, quantum opinor, prudentia B tua, secundum utrumque intellectum, habere exitum a jam lectionem, qui non sit contra fidem : nisi forte profundiore, et perplexiore inquisitione, quæ vel virium mearum, vel temporis excedit angustias, inveniantur ad liquidum, vel posse, vel non posse animam humanam, cum ex hac vita migraverit, magicis carminibus evocata^b, vivorum apparere conspectibus, etiam corporis lineamenta gestantem, ut non solum videri valeat, sed agnosci. Et si potest ; utrum etiam justi animæ, non quidem cogatur magicis, ^c sed dignetur ostendi occultioribus imperiis summæ legis obtemperans ; ut si fieri non posse claruerit, non uterque sensus in hujus Scripturæ tractatione atque expositione admittatur, sed illo excluso, imaginaria simulatio Samuelis diabolico ritu facta intelligatur. Sed quoniam, sive illud fieri possit, sive non possit, tamen fallacia Satanæ atque imaginum simulandarum, callida operatio decipiendis humanis sensibus multiformis invigilat, pe- detentim quidem, ne inquisitionibus diligentioribus præscribamus, sed tamen potius existimemus tale aliquid factum maligno spiritu pythonsæ illius ministerio, quamdiu nobis aliquid amplius excogitare atque explicare non datur.

(31.) « Igitur exorto prælio percusserunt Philistæi Israel plaga magna : et mortuus est Saul, et Jonathan filius ejus. » (*II Reg. 1, 2*) Evadens autem quidam venit ad David in Sicelech, et nuntiavit David plagam magnam, quæ facta est in populo : (*vers. 6*) insuper etiam mentiendo addidit, quod ille percussisset Saul et filium ejus. (*vers. 15*) At David Christum Domini vindicans jussit eum occidere : (*vers. xii, 17*) planxit David hujusmodi super Saul, et super Jonathan filium ejus. (*vers. 18*) « Et præcepit, ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro justorum. Hoc ideo fecit, ut quia ^d Philistæos sagittariis abundare jam noverat, unde et Saul maxime horum ictibus perierat, eandem bellandi artem

et sui milites ad revincendos eos discerent. Quod vero sequitur : *sicut scriptum est in libro justorum ; ipsum librum hodie nusquam, neque apud ipsos Hebræos inveniri posse asseverant, sicut nec librum bellorum Domini, cujus (num. xxi, 14) in libro Numerorum mentio est, (III Reg. 32, et 33) neque carmina Salomonis, neque disputationes ejus sapientissimas de lignorum natura, herbarumque omnium, itemque jumentorum, volucrum, reptilium, et piscium, vel quod in libro dierum dicitur : (II Paral. ix, 29) reliqua vero opera Salomonis, priorum, et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan Prophete, et in libris Ahia Silonitis : in visione quoque Ado videntis contra Jeroboam filium Nabat, et multa hujusmodi volumina, quæ Scriptura quidem fuisse probat, sed hodie constat non esse. Vastata namque a Chaldeis Judæa, etiam bibliotheca antiquitus congregata, inter alias provinciæ opes hostili igne consumpta est, ex qua pauci, qui nunc in sancta Scriptura continentur libri, postmodum Ezræ Pontificis, et Prophete sunt industria restaurati : unde scriptum est de eo : (Esd. i, 7, 6) Ascendit Ezras de Babylone, et ipse scriba velox in lege Moysi : velox videlicet, quod promptiores litterarum figuras, quam eatenus Hebræi habebant, reperit, et in epistola regis Persarum (Ibid. v. 12) Artaxerxes Rex regum Ezræ Sacerdoti scribæ legis Dei cæli doctissimo, salutem. »*

(*II Reg. 1, 21.*) Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super vos : neque sint agri primitiarum, quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo. Sciri debet, quia veraciter Saul, qui post unctionem sancti chrismatibus, a quo et Christus Domini vocatus est, ab hostibus occidi meruit, mortem veri Christi, quam sine culpa subire dignatus est, insinuat. Montes quoque Gelboe, in quibus interiit, superbos Judaicæ plebis conatus, quibus contra victorem vitæ rebellabant, insinuant. Unde bene Gelboe *volutatio*, sive *decursus* interpretatur : volutabantur enim in sorde peccatorum juxta illud proverbiorum : ^e et sus lota in volutabro luti ; atque a rectitudine viæ salutaris aberrantes, jam jamque ad inferiora, hoc est hujus sæculi desideria fœda decurrebant, hoc quorum desiderium regem cæli et terræ in mortem tradere non dubitabant, propter quod eis merito optatur, ne rorem de cælo, pluviamve suscipiant, quod hodie rebus ipsis videmus expletum in eis, quod illos gratia cælestis deserens ad plebem gentium translata est ; quod etiam Isaias sub figura vineæ futurum illis ex persona Domini comminatus est, dicens : (*Isa. v, 6*) et nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem. Quod est aperte dicere : Apostolis atque Apostolicis viris omnibus mandabo, ne illis ultra verbum vitæ prædicent, sed irrigatione verbi cælestis, quod a se re-

^a Editi : *eam*, seu *illam*.

^b Editi : *vivorum*.

^c Addunt editi : *sacris*.

^d Quæ subsequuntur lineolis pro more notata docuit Beda [quæst. 7], quem consule. Hæc ipsa habet

Rabanus in locum hunc.

^e II Pet. ii, 22. Contigit enim eis illud veri verbi : *Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti*.

plerunt, indignos in sua sterilitate vacuos, ac perpetuo igni comburendos relinquunt. ^a De quibus, et bene dicitur: *ut agri primitiarum esse non possint: superbe quippe Hebræorum mentes primitivos fructus non ferunt; quia in Redemptoris adventu ex parte maxima in perfidia remanentes, primordia fidei sequi noluerunt: sancta namque Ecclesia in primitiis suis multitudine gentium secundata, vix in fine mundi, Judæos, quos invenerit, suscipiet, et extrema colligens, eos quasi reliquias frugum ponet. De quibus nimirum reliquiis Isaias dicit: (Isa. x, 22, Rom. ix, 27) Si fuerit numerus filiorum Israel, quasi arena maris, reliquæ salvæ fient.* Possunt enim idcirco Gelboe montes ore Prophætæ maledicti, ut dum fructus ex arescente terra non oritur, possessores terræ sterilitatis damno feriantur, quatenus ipsi male fictionis sententiam accipiant, qui apud se, mortem regis suscipere, iniquitate sua exigente, meruissent. ^b Nec tibi absurdum videri debet, ut mala reproborum acta, boni aliquid significant: aut rursus bona justorum opera in contraria significatione ponantur; lege enim Moralia sancti Papæ Gregorii, ubi exposuit, quomodo beatus Job maledixit diei suo dicens: *Pereat dies, in qua natus sum, etc.* ^c, et videbis quia usitatissimum est in Scripturis, ut et bona in malorum significatione, et in sanctificatione

^a Subsequentia allegat Paterius, qui ea desumpsit ex capite 4 præfationis in lib. iv Morali.

^b Hactenus Gregorius, et ex eo etiam Rabanus in locum hunc.

^c Vide S. Gregorii Epistolam ad S. Leandrum C

A bonorum mala hominum gesta accipiantur. Denique Uriam fidelissimum David regis militem ad piissima atque innocentissima ejus opera, vel dicta in mala significatione, et contra ipsum David in maximo suo scelere in bona accipiendum interpretantur: alioquin si non et per mala bonum, et malum significari per bona posset, nunquam liceret nigro atramento nomen Dei, sed semper lucido auro debere scribi, quia Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ, nec rursus in titulis Psalmorum nomen Absalon, et Doeck hominum reproborum minio fulgente, sed solo atramenti colore deceret adscribi. Sicut ergo in paginis librorum quovis colore, et mala possumus, et bona absque ulla reprehensione figurare, ita etiam in parte significationum, per quælibet hominum gesta, et bona rectissime, et mala possunt exprimi: quamvis, et multo sæpius contingat, et multo dulcius audiatur, bona per bona, et mala figurari per mala. Sicut autem in pictura parietum, neque obscurum Æthiopem candido, neque candidi corporis, sive capilli, Saxonem atro decet colore depingi, ita in retributione meritorum juxta suum quisque opus recipiet, ac qualis erit actu, talis etiam parebit in judicio; neque omnino ad rem quid quisque figurarit, sed quid egerit pertinebit.

præpositam expositioni libri Job [cap. 3, 44] et caput 1 libri iv ejusdem expositionis in Job. Adde quæ deinceps de Betsabee ex Gregorio Magno tradit Claudius.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI II.

De eo, quod scriptum est, quod post mortem Saul venerunt viri Juda, et unxerunt David regem in Hebron, et de Abner filio Ner qui constituit Hisboseth filium Saul regem super Israel.

De filiis Remon Berothitæ, qui interfecerunt Hisboseth.

De laude David, qui congregavit triginta millia electis Israel, ut educerent Annon regem Dei, atque morte Oza.

Ammonitio David, ubi instruitur a propheta, ne ipse redificaret templum Domini, sed filius ejus, et actio gratiarum ejus.

De nuntiis David, quos misit ad Annon regem Ammonitarum.

De peccato David in Bersabea, et morte Uria: Ubi Nathan venit ad David, et proposuit ei similitudinem de divite et paupere.

De fuga David propter Absalon, quando nudis pedibus incedens reliquit civitatem Hierusalem.

De prælio Absalon, et percussione, atque morte ejus.

De Psalmo septimo decimo.

De nomine fortium David.

De prælio David contra Philisthæos, quando sitiens aquam Bethlemiticam desideravit.

De peccato David, quando populum numerando peccavit.

INCIPIT PRÆFATIO LIBRI II.

^a Promissiones Dei, quæ factæ sunt ad Abraham, D atque inde secundum sancti Hieremiæ prophetiam, (Jer. xxv, 41) post septuaginta annos reversis Israelitis, Dei domus instauraretur, totum est Prophetarum tempus. Quamvis enim et ipsum Noe Patriarcham, in cujus diebus universa diluvio terra deleta est, et alios supra, et infra usque ad hoc tempus, quo reges in populo Dei esse cœperunt, propter quædam per eos futura, sive quo quomodo significata, sive prædicta, quæ pertinerent ad civitatem Dei, regnumque cœlorum, non immerito possumus appellare prophetas; præsertim quia nonnullos eorum id

^a Præfatio hæc tota desumpta est ex capitulis 1, 2 et 3 libri xvii de Civitate, nonnullis, sed paucis

demptis. Hanc itaque præfationem cum iis, quæ dixi, capitibus, comparet, obsecro, lector.

expressius legitur nuncupatos, sicut Abraham, A (Gen. xx, 7) sicut Moysen, (Deutero. xxxiv, 10) tamen dies Prophetarum præcipue, maximeque hi dicti sunt, ex quo cœpit prophetare Samuel, qui et (I Reg. x, 1) Saulem prius, et eo reprobato, (I Reg. xvi, 13) ipsum David, Deo præcipiente unxit in regem, de cujus stirpe cæteri succederent, quousque illos succedere sic oporteret. Quæ igitur a Prophetis sunt prædicta de Christo, cum moriendo decedentibus, et nascendo succedentibus suis membris, civitas Dei, per ista curreret tempora, si omnia velim commemorare, in immensum pergitur. Primum, quia ipsa Scriptura, quæ per ordinem reges, eorumque facta, et eventa digerens, videtur tanquam historica diligentia rebus gestis occupata esse narrandis, si B adjuvante Dei Spiritu considerata tractetur, vel magis, vel certe non minus prænuntiandis futuris, quam præteritis enuntiandis invenietur intenta: et hoc perscrutando indagare, ac differendo monstrare, quam sit operosum, atque prolixum, et quam multis indignum voluminibus quis ignorat, qui hæc vel mediocriter cogitat? Deinde quia ea ipsa, quæ ad prophetiam non ambigitur pertinere, ita sunt multa de Christo, regnoque cœlorum, quæ civitas Dei est, ut ad hoc aperiendum major sit disputatio necessaria, quam hujus operis modus flagitat. Proinde ita si potero, stylo moderabor meo, ut huic operi in Dei voluntate peragendo, nec ea, quæ supersunt, dicam, nec ea, quæ satis sunt, prætermittam ^a.

Erat ergo jam in terra promissionis semen Abra- hæ, id est populus Israel secundum carnem, atque C ibi non solum ^b utendo, ac possidendo civitates adversariorum, verum etiam reges habendo, regnare jam cœperat, impletis de ipso populo promissionibus Dei jam magna ex parte: non solum quæ illis tribus Patribus, Abraham, Isaac, et Jacob, et quæcumque aliæ temporibus eorum, verum etiam quæ per ipsum Moysen, per quem populus idem de servitute Ægyptiæ est liberatus, et per quem cuncta præterita revelata sunt temporibus ejus, cum populum per eremum duceret, factæ fuerant. Neque autem per insignem ducem Jesum Nave, per quem populus ille in promissionis inductus est terram, expugnatisque gentibus, eam duodecim tribubus, quibus jusserat Deus, divisit et mortuus est: neque post illum toto tempore Judicum impleta fuerat promissio Dei de D terra Chanaan, a quodam flumine Ægypti, usque ad flumen magnum Eufratem. Nec tamen adhuc prophetabatur futurum, sed expectabatur implendum. Impletum est autem per David et ejus filium Salomonem: cujus regnum tanto, quanto promissum fuerat spatio, dilatatum est; universos quippe illos subdiderunt, tributariosque fecerunt. Sic ergo in terra promissionis secundum carnem, hoc est in ter-

ra Chanaan, sub e regibus semen Abraham fuerat constitutum, ut nihil inde superesset, quo terra illa Dei promissio non completeretur, nisi ut in eadem terra, quantum ad prosperitatem attinet temporalem, prosperitatis successione inconcusso statu, usque ad mortalis hujus sæculi terminum gens permaneret hebræa, si Domini Dei sui legibus obediret. Sed quoniam Deus noverat hoc eam non esse facturum, usus est etiam temporalibus pœnis ad exercendos in ea paucos fideles suos, et ammonendos qui postea futuri erant in omnibus gentibus, quod eos ammoneri oportebat. In quibus alteram promissionem revelato novo testamento, per Incarnationem Christi fuerat impleturus. Quo circa sicut oracula illa divina ad Abraham, Isaac, et Jacob, et quæcumque alia signa, vel dicta prophetica in sacris litteris præcedentibus facta sunt, ita etiam cæteræ ab isto Regum tempore prophetiæ partim pertinent ad gentem carnis Abraham, partim vero ad illud semen ejus, in quo benedicuntur omnes gentes cohæredes Christi per testamentum novum, ad possidendam vitam æternam, regnumque cœlorum. Partim ergo ad ancillam, quæ in servitute generat, id est terrenam Hierusalem, quæ servit cum filiis suis, partim vero ad liberam civitatem Dei, id est veram Hierusalem æternam in cœlis, cujus filii homines secundum Deum viventes peregrinantur in terris; sed sunt in eis quædam, quæ ad utramque pertinent intelliguntur, ad ancillam proprie, ad liberam figurate. Tripartita itaque reperiuntur eloquia Prophetarum: siquidem aliqua sunt ad terrenam Hierusalem spectantia, aliqua ad cœlestem, nonnulla ad utramque. »

(II Reg. 2, 4, 5, 6.) Post mortem Saul venerunt viri Juda, et unxerunt David in Hebron, ut regnaret super domum Juda: et nuntiatus est David, quod viri Jabes Galaad sepelissent Saul; misit ergo David nuntios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad eos: *Benedicti vos a Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino viro Saul, et sepelivistis eum, et nunc retribuet quidem vobis misericordiam, et veritatem.* ^c Cur ergo isti, qui Saulem, et ejus filium sepelierunt, misericordiam fecisse dicuntur, et ob hoc a rege pio benedicuntur, nisi quia bene afficiuntur corda miserantium, quando ea dolent in mortuorum corporibus alienis, quæ illo affectu, quo nemo unquam carnem suam odio habet, nolunt fieri post mortem suam corporibus suis, et quod sibi exhiberi volunt, quando sensuri non sunt, aliis non sentientibus curant exhibere dum sentiunt. »

David uncto super domum Judam rege, (2, 8, 9, 10, etc.) Abner filius Ner Hisboseth filium Saul regem constituit super universum Israel: *egressusque est Abner filius Ner cum pueris Hisboseth de castris Gabaon. Porro Joab filius Sarviæ cum pueris David*

^a Multa hic prætermittit Claudius, quæ ad rem præsentem non pertinent, quæque aptissime inseruerat Augustinus, ut superiora his, quæ statim pertractat, jungeret.

^b Editus: *tenendo*.

^c Edit. addit: *his*.

^d Subsequentia tradidit Augustinus cap. 9, num. 11 libri *De cura mortuorum*, alias *De cura pro mortuis gerenda*.

egressi de Hebron concitaverunt bellum juxta piscinam Gabaon, et persequabatur Asahel Abner. Locutusque est Abner ad Asael, dicens: Recede; noli me sequi, ne compellar confodere te in terram. Qui contempsit et noluit declinare. Percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguine, et transfodit eum, et mortuus est. ^a « Cujus Asael typum tenuit, nisi eorum quos vehementer arripiens furor in præceps ducit? qui in eodem furoris impetu tanto caute declinandi sunt, quanto et insane rapiuntur. Unde et Abner, qui sermone nostri patris lucerna dicitur, fugit, quia doctorum lingua, quæ supernum Dei lumen indicat, cum per abrupta furoris mentem cujuspiam ferri conspicit, cumque contra irascentem dissimulat verborum jacula reddere, quasi persequentem non vult ferire, sed cum iracundi nulla consideratione se mitigant, et quasi Asael persequi et insanire non cessant, necesse est ut hi qui furentes reprimere conantur nequaquam se in furore erigant, sed quidquid est tranquillitatis ostendant, quædam vero subtiliter proferant, in quibus ex obliquo furentis animum pungant. Unde et Abner cum contra persequentem subsistit, non eum recta, sed aversa hasta transformavit. Ex mucrone quippe percutere, est impetu apertæ increpationis obviare: aversa vero hasta persequentem ferire, est furentem tranquille ex quibusdam tangere et quasi parcendo superare. Asael autem protinus occubuit, quia commotæ mentes, dum et parci sibi sentiunt, et tamen responsorum ratione in intimis sub tranquillitate tanguntur, ab eo quo se exererant, statim cadunt. Qui ergo a fervoris sui impetu sub lenitatis percussione resiliunt, quasi sine ferro moriuntur. »

(4, 5 et 6.) *Igitur venientes filii Remmon Berothitæ, Rechab et Bahana ingressi sunt servente die in domum Hisboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie. Ingressi sunt autem domum, et ostiaria domus purgans triticum obdormivit; assumptas spicas tritici latenter ingressi sunt et percusserunt eum in inguine.* ^b « Ostiaria triticum purgat, cum mentis custodia discernendo, virtutes a vitis separat: quæ, si obdormierit in mortem proprii Domini, insidiatore admittit, quia cum discretionis sollicitudo cessaverit, ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit: qui ingressi spicas tollunt, quia mox bonarum cogitationum germina auferunt, atque in inguine feriunt, quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt: in inguine quippe ferire, est vitam mentis carnis delectatione perforare. Nequaquam vero Hisboseth iste ^c morte succumberet, si non ad ingressum domus, mulierem, id est ad mentis aditum mollem custodiam deputasset. Fortis namque, vigilisque sensus præconi cordis foribus debet, quem nec negligentia somniis opprimat, nec ignorantia error fallat. Unde bene Hisboseth appellatus

A est, qui custode semina hostilibus gladiis nudatur: Hisboseth quippe vir confusionis dicitur. Vir autem confusionis est qui fortis mentis custodia munitus non est, qui dum virtutes se agere æstimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virtute muniendus est aditus mentis, ne quando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis. »

(Cap. 6.) *Congregavit autem David omnes electos ex Israel triginta millia: surrexitque et abiit, et universus populus qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum sedentis in cherubim super eam.*

^d *Congregavit David omnes electos ex Israel triginta millia, quia Dominus Ecclesiam primitivam ex Israel instituit: non quidem omnem Israel, sed electos quosque sibi consocians: Non enim omnes, qui ex Israel, ii sunt Israelitæ (Rom. iv, 12, et 9, 4, 6, 7, 8), sed filii promissionis deputantur in semine.* « Qui triginta millia fuisse referuntur, id est fidei operis et spei firmitate perfecti: tria enim propter confessionem sanctæ Trinitatis ad fidem pertinent; decem propter Decalogum legis, ad opera; mille propter sui perfectionem ad spem vitæ æternæ, qua superius aliquid non est, sicut numerus millenario major nullus est. Et si enim decem millia, si triginta millia, si etiam mille milia dixeris, non ipsum mille numerando transcendes, sed vel per se, vel per minores numeros sæpius ducendo multiplicas. Tria ergo per decem multiplica, ne fides sine operibus mortua sit. Item triginta per mille multiplica, ut fides, quæ per dilectionem operatur, non alibi quam in cælis retributionem speret. Electi ergo ex Israel populos recte credentes, operantes, sperantes insinuant. Viri autem Juda, qui erant cum David, ipsos populos et doctores, qui lateri Christi quasi familiares adhærebant, indicant, quo utroque stipatus exercitu, Domini arcam adducere, id est Ecclesiam dilatare, et in eorum qui non crediderunt, cordibus inserere gaudet. Imponitur autem arca plastro novo, ut Novi Testamenti gratia renovatis in baptismo mentibus infundatur, vinumque novum novis utribus conservandum mandetur.

(I Reg. vii, 1, et II Reg. vi, 4.) « Erat quidem prius arca in domo Aminadab, qui erat in Gabaa, quia eadem quæ nunc prædicatur Ecclesiæ fides, et ante incarnationis Dominicæ tempus florebat in his qui patriarcharum prophetarumque sunt devotionem secuti. Aminadab enim, qui interpretatur *pater meus spontaneus*, (additur et) vel Abraham patrem fidei, (et) vel Moysen legislatorem significabat, qui ^e utique in Gabaa custodit arcam, quia sublimi virtutis exemplo credentium pectora munit. Unde et Gabaa *collis* interpretatur, qui est locus in civitate Caria-thiarim. Elata ergo foris arca ludebat David, et om-

^a Subsequentia Gregorius Magnus capite 16 tertiæ partis Pastoralis, admonitione 17.

^b Quæ pro more notata sequuntur, tradidit Gregorius num. 49 [alias cap. 36] libri i Moralium in Job.

^c Editus: *hac mortē.*

^d Subsequentia reperi etiam in Rabano locum hunc explicante.

^e Uterque.

nis Israel coram Domino diversis musicorum generibus, quia mox inchoante novæ gratiæ præconio Dominus ad exhibendas Deo Patri laudes humilitatis, omnes invita, dicens : (Joan. xii) *Qui mihi ministrat me sequatur* : (I Cor. xii, 8, etc.) alii dando per spiritum sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii genera linguarum, alii gratiam curationum, etc. Sed his atque hujusmodi charismatum generibus progrediente arca, id est, crescente Ecclesia primitiva, ventum est ad aream Nachor (Nachon), id est, aream præparatam, gentium videlicet Ecclesiam, fidei veritate consecrandam, de qua Joannes ait : (Matth. iii, 12) *Et permundabit aream suam*. Ibi sacerdos, qui arcam incautius, quasi corrigendo tetigit, mox a Domino percussus occubuit : quia Judæorum populus dum gentibus invidet, salutis se munere privat, dumque legem vult Evangelio miscere, utriusque sibi gratiam tollit.

« *Et tenuit, inquit, eam, quoniam calcitrabant boves*. Boves quippe calcitrare, est prædicatorum Evangelii liberius circa fidem agere, neque secundum consuetudinem legis ingredi, sed sabbata, neomenias, circumcisionem victimasque spiritualiter interpretari, quos velut errantes corrigere tentabant, qui descendentes de Judæa docebant fratres : (Act. xv) *quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non poteris salvi fieri*, et de quibus Jacobus ad Paulum : (Act. xxi) *Vides, inquit, frater, quod millia sunt in Judæis qui crediderunt, et omnes æmulatores sunt legis*

« Ob causam ergo sacerdotis occisi David noluit a divertii ad se arcam Domini in civitatem David, sed divertit eam in domum Obethedom Gethæi, quia respuentibus verbum Judæis, ne amplius audita et non suscepta prædicatio noceret, apostoli ab eis ablati et ad gentes imbuendas sunt missi. Unde et locus areæ Nachor, quæ gentium fidem Domini gratiæ præparatam demonstrat, percussio Oza nuncupatur, videlicet quia (Rom. xii) *illorum delicto salus contigit gentibus*. Obethedom namque interpretatur *serviens homo* : ille est utique de quo Dominus ad Patrem : (Psal. xvii) *Constitues, inquit, me in caput gentium, populusque quem non cognovi servivit mihi*. Ubi et Judæorum abjectionem, quasi Ozæ mortem præmittens, ait : (Ibidem, v. 44) *Eripies me de contradictionibus populi* ; nomen quoque urbis congruit : Geth enim interpretatur *torcular*, significans *crucem*, in qua vitis vera calcari et exprimi dignata est ; a qua cunctus gentium populus merito *Gethæus* appellari potest, cui dicitur : *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* b.

« Tres autem menses, quibus ibidem arca demoratur, fides, spes et charitas est. Sicut enim diebus adimpletur mensis, ita singulæ virtutes suis quæque passibus ad perfectionem perveniunt. Hi menses quousque plenitudo gentium intret, currere non cessant. Tandem rediens David arcam in civitatem Da-

a Divertere.

A vid inducet, quia Dominus, Enoch et Elia prædicantibus, (Luc. i, v) *convertet corda patrum in filios*.

« *Boves et arietes immolans*, hoc est, eos qui aream Domini triturant, et ovium ejus ducatum gerunt, martyrii sanguine coronans, et ipse quoque suæ Incarnationis et passionis exemplum eatenus Judæis non creditum palam manifestans : hoc enim significat quod et ipse David accinctus erat Ephoth lineo ; nam linum quod de terra procreatum multiplici labore ad candorem vestis pervenit, veritatem humanæ carnis inter flagella triumphantis ostendit. Verum cunctis exsultantibus et ad arcæ cœlestis introitum hymnos resonantibus, sola Michol filia Saul arcam ducentibus abest, quin etiam e speculis David humiliatum despicit, quia credentibus in mundi finem Judæis, erunt nonnulli qui Christum professione, sed opere sequantur Antichristum : quibus merito congruit quod eadem Michol ob figurandam instabilitatem carnalium, *aqua omnis* interpretatur, non uxor David, sed filia Saul appellatur, quia qui fide tenus Christo serviunt non illius regno coronandi, sed persecutorum ejus, quos imitaverunt, anathemate damnandi. Verum pravi succenseant, humilitatem Ecclesiæ contemnant, nihilominus arca Domini suum locum ingreditur.

« *Ponitur in medio tabernaculi quod tetenderat ei David*, id est, fides Ecclesiæ prædicatur, proficit, inseritur cordibus omnium, quos Dominus ad vitam præordinaverat æternam. (Act. xiii, 48.) Offerit David holocausta et pacifica coram Domino, id est, fidem devotionemque Ecclesiæ commendat Patri Christus (Rom. viii, 34), *qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis*. Qui in exemplum David fideles humilesque benedicens salubris *mysterii* pascit alimentis. *Partitur singulis collyridam panis unam*, (II Reg. vi, 6, etc.) illius utique qui *de caelo descendit, et dat vitam huic mundo*. (Joan. vi, 35, 48, etc.) *Et assaturam bubulæ carnis unam*, illius scilicet vituli saginati, qui pro revertente ad patrem filio juniore mactatus et igne passionis assatus est, dicens : (Psal. xxi, 16) *Exaruit velut testa virtus mea*. (II Reg. vi, 19) *Et simillam frizam oleo*, carnem videlicet a peccati labe mundissimam, sed ob humanæ salutis uberrimam dilectionem, crucis sargagine tostam. Et merito una panis collyrida, et una carnis assatura datur, quia (Ephes. iv, 5) *unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, et pater omnium*. Aliter hæc munera fideles accipiunt, quando (I Cor. x, 17) *unus panis et unum corpus multi sumus* in Christo, et suæ carnis singuli lasciviam castigantes ac servituti subjicientes, sancti Spiritus igne decoquunt, nec non et fructus operum horum, oleo misericordiæ pinguissimo compassione proximi fervere faciunt. (II Reg., vi, v. 23) At contra filie Saul frustra cubiculum regis ingressa, nullos concepti seminis fructus dat : quia qui verbum Dei aure tenus percipiunt, absque boni operis prole diem

b Vide quæ tradit Augustinus num. 3 Enarrationis in psal. lv.

perpetuæ mortis exspectant. ^a In hac historia beati regis et prophetæ David, qua arcam Dei adduxisse narratur, moraliter humilitas approbata, superbia damnata et temeritas vindicata monstratur, quia et ipse David coram arca Domini humiliter saltare non erubuit (v. 14), mox promissionem Filii Dei, ex sua stirpe nascituri suscipere promeruit: et conjux, quæ eandem illius humilitatem despexit, ejus semine fecundari non merita, perpetuæ sterilitatis pœnas luit. Intueri enim libet quanta virtutum munera David percipiat, atque in his omnibus, quam fortiter se humilitate servabat. ^b ^c Quem enim non extolleret ora leonum frangere? ursorum brachia dissipare, (I Reg. xvii, 38) despectis prioribus fratribus eligi, (xvi, 12, et xviii, 28) reprobato rege ad regni gubernacula ungi timendum cunctis uno lapide Goliath sternere (xvi, 50), a rege proposita extinctis allophylis numerosa præputia reportare, (xviii, 27) promissum tandem regnum percipere, cunctumque Israeliticum populum sine ulla contradictione possidere? (II Reg. v, 1) Et tamen cum arcam Dei Hierusalem revocat, quasi oblitus prælatum se omnibus, admistus populis ante arcam saltat. Et quia coram arca saltare, ut creditur, vulgi mos fuerat, rex se in divino obsequio per saltum rotat. Ecce, quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese sub Domino, et exæquando minimis et abjecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subjectorum oculis saltando vilescere metuit: non se honore prælatum cæteris, ante ejus arcam, qui honorem dederat recognoscit. Coram Domino egit ^e debilia vel extrema, ut illa ex humilitate solidaret quæ coram hominibus gesserat fortia. Quid de ejus factis ab aliis sentiatur, ignoro: ego David plus saltantem stupeo, quam pugnantem; pugnando quippe hostem subdidit, saltando autem coram Domino semetipsum vicit: quem Michol filia Saul adhuc ex timore ^d regis gentis insana, cum humiliatum despiceret, dicens: (vers. 20) *Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris*, protinus audivit: (vers. 22) *Vivit Dominus, quia ludam ante Dominum qui elegit me potius quam patrem tuum*. Et paulo post ait: *Et ludam, et vilior fiam plusquam factus sum, eroque humilis in oculis meis*. Ac si aperte dicat: Vilescere coram hominibus appeto, quia servare me coram Domino ingenuum per humilitatem quero. Sunt vero nonnulli qui de semetipsis humilia sentiunt, quia in honoribus positi nihil se esse, nisi pulverem favillamque, perpendunt; sed tamen coram hominibus viles apparere refugiunt, et contra hoc, quod de se interius cogitant, quasi rigida exterius venustate palliantur. Et sunt nonnulli qui viles videri ab homi-

nibus appetunt, atque omne quod sunt, dejectos se exhibendo, contemunt; sed tamen apud se introrsus, quasi ex ipso merito ostensæ vilitatis intumescunt, et tanto magis in corde elati sunt, quanto amplius in specie elationem premunt. Quæ utraque unius elationis bella, magna David circumspectione deprehendit, mira virtute superavit. Quia enim de semetipso intus humilia sentiens, honorem exterius non quærit, insinuat, dicens: (vers. 22) *Ludam et vilior fiam*. Et quia per hoc quod vilem se exterius præbuit, nequaquam interius intumescit, adjungit: *Eroque humilis in oculis meis*; ac si dicat: qualem me exterius despiciens exhibeo, talem me interius attendo. Quid ergo acturi sunt, quos doctrina elevat, si David ex carne sua venturum Redemptorem noverat, ejusque gaudia prophetando nuntiabat, et tamen in semetipso cervicem cordis valida discretionis calce deprimebat, dicens: *Eroque humilis in oculis meis*.

^e Sacerdos quoque, qui arcam inconsiderata temeritate tetigit, ausus sui reatum immatura morte purgavit ^f minores deterioresque demonstrat, qui intelligere non valent, et despiciunt vel facta vel dicta meliorum, sed eo ab eis non temere reprehendenda sunt, quo apprehendi veraciter nequaquam possunt. Sæpe aliquid a majoribus dispensatorie agitur, quod a minoribus error putatur, sæpe multa a fortibus dicuntur, quæ idcirco infirmi dijudicant, quia ignorant. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa testamenti arca significavit, quam qui casuram credens levites erigere voluit, mox sententiam mortis accepit. Quid est namque mens justis, nisi arca testamenti, quæ gestata bobus calcitrantibus inclinatur? Quia nonnunquam etiam qui bene præest, dum subjectorum populorum confusione concutitur, ad dispensationis condescensionem ex sola dilectione promovet. Sed in hoc quod dispensatione agitur, inclinatio ipsa fortitudinis, casus putatur imperitis. Unde et nonnulli subditi contra hanc manum reprehensionis mittunt; sed a vita protinus ipsa sua temeritate deficiunt. Levites ergo quasi adjuvans manum tetendit: sed delinquens vitam perdidit, quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipsi a viventium sorte reprobantur. Aliquando etiam sancti viri quædam minimis condescendentes dicunt, quædam vero summa contempnantes proferunt: dumque vim vel condescensionis vel altitudinis nesciunt, audacter hæc stulti reprehendunt. Et quid est justum de sua condescensione velle corrigere, nisi inclinatam arcam superba reprehensionis manu relevare? Quid est justum de ^g incondita locutione reprehendere, nisi motum ejus fortitudinis, erroris lapsum putare? sed perdit vitam qui arcam Dei tumide sublevat, quia nequaquam quis

^a Hactenus etiam Rabanus.

^b Quæ subsequuntur expressim invenies cap. 46, alias num. 77 et 78 libri xxvii Moralium in Job a sancto Gregorio elucubradorum.

^c Edit., *vilis*; sed retinendum puto *debilia*, quæ scilicet humilitate solidaret.

^d Edit., *regii generis*.

^e Sacerdotem late intellige.

^f Hæc excipit ex Gregorii libro v Moralium [num. 24, alias cap. 9 vel 10] Claudius, qui tamen nonnulla mutavit.

^g Edit., *incognita*.

sanctorum corrigere recta præsumeret, nisi de se prius meliora sensisset. Unde et levites idem, recte *Oza* dicitur, quod videlicet *robustus Domini* interpretatur: quia præsumptores quique, nisi audaciter robustos se in Domino crederent, nequam meliorum facta vel dicta velut infirma iudicarent. »

(*Cap. 7.*) Post hæc, cum regi David multa prospera provenissent, cogitavit facere Deo domum, templum illud scilicet excellentissime diffamatum, quod a rege Salomone filio ejus postea fabricatum est. Hoc eo cogitante factum est verbum Domini ad Nathan prophetam, quod perferret ad regem. Ubi cum dixisset Dominus, quod non ab ipso David sibi ædificaretur domus, neque per tantum tempus se mandasse cuiquam in populo suo, ut sibi fieret domus cedrina: (*vers. 5, 6, 7, 8*) *Et nunc, inquit, hoc dices servo meo David. Hæc dicit Dominus: (vers. 12) Cum impleti fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum ejus. Ipse ædificabit domum nomini meo; et stabilitam thronum regni ejus usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium.* ^a « Hanc tam grandem promissionem qui putat in Salomone fuisse completam, multum errat. Attendit enim quod dictum est: *hic ædificabit mihi domum, quoniam Salomon templum illud nobile struxit, et non attendit: Fidelis erit domus ejus, et regnum ejus usque in æternum coram me.*

« Attendat ergo et aspiciat Salomonis domum plenam mulieribus alienigenis eolentibus Deos falsos, et ipsorum ab eis regem aliquando sapientem, in eandem idololatriam seductum atque dejectum, et non audeat existimare Deum, vel hoc promissis mendaciter, vel talem Salomonem domumque ejus futuram, non potuisse præscire. Non hinc autem deberemus ambigere, nec si non in Christo Domino nostro, qui factus (*Rom. 1, 3*) est ex semine David secundum carnem, jam videremus ista compleri, ne vane atque inaniter hic aliquem requiramus, sicut carnales Judæi. Nam et ipsi usque adeo filium, quem loco isto regi David promissum loquunt, intelligunt non fuisse Salomonem, ut eo qui promissus est, tanta jam manifestatione declarato, adhuc mirabili cæcitate alium sperare se dicant. Facta est quidem nonnulla imago rei futuræ etiam in Salomone, in eo quod templum ædificavit, et pacem habuit secundum nomen suum (Salomon quippe pacificus est Latine), et in exordio regni sui mirabiliter laudabilis fuit: sed eadem sua persona per umbram futuri, prænuntiabat etiam ipse Christum Dominum, non exhibebat. Unde quædam de illo ita scripta sunt, quasi de ipso ista prædicta sint, dum Scriptura sancta etiam rebus gestis prophetans, quodam modo

^a Qui tam multa ex Augustino in prioris libri Regum explicatione descripserat, iterum ex Augustino hæc describit, quæ scilicet capitibus 8 et 9 libri xvii de Civitate tradit.

^b In edito Augustini loco alia multa recitantur, ex

A in eo figuram delineat futurorum. Nam præter libros divinæ historiæ, ubi regnasse narratur, psalmus etiam septuagesimus primus titulo nominis ejus inscriptus est: in quo tam multa dicuntur, quæ omnino ei convenire non possunt, Domino autem Christo aptissima perspicuitate conveniunt, ut evidenter appareat, quod in illo figura qualiscunque adumbrata sit; in isto ipsa veritas præsentata. Notum est enim quibus terminis regnum conclusum fuerit Salomonis: et tamen in eo psalmo legitur, ut alia taceam: (*Psal. lxxi, 8*) *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ: quod in Christo videmus impleri.* A flumine quippe dominandi sumpsit exordium, ubi baptizatus a Joanne, eodem monstrante cœpit agnosci a discipulis, qui eum non solum *Magistrum*, verum etiam *Dominum* appellaverunt: nec ob aliud, vivente adhuc patre suo David, regnare Salomon cœpit, quod nulli regum illorum contigit, nisi ut hinc quoque satis eluceat, non esse ipsum quem prophetia ista præsignat, quæ ad ejus patrem loquitur, dicens: *Et erit cum completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui ariet de ventre tuo, et præparabo regnum illius.* Quomodo ergo propter quod sequitur: *ædificabit mihi domum*, iste Salomon putabitur prophetaus, et non potius propter id quod procedit: *cum completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te?* Alius pacificus intelligitur esse promissus, qui non ante, sicut iste, sed post mortem David prænuntiatus est suscitandus. Quolibet enim, longo interposito tempore, Jesus Christus veniret, procul dubio post mortem David regis, cui sic est promissus, eam venire oportebat, qui ædificaret domum Deo, non de lignis et lapidibus, sed de hominibus, qualem illum ædificare gaudemus: huic enim domui dicit Apostolus, hoc est fidelibus Christi: (*I Cor. iii, 17*) *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Propter quod in psalmo octuagesimo octavo, ejus titulus est: *Intellectus ipsi Ethan-Israelitæ, commemorantur promissiones Dei factæ regi David, sicut et in hoc libro Regum positæ sunt, ita et ibi quædam similia dicuntur, sicut est illud: (Ibidem, id est Ps. lxxxviii, 5) Juravi David servo meo, usque in æternum præparabo semen tuum, etc.* ^b Illud vero quod dicit: ^c *Qui, si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum et in plagis filiorum hominum; misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saule, quem amovi a facie mea: non dixit ab eis, sed dixit ab eo.* Non enim Christi ipsius, quod est caput Ecclesiæ, possunt inveniri ulla peccata, quæ opus esset humanibus correctionibus, servata misericordia divinitus coereeri, sed in ejus corpore ac membris, quod *populus ejus est.*

eodem psalmo, quæ desumunt in verbis illis: *Et thronum ejus sicut dies cæli.*

^c Hic nonnulla diversitas est editum inter Augustini locum et nostrum, qui cum vulgato Eucherio fere convenit.

• Illud vero quod locutus est Deus per Nathan A ad David, nullo modo prætermittendum est, ubi ait : (II Reg. vii, 10, 11) *Et ponam locum meo populo Israel, et plantabo illum, et inhabitabit seorsum, et non sollicitus erit ultra, et non apponet filius iniquitatis humiliare eum, sicut ab initio a diebus, quibus constitui iudices super populum meum Israel.* Hoc tam magnum bonum quisquis in hoc sæculo, et in hac terra sperat, insipienter ^b facit. An quispiam putabit in pace regis Salomonis id esse completum : pacem qui; pe illam Scriptura in umbra futuri excellenti prædicatione commendat? sed huic suspicioni vigilantè occursum est, cum posteaquam dictum est : *Et non apponet filius iniquitatis humiliare eum*, continuo subjunctum est : *sicut ab initio in diebus quibus constitui iudices super populum meum B Israel.* Iudices namque, priusquam reges ibi esse cœpissent, super illum populum fuerant constituti, ex quo terram promissionis accepit. Et utique humiliabat eum filius iniquitatis, hoc est hostis alienigena per intervalla temporum, quibus leguntur pacem alternasse cum bellis : et inveniunt illic pacis tempora prolixiora, quam Salomon habuit, qui quadraginta regnavit annos. Nam sub eo iudice, qui est appellatus Aoth, octoginta anni pacis fuerunt. Absit ergo ut Salomonis tempora in hac promissione prædicta esse credantur : multo minus utique cujuslibet regis alterius : non enim quisquam eorum in tanta, quanta ille, pace regnavit : nec unquam omnino gens illa ita regnum tenuit, ut sollicita non fuerit, ne hostibus subderetur : quia in tanta mutabilitate rerum huma- C narum nulli aliquando populo concessa est tanta securitas, ut hujus vitæ hostiles non formidaret incursum. Locus ergo iste, qui promittitur tam pacatæ ac securæ habitationis, æternus est, æternisque debetur in matre Hierusalem libera, ubi erit veraciter populus Israel : hoc enim nomen interpretatur *videns Deum* : cujus præmii desiderio pia per fidem vita in hac ærumnosa peregrinatione ducenda est.

Nuntiante verba hæc Nathan ad David, (II vii, 18) *ingressus est rex David, et sedit coram Domino.* • ^c Quid aliud in hac sessione intelligendum est, nisi quia sedit in conspectu Domini, sive ubi erat area testamenti, per quam sacratio et commendatio quædam præsentia Domini accipi potest, sive quia oratorus sedit : quod non fit recte, nisi in conspectu Dei, hoc est in intimis cordis. Potest enim et sic accipi, quod dictum est, *ante Dominum*, ubi nullus esset hominum, qui audiret orantem. Sive ergo propter arcam testamenti, sive propter secretum locum, et remotum ab arbitris, sive propter intimum cordis, ubi erat orantis affectus, convenienter dictum est : *sedit ante Dominum* : nisi forte quod sedens

• Subsequentia require in fine capitis 12 et subsequenti capite, id est 13.

^b Edit., *sapit*.

^c Augustinum Magistrum hic quoque sequitur Claudius, in rem suam deducens, quæ docet sanctus doctor quæstione 4 libri II Quæstionum ad Simplianum.

oravit, hoc movet : cum et ^d spiritus Helix hoc fecerit, quando pluviam orando impetravit. Quibus admonemur exemplis, non esse præscriptum, quomodo corpus constituatur ad orandum, dum animus Deo præsens peragat intentionem suam. Nam et stantes oramus, sicut scriptum est : (Luc. xviii, 13) *publicanus autem de longe stabat, et fixis genibus, sicut in Actibus apostolorum legimus, (Act. vii, 59, et xx, 36) et sedentes sicut, ecce David, et Helias. Nisi autem etiam jacentes orarem, non scriptum esset in psalmis : (Psal. vi, 7) Lavabo per singulas noctes lectum meum : lacrymis meis stratum meum rigabo.* Cum enim quisque orationem quærit, collocat membra, sicut ei occurrerit accommodata pro tempore positio corporis ad movendum animum. Cum autem non quæritur, sed inferitur appetitus orandi, hoc est cum aliquid repente venit in mentem, quo supplicandi moveatur affectus gemitibus inenarrabilibus, quocumque modo invenerit hominem, non est utique differenda oratio, ut quæramus, quo secedamus, aut ubi stemus, aut ubi prosternamur : gignit enim sibi mentis intentio solitudinem, et sæpe etiam obliviscitur se, vel quam cœli partem, vel in qua positione corporis membra illud tempus invenerit.

• *Fecit quoque David sibi nomen, cum reverteretur capta Syria in valle salinarum, cæsis duodecim millibus.* • Quid de percussa multitudine ad David in salinarum valle signatur, nisi quia Redemptor noster suæ videlicet districtiois examine, in his qui de illo prava sentiunt, stultitiam immoderati saporis extinguit.)

(II Reg. x, 1, et seq.) *Factum est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, et regnaret Hanon filius ejus pro eo : dixitque David : faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David consolans eum per servos suos super patris interitum. Cum autem venissent servi David in terra filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum : putas quod propter honorem patris tui David miserit ad te consolatores, et non ideo, ut investigaret et exploraret civitatem, et everteret eam, misit David servos suos ad te ? Tulit itaque Hanon servos David, rasiisque dimidiam partem barbæ eorum, et præcidit vestes eorum medias usque ad nates, et dimisit eos. D Quod cum nuntiatum fuisset David, misit in occursum eorum ; erant enim viri confusi turpiter valde, et mandavit eis David : manete in Jerico, donec crescat barba vestra, et tunc revertimini. Sicut enim Hanon rex ^f Ammonitarum servos David ad se missos deturpavit, atque ludibriter fedatos ad eundem David remisit, ita et diabolus princeps hujus mundi plerisque religiosos per subripientia vitia deturpare con-*

^d Edit., *Sanctus Elias*, III Reg. xviii, 42.

^e II Reg. viii, 13. Deinceps Gregorium Magnum docentem exscribit Claudius. Hæc scilicet Gregorius tradit num. 45 [alias cap. 14, vel 18] libri III Moralium.

^f Codex perperam habet *Moab*.

suevit, qui dum eorum latentia mala, in aperta et flagitiosa, perpetrataque luxuria detegit, quasi eorum indumentis usque ad nates abscissis nudos a dignitate castitatis derelinquit: et dum pristinam eorum fortitudinem eripit, velut barbam radit. Quos tamen verus David, Dominus scilicet, et Salvator noster, clementi respectu a pœnitentiæ indulgentia non excludit: quos et in Jerico (hoc est sub anathemate pœnitentiæ) residere jubet, donec sacramenta spiritalia, et fortitudinem mentis, quæ peccando perdidit, satisfaciendo recipiant; et sic demum in conspectu ejus stare valeant.

(II Reg. 11, 2.) *Factum est, dum resurgeret David de strato suo post meridiem, et deambulare in solario domus regis, vidit mulierem se lavantem, mittensque tulit eam, et dormivit cum ea, quæ concepit. Cumque cognovisset David, misit ad Joab dicens: mitte ad me Uriam Æthæum. Veniens Urias ad David misit epistolam David per Uriam ad Joab, ut poneret Uriam ubi fortissimum prælium erat: fecitque Joab ita: et mortuus est Urias Ethæus.* ^a « Plerumque quædam res per historiam virtus est, per significationem culpa: sicut aliquando res gesta ^b in causa facta, damnatio est, in scripto autem prophetia virtutis: quod ^c utrumque citius ostendimus, cum hujus sacræ Scripturæ testimonium ad utraque probanda in medium deducimus. Quis namque audiens non solum fidelium, sed etiam infidelium, non omnimode testatur, quod David in solario deambulans, Bersabee Uriæ concupivit uxorem? Quem tamen a prælio revertentem ire ad domum admonet, et pedes lavare: qui protinus respondit dicens: (vers. 11) *arca Domini sub pellibus est, et ego in domo mea requiescam?* Quem David ad mensam propriam suscepit, eique epistolam, per quam mori debebat, tradidit. Cujus autem David in solario deambulans typum tenet, nisi ejus, de quo scriptum est: (Psal. XVIII, 6) *in sole posuit tabernaculum suum?* Et quid est Bersabee ad se perducere, nisi legem litteræ carnali populo conjunctam spirituali sibi intellectu sociare? Bersabee enim *puteus septimus* dicitur: quia nimirum per cognitionem legis, infusione spiritualis gratiæ, perfecta nobis sapientia ministratur. Quem vero Urias, nisi Judaicum populum signat? cujus nomen interpretatum dicitur: *lux mea* ^d *Dei*; Judaicus autem populus, quia de accepta legis scientia extollitur, quasi de Dei luce gloriatur; sed huic ^e David uxorem abstulit, sibi que conjunxit, quia videlicet *manu fortis*, quod David dicitur, in carne Redemptor noster apparet, dum de se spiritualiter loqui legem innotuit, per hoc quod juxta litteram tenebatur, hanc a Judaico populo extraneam demonstravit, sibi que conjunxit, quia se per illam prædicari declaravit. Uriam tamen ad do-

num ire David admonet, pedes lavare, quia incarnatus Dominus veniens, Judaico populo præcepit, ut ad conscientiam redeat, et sordes operum fletibus tergat, ut spiritualiter mandata legis intelligat, ut post tantam duritiem præceptorum, fontem baptismatis inveniens, ad aquam post laborem recurrat. Sed Urias, qui arcam Domini esse sub pellibus meminuit, respondit quod domum suam intrare non posset: ac si Judaicus populus dicat: ego mandata Dei in sacrificiis carnalibus video, et redire ad conscientiam per spiritualem intelligentiam non requiro. Quasi enim arcam esse sub pellibus dicit, quia præcepta Dei non nisi ad exhibendum ministerium sacrificii carnalis intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem, David ad mensam vocat: quia ^B quamvis Judaicus populus ad conscientiam reverti contemnat, ei tamen Redemptor veniens mandata spiritalia prædicat, dicens: (Joan. v, 46) *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit. Legem itaque Judaicus populus tenet, quæ ejus divinitatem loquitur, cui idem populus credere dedignatur. Unde et Urias ad Joab cum epistolis, ex quibus occidi debeat, mittitur, quia idem ipse Judaicus populus legem portat, qua conviuciente moriatur. Dum enim mandata legis ^f detinens, implere renittitur, ipse nimirum defert judicium, unde damnetur. Quid ergo per factum istud David, scelestius? Quid Uriam mundius dici potest? sed rursus per mysterium quid David ^g sacrius? Quid Uriam infidelium invenitur? quando et ille per vitæ culpam prophetiæ ^C signat innocentiam, et iste per vitæ innocentiam in prophetia exprimit culpam? Virtus namque sacri eloquii sic transacta narrat, ut ventura exprimat; sic in facto rem approbat, ut in mysterio non contradicat; sic gesta damnat, ut hæc mystice gerenda persuadeat.*

^h Ad hoc enim in Scriptura sacra virorum tallium, id est David, et Petri, peccata sunt indicata ⁱ, ut cautela minorum sit ruina majorum: ad hoc vero utrorumque illic, et pœnitentia insinuat, et venia, ut spes pereuntium sit recuperatio perditorum. De statu ergo suo, David cadente, nemo superbiat: de lapsu etiam suo, David surgente, nemo desperet. Ecce quam mirabiliter Scriptura eodem verbo superbos premit, quo verbo humiles levat. Unam namque rem gestam retulit, et diverso modo superbos quidem ad humilitatis formidinem, humiles vero ad fiduciam revocavit. O inestimabile novi generis medicamentum! quod uno, eodemque ordine positum, et pre-mendo tumentia exsiccat, et sublevando arentia infundit. De majorum nos lapsu terruit, sed de reparatione roboravit. Sic quippe semper, sic nos divina dispensationis misericordia et superbientes reprimit,

^a Hæc perquire numero 55 [alias cap. 28] libri III Gregorii Moralium in Job.

^b Edit. in facto causa damnationis est.

^c Edit. verum.

^d Dominus.

^e In editis additur Uriæ.

^f Edit. retinens.

^g Sanctius.

^h Subsequentia invenies num. 23, alias cap. 12 vel 15 libri XXXIII Moralium.

ⁱ Greg. vulg. indita.

et ne ad desperationem corruamus, fuleit. ^a Sed quia A exigente causa, David ad medium deducto, tanti facinoris memoriam fecimus, lectoris fortasse animus movetur, eum omnipotens Deus eos, quos in perpetuum elegit, quos ad donorum quoque spiritualium culmen assumit, illæsos a corporalibus vitiis non custodit? Unde quia satisfaceri citius credimus, breviter respondemus, nonnulli enim per accepta dona virtutum, per impensam gratiam honorum operum in superbix vitium cadunt; sed tamen ^b quomodo ceciderunt, non agnoscunt. Proinde contra eos hostis antiquus, qui jam interius dominatur, exterius etiam sævire permittitur, ut qui in cogitatione elati sunt, per carnis luxuriam prosternantur. Scimus autem quia aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita, et deliberata elatione peccare: sed cum minus turpis superbia creditur, minus vitatur. Luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes turpem noverunt. Unde fit plerumque, ut nonnulli post superbiam in luxuriam corruentes, ex aperto casu malum culpæ latentis erubescant: et tunc etiam majora corrigunt, cum prostrati in minimis gravius confunduntur: reos enim se inter minora conspiciunt, qui se liberos inter graviora crediderant. Pia ergo Domini dispensatione laxatus nonnunquam ^c malignus spiritus de culpa ad culpam trahit, et dum plus percutit, inde eum, quem ceperat, amittit: atque unde vicisse cernitur, inde superatur. Considerare libet intra munium gratiæ sinum, quanto Deus misericordiæ favore nos continet. Ecce qui de virtute se extollit, per vitium ad humilitatem redit. Qui vero acceptis virtutibus extollitur, non gladio, sed, ut ita dixerim, medicamento vulneratur. Quid enim virtus, nisi medicamentum? Et quid est vitium, nisi vulnus? Quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulnere medicamentum; ut qui virtute percutimur, vitio curemur. Nos namque virtutum dona retorquemus in usum vitiorum: ille vitiorum illecebras assumit in artem virtutum, et salutis statum percutit, ut servet: ut qui humilitatem currentes fugimus, ^d salutem cadentes hæreamus. Sed inter hæc sciendum est, quod plerique hominum, quo in multis corruunt, arctius ligantur: cumque eos ^e antiquus hostis ex uno vitio percutit, ut concidant, ex alio quoque ligat, ne surgant. Consideret itaque homo cum quo ^f adversario bellum gerat, et si jam (*jam se in aliquo*) in se aliquid deliquisse perpendit, saltem per culpam ad culpam pertrahi pertimescat: ut studiose vitentur vulnera, quibus frequenter interficitur, quia valde rarum est, quod hostis noster electorum salutem etiam vulneribus servet. ^g Erudiendos enim, sicut

A diximus, electos suos Dominus sæpe tentatori subijcit; sicut post paradisi claustra, post tertii cœli secreta, ne revelationum magnitudinæ Paulus apostolus extolli potuisset, (*II Cor. xii, 7*) ei Satanae angelus datus est: sed ut præfati sumus, ipsa hac tentatione disponitur, ut qui elati perire poterant, humiliati a perditione serventur. Secreto ergo dispensationis ordine, unde sævire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei, quia adversarius noster inde obtemperat nutibus supernæ gratiæ, unde exerceat iram nequissimæ voluntatis suæ.

(*Cap. 12, vers. 1.*) His ita gestis, misit Dominus Nathan ad David. Veniens Nathan proposuit similitudinem de divite et paupere: *Unus habens oves, et boves, alter tantummodò ovem unam: hunc unam ovem pauperis tulit dives. Audito David indignatus ait adversus hominem illum: Vivit Dominus quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Dixit autem Nathan ad David: tu es ille vir. Et dixit David ad Nathan: peccavi Domino: dixitque Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris.*

^h Si peccatum David tam detestabile Dominus transtulit, quid est quod omnia quæ de eodem peccato per Prophetam Domini dicta sunt, postmodum toleravit? sed procul dubio ⁱ Dominus delictum sine ultione non deserit: aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur: quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic David audire post confessionem meruit: *Dominus transtulit peccatum, et tamen multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens reatum culpæ quam perpetraverat, exsolvit.* Sic nos salutis unda a culpa primi parentis absolvit, sed tamen reatum ejusdem culpæ diluentis absoluti quoque adhuc carnaliter obimus, quia delicta nostra, sive per nos, seu per semetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicari.

^j Quod vero dicit, *duo homines erant in civitate una: Urias, et David intelligitur, et addisce personas.* Pauperculi ovem *mulierem* dicit: hoc est uxorem ejus, quæ adulterata est, quæ de mensa ejus vescebatur, et de calice ejus potabat, et in gremio ejus cubabat. Considera pauperem, incentiva pietatis habere: in divitibus autem fulcimina multa, superbiam: apud pauperes uxor, et ancilla, et ministra est: et procreat filios, et ipsa mater, et nutrix est: apud divites autem non est ita. Sed cum generavit filium, statim eum tradit foris: et pietatis insignia abscidit superbia. Erubescit fieri nutrix, quæ facta est mater. Quomodo ergo in gremio ejus cubabat?

^a Nonnulla Gregorii monita præterit Claudius, qui subsequenti ex Gregorio [num. 25] exscribit.

^b Edit., *quo ceciderint*: lectio nostra præstat.

^c Edit., *Behemot.*

^d Edit., *ei.*

^e *Behemot.*

^f *Hoste.*

^g Hæc habes numero 28, alias cap. 14, [seu 13].

^h Hæc in Rabano perquire.

ⁱ Quæ subsequuntur ex Gregorii libro ix Moralium [num. 54, cap. 34, olim 27] exscripsere Rabanus et Claudius.

^j Quæ sequuntur, videntur ex Augustino desumpta, sed locum invenire non potui.

^k Locus iste in vulgato Encherio corruptus est.

Auxit parabolam narratione pictatis. Venit ergo peregrinus homo ad regem illum. Quis itaque est peregrinus? concupiscentia videlicet. Ut ergo illius ostenderet castitatem, peregrinam concupiscentiam nominavit. Nunquam enim alienas nuptias dissipavit: aequae iniquis conspexit oculis, sed percussus in illa muliere perdidit castitatem: quia paululum remissionem se reddiderat securitate pacis. Venit peregrinus; iniqua, et agrestis concupiscentia: ad illum divitem venit. Ille non accepit de gregibus, aut armentis suis, ut peregrino pararet epulas, sed misit et rapuit ovem pauperis, quæ in sinu ejus cubitabat, et de mensa edebat. Cum hæc igitur audisset rex David, iratus est valde adversus hominem illum, et dixit ad Nathan: *Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir ille qui fecit hoc. Ovem reddet in quadruplum, et ipse gladio punietur.* O iudicii supereffluentem justitiam! non erat amoris fibra, ut juste non diceret. Jubet quidem in quadruplum secundum legem: lex enim præcipit furantem quadrupli restitutione vinciri: (*Exod. xxii, 4*) iste autem, et legem est prætergressus; jubet siquidem et ipsum interimi, et quadruplum obnoxium detineri. Prompsit itaque sententiam, et iudicium a eliminatum. Cum hoc audisset Propheta, jactabat omnem umbram imaginis, et in medium profert gladium, et cum fiducia dicit: *Tu es, Rex, qui hoc opus fecisti.* O secure, non gladio secans sensum doloris, sed in compendio accusationis. Cum hoc oportuit, occultavit narrationem: cum vero tempus invenit, statim percussit et abscedit sine grandi plagæ vulnere, sed hoc solummodo dicens: *tu es, Rex:* at ille velociter ad conscientiam rediens, tanquam fidelis et idoneus servus, culpam simpliciter confitetur, et dicit: *Peccavi Domino,* et Propheta respondit: *Dominus transtulit peccatum tuum.* Velox confessio: velocior medicina: facto peccavit: verbo pœnituit: annuit Deus: et correptio facta est; vulnus aperuit et sanitas redit; sed non fuit his Propheta contentus, nam post correptionem, post pœnitentiam, post emendationem, post peccatorum absolutionem, psalmum ob hanc causam conscripsit, ita ut etiam posteræ generationis fiat illius passio, medicina; ut illius naufragium sit aliis portus: et quibus ille vulneratus, emendavit, alii in iisdem incidentes; ipsa possint uti medicina, et emendatione sanari.

(*Cap. 16.*) *Fugiens David Absalon filium suum, nudisque pedibus incedens transgressus est torrentem Cedron, et cunctus populus cum eo, et pervenerunt usque Bahurim. Ecce egressus Semei, filius Gera de cognatione domus Saul, mittens lapides, maledicebat Regem dicens: egredere, egredere, vir sanguinum, et vir Belial.* ^b Quisquis fidelium divinæ gratiæ illu-

^a Illimitatum: id est superans limites legis, quæ mortem furis non præcipiebat.

^b Paterium hic exscribit Claudius, ideoque nonnulla adjungit, quæ expressissime in libro xxx Moralium, quem Paterius allegat, non invenies. An quia Paterius aliqua de suo inserit, tametsi Gregorii verbis conjunctissima, ut scilicet explicationi libro-

stratione compungitur, sancto desiderio de imis ad summa evehi, supernæ contemplationis penna festinat, hæc beati regis David, et aliorum sanctorum præcedentium Patrum gesta, ubi aliquid injuste perpassi sunt, ante mentis oculos ponat, atque in eis se imitatione exercendo proficiat, et quod in præsentitullat ex vitio, vel præteritorum malorum memoria reprimat, vel donorum præcedentium consolatione restringat, vel etiam imitatione, ut dictum est, Patrum præcedentium provocetur ad melius. Quod necesse est ut, sicut proposuimus exemplis evidentioribus, approbemus. ^c Ut enim unum de multis loquar, quatenus studiosus lector multa in uno intelligat: quisquis verborum contumeliis pressus cum virtutem patientiæ servare non sufficit, David factum ad memoriam reducat: quia cum Semei conviciis urgeretur, et armati proceres ulcisci contenderent, ait: (*vers. 10*) *Quid mihi et vobis est, filii Sarviæ? Dimittite eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David. Et quis est qui audeat dicere, quare sic fecit? Et paulo post: Dimittite eum, ut maledicat juxta præceptum Domini: si forte respiciat Dominus afflictionem meam: et reddat mihi bonam pro maledictione hac hodierna.* Quibus profecto verbis indicat, quia perpetrato Bersabee scelere, exsurgentem contra se filium fugiens, reduxit ad animum, malum, quod perpetravit, et contumeliosa verba, non tam convicia, quam adjutoria credidit, quibus se purgari, sibi que misereri posse judicavit. Tunc enim illata convicia bene toleramus, cum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leve quippe videtur, quod injuria percutimur, dum in actione nostra conspiciamus, quia pejus est, quod meremur: sicque sit, ut contumeliis gratia magis quam ira debeat, quarum interventu Deo iudice, pœna gravior declinari posse confiditur.

^d Illud vero quid significet, quod parricida filius Absalon patrem insequens, primo pater ejus declinans fugit ante faciem ejus securus de victoria, qui aspiciebat imperium perire: quem etiam flevit magno luctu, et deploravit exitum parricidæ. Scribitur enim fugisse David a facie bellantis adversum se (*Edit. sibi*) filii. Et quoniam scriptum est de populo Jerusalem: (*Isa. 1, 2*) *Filios nutriti, et exsultati, ipsi vero spreverunt me,* filius ergo ejus impius significatur tropice, id est populus Judaicus, qui eum tradidit: Absalon autem, sicut quidam interpretatur, intelligitur patris pax. Quod mirum videtur in historia quemadmodum patris pax possit intelligi, qui patrem bello persecutus est. Sed qui diligenter ad allegoriam intendunt, inspiciunt Absalon esse Jerusalem, quæ etiam et ipsa pax interpretatur, a cujus facie Christus fugit, quando eam patiendo deserens, in gentibus

rum Regum accommodet? an potius etiam quia vetusti codices a Paterio lecti nonnihil differebant a nostris? Priorem sententiam postremæ huic præfero.

^e Subsequentia invenies num. 37, allas cap. 10 olim 17, lib. xxx Moral. sancti Gregorii.

^d Hæc exscripsit ex Isidoro [in lib. ii Regum, cap 3] Claudius.

per fidem successit. * Alii Absalon, Judam traditorem accipiunt, quem tanta et tam (miseranda) miranda patientia Christus pertulit tanquam bonum, cum ejus cogitationes non ignoraret: cum adhibuit ad convivium, in quo corporis et sanguinis sui figuram discipulis commendavit et tradidit, ^b Quod denique in ipsa traditione, et osculum accepit, bene intelligitur Christum pacem exhibuisse traditori suo, quamvis ille tam seclerata cogitationis interno bello vastaretur: et ideo Absalon patris pax dicitur, quia pater habuit pacem, quam ille non habuit.

† Sed fortasse quis dicat, si David imaginem Christi gerebat, quomodo multas uxores et concubinas habuisse scribitur: cum has res Christus et horrescat, et damnet? hoc enim in prophetia fiebat. Multæ enim uxores David, multarum gentium et nationum imaginem indicabant, quæ per fidem Christi consortio junguntur: concubinæ vero ejus significant hæreticorum ecclesias, quæ sub Christi nominis titulo manere se gloriantur. Sed quia propter carnalia lucra sectantur Christum, non conjuges, sed concubinæ vocantur. Denique nunc reges, si plures habent uxores, vel concubinas, crimen est: quia jam transierunt figuræ, pro quibus uxorum vel concubinarum venia concedebatur: at nunc, quia figuræ transierunt, venia nulla datur. †

(Cap. 20, v. 4, et subseq.) Percusso Absalon, cum reversus esset David in Jerusalem, dixit Amasæ, ut congregaret omnes viros Juda in diem tertium, et constitueret eum principem pro Joab. Morante Amasa extra placitum, præcepit David Joab, et Abisai, ut irent et apprehenderent Sibam filium Bochri. Cumque invenisset Joab in Gabaon, Joab tenuit manu

dextera mentum Amasæ, quasi osculans enim, qui percussit eum in latere, et mortuus est. ^d † Quid est quod Joab mentum Amasæ dextra tenuit, sed sinistram ad gladium latenter mittens, ejus viscera effudit? nisi hoc, quod patenter datur intelligi. Dextra namque mentum tenere, est quasi ex benignitate blandiri: sed sinistram ad gladium mittit, qui latenter ex malitia percutit.

† Sequitur psalmus septimus decimus, et merito quæritur, cur solus iste psalmus in libris Regum reperitur conscriptus: nec immerito psalmus iste regnorum libris solus invenitur, quia regnum illud significatur, ubi adversarium non habemus. Titulus enim ejus est: *in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul.* ^B Quis enim figuratur in David, nisi ille qui venit secundum carnem ex semine David, qui utique in corpore suo, quod est Ecclesia, adhuc patitur inimicos? Unde ille persecutori, quem voce mactavit, et in suum corpus trajiciens, quodammodo manducavit: insonat de cælo. (Act. ix, 4) *Saule, Saule, quid me persequeris?* Quando autem meretur eripere hoc corpus de manu inimicorum ejus? nisi cum et illa novissima inimica destruetur mors, ut perveniatur ad regnum Dei. †

† *Diligam te virtus mea.* † Diligam te, Domine, per quem fortis sum. †

Domine, firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus. † Domine, qui me firmasti, quia refugi ad te: refugi autem, quia liberasti me. †

^C *Deus meus, adjutor meus, et sperabo in eum.* † Deus meus, qui mihi adjutorium prius vocationis tuæ præstitisti, ut sperare in te possim. †

* Vide quæ tradit Aug. n. 1 Enarrationis in ps. III.

^b Terruit locus iste multos ex nostris; adeo ut suspicati sint nonnulli mendosum esse locum hunc, legendumque alio modo. Sed revera retinenda est ea lectio, quam proposuimus: nam locus hic, si recte intelligatur, nullum nobis timorem incutit. Bellarminus sane locum hunc, quem ex Augustino desumptum diximus, expendit, monetque loqui † Augustinum de figura corporis in cruce suspensi; id est de representatione Dominicæ passionis; eodem enim modo Augustinus Eucharistiam figuram corporis vocavit, quo veteres Græci antitypa; de qua voce diximus in testimoniis Basilii. † Hactenus Bellarminus, qui revera antea, id est cap. 15, lib. II, postquam sibi objecisset Basilium in liturgia [Basilio enim Bellarmini tempore tribuebatur Liturgia, quæ Basilii nomine inscribitur] Eucharistiam appellantem antitypa [*ἀντίτυπα*] respondet corpus et sanguinem Domini, ut sunt sub speciebus panis, et vini, signa esse ejusdem corporis, et sanguinis, ut fuerunt in cruce: representat enim Eucharistiam passionem Christi. Hinc Chrysostomus, homil. 17, in epistolam ad Hebræos dicit, Eucharistiam esse typum, seu figuram sacrificii crucis, et tamen ibidem asserit, nunc eundem Christum offerri, qui tunc oblatum fuit. Copiose porro hoc in loco argumentum hoc persequitur Bellarminus, qui etiam de eo agit sub initium fere capituli 24

ad quod lectorem amando, hæc tantum seligens: † Illustrat Lanfrancus rem totam insigni similitudine [Lucæ ultimo]: Dominus finxit se longius ire, quod exponit Augustinus lib. contra mendacium cap. 13, ubi dicit, Christum ea fictione significasse, se supra omnes cælos ascensurum. ** Idem igitur Christus sui ipsius figura fuit, et dici rectissime posset Christus fingens se longius ire, et quodammodo Christus in cælum ascendens. † Notare hæc volui, ne aut trepidaret Lector timore, ubi non est timor: aut ea in re Claudium reprehenderet, in qua utique reprehendus ille non est.

^c † Hæc quoque Isidoro desumpsit Claudius, sed capite proxime superiori, id est 2: ex qua quidem resuspici licet, alium fortasse capitum ordinem in antiquis Isidori codicibus fuisse servatum.

^d Subsequentia habes etiam in Paterio, qui ea desumpsit ex lib. xv Moralium Gregorii Magni [n. 25].

^e Cap. 22, num. 2, et subseq. Et psal. xvii. Quæ lineolis notantur, ex Isidoro desumpsit Claudius. Quære itaque illa in capite 6, in lib. II Regum. Ea etiam habet Rabanus Maurus: ex qua re vides quanto in pretio Isidori commentaria haberentur.

† Hæc interpretatio tota desumpta est ex Augustino, cujus Enarrationem in psalmum hunc [id est 17] exscripsit Claudius.

* De sacram. Euchar. lib. II, cap. 24, 55, ex tomo septimo: ubi sibi objicit hæc Augustini verba desumpta ex Commen. in psal. III. † Christus adhibuit Judam ad convivium, in quo corporis sui figuram discipulis commendavit. †

** Aliud affine, nec minus perspicuum exemplum præbet Ambrosius in cap. 2 Lucæ lib. II, num. 63, his verbis: † post triduum reperitur in templo, ut esset indicio, quia post triduum triumphalis illius passionis in sede cælesti et honore divini fidei nostræ se suscitatus offerret, qui mortuus credebatur. †

Protector meus, et cornu salutis meæ, et redemptor meus. « Protector meus, quia non de me præsumpsi, quasi erigens adversum te cornu superbæ, sed te ipsum cornu, hoc est firmam celsitudinem salutis inveni: quod ut invenirem, redemisti me. »

Laudans invocavi Dominum, et ab inimicis meis salvus ero. « Non meam gloriam, sed Domini quærens, invocabo Dominum, et non erit unde mihi noceant impietatis errores. »

Circumdede runt me dolores mortis. « Id est circumdede runt me dolores carnis. *Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.* Turbæ iniquæ ad tempus commotæ velut flumina pluvialia cito desitura egerunt, ut conturbarent me. »

Dolores inferni circumdede runt me. « In his qui me circumdede runt, ut perderent, erant dolores invidiæ, qui mortem operantur, perducuntque ad infernum peccati. *Prævenere runt me laquei mortis.* Prævenere runt me, ut priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Tales autem homines capiunt in perditionem, quibus mala persuaserunt jactatione justitiæ. Cujus non re, sed nomine, adversus gentes gloriantur.

Et in pressura mea invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi: et exaudivit de templo sancto suo vocem meam. « Et exaudivit de corde meo, in quo habitat, vocem meam. *Et clamor meus in conspectu ejus.* Et clamor meus, quem non in auribus hominum, sed coram ipso intus habeo, introivit in aures ejus. »

Et commota est, et contremuit terra. « Ita clarificato filio hominis, commotus sunt, et contremuerunt peccatores. *Et fundamenta montium conturbata sunt.* Et superhorum spes, quæ in hoc sæculo fuerunt, conturbatæ sunt. *Et commota sunt, quoniam iratus est eis Deus.* Ut scilicet jam firmitatem non haberet in cordibus hominum spes temporalium bonorum. »

Ascendit fumus in ira ejus. « Ascendit lacrymosa deprecatio pœnitentium, cum cognovissent quid minetur Deus impiis. *Et ignis a facie ejus exardescit:* Et flagrantia charitatis post pœnitentiam de notitia ejus exardescit. *Carbones succensi sunt ab eo.* Qui jam mortui erant, deserti ab igne boni desiderii, ac luce justitiæ, et frigidi, tenebrosique remanserant, rursus accensi et illuminati revixerunt. »

Et inclinavit cælum, et descendit. « Et humiliavit justum, ut descenderet ad hominum infirmitatem. *Et caligo sub pedibus ejus.* « (Caligo ejus sub pedibus, quia non ea claritate ab inferioribus cernitur, qua in superioribus dominatur.) Impii enim, qui terrena sapiunt, caligine malitiæ suæ non cognoverunt eum: terra enim sub pedibus ejus tanquam scabellum pedum ejus. »

^a Ea, quæ hic parenthesi clausi, ea quoque, quæ deinceps parenthesi claudam, noverit lector, non in Augustini Enarratione inveniri, sed inserta ex Gregorio allegato in locum hunc a Paterio, quem si vult, consulat lector.

^b Ut nemo: rursus habes in Augustino.

^c Iterum in Gregorio hæc perquire.

Et ascendit super Cherubim, et volavit. « (Cherubim quippe id est plenitudo scientiæ ascendisse perhibetur, et volasse, quia majestatis ejus celsitudinem scientia nulla comprehendit. Volavit ergo, qui a longe in altum ab intellectu nostro se rapuit), ^b ut nemo ad Deum perveniret, nisi per charitatem; (Rom. 13. 10) plenitudo enim legis charitas est: cito enim se incomprehensibilem esse monstravit dilectoribus suis, ne illum corporeis imaginationibus se comprehendere arbitrarentur. (° *Super Cherubin Dominus ascendit, et volavit.* Quia super plenitudinem scientiæ, quæ esse in hominibus potuit, Incarnationis suæ gloriam exaltare dignatus est, ut hæc ejus volare sit potentiæ suæ mysterium ab intellectu humano subducere: quantalibet enim plenitudine scientiæ vita spiritualium fulgeat, apprehendere non valet, quomodo factum sit, ut qui exstitit, conciperetur, et ante sæcula auctor hominum nasceretur homo in finem ^d sæculorum, Deus caro esset; Verbum infans fieret. Unde recte et illic additur: *Volavit super pennas ventorum:* quia videlicet transcendit omnes intellectus animarum. Vento quippe animam figurari, pro velocitate suæ cogitationis, non inconvenienter accipimus.) Illa autem celeritas, quæ se incomprehensibilem esse monstravit, super virtutes animarum est, quibus se veluti pennis ab æternis timoribus in auras libertatis extollunt. »

Et posuit tenebras latibulum suum. « Et posuit obscuritatem sacramentorum, et occultam spem in corde credentium, ubi lateret ipse non eos deserens. (° (Quia dum caligine nostræ infirmitatis obscuramur per ignorantiam nostram, nobis absconditur, ne a nobis modo in æterna et firma charitate videatur.) ^f In his etiam tenebris, ubi per fidem adhuc ambulamus, non per speciem, quandiu quod non videmus, speramus et per patientiam expectamus. (^g Quia vero auctor noster, nobis in hoc exilio dejectis, lucem suæ visionis abstulit, si se nostris oculis, quasi in tenebrarum latibulo abscondit. Quas nimirum cæcitatæ nostræ tenebras cum studiose conspicimus, mentem ad lamenta revocamus. Flet enim cæcitatem, quam foris patitur, si humiliter meminit, quod interiori lumine privatur. Cumque tenebras, quibus circumdatur, respicit, splendoris intimi ardenti se desiderio affligit, omnique intentionis nisu semetipsa concutit, et supernam lucem, quam condita descruvit, repulsa quærit. Unde fit plerumque, ut in ipsis piis fletibus illa interni gaudii claritas erumpat, et mens quæ in tempore prius cæca jacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi ^h, superius vegetata convalescat.) *In circuitu ejus tabernaculum ejus.* Conversi tamen ad ipsum ambiunt qui credunt ei, quia in medio eorum est, cum omnibus

^d Edit. in fine.

^e Quæ sequuntur, donec pervenias: in his etiam nec in Augustino, nec in Gregorio reperi.

^f Rursus nos docet Augustinus.

^g Hæc diligentissime pro more exscripsit ex Paterio, ideoque ex Gregorio, Claudius.

^h Edit., suspiriis, aptius, ut arbitror.

æqualiter favet, in quibus, tanquam in tabernaculo, habitat hoc tempore. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Nec propterea quisquam in illa luce, quæ futura est, cum ex fide ad speciem venerimus, jam se esse arbitretur, si Scripturas recte intelligit. In prophetis enim, atque in omnibus divini verbi prædicatoribus obscura doctrina est ^a (quia ante adventum Domini, dum occultis sacramentis gravidi, mysteria immensa gestarent, intuentium oculis, eorum intelligentia caligabat.)

Præ fulgore in conspectu ejus : « in comparatione fulgoris, qui est in conspectu, manifestationis ejus. *Nubes ipsius* transierunt. Prædicatorum verbi ejus, non jam Judææ finibus continentur, sed transierunt ad gentes. (Universa mundi spatia miraculorum claritate percurrunt.) *Grando et carbones ignis.* Objurgationis figuratæ, quibus velut grandine corda dura tunduntur. Si autem terra culta, et mitis, id est pius animus exceperit, duritia grandinis in aquam, id est terror fulguratæ, et quasi congelatæ objurgationis in doctrinam satiantem resolvitur. Igne autem charitatis accensa corda reviviscunt. Hæc omnia in nubibus ipsius ad gentes transierunt. (Quia videlicet sancti viri corda audientium, et terrentes feriunt, et blandientes infundunt. Nam quemadmodum feriant, propheta noster testatur dicens (*Psal. cXLIV, 6*) : *Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt* : et quemadmodum blandientes vident, secutus adjunxit (*Ibid., v. 7*) : *Memoriam abundantie suavitatis tuæ eructabunt. Et justitia tua exsultabunt.*)

Et intonuit de cælo Dominus. « Et evangelica fiducia de corde justii sonuit Dominus. *Et Altissimus dedit vocem suam.* Ut haberemus eam, et in profundo rerum humanarum audiremus cœlestia. »

Et misit sagittas suas, et dissipavit eos. « Et emisit Evangelistas pennis virtutum recta itinera transvolantes, non suis, sed ejus a quo missi sunt viribus. Et dispersit eos, ad quos missi sunt, ut aliis eorum essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Et coruscationes multiplicavit, et conturbavit eos.* Et miracula multiplicavit, et conturbavit eos. »

Et apparuerunt fontes aquarum. « Et apparuerunt qui facti erant in prædicantibus fontes (*Joan. iv, 14*) aquarum salientium in vitam æternam. *Et revelata sunt fundamenta orbis terrarum.* Revelati sunt prophetæ, qui non intelligebantur, super quos ædificaretur orbis terrarum credens Domino. *Ab increpatione tua, Domine clamantis* (*Luc. x, 9*) : appropinquavit super vos regnum Dei : *Ab increpatione spiritus iræ tuæ* : dicentis (*Luc. xiii, 5*) : *nisi penitentiam egeritis, omnes similiter moriemini.* »

Misit de summo, et accepit me. « Vocando ex gentibus in hæreditatem gloriosam, Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam : *Assumpsit me de*

multitudine aquarum. Assumpsit me de multitudine populorum. »

Eruit me de inimicis meis fortissimis, « Eruit me de inimicis meis, qui prævaluerunt ad affligendam, et ad pervertendam istam temporalem vitam meam. *Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me* : quoad sub ipsis sum ignorans Deum. »

Prævenērunt me in die afflictionis meæ, « Priores mihi nocuerunt in tempore quo mortale, et laboriosum corpus gero. *Et factus est Dominus firmamentum meum.* Et quoniam amaritudine miseriarum firmamentum terrenæ ^b voluntatis contribulatum, atque convulsum est, factus est Dominus firmamentum meum. »

Et eduxit me in latitudinem. « Et quia carnales patiebatur angustias, eduxit me in spiritualem latitudinem fidei. *Eruit me, quoniam voluit me.* Antequam illum ego vellem, eruit me de inimicis meis potentissimis, qui mihi invident jam volenti eum, et ab his qui oderunt me, quia volo eum. »

Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. « Retribuet mihi Dominus secundum justitiam bonæ voluntatis, qui prior præbuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem. *Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.* Et secundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit mihi, ut bene facerem, educendo me in latitudinem fidei. »

Quia custodivi vias Domini. « Ut in c latitudinem bonorum operum, quæ per fidem sunt, et longanimitas perseverando consequatur. »

Nec impie gessi a Deo meo, quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo sunt semper. « Quoniam omnia judicia ejus, id est ^d per misericordiam justorum, et poenas impiorum, et flagella corrigendorum, et tentationes probandorum perseveranti contemplatione considero. *Et justitias ejus non repuli a me.* Quod faciunt deficientes sub sarcina earum, et revertuntur ad vomitum suum. »

Et ero immaculatus coram eo, et observabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. « Itaque non solum propter latitudinem fidei, quæ per dilectionem operatur, sed etiam propter longitudinem perseverantiæ retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. »

Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi in conspectu oculorum ejus. « Quoniam quæ videntur, temporalia sunt ; quæ autem non videntur æterna sunt, quo pertinet altitudo spei. »

Cum sancto sanctus eris. « Est etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum sancto sanctus eris, quia tu sanctificas. *Et cum viro innocente innocens eris* : et quia nulli nocet, sed crinibus peccatorum suorum unusquisque constringitur. »

Et cum electo electus eris. « Et ab eo quom eligis, elegeris. *Et cum perversis subverteris.* Et cum per-

^a Tradit subsequencia Paterius, ideoque Gregorius.

^b Edit. voluptatis.

^c Edit. latitudo.

^d Edit. et præmia justorum.

^e Edit. perversus eris.

verso videris perversus : ^a ob quod eis non faves, A
perversus esse videris , quoniam dicunt non est rec-
ta via Domini : et ipsorum via non est recta. »

Quoniam tu *populum humilem salvum facies*. « Hoc
autem perversum, videtur perversis, quod confiten-
tes peccata sua salvos facies. *Et oculos superbiorum
humiliabis*. Ignorantes autem Dei justitiam, et suam
volentes constituere, humiliabis. »

Quoniam tu ^b *illuminabis lucernam meam, Do-
mine*. « Quoniam non est nostrum lumen ex nobis,
sed tu illuminabis lucernam meam, Domine. *Deus
meus, illumina tenebras meas*. Nos enim peccatis
nostris tenebræ sumus, sed Deus meus illuminabit
tenebras meas. »

Quoniam a te ^c *eripiar a tentatione*. « Quoniam non
a me, sed a te, eruar a tentatione. *Et in Deo meo
transgrediar murum*. Et non in me, sed in Deo meo
transgrediar murum, quem inter homines et cœlestem
Hierusalem peccata exererunt. »

Deus meus, immaculata est via ejus. « Deus meus
non venit in homines, nisi mundaverint viam fidei,
qua veniat ad eos, quia immaculata est via ejus.
Eloquia Domini igne examinata. Eloquia Domini
igne ^d examinationis probantur. *Protector est om-
nium sperantium in se*. Et omnes, qui non in se ipsis,
sed in illo sperant, eadem tribulatione non consu-
mentur : spes enim sequitur fidem. »

Quoniam quis *Deus præter Dominum* ? « Cui ^e servi
sumus. Et quis Deus, præter Dominum, quem, post
bonam servitutem tanquam hæreditatem speratam
filii possidebimus ? »

Deus qui præcinxit me virtute. « Deus qui me præ-
cinxit, ut fortis sim : ne diffuentes sinus cupidita-
tis impediunt opera, et gressus meos. *Et posuit im-
maculatam viam meam*. Et posuit immaculatam viam
charitatis, qua ad illum veniam, sicut immaculata est
fides, qua venit ad me. »

Qui perfecit pedes meos tanquam cervi. « Qui per-
fecit amorem meum ad transcendenda spinoza, et
umbrosa implicamenta hujus sæculi. Cervos, spi-
rituales viros appellat propter alacritatem veloci
cursu : robustorum enim mentes in Deo immobili-
ter fixæ tanto adversa quæque despiciunt, quanto
cernunt, quod contra præcepta conditoris excre-
scent : æternitatis quippe præmia præstolantes, vi-
res ex adversitatibus sumunt, quia crescente pugna
gloriosiorem sibi non ambigunt manere victoriam.
Sic itaque electorum desideria dum premuntur ad-
versitate, proficiunt, sicut ignis flatu premitur, ut
crescat ; et unde quasi extingui cernitur, inde robo-
ratur. In eo namque ostendimus, quanta ad Deum
cupiditate flagramus, si non solum ad eum per tran-

^a Verba hæc : ob quod [id est ob hoc quod] eis non
favet perversus esse videris desunt in editis.

^b Edit. *illuminas*. Et revera deinceps repetit, illu-
minabis.

^c Edit., *eruar*.

^d Edit., *tribulatiois*.

^e Edit., *servimus*.

^f Verba hæc : *cervos, spirituales viros appellat prop-*

quilla, et mollia, sed etiam per aspera, et dura
transimus. Bene ergo per psalmistam dicitur : *Qui
perfecit pedes meos tanquam cervi*. Cervus enim cum
montium juga conscendit, quæque aspera, quæque
se objiciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur,
et absque ullo cursu sui obstaculo, ^g in superiori-
bus elevatur. Ita etiam electorum mentes, quæque sibi
in hoc mundo obsistere, atque obviare conspiciunt,
contemplationis saltu transcendunt : et more cervo-
rum, despectis terrenarum rerum sentibus, in super-
na se evehunt. »

Et super excelsa statuet me. « Et super cœlestem
habitationem figet intentionem meam, ut implear in
(Eph. iii, 19) omnem plenitudinem Dei. »

Qui docet manus meas ad prælium. « Qui docet
me operari ad superandos inimicos, qui nobis inter-
cludere cœlestia regna conantur. *Et posuisti, ut ar-
cum arcum, brachia mea*. Et posuisti infatigabilem
intentionem bonorum operum meorum. »

*Et dedisti mihi protectionem salutis meæ : et dex-
tera tua suscepit me*. « Id est favor gratiæ tuæ sus-
cepit me. *Et disciplina tua direxit me in finem*. Et
^h correctio tua me deviare non sinens, direxit, ut
quidquid ago, in eum finem referam, quo ⁱ coro-
netur mihi. *Et disciplina tua ipsa me docebit*. Et ea-
dem correctio tua me docebit pervenire, quod di-
rexit. »

Dilatasti gressus meos subter me. « Nec impedirent
carnales angustia, quoniam latam fecisti charitatem
meam operantem hilariter, etiam de ipsis, quæ sub-
ter me sunt, mortalibus rebus, et membris. *Et non
sunt infirmata vestigia mea*. Et non sunt infirmata sive
itineraria mea, sive signa, quæ impressa sunt ad imi-
tandum sequentibus. »

Persequar inimicos meos, et comprehendam illos.
« Persequar affectus carnales meos, ne ab eis com-
prehendar : sed comprehendam illos, ut absumantur :
Et non convertar donec deficiant. Et ab ista inten-
tione non convertar ad quietem, donec deficiant qui
obstrepunt mihi. »

Et confringam illos ; nec poterunt stare. « Confrin-
gam illos, nec durabunt adversum me. *Cadent subter
pedes meos*. Dejectis illis, præponam amores, quibus
ambulo in æternum. »

Et præcinxisti me virtute ad bellum. « Et constrin-
xisti fluentia desideria carnis meæ, virtute, ne in
tali pugna præpedirer. *Supplantasti insurgentes in me
subter me*. Decipi fecisti eos, qui me insequabantur,
ut subter me fierent, qui super me esse cupiebant. »

Et inimicos meos dedisti mihi dorsum. « Et inimicos
meos convertisti, et dorsum mihi eos fecisti esse
id est, ut sequerentur me. *Et odio habentes me, perdi-*

ter alacritatem veloci cursu [id est in veloci cursu
seu si vis, *velocis cursu*, Claudii sunt : reliqua Gregorii
Magni allegati a Paterio ex lib. xvi *Moralium* [num.
24, alias cap. 16, olim 10.]

^g Sic Paterius, sed in vulgato S. Gregorii libro in
superiora.

^h Edit. *corruptio*.

ⁱ Edit. *cohæretur tibi*.

disti. Alios autem eorum, qui in odio perdurarunt, A *Et nomini tuo psallam. Et latius innotesces bonis operibus meis. »*

Clamaverunt nec erat qui salvos faceret. « Quis enim salvos faceret, quos tu non faceres? *Ad Dominum nec exaudivit eos. Nec ad quemlibet, sed ad Dominum clamaverunt, nec exauditione dignos iudicabit non recedentes a malitia sua. »*

Et comminuam illos, ut pulverem iuxta a faciem venti. « Et comminuam illos : aridi enim sunt, non recipientes imbrem misericordiae Dei, ut elati, et inflati superbia ab spe firma, et inconcussa tanquam terrae soliditate, et stabilitate rapiantur. *Ut lutum platearum delebo eos. Per latas, quas multi ambulant, perditionis vias, luxuriantes, et lubricos delebo eos. »*

Erues me de contradictionibus populi. « Erues me de contradictionibus eorum, qui dixerunt : Si dimiserimus eum vivum ^b, omne saeculum post eum ibit. *»*

Constituam me in caput gentium. Populus quem non cognovi, c serviet mihi. « Populus gentium, quem corporali praesentia non visitavi, servivit mihi. *In obauditu auris obedivit mihi. Nec oculis me vidit, sed recipiens praedicatorum meos in obauditu auris obaudivit mihi. »*

Filii alieni mentiti sunt mihi. « Filii non mei dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicitur : *Vos ex patre diabolo estis, mentiti sunt mihi. Filii alieni inventaverunt. Filii alieni, quibus ut renovarentur, novum testamentum attuli, in d veterem hominem remanserunt. Et claudicaverunt a semitis suis. Et tanquam uno pede debiles, quia vetus tenentes, novum testamentum respuerunt, claudi effecti sunt, etiam in ipsa veteri lege potius suas traditiones sequentes, quam Dei. (Matth. xv, 2) Calumniabantur enim de manibus non lotis, quia tales erant semitae, quas ipsi fecerant, et consuetudine triverant, aberrando ab e itinere praceptorum Dei. »*

Vivit Dominus, et benedictus Deus meus. « (Rom. viii, 6) Secundum autem carnem sapere, mors est. *Vivit Dominus, et benedictus Deus meus. Et exaltetur Deus salutis meae. Et non terrena consuetudine de Deo salutis meae sentiam : nec terrenam ipsam salutem, sed in excelso de illo sperem. »*

Deus qui das vindictam mihi, et subdis populos sub me. « Deus qui vindicas me, subdendo sub me populos. *Liberator meus de inimicis meis, clamantibus, crucifige, crucifige, Judaeis. »*

Ab insurgentibus in me exaltabis me. « A quibus Judaeis insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem. *A viro iniquo erues me : A regno eorum iniquo f eripies me. »*

Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine. « Propterea tibi per me confitebuntur gentes, Domine.

^a Edit., ante.

^b Joan. xi, 48. In editis deest, vivum.

^c Edit., servivit. Revera in explicatione habetur : servivit.

^d Edit., in veteri homine.

^e Edit., itineribus.

^f Edit., erues.

^g Edit., quos credentes Evangelio.

Et nomini tuo psallam. Et latius innotesces bonis operibus meis. »

Magnificans salutes regis ipsius. « Deus qui magnificat, ut admirabilem, faciat salutes, quas ejus filius dat credentibus. *Et faciens misericordiam Christo suo. Deus qui facit misericordiam Christo suo. David, et seni ejus usque in saeculum. Ipsi liberatori manu potenti, qui vicit hunc mundum, et eis e, quos in evangelio genuit in aeternum. »*

« Quaecumque in hoc Psalmo dicta sunt, quae ipsi non proprie Domino, id est capiti Ecclesiae, congruere possunt, ad Ecclesiam referenda sunt. Totus enim Christus hic loquitur, in quo sunt omnia membra ejus. *»*

(II Reg. cap. xxiii, 1.) Haec autem sunt verba novissima, quae dixit David filius Isai. Verba novissima David non finienda dicit, sed perficienda, non consumenda, sed quae cunctis fidelibus perfectionis plenitudinem conferant.

(Vers. 2.) Spiritus Domini locutus est h super me, et sermo ejus per linguam meam. Spiritum Domini, Spiritum Sanctum dicit : sermo Dei Christus Filius Dei accipitur, ipse enim Christus est Christus Dei Jacob.

(Vers. 6.) Praevicariatores autem quasi spinæ evelletur universi. Praevicariatores Judaei, atque haeretici sunt velut spinæ de Ecclesia, quae est terra viventium, avulsi, atque aeterno incendio combusti peribunt.

(Vers. 8.) Haec nomina fortium David : sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno. i Non Gesbaa, i ut quidam putant, sed ipse David est dictus quasi tenerrimus ligni vermiculus. « Per quem virtus simul bellica, et modesta viri designatur civilitas. Quia videlicet sicut vermiculus ligni tener quidem, et fragilis toto suo corpore, nec non et permodicum apparet, nihilominus tamen fortissimum ligni robur excedens, consumit, et cariosum reddit. Unde a terendo ligna, teredonis nomen habet : sic ille affabilis omnibus domi, et quietus, atque humilis videbatur, at in certamine publico robustum se, atque intolerabilem hostibus exhibebat. *»* Absurdum non est, ut hi tres fortissimi, David, et Eleazar, et Samaa, intelligantur Trinitas, Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus : ad quorum aequalitatem caeteri fortissimi non pervenerunt. *(Vers. 14, etc.) «* Item ^k ipse David in praelio Philistinorum cum sitiens versaretur in bello, et aquam quæreretur : *Quis mihi potum dabit, ait, de lacu, qui est in Bethleem ?* Et ad portas erat iter cisternae : et David ^l interfusus hostibus, et eum media hosti-

^h Vulgata : per me.

ⁱ Haec compares cum iis, quae tradidit Beda [quaestione 9] et manifesto perspicies Claudium ea ex praeclearissimo hoc doctore excepisse.

^j Jesbaam Par. I, ix, 11.

^k Isidorus [cap. 4, in lib. II Reg.] subsequenter inquit.

^l Interclusus legendum arbitror.

frum cisteras septa castrorum. • Præciderunt tres A viri multitudine adversariorum, et hauerunt aquam de lano, qui erat in Bethleem, et obtulerunt regi bibendam, sed rex noluit bibere, et b profudit illam Domino: dixitque, non contingat mihi hoc facere, ut sanguinem virorum, qui abierunt c, ex animis illorum bibam. Vicit ergo naturam, ut sitiens non biberet, et exemplum de se præbuit, quo omnis exercitus tolerare sitim disceret. Quod si altius velis spectare, et introspicere mysterium, sitiebat David, non aquam quæ est in Bethleem, sed oriandum in eadem Bethleem ex Virgine Christam in spiritu prævidebat. Ergo volebat bibere, non aquam fluminis, sed lavacrum ex latere Christi d placentem: hoc est, non aquarum sitiebat elementum, sed sanguinem Christi: unde etiam non bibit aquam oblatam, B sed Domino fudit significans sitire se Christi sacrificium, non naturæ fluentem, sed illud sacrificium, in quo esset remissio peccatorum, illum sitire fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis, sed pericula aliena deleret.

• In hoc facto e cogitandum summopere est, quantum ad mores hominum pertinet, ut qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere: quatinus per hoc conditori suo satisfaciatur: ut qui commisit prohibita, a semetipso abscindere debeat etiam concessa, et se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis i declinasse (Exod. xx, 17): Lex certe veteris testamenti alienam uxorem concupisci prohibet, Regem vero fortia jubere militibus, vel desiderare aquam, non poenali- C ter vetat. Et cuncti novimus, quod David concupiscentiæ mucrone transfusus, alienam conjugem, et appetivit, et abstulit, cujus culpam digna e vulnera sunt secuta: et malum quod perpetravit, per penitentiam lamenta correxerat. Qui cum longe post, contra hostium cuneos sederet, aquam bibere de Bethleemis cisterna ex desiderio voluit, cujus electi milites inter catervas adversantium medias erumpentes, aquam quam rex desideraverat, illæsi detulerunt. Sed vir flagellis eruditus, semetipsum protinus cum periculo militum aquam desiderasse reprehendit, eamque Domino fundens, libavit: sicut scriptum est: libavit eam Domino. h In sacrificio quippe Domini effusa aqua conversa est, quoniam culpam concupiscentiæ maclavit per penitentiam reprehensionis suæ. Qui ergo quondam concupiscere alienam conjugem nequaquam timuit, postea etiam, quod aquam concupisset, expavit. Qui enim se illicita perpetrasset memineral, contra semetipsum jam rigidus, etiam a licitis abstinerebat. i

• Præcesserunt. Sed præstat nostri Codicis lectio.

b Perfudit, ut arbitror.

c Vulgata, et animarum periculum bibam. Error aliquis hic inesse videtur.

d fluentem.

e Subsequentia ex Paterio, ideoque ex Gregorio desumpsit Claudius. Vide obsecro Gregorii homiliam 34, in Evangelia [num. 16].

f Edit. deliquisse.

g Edit. verbera. Sed certe mucro vulnera non ver-

(Vers. 16, etc.) Ad hanc aquam hauriendam irruerunt contra Philistinorum tres fortes, Abissai frater Joab, et Banaias filius Joab. (Vers. 20.) Isto Banaias percussit duos leones Moab, et ipse descendit, et percussit leonem in medio cisterna diebus nivis. i Quomodo sit factum, Josephus narrat apertius: quod videlicet cisterna fuerit nimium profunda, quæ tempore hyemis cum essent omnia nivibus plena, ipsa quoque nimio nivium aggestu fuerit coarctata, quam cum leo superveniens periculi necius incidisset, ibidem conclusus grandi rugitu clamaret: accurrebant homines videre, quod esset, et dum cum aliis ad tale spectaculum adveniret et Banaias, desiliit statim in cisternam, et aggressum mediis in nivibus interfecit leonem. j

(Vers. 25, 24, etc.) Dehinc i textitur catalogus virorum fortium in figura sanctorum, qui fortitudine virtutum boni operis, et scientiæ divini Trinitatis fulti, non tantummodo se ipsos ab hostibus malignis defendunt, verum infirmos quoslibet protegant.

k Peccat post hæc David populum numerando: præcipit enim David Joab, ut perambulare totum Israel, (Vers. 2) et afferret numerum populi: et hæc ideo Scriptura dicit, (Vers. 1) quod furor Domini cepit irasci contra Israel. l Quod in hoc facto aliud demonstratur nisi quod sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sæpe pro malo gregis etiam vere boni delinquat vita pastoris? Ille enim, Deo attestante, laudatus, iste supernorum mysteriorum conscius David propheta, tumore repentini elationis inflatus populum numerando peccavit, et tamen vindictam populus, David peccante, suscepit. Cur hoc? quia videlicet secundum meritum plebium disponuntur corda rectorum. Justus vero iudex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum causa peccavit, sed quod ipse, sua scilicet voluntate superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit. Nam ira sæviens, quæ corporaliter populum pertulit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore prostravit. Certum vero est, quod ita sibi invicem, et rectorum merita connectantur, et plebium, ut sæpe ex culpa pastorum, deterior fiat vita plebium et sæpe ex merito plebium mutetur vita pastorum. Sed quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorum est, non temere vitam iudicare regentium. Neque enim frustra per semetipsum Dominus (Matth. xxi, 12) æs nummulariorum fudit, et cathedras vendentium columbas evertit: nimirum significans, quia per magistros quidem vitam iudicat plebium, sed per semetipsum facta examinat magistrorum: quamb-bera infligit.

k Edit., sacrificium. j

l Hæc docuit Beda quæst. 10.

i Nonnulla ex Isidoro desumit Claudius, sed ita invertit, ac mutat, ut alium plane sensum ea habeant. Vide caput 7 in lib. II Reg. Isidori.

k II Reg. cap. xxiv.

l Subsequentia habes in Paterio [cap. 25] ideoque in Gregorio, ex cuius commentariis in Job. [lib. xxv, num. 35] desumpsit Paterius.

vis etiam subditorum vitia, quæ a magistris modo vel dissimulantur judicari, vel nequeunt, ejus procul dubio judicio reservantur. Igitur, dum salva fides agitur, a virtus ex merito est, si quidquid prioris est, toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si fortasse valeat, quod displicet, emendari. Sed curandum summopere est, ne in superbiam transeat justitiæ inordinata defensio; ne dum rectitudo incaute dirigitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas amittatur; ne eum sibi præesse quisque despiciat, quem fortasse contingit, ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem superbiæ subditorum mens ad custodiam humilitatis edomatur: si infirmitas propria incessanter attenditur: nam vires nostras veraciter examinari negligimus: et quia de nobis fortia b credimus, idcirco eos, qui nobis prælati sunt, districte judicamus. Quo enim nosmetipsos minus agnoscimus, eo illos, quos reprehendere nitimur, plus videmus. Singula hæc mala sunt, quæ sæpe a subditis in c prælatis, sæpe a prælatis in subditis committuntur, quia et omnes subditos hi, qui præsent, minus quam ipsi sunt, sapientes arbitran-

a Edit., virtutis est meritum.

b Edit., fortiora.

tur: et rursum qui subjecti sunt, rectorum suorum actiones judicant: et si ipsos regimen tenere contingeret, se potuisse agere melius putant. Unde plerumque fit, ut rectores minus prudenter ea, quæ agenda sunt, videant, quia eorum oculos ipsa nebula elationis obscurat, et nonnunquam is qui subjectus est, hoc cum prælatus fuerit, faciat, quod dudum fieri subjectus arguebat. Et pro eo, quod illa, quæ judicaverat, perpetrat, saltem quia judicavit, erubescat. Igitur sicut prælatis curandum est ne eorum corda æstimatione singulari sapientiæ locus d superius extollat, ita subjectis providendum est, ne sibi rectorum facta displiceant. Si autem magistrorum vita jure reprehenditur, oportet ut eos subditi etiam cum displicent venerentur. Sed hoc est soleter intuentium, ne aut quem venerari necesse est, imitari appetas, aut quem imitari despicias, venerari contemnas: subtilis etenim via tenenda est rectitudinis, et humilitatis, ut sic reprehensibilia magistrorum facta displiceant; quatenus subditorum mens a servanda magisterii reverentia non recedat. »

e Edit., prælatos — subditos.

d Edit., superior.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI III.

De senectute David, et successione Salomonis, et nomi- C ne ejus.

De visione, quam vidit in Gabaon Salomon, et sapientia ei collata, et judicio duarum mulierum.

De eo, quod scriptum est, quod Salomon tria millia parabolas ediderit, et fuerunt carmina ejus quinque millia, d. spotaveritque a cedro usque ad byssopum.

Quomodo Hiram rex Salomonem in opere templi juverit.

Quot operarios Salomon in opere templi habuerit.

De quo lapide templum sit factum.

Quando, vel ubi ædificatum sit templum.

Cujus mensuræ sit factum.

De fenestris, et tabulis ejus per gyrum.

De ascenso, et facturis medii, ac tertii tabernaculi.

Ut parietes cedro, ac pavimentum sit abiete intextum.

De distincta mensura templi ipsius, et oraculi.

Ut omnis domus sit cedro vestita, et auro.

Ut altare oraculi cedro, et auro.

De cherubin factura.

Ut paries sculptus, et pavimentum sit auro vestitum.

De ingressu oraculi, sive templi.

De atris domus Domini.

Quot annis templum sit ædificatum.

De columnis æreis.

De mare æreo.

De basibus decem, et lateribus.

Quod in regione Jordanis facta sunt vasa domus Domini.

De altari utroque.

De mensis decem aureis domus Domini.

De decem candelabris.

De cardinibus ostiorum, et perfectione domus Domini.

Ubi venerunt cuncti senes ex Israel ad regem Salomonem, et Hierusalem, et detulerunt arcam de Sion: et tulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in oraculo templi: et post hæc dicit, quod eminentes vectes, apparentque summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum. Dicit etiam, quod non esset aliud in arca testamenti, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Oreb.

De nebula, quæ apparuit in domo Domini.

De classe Salomonis, atque Hiram, quæ ibat per annos singulos in Ophir deferre aurum, simias, pavos, et ligua thyna.

De throno Salomonis, et abundantia argenti, et auri Hierusalem.

D De casu Salomonis, et fine malorum ejus.

INCIPIT LIBER III.

(III Reg. 1.) Senuit David, ungiturque Salomon in regem super omnem Israel in Gihon, ut impleretur in illo illa promissio, quæ facta est ad David (II Reg. VII, 5, 12, 13): *Non tu ædificabis mihi domum, sed filius tuus, qui egredietur de utero tuo.* In quo quidem futuræ rei imago facta est, in eo quod templum ædificavit, et pacem habuit secundum nomen suum. a c Salomon quippe interpretatur *pacificus*, ac per hoc illud vocabulum illi verissime congruit, per quem mediatorem ex inimicis, accepta remissione

peccatorum reconciliamur Deo. Etenim (Rom. v, 10), *cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus, idem ipse est, ille pacificus,* b qui fecit utraque unum, et medium parietem maceræ solvens, inimicitias in carne sua, legemque mandatorum decretis evacuans, ut duos conderet in se: *in unum novum hominem faciens pacem. Et veniens evangelizavit pacem his, qui longe, et pacem his, qui prope.* Ipse in Evangelio dicit (Jo. XIV, 27): *pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Iis, et

a Desumpta sunt subsequencia ex enarratione Augustini in Psal. LXXI [numero ipso primo].

b Eph. XI, 14. Hæc exscribit Isidorus cap. 2. in III Reg.

aliis multis testimoniis Dominus Christus *pacificus* esse monstratur. ^a Nam id quod ædificavit templum excellentissimum Domino, et ibi Christum significat, qui ædificavit domum Deo in caelestibus, non de lignis, et lapidibus, sed de hominibus sanctis, hoc est fidelibus, quibus dicit Apostolus (*1 Cor. III, 17*): *templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.*

Tribus nominibus vocatam fuisse Salomonem, Scripturæ manifestissime docent, *pacificum* id est Salomonem. *Et Ididam*, id est dilectum Domini, et (*Eccle. 1, 1*) *Coeleth*, id est Ecclesiasten. Ecclesiastes autem Græco sermone appellatur, qui cœtum, id est Ecclesiam congregat: quem nos nuncupare possumus *concionatorem*, id est qui loquitur ad populum, et sermo ejus non specialiter ad unum, sed ad universos generaliter dirigitur. Porro *pacificus*, et dilectus Domini ab eo quod in regno ejus pax fuerit, et eum Dominus dilexerit, appellatus est: nam et psalmus quadragesimus quartus, et septuagesimus primus: *Dilecti et pacifici* titulo prænotantur, qui tametsi ad prophetiam Christi, et Ecclesiæ pertinentes, felicitatem, et vires Salomonis excedant, tamen secundum historiam, super *Salomonem* conscripti sunt.

(*Cap. III, IV.*) Abiit itaque Salomon in Gabaon, et immolavit ibi holocaustum Domino: ubi apparuit ei Dominus per noctem, et exaudivit deprecationem, quam postulavit, deditque ei sapientiam et scientiam, in tantum ut nullus ante similis illi fuerit, nec post illum surrecturus sit. Post acceptam autem divinitus sapientiam, mox turpium mulierum causa de judicio tentatur. ^b Ubi notandum, quod postquam Dominus erroris nostri tenebras lucis suæ cognitionis illustrat, mox tentationis aculeo, visitando probat, quia et accendendo corda nostra ad virtutes prohibet et recedendo concuti tentatione permittit. Si enim post virtutum munera, nulla tentatione ^c concuteretur, hoc se jam habere animus ex se ipso gloriaretur. Ut ergo ea ^d firmitas dona habeat, et infirmitatem suam humiliter agnoscat, per accessum gratiæ ad alta sustollitur et per recessum, quid ex se ipso sit, probatur. Quod bene nobis ex historia hujus sacræ lectionis innuitur. Quia Salomon, et divinitus accepisse sapientiam, et tamen post acceptam eandem sapientiam, meretricum statim pulsatus quæstionem memoratur. Mox enim, ut gratiam tantæ revelationis accepit, certamen turpium mulierum pertulit: quia nimirum sæpe cum mentem nostram concessis virtutibus respectus intimæ ^e claritatis illuminat, habet protinus etiam lubricæ cogitationes

turbant, ut quæ sublevata immenso munere exultat, etiam tentatione pulsata, quid sit, inveniat. Sic Helias, et visitatus desuper, sermone cœlos aperuit, et tamen probatus, subito infirmus per deserta fugiens ^f, nimium mulierem expavit. Sic Paulus ad tertium cœlum ^g ducitur, paradisi penetrans secreta considerat, et tamen ad semetipsum rediens, contra earnis bellum laborat (*Rom. VII, 21*), legem aliã in membris sustinet, cujus in se rebellionem fatigari, spiritus legem dolet. Post ^h donationem ergo muneris, idcirco Deus hominem probat, quia et collato munere sublevat, et abstracto paulatim, ipsam sibi hominem demonstrat. Quod eo usque procul dubio patimur, quo deteresa funditus labe peccati, ad promissæ incorruptionis substantiam reformemur.

ⁱ In isto judicio Salomonis, ubi primam habuisse judicium inter duas mulieres de pietate certantes describitur, quarum in una dilectio ardebat, in altera simulatio subripiebat Christi figura fuit; ubi mulier illa improba plebs scilicet synagogæ vel hæreticorum vere matris, hoc est Ecclesiæ filium appetebat: quem ^j non ut reservaret, sed revera ut interimeret, cupiebat; sed sicut gladio Salomonis ^k dirimente, propriæ matris gemitu, iste verus repertus est partus, ita et spiritu Jesu Christi docente, plerumque hi, qui a matre seducti, et capti sunt errore hæreticorum, vel synagogæ, nonnunquam merentur pro semetipsis gementem recognoscere Ecclesiam matrem: unde satis, convenienterque apparet, hanc mulierem, hæreticorum, vel synagogæ figurasse impietatem, quæ et suos nequiter nutriendo, interimunt, et alienos, quousque perdant, illiciendo persuadent. Moraliter vero ^l in hac sententia, quid aliud per matrum lactantium nomina, nisi doctorum ordo? quid vero per earum filios, nisi discipulorum persona signatur? Nam magistri nimirum vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes, auditores suos, quos per vigiliis prædicationis nutriunt, dum quod dicunt, facere negligunt, per somnium torporis occidunt, et negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur. Unde plerumque, dum ipsi reprehensibiliter vivunt, et habere discipulos vitæ laudabilis nequeunt, alienos sibi attrahere conantur, quatenus dum bonos se habere sequaces ostendunt, apud judicia hominum excusent mala, quæ agunt, et quasi per subditorum vitam, mortiferam tegant negligentiam. Unde et illic mulier, quæ filium exstinxit proprium, quæsivit alienum: sed tamen veram matrem Salomonis gladius invenit, quia videlicet cujus fructus vivat, vel cujus intereat, in extremo examine ira districti ju-

^a Subsequentia porro in Isidoro tantum inveni.

^b Hæc quæ lincolis pro more notavi, ex Paterio, ideoque ex Gregorio Magno Claudius sumpsit. Vide, obsecro, quæ tradit ille lib. VIII Moralium [num. 48, cap. 29, alias 17].

^c Edit., *concutitur* et mox: *gloriatur*.

^d *Et firmitatis*.

^e *Largitatis*.

^f *Unam*.

^g *Raptus*.

^h *Dationem*.

ⁱ Hactenus Paterius, ideoque Gregorius. Quæ subsequentur, ex Isidoro didicit Claudius. Vide cap. III libri tertii Reg. v. 17.

^j In edit., *nisi ut reservaret*, sed male.

^k *Diripiente*, sed hoc quoque male.

^l Rursus redit Paterius, seu Gregorius, num. 15 et 17 lib. XIII Moralium subsequentia tradens.

diciis demonstrat. Ubi et illud est solerter intuendum, quod vivens filius prius dividi præcipitur, ut soli postmodum matri reddatur: quia in hac vita quasi partiri conceditur vita discipuli, dum ex illa nonnunquam alter apud Deum meritum, alter vero apud homines laudem habere permittitur. Sed falsa mater, eum, quem non genuit, occidi non metuit; quia arrogantes magistri, et caritatis ignari, si plenissimum nomen laudis ex alienis discipulis consequi nequeunt, eorum vitam crudeliter insequuntur. Invidiæ enim face succensit, nolunt aliis vivere, quos conspiciunt se non posse possidere. Unde et illic perversa mulier clamat (*vers. 26*): *nec meus sit, nec istius*. Ut enim diximus, quos sibi obsequi non vident, ad gloriam temporalem, eos aliis invident vivere per veritatem. Vera autem mater satagit, ut ejus filius saltem apud extraneam sit, et vivat; quia concedunt veraces magistri, ut ex eorum discipulis alii quidem magisterii laudem habeant; si tamen integritatem vitæ iidem discipuli non amittant, per quæ pietatis viscera, hæc eadem vera mater agnoscitur, quia omne magisterium in examine caritatis approbatur, et sola totum recipere meruit, quæ quasi totum (*concessit*) cessit: quia fideles præpositi pro eo quod ex bonis discipulis suis non solum aliis laudem non invident, sed utilitatem eis etiam (*profectus*) proventus exorant; ipsi et integros, et viventes filios recipiunt quando in supremo examine ex eorum vita perfectæ retributionis gaudia sequuntur:

^a « *Locutus est quoque Salomon tria millia parabolæ: et fuerunt carmina ejus^b quinque millia*. Quid enim per tria millia parabolæ, nisi plenitudo fidei in lege, et Evangelii a Christo tradita designatur? quæ dum tota multipliciter per allego-^criarum sensus sub ministerio Trinitatis disseritur, quasi tria millia parabolæ nuncupantur. Carmina autem ejus quinque millia pro quinque sensibus corporis intelliguntur, quos qui in diversis virtutibus bene^d gerit, beatus est, et per eos quasi quinque millia carmina Domino canit.

(*Vers. 33.*) « *Disputavit autem Salomon a cedro usque ad hyssopum. Cedri nomine celsitudo gloriæ in electis accipitur: sicut et Propheta testatur dicens (Psal. xci, 13): Justus ut palma florebit, et sicut cedrus, quæ est in Libano, multiplicabitur*. Hyssopus autem herba est humilis, saxo hærens, qua signatur humilitas Christi. Redemptor quippe noster a cedro usque ad hyssopum disputavit, quia ab alta excellentia cælestis gloriæ usque ad carnis humilitatem descendendo pervenit: si quidem et cedri nomine pravorum superba elatio designatur, sicut per David dicitur (*Psal. xxviii, 5*): *Vox Domini confringentis cedros*. A cedro itaque Christus usque ad hyssopum

^a disputat, quia pravorum corda, et humillum judicat. *Super ligna autem disputavit*, dum in cruce pendit. Tunc enim in cedro, sæculi arrogantiam inclinavit, quam etiam ad hyssopi humilitatem, id est usque ad crucis stultitiam, ac contemptibilem fidem deduxit. »

(*Caput v.*) Sequitur^f dehinc historia: « *quando Salomon ædificaturus domum Domino, quæsierit auxilium ab Hiram rege Tyri, qui erat amicus David omni tempore, et cum ipso quoque Salomone, postquam regno potitus est, pacem habere jam ceperat, promptumque mox Salomon ad adjuvandum se, in omnibus ejus invenerit animam, ita ut artifices illi, et ligna, et aurum, prout opus habebat, dederit: cujus beneficii gratia Salomon ei per annos singulos plurimos tritici, et olei choros in cibum domui ejus dabat. Nulli autem dubium, quod Salomon, qui interpretatur *pacificus*, et ipso nomine, et serenissimo regni sui statu illum significet, de quo dixit Isaias (ix, 7): *Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis*. Hiram vero, qui latine dicitur *vivens excelse*, credentes ex gentibus, et vita simul cum fide gloriosos figuratiter exprimit. Neque aliquid prohibet, quin Hiram, qui rex erat, regalique potentia Salomonem, id est *Pacificum* in ædificio domus Domini juvabat, conversos ad fidem^g ipsos rerum Dominos typice denuntiet, quorum ope constat Ecclesiam sæpe adjutam, ac nobiliter augmentatam, et contra hæreticos, schismaticos, et paganos principalibus erectam esse decretis. Petit ergo Salomon in opere templi auxilium ab Hiram, quia cum veniens in carne Dominus, dilectam sibi domum, videlicet Ecclesiam, ædificare disponderet, non de Judæis tantummodo, verum etiam de gentibus, adjutores operis elegit, nam de utroque populo ministros sermonis assumpsit. Misit Hiram Salomoni præcisa de Libano ligna cedrina, et abiegna, quæ in domo Domini ponerentur, quia conversa gentilitas misit ad Dominum viros quondam ad sæculum claros, secure dominicæ increpationis de monte suæ superbix jam dejectos et humiliatos, qui ad normam evangelicæ veritatis instituti, in ædificio Ecclesiæ pro suo quisque merito, vel tempore collocarentur.*

^g « *Misit etiam artifices*, quia conversos ad veram sapientiam philosophos, qui gratia cruditionis, populis quoque regendis jure proponerentur, Domino gentilitas obtulit, qualis ipsis apostolorum temporibus Dionysius Areopagita, qualis deinceps doctor suavissimus, et fortissimus martyr Cyprianus, aliique quamplurimi. *Misit aurum*: quod in eadem pene significatione accipitur. Quia nimirum viros sapientia, et ingenio præclaros^h ostendit, pro quibus cunctis oblationibus gentilitas a Domino dona expectat gratiæ cælestis: triticum videlicet verbi Dei, et

^a Cap. iv, 32. Subsequentia perquire in Isidoro librum III Regum commentariis illustrante.

^b Vulgata, quinque et mille

^c *Mysterio.*

^d *Regit.*

^e *Edit, disputavit.* Præfero lectionem codicis no-

stri, nam deinceps habet *judicat*.

^f Quæ sequuntur lineolis pro more notata, in Rabano etiam sunt.

^g *Earum rerum.*

^h Fortasse legendum est *obtulit*.

oleum charitatis, atque unctionis, et illuminationis Spiritus sancti. Convenit apte rebus Ecclesie, quod auxilium sancti operis flagitans: ait ad Hiram Salomon (III Reg. v, 6): *Præcipe genti, ut præcidat mihi cedros de Libano, et servi mei sint cum servis tuis*. Servi quippe Hiram, qui præcidebant cedros Salomoni de Libano, doctores sunt electi de gentibus, quorum officii est eos, qui in mundo hoc, rebus et gloria lætabantur, a superbiæ fastu corrigendo sternere, atque ad obsequium sui redemptoris eorum vota transferre. Cum quibus videlicet servis, erant et servi Salomonis, ac pariter memorato instabant operi, quia primi doctores ex gentibus necesse habebant ipsorum Apostolorum, qui a Domino didicerant, eruditione in verbo fidei institui: ne si absque magistris docere inciperent, magistri existerent erroris. Idcirco etenim Salomon servos Hiram cedere sibi voluit ligna de Libano, quia doctiores erant servis suis ad cædendum. Sed idcirco etiam servos suos similiter adesse voluit, ut ostenderet cædentibus, cujus mensuræ ligna fieri deberent. Cujus rei figura in promptu est, quia nimirum Apostoli certius verbum Evangelii, quod a Domino audiere, noverunt. Sed gentiles ab errore liberati^a atque ad veritatem Evangelii transformati, melius ipsos gentium errores noverant: et quo certius noverunt, et artificiosius hos expugnare, atque evacuare didicerunt.^b Paulus quidem sacramentum Evangelii, quod per revelationem didicerat, melius novit; sed Dionysius melius revincere poterat falsa ethnicorum dogmata, quorum cum erroribus syllogismos a pueris, et argumenta cuncta noverat. Cui sensui convenit apte quod sequitur (Cap. vi, vers. 6): *Scis enim, quod non est in populo meo vir, qui noverit cedere ligna sicut Sidonii*. Non enim erat in populo Judeorum, ubi Dominus corporaliter præsens docebat, ullus virorum, qui tam docte nosset errores refellere gentilium, quam ipsi ad fidem conversi gentiles, et ex gentibus facti Christiani. Sidonii namque et Tyrii, quia gentilium fuerunt populi, merito figura gentium accipiuntur. Quod autem servos Salomon noster in hoc opus miserit, in sequentibus mystico sermone designatur, cum dicitur (vers. 13 et 14): *Elegit Salomon operarios de omni Israel: et erat indictio triginta millia virorum, mittebatque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim, ita ut duobus essent in domibus suis*.^c Ubi primo notandum quod non frustra Salomon operarios de omni Israel elegit; neque erat ulla portio populi, de qua non digni tanto opere viri assumerentur. Quia nimirum non de una stirpe Aaron sa-

^a Additur *vel conversi*, quæ in Rabano ipso exstant quidem, sed deest vox *liberati*. Eam si vult, deleat lector.

^b Hactenus Rabanus: reliqua, a quibus lineolæ absunt in tantummodo Claudio reperi, secundo scilicet morem, quem a illo his verbis exposuit: *nonnulla etiam, ut mihi visum est, infra illorum locutionem, mea studui conjungere verba, quæ utramque expositionem absque scissione conjungerent*. [In epi-

cerdotes eligendi, sed de omni sunt Ecclesia querendi, qui ædificare domum Domini, vel exemplo suo, vel dicto sufficiant: et ubicunque inventi fuerint, mox in officium doctorum absque ulla personarum acceptione promovendi, talesque, cum ad erudiendos infideles, atque in collegium Ecclesie vocandos ordinantur, quasi ad cædendas in Libano materias templi, viri strenui, atque electi mittuntur. Et quidem numerus triginta millium, quo iidem lignorum cæsores censebantur, potest ad eorum figuram apte referri, qui in fide sanctæ Trinitatis sunt perfecti, quod doctoribus maxime congruit. Verum, quia triginta millia ita erant ordinati, ut dena millia per menses singulos operi sancto instarent, magis denarii numeri sacramentum perpendere debemus. Dena namque millia virorum de Israel ad cædenda ligna in opus domus Domini mittuntur, quia quicumque doctores, atque insipientium eruditores sunt ordinandi, decem præcepta legis per omnia et ipsi observare, et auditoribus satis debent observanda monstrare; sed et præmia in cælis futura, quæ denario solent figurari, et ipsi sperare, et auditoribus suis speranda semper debent intimare. Terni autem menses, quorum distantia singulis erat lignorum cæsores imposita, perfectionem trium virtutum evangelicarum typice denuntiant, eleemosynæ videlicet orationis, et jejunii.^d Harum fecit mentionem, quæ non ad hominum ostentationem, sed ad solam interni inspectoris gloriam essent facienda, alioquin a fructu æternitatis vacua manerent. Quibus verbis aperte docuit omnes virtutum fructus, his tribus quasi ramis de una charitatis radice prodeuntibus insinuari. Per *eleemosynam* namque comprehenduntur omnia, quæ ad dilectionem proximi explenda benivole in fratres operamur: per *orationem* omnia, quibus per internam compunctionem nostro conditori conjungimur. Per *jejunium* omnia quibus nos a contagione vitiorum, et illecebris sæculi observamus, ut libera mente, et corpore casto dilectioni valeamus inhærere semper, et nostri conditoris, et proximi. Et isti sunt tres menses operariorum templi. Nam quia mensis plenitudine dierum lunaris circuli perficitur, per illum plenitudo virtutis cujusque spiritualis ostenditur, in qua mens fidelium a Domino quotidiana illustratione quasi luna a sole respicitur.^e

^e Unus vero mensis, quo ligna ad opus templi cædebant, eleemosyna est, id est opus misericordiæ, quæ erga salutem proximi, ut in unitatem sanctæ Ecclesie bene proficiendo perveniat, docendõ, castigando, temporalia commoda impendendo, vitæ

stol. ad Galat.]

^c Rursus redit Rabanus.

^d Quæ notata non invenis, a vulgatis Rabani exemplaribus absunt. An quia ea Claudius de suo inseruit: an potius quia operariorum negligentia ea abstulit? Judicaverit lector.

^e Hæc non exstant in vulgatis Rabani operibus. Cur id venerit, lectori dijudicandum relinquo.

exempla monstrando, laboramus. Duo autem reliqui mensēs, quibus in domibus suis manere, ac suis necessitatibus sunt vacare, permisi, oratio est, et jejunium, quibus præterea ea, quæ erga necessitatem fratrum foris operamur, nostræ salutis propriæ curam intus conversa ad Dominum mente, gerimus. Et quoniam illi solum perfecte vel suæ, vel fraternæ salutis curam gerunt, qui se intuitione divinæ gratiæ humiliter subdunt, recte sequitur (Vers. 14) :

« Et Adoniram erat super hujuscemodi indictione. Adoniram namque, qui latine dicitur : Dominus meus excelsus, quem melius, quam ipsum, quem nomine imitatur insinuat, Dominum videlicet Salvatorem? Et tunc Adoniram operariis templi præponitur, ut sua provisione rite ordinet, quibus mensibus singuli ad operandum exeant, quibus denuo ad curandum domum suam redeant, cum Dominus, et Salvator noster mentes sanctorum prædicatorum sua familiariter illustratione informat, ad discernendum, quando oporteat, ædificandi Ecclesiam opus inire : prædicando, vel alia pietatis officia præstando, et quando rursus conveniat ad suam ipsorum conscientiam examinandam, quasi ad inspiciendam domum suam, reverti, et hanc orationibus, ac jejuniis superno inspectore, ac visitatore dignam reddere. »

(Vers. 15 et 16.) *Fuerunt itaque Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte, absque præpositis, qui præerant singulis operibus, numero trium millium trecentorum præcipientium populo, et his, qui factebant opus, etc.* ^a Latomos dicunt lapidum cæsores. Idem autem lapidum cæsores, quod et lignorum cæsores figurate designat : hoc est sanctos prædicatores, qui mentes insipientium de labore verbi Dei exercent, eosque ab ea, in qua nati sunt, turpitudine, ac deformitate transmutare contendunt : ac regulariter institutos unitati fidelium, ædificatio videlicet domus Dei, aptos reddere curant. Quod autem et ligna, et lapides in monte ceduntur, et cæsa, ac præparata utraque materia, ad montes domus Domini transfertur, patet sensus ; quia omnes homines in monte superbiæ nati sumus : quia de prævaricatione primi hominis, quam superbia fecit, originem carnis traximus. Quicumque gratia Dei præordinati sumus ad vitam, excidimur catechizando, et sacramenta fidei percipiendo, de monte superbiæ in montem domus Domini transferimur, qui eruti de potestate tenebrarum, ad arcem virtutum, quæ est in unitate sanctæ Ecclesiæ, pervenimus. Notandum autem, quod iidem operarii ita erant distributi, ut pars in monte lapides cederent, pars item onera portarent. Diversa sunt namque dona spiritus, et quidam majorem dicendi, ac protervos arguendi con-

stantiam habent, quidam mitiores ad consolandos pusillanimes, et infirmos sublevandos existunt, quidam utriusque virtutis munere præditi ad opus Domini conveniunt, quales fieri voluit eos, de quibus loquitur Apostolus dicens : *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes (I Thess. v, 14)*. Præpositi autem, qui præerant singulis operibus, ipsi sunt sacræ conditores Scripturæ, quorum magisterio in omnibus erudimur, quomodo ^b inscios docere, et contemptores corripere : (*Gal. vi, 2*) quomodo nos invicem onera nostra portare, ut impleamus legem Christi, conveniat. »

^c Quanto autem quisque plus in sustentandis proximorum necessitatibus, sive in castigandis eorum erratibus laborat, tanto certiora in futuro præmia, vel quietis animarum post mortem, vel beatæ corporum immortalitatis ^d exspectat, ^e Unde recte præfati operarii septuaginta millia, et octoginta millia esse perhibentur. Septuaginta millia videlicet propter sabbatismum animarum (septimus enim dies in Sabbatum, id est requiem consecratus est). Octoginta millia propter spem resurrectionis, quæ octava die (id est post Sabbatum) in Domino præcessit, et in nobis quoque octava die, similiter, et octava ætate futura speratur. Præpositi autem erant tria millia trecenti, propter fidem nimirum sanctæ Trinitatis, quam sancta nobis eloquia prædicant. Quod vero pro tribus millibus trecentis præpositis in libro Paralipomenon (*II Par. ii, 18*), tria millia sexcenti sunt scripti, ad eandem prorsus sublimium virorum perfectionem respicit. Nam quia in senario numero ^f Dominus mundi ornatum complevit, recte in eo perfecta honorum solent opera figurari. Et quia sancta Scriptura cum fide veritatis, opera justitiæ docet habenda, recte præpositi operum templi tria millia, et sexcenti fuisse perhibentur. Nec prætereundum, quod hæc septuaginta, et octoginta millia portantium onera et latomorum cum præpositis suis, non fuerunt de Israel, sed de proselytis, id est advenis, qui morabantur inter eos. Scriptum namque est in libro Paralipomenon (*II Par. ii, 17*) : *Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus : et inventi sunt centum quinquaginta millia, et tria millia sexcenti, fecitque eos septuaginta millia et humeris onera portabant, etc.* Proselyti autem vocabantur Græce, qui ex aliis nationibus progeniti, in fidem et consortium populi Dei accepta circumcissione transierunt. Fuerunt itaque operarii domus Domini de filiis Israel, fuerunt de proselytis, fuerunt de gentibus. De filiis videlicet Israel, triginta millia, qui ad præcidendos de Libano cedros missi

^a Rursus Rabanus occurrit, quem docentem habes, dum lineolas invenies.

^b Mitiores, sed præstat nostra lectio.

^c Quæ lineolis carent a Rabano edito absunt.

^d Deesse videtur post *judicium extremum*, aut *aliud ejusmodi*. Quomodo locutiones illæ, quæ quietem

mortuis tribuunt, accipiendæ sint, docet Muratorius in libro, quem *de Statu mortuorum* inscripsit.

^e Redit rursus Rabanus.

^f Deest in editis vox *Dominus*, quam tamen sensus exposcit.

^g Rabanus, et editio vulgata *ex eis*.

sunt : de proselytis isti, de quibus nunc locuti sumus, A lapidum cæsores. De gentibus, Hiram ipse, et servi ejus, qui cum servis Salomonis ligna cædebant de Libano. Omne igitur hominum genus, per quos ædificanda erat Ecclesia, in ædificio templi præcessit : Judæi namque, proselyti, et gentiles conversi ad veritatem Evangelii unam, eandemque Christi Ecclesiam, sive recte vivendo, sive etiam docendo con-
struunt.

(Vers. 27.) « Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes pretiosos in fundamentum templi, et quadrarent eos. Fundamentum templi nullum est aliud mystice intelligendum, quam illud, quod ostendit Apostolus dicens (I Cor. III, 11) : Fundamentum enim a iud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, Christus Jesus. Qui propterea recte fundamentum domus Domini potest vocari, quia sicut ait Petrus (Act. IV, 12) : Non est aliud sub cælo datum hominibus nomen, in quo oporteat nos salvos fieri. In quod fundamentum lapides grandes, et pretiosi ponuntur, cum præcipui factis, ac sanctitate viri familiari mentis sanctitate suo adhærent conditori ; ut quo firmiter in illo spem suam ponunt, eo fortius aliorum vitam dirigere, (quod est latitudinem portare) sufficiant. Lapidibus ergo, qui in fundamentum templi ad portandum ædificium omne ponebantur, proprie sunt prophetæ, et apostoli, qui verbum et sacramenta veritatis, sive visibiliter, sive invisibiliter, ab ipsa Dei sapientia perceperunt. » ^a Unde et nobis, qui eorum vitam, sive doctrinam studemus, pro nostro modulo imitari, fundatos dicit Apostolus (Eph. II, 20) : super fundamentum apostolorum et prophetarum. Sed et generaliter quicumque, et fideliter ipsi Domino adhærere, et impositas sibi fratrum necessitates fortiter ferre didicerunt, hi postunt lapidibus grandibus, ac pretiosis indicari. » ^b Qui hæc lapides primo quadrari, ac sic in fundamento poni jubentur : quadratum namque omne, quocumque vertitur, stare fixum consuevit. Cui nimirum figuræ corda assimilantur electorum, quæ ita in fidei firmitate consistere didicerunt, ut nulla occurrentium rerum adversitate, nec ipsa etiam morte a sua rectitudine possint statu declinari. » ^c Quales videlicet doctores Ecclesia, non solum de Judæa, verum etiam de gentibus per plures suscepit. Unde bene de lapidibus hujus mundi grandioribus pretiosis D et quadratis subditur :

(Vers. 18.) « Quos dolaverunt cæmentarii Salomonis, et cæmentarii Hiram. Dolantur namque lapides pretiosi, cum electi quique præcedentium sanctorum instructione, et instantia, quidquid in se habent noxium et inane, relinquunt, atque ante conspectum sui conditoris solam insitæ justitiæ regulam, quasi stabilem quadraturæ formam ostendunt. Dolaverunt

^a Quæ lineolis notata non sunt, a Rabano absunt.

^b Hæc rursus Rabani verba sunt.

^c Quæ notata non sunt, in edito Rabani non leguntur.

^d Desunt hæc quoque in Rabano.

autem lapides non solum cæmentarii Salomonis, sed et cæmentarii Hiram, quia ex utroque populo fuerunt nonnulli, qui ipsorum quoque doctorum sublimium, imo doctores existerent, » ^d et quasi quadrantes eos ad sublevandum domus Domini ædificium pararent. Neque enim soli Jeremias et Isaias, et cæteri ex circumcissione prophetæ, verum etiam beatus Job cum filiis suis, qui erant de gentibus, maximam vitæ, sive patientiæ formam, doctrinæ salutaris præconia sequentis ævi doctoribus ministrarunt : quo abjectis verbis, actibus, cogitationibus supervacuis, ad portandum onus sanctæ Ecclesiæ digni, et apti inventi sunt.

• Porro Giblii præparaverunt ligna et lapides ad ædificandam domum. « Giblos est civitas in Syria Phœnicæ, a quo Giblii sunt vocati, cujus meminit Ezechiel dicens (XXXVII, 8) : Sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui. Senes Giblii, et prudentes ejus. Pro quo in Hebræo continetur : Gobel, sive Gebal, quod interpretatur diffiniens, sive determinans. Quod vocabulum apte convenit eis qui corda hominum ad ædificium spirituale, quod ex virtutibus animæ construitur, parant : sic etenim solum suos auditores fidem, et opera justitiæ sufficiens docere, dum ipsi prius sacris paginis edocti, diligenter, quæ sit fides tenenda, quo virtutum calle incedendum, certa diffinitione veritatis didicerunt. Nam frustra sibi officium doctoris usurpat, qui discretionem catholice fidei ignorat, neque sanctuarium Domino, sed ruinam sibi ædificant, qui docere alios regulam, quam ipsi non didicerunt, cōnantur. In ædificando ergo domum Domini primo sunt ligna, et lapides cælendi de monte, quia eos, quos in fide veritatis institere quærimus, primo necesse est, ut abrenunciare diabolo, ac de sorte primæ prævaricationis, in qua nati sumus, doceamus renascendo erui, deinde quærendi sunt lapides pretiosi, et grandes, atque in fundamentum templi ponendi, ut meminerimus, abdicata conversatione priori, eorum in omnibus vitam, moresque inspicere, eosque nostris auditoribus imitandos proponere, quos per virtutem humilitatis specialiter Domino adhærere noverimus. » ^e Quos invincibili mentis stabilitate, quasi quadratos quodam modo, atque ad omnes tentationum incursus, immobiles perdurare conspiciamus, quos pretiosos, et grandes merito, ac fama comperimus. Post fundamentum vero talibus, ac tantis lapidibus compositum, ædificanda est domus Domini, præparatis diligentibus lignis, ac lapidibus, ac decenti ordine collocatis. Quæ olim de prisco suo situ ^g (vel radice) fuerant abstracta, quia post prima fidei rudimenta, post collocata in nobis juxta exemplum sublimium virorum fundamenta humilitatis ^h « addendus est in altum paries operum bonorum, quasi super impositis sibi invicem ordinibus lapidum (Psal. LXXXIII, 8) ad ambulandum, ac

^e En iterum Rabanus.

^f Quæ lineolis carent, in Rabano non exstant.

^g Verba hæc : vel radice aliam lectionem indicant ; noluit tamen demere. Demat, si vult, Lector.

^h Subsequentia in Rabano reperies.

proficiendum *de virtute in virtutem*. Vel certe lapides fundamenti grandes pretiosi, et quadrati, primi sunt, ut supra diximus, Ecclesiarum magistri (*Eph. II, 20*), qui ab ipso Domino verbum audierunt salutis. Superpositi autem ordines lapidum, sive lignorum, sequentes suo quoque tempore sacerdotes, quorum vel prædicatione, ac ministerio fabrica crescit Ecclesiæ, vel (*ornatur*) ordinatur virtutibus. Quales autem colore fuerint lapides, quibus factum est templum, in libro Paralipomenon aperte declaratum est, dicente David ad Salomonem, cum ei impensas templi, et quæ paraverat, ostenderet (*I Par. XXIX, 2*): *Omnem pretiosum lapidem, et marmor parium abundantissime præparavi*. Marmor autem parium marmor candidum dicitur, quale eadem insula gignere consuevit. »

• Unde poeta de illa (*Virg. III Æn.*):

Olearon, niveamque Paron, sparsasque per æquor
Cyclada, sed crebri legimus freta concita ventis.

Nivea ergo Paron dicitur, eo quod candidissimi generis marmor mittat. « Est autem una de Cycladibus insulis, quo videlicet lapide templum fuisse factum Josephus insinuat dicens: *Elevavit itaque templum usque ad cameram ex lapide albo constructum: b altitudo fuit viginti quinque cubitorum, et centum*. Nec mysterii sensus in abdito est; cuius etenim patet, quia marmor candidum, ex quo domus Domini constructa est, mundam electorum actionem, simul et conscientiam ab omni nævo corruptionis castigatam designat, quales esse voluit sapiens ille architectus eos, quos super fundamentum Christi locabat, lapides pretiosos, auro argenteoque redimitos (*II Cor. VII, 1*): *Charissimi, inquit, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* » c *Ædificium in superiore hujus voluminis parte habes a beato Beda expositum d.*

(*Cap. VIII, 1, et II Par. V, 2*). *Venerunt cuncti senes ex Israel ad regem Salomonem in Jerusalem, ut deferrent arcam fœderis Domini de civitate David, id est de Sion, et tulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini, intuleruntque eam in locum suum in oraculo templi in sancta sanctorum sub alas cherubin: siquidem cherubin expandebant alas suas super locum arcæ, protegebantque arcam, et vectes ejus desuper. Cumque eminentes vectes, apparerentque summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus: qui et fuerunt ibi usque in præsentem diem.* « Hoc manifestius in Paralipomenon volumine scribitur (*Ibid., vers. 9*): « *Vectium, inquit, quibus portabant arcam, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum. Si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterant. Ubi notandum, quia et si capita vectium accedenti-*

bus propius, ac diligentius intuentibus apparebant ante oraculum, non tamen fieri poterat, ut ipsa eorum capita ante oraculum eminent, quia nimirum necesse erat, ut clauso oraculo, et appenso ante ostia velo, ipsi quoque vectes totum cum arca, et cherubin abderentur interius; quod fieri non poterat, si prominentes ulterius vectes producendis ad claudendum ostiis locum non darent. Quorum positionem vectium Scriptura non sine causa, sed magni intuitu sacramenti tam diligenter expedire curavit: constat enim, quod domus templi exterior, peregrinantem in terris Ecclesiam: sancta sanctorum autem internam supernæ patriæ felicitatem designat. Item illata in sancta sanctorum arca, assumptam Christi humilitatem, et intra velum regiæ cœlestis inductam: vectes vero, quibus eadem arca portabatur, prædicatores verbi, per quos ipse mundo innotuit, typice denuntiant. f Apparebant enim summitates vectium foris ante oraculum non semper, sed cum ostia ejusdem oraculi aperiri contingeret, neque hoc omnibus, sed iis solummodo, qui propius accedentes attentius ea, quæ intus erant, satagebant intueri, Ipsa autem arca, qualis et quomodo esset posita (*solis iis*) solum eis, qui oraculum intrassent, videre licebat, quia nullus sanctorum adhuc vita positus, tametsi multum in altitudine se mentis attollens, sed soli illius patriæ cives gloriam inibi sui Redemptoris (*plene*) plane contuentur. Sunt et vectes cum arca in oraculo reconditi, quia absconditi sunt etiam nunc perfecti quique electi, qui nos præcesserunt de mundo in abdito vultus Dei, a conturbatione hominum, quorum tamen summitates vectium nonnunquam aperto oraculo his, qui appropiant, visuntur: cum perfectioribus quibusque, atque oculum sui cordis tota intentione purificantibus, divina gratia aliquid extremum de sapientiorum civium gaudio contemplandum donaverit. Quæ nimirum contemplatio his, qui paulo longius recesserunt, minime conceditur, quia quanta exterius mente vaga remanent, tanto minus, quæ sint interna gaudia, vident. »

(*Vers. 10.*) Deinde sequitur: *In arca autem non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Oreb, quando pepigit sedes Dominus cum filiis Israel, cum egredierentur de terra Ægypti.* Quæri potest quomodo hic dicat quod in arca non esset aliud, nisi duæ tabulæ testimonii, cum apostolus Paulus, magister gentium in fide et veritate, Hebræis, id est filiis Israel, scribat dicens (*Hebr. IX, 2*): *Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, et mensa, et propositio panum, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumlectam*

a Quæ lineolis carent, Rabanus minime habet.

b Editus Rabanus: *altitudo fuit sexaginta cubitorum.*

c Hactenus etiam Rabanus.

d Plurima omittit codex noster, quæ habet vulgatus Eucherius ex Beda desumpta; ad quem quidem idem codex Lectorem allegat. Hic aliqua certe desunt, quæ notantur in serie capitulum.

e Beda cap. seu quæstione 14 quæ sequuntur lineolis notata tradit. Rabanus hæc pariter habet.

f Nonnulla, quæ vulgatis Bedæ, et Rabani libris leguntur, prætermittit hic Claudius. An quia parum idonea iis, quæ sibi explicanda proposuerat? judicaverit Lector.

ex omni parte auro, in qua erat urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, et tabulæ testamenti. Ecce teste Apostolo didicimus, quod et ista ibidem fuerunt : non enim ausus est aliud eis scribere, nisi quod certum tehebant illi : omnia hæc in ipsa arca fuisse, sed non plenius apparet, quando intromissæ ibidem sint : excepto quod in libro Numeri scriptum est (Num. xvii, 9 et 10) : *Protulit Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel : viderantque, et receperunt singuli virgas suas. Dixitque Dominus ad Moysen, refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellionum filiorum Israel : et quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur.* Denique et de manna, ita in Exodo scriptum est (Exod. xvi, 33, 34) : *Dixitque Moyses ad Aaron, sume vas unum, et mitte ibi man, quantum potest capere Gomor, et repone coram Domino ad servandum in generationes vestras, sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.* Erat autem in arca urna aurea habens manna, quia in homine Christo habitat (Coloss. ii, 9) *omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Erat autem virgâ Aaron, quæ excisa denuo floruerat, quia (Joan. v, 22, 27, 29, 30, etc.) potestas omnis iudicandi penes eum est, cui iudicium in humilitate passionis videbatur esse sublatum. Erant et tabulæ testamenti, quia in illo sunt (Coloss. iii, 3) *omnes thesauri sapientiæ, et scientiæ absconditi.* Adhærebant ei vectes, quibus portabatur, quia doctores, qui quondam laborabant in verbo Christi, nunc præsentî visione gaudent gloriæ Christi : quod enim unus eorumdem dixit (Philip. i, 23) : *Cupio dissolvi, et cum Christo esse,* de omnibus utique sui operis consortibus intelligendum reliquit.

(Cap. viii, 10.) *Factum est cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula implevit domum Domini : et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam : impleverat enim gloria Domini domum Domini.* * Gloria Domini intelligitur Christus, cujus fide repletus est universus mundus. De qua gloria (Num. xiv, 19, 20, etc.) cum pro adorato vitulo Dominum deprecaretur Moyses, ut parceret populo peccatori, respondit Dominus : *Propitius ero illis, verumtamen vivo ego, et vivit nomen meum, quia implebitur gloria mea omnis terra.* Et septuagesimus primus psalmus canit (vers. 19) : *Implebitur gloria ejus omnis terra.* Unde et angeli clamabant pastoribus (Luc. ii, 14) : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quod autem nebula implevit domum Domini, et non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam, hæc sententia superbos Judæorum pontifices ac doctores insinuat, qui dum Nativitatis Christi sacramenta investigare despiciunt, debitum fidei suæ ministerium per erroris nebulam perdidierunt. Ita enim eorum mentes infidelitatis caligo replevit, ut exigentibus propriis meritis, non agnoscant cultum credulitatis. »

* Quæ sequuntur, illustrantque locum hunc, desumpta sunt prorsus ex capite 2 Isidori in librum III Regum.

A Post perfectum omne opus domus Domini et longam orationem Salomonis (III Reg. ix, 3), et divina ad eum oracula facta inter cætera refert Scriptura (Ibid. ii, 26) quod classem navium fecerit rex Salomon in Asyongaber. Asyongaber portus est maris Rubri (Num. xxxiii, 35) et fuit tricesima prima mansio filiorum Israel, quando profecti sunt de Ægypto : ipso etiam loco post (III Reg. xxii, 49) classis Josaphat, ut Scriptura testatur, vi tempestatis attrita est. Classis sunt navigia maris : classis etiam dicta navium multitudo.

(Ibid. ix, 27, 28.) Post hæc iterum refert Scriptura, quod venerint servi Hiram cum servis Salomonis in eisdem navibus in Ophir, sumptumque inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad B regem Salomonem in Jerusalem. Ophir, unde, sicut jam diximus, aurum afferebatur Salomoni, fuit unus de posteris (Gen. x, 25, 29) Heber nomine Ophir, ex cujus stirpe venientes a fluvio Cophenæ usque ad regionem Indiæ, quæ vocatur Hieria, eos habitasse refert Josephus, a quo et regio ipsa tale vocabulum est consecuta. Unde septuaginta interpretes derivato vocabulo non Ophir, sed *Ophira* transtulerunt.

(III Reg. cap. x, 1.) *Sed et regina Saba audita fama Salomonis, in nomine Domini venit tentare eum in ænigmatibus.*

Sicut enim hæc regina venit a finibus terræ, id est India, ut quidam dicunt, audire sapientiam Salomonis, ita venit Ecclesia post multa sæcula ad Redemptorem, et eruditorem suum, ut de stultitia erroris, doctrinam perciperet veritatis. Hæc est illa regina, de qua ad Dominum dicitur (Ps. xlii, 10) : *Asstitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato circumamicta varietate,* id est diversarum circumdata pretioso decore virtutum : hæc etiam omnium credentium mater est, quæ natos ad mortem, regenerat ad salutem : per quam Christus plus restituit in gratia, quam perit in natura : et Adæ transgressoris degenerem prolem in adoptionem divinæ paternitatis assumpsit, et de paradiso exhæreditatis, cœli reddidit civem. Hæc post synagogam quidem vocata, sed ante synagogam promissa. Hæc enim jam in primo hominæ præfigurata est. Nam sicut ex Adæ latere fabricata est Eva : ita ex Christi corpore, et vulnere redempta crevit Ecclesia.

D (Cap. x, vers. 2.) *Ingressa regina Saba Jerusalem cum multo comitatu, et divitiis, cum camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas, venit ad Salomonem, et locuta est ei universa quæ habebat in corde suo.*

Ergo in figura reginæ hujus, Ecclesia venit et gentibus, et finibus terræ imponens finem cupiditatibus, vitiiisque terrenis, audire sapientiam Salomonis, id est viri pacifici Domini nostri Jesu Christi (Eph. ii, 14) *qui fecit utraque unum solvens inimicitias inter Deum, et hominem in carne sua.* Venit post veteres et profanas superstitiones audire, et discere de fidei

illuminatione, et iudicio futuro : de animæ immortalitate, de spe resurrectionis, et gloria. Venit ergo in Jerusalem cum multo comitatu : id est, non jam cum una tantum gente Judæorum, sicut prius synagoga solos habuit Hebræos, sed totius mundi gentibus, diversisque nationibus. Venit ergo exhibens munera digna Christo, aurum, et gemmas pretiosas, et hoc camelis portantibus aromata, id est ex gentili populo venientibus, qui fuerant prius vitiorum fœditate distorti, et malorum onere curvi, ac peccatorum pravitate deformes. Cum his tanquam muneribus regina hæc ingreditur ad pacificum regem Christum, exhibens secum aromata fidei, aurum puritatis, incensum pretiosum, splendoresque gemmarum, morum scilicet insignia, ornamenta virtutum. (III Reg. x, 2, et II Par. ix, 1.) *Et locuta est ei universa, quæ habebat in corde suo* : Id est aperuit ei cor suum, manifestavit ei occultam conscientiam suam in confessione, et poenitudine præcedentium delictorum. Videamus quid agat hæc regina.

(V. 4.) *Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam ædificaverat, et cibos mensæ ejus, et holocausta, quæ offerebat in domum Domini, non habebat ultra spiritum.*

Quid erat rationis, ut præpotens regina domum, expensas, et cibos regios tanto opere miraretur? Ergo hoc in loco aliqua majora nos oportet inquire. Vidit ergo Ecclesia ex gentibus congregata sapientiam Christi, id est post carnalia instituta gentilium, post humanam, et animale doctrinam philosophorum, accepit intellectum salutis, et vitæ, inspexit spiritualia mirabilia bonorum, agnovit verum fabricatorem cœli ac terræ, et potentissimum humani generis conditorem. De cujus sapientia dicitur (Sap. xi, 21) : *Omnia in mensura, et pondere, et numero constituisti*. Vidit et domum quam ædificaverat, id est, incarnationem hominis assumpti. De qua domo dicit Apostolus (Coloss. ii, 9) : *In quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Vidit et cibos Salomonis, videlicet illos, de quibus dicebat (Jo. iv, 34) : *Meus cibus est, ut faciam voluntatem patris ejus, qui me misit*. Cibus Christi est salus nostra, reficitur cœlestibus epulis, profectibus nostris. Cibus ejus sumus, dum acquisiti ab Ecclesia, in membra ejus, corpusque transimus : vel cibus ejus altaris sacramenta cœlestia, de quibus dicitur (Ps. lxxvii, 24, et Joan. vi, 50, etc.) : *Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducavit homo*. Vidit et holocausta ejus : orationem sine dubio, supplicationumque mysteria ; et obstupuit. Ibi vidit inæstimabiles divitias Domini sui.

(V. 6 et subs.) *Dixitque ad regem : Verus est sermo, quem audieram in terra mea, super sermonibus tuis, et super sapientia tua : et non credebam narrantibus ; donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi, quod media pars nuntiata mihi non fuisset. Majora sunt sapientia, et*

opera tua, quam rumor, quem audivi. Cum ergo pervenit hæc, sive Ecclesia, sive quæque anima sancta in æternam Jerusalem, id est visionem pacis, et ingressa fuerit beatam requiem, et gloriam cœlestium promissorum, multo plura, et magnificentiora perspiciet, quam ei sunt in hac terra per sacra eloquia, per prophetas atque apostolos nuntiata. *Nunc enim tanquam in speculum in ænigmate* : tunc autem oculis suis videbit : *id est facie ad faciem* (I Cor. xiii, 12). Cum, inquam, unaquæque anima fidelis, et sancta in illo sæculo plena bonorum operum fructibus, divinis fuerit præsentata conspectibus, exhibens in se, imo se ipsam Xenium Deo suo, proferens digna cœlo, et valitura cœlum multiplicia munera, gemmas misericordiæ, justitiæ margaritas diversorum ornamenta meritorum, id est aromata compunctionis, et suave olentis balsamæ castitatis proferens, sicut dixi, aurum infinitum nimis, id est integrum in se reconsignans pio inæstimabile pretium Redemptori, spiritualibus cordis, et corporis oblationibus placitura, ut possit cœlestium mirabilibus inserta, vocem propheticæ exultationis assumere (Psal. lxxv, 15) : *Introibo domum tuam in holocaustis*. Tunc beata et illustris anima inter stupendas remuneratoris sui constituta divitias, ineffabilibus reginæ hujus verbis uti ad Deum poterit dicens : *Verus est sermo, quem audivi in terra mea super sermonibus tuis. Majora sunt opera tua, quam rumor, quem audivi*. Hoc est dicere : o Domine, de tribulationibus meis magna quidem sperare præsumpsi : sed majorem percepi veniam. Manifesta, quam cerno, dulcedinis magnitudinem, cogitationis meæ sensum superat expectationis effectus. Et revera id, quod parat Deus diligentibus se, fide non comprehenditur, spe non attingitur, charitate non capitur, desideria, et vota transgreditur, acquiri potest, æstimari non potest. Videbit homo merita sua insuspicabili retributionum largitate succrescere, habebit de perceptione fructum, non habebit de satietate fastidium.

Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulvo nimis, qui habebat sex gradus, et summitas throni rotunda erat in parte posteriori. Thronus eburneus æternam judicis potestatem auro divinitatis fulgentem, quam Dominicus homo a Patre accepit, figuram gestasse non dubium est. Sex gradus hujus throni omnem creaturam visibilem et invisibilem, quæ sex diebus facta est, et Christo Domino a Patre subjecta typice demonstrabant. Quod autem ipse thronus in posteriorem sui partem rotundus esse describitur, hoc procul dubio datur intelligi, quia præsens mundus, qui per metas temporum volvitur, in sua extremitate a Domino sit judicandus. At vero duodecim leunculi per sex gradus bini stantes, sanctorum apostolorum significant potestatem, quibus dictum est a Domino (Matth. xix, 28) : *Se-*

^a Remuneratoris pretium. Sic vulgatus Eucherius.

^b Locutio hæc per se Nestoriana est : sed misereri illa potest ad eum modum, quo misereri nonnullæ Patrum locutiones hujus similes, ideo liberiores,

quia ante exortum Nestorii errorem prolata. Cæterum ex iis [nisi fallimur] est locutionibus, quæ in Claudio reprehensæ sunt, isque non temere Nestorii asseclis annumeratus.

debitis super duodecim sedes judicantes duodecim tribus Israel.

Post aliquanta iterum refert Scriptura (*vers. 27*) : *Quod fecit Salomon, ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta lapidum.* Hæc locutio tropica, non propria est : tale est quale in Genesi legimus, ubi dixit Deus ad Abraham (*xiii, 16*) : *Faciam semen tuum quasi pulverem terræ.* Quod ea locutione dictum est, quam Græci vocant hyperbolem : quæ utique tropica, non propria est : quem tamen modum, ut cæteris tropis uti solere Scripturam, nullus qui eam didicit, ambigit. Iste autem tropus, id est, modus locutionis fit, quando id quod dicitur, longe est amplius quam quod eo dicto significatur. Quis enim non videat, quod erat incomparabiliter amplior lapidum numerus, quam argenti pondus in civitate Jerusalem?

(*Cap. xi.*) *Rex autem Salomon amavit mulieres alienigenas multas : filiam quoque Pharaonis, et Moabitidas, et Ammonitidas, Idumæas, et Sidonias, et Hethæas : de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel, non ingrediamini ad eas : neque de illis ingredientur ad vestras : certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore, fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, et concubinæ trecentæ, et averterunt mulieres cor ejus.* Ammonendi sunt quibus hoc sæculum prosperatur, qui nullis adversitatibus hujus mundi feriuntur, quod Salomon post acceptam sapientiam, usque ad idolatriam cecidisse describitur, quia nihil in hoc mundo, priusquam caderet, adversitatis habuisse memoratur, sed concessam sapientiam funditus deseruit : eo quod eum nulla saltem minima tribulationis disciplina custodivit, nisi postquam Deum deseruit, et se a Deo desertum esse cognovit. ^a « Jam vero de cæteris operibus ejus quid dicam? Eum vehementer arguit sancta Scriptura, atque condemnat, et nihil de penitentia ejus, vel in eum indulgentia Dei, omnino commemorat. Nec prorsus occurrit, inter ^b posteriora ejus male gesta, quod saltim in allegoria boni aliquid significent : hinc ejus flenda submersio ; nisi forte quis dicat mulieres alienigenas, quarum amore deceptus est, significasse electas Ecclesias de gentibus. Posset enim fortasse hoc non absurde intelligi, si illæ propter Salomonem desererent deos suos, et colerent Deum ejus. Cum vero ipse propter illas offendit Deum suum, et coluit deos earum, non est quid inde boni conjici possit ; nec tamen nihil arbitrandum est boni aliquid significare potuisse, sed malum ; apparet enim in persona hujus Salomonis mira excellentia, et subversio terribilis. Quod igitur in illo diversis temporibus existit, prius bonum, et posterius malum, hoc in Ecclesia in isto adhuc sæ-

culo simul, et uno tempore ostenditur. Nam bono illius, bonos Ecclesiæ, malo autem illius, malos Ecclesiæ significatos puto, tanquam in unitate aræ. Sic in illo uno homine bonos in granis, malos in paleis, aut certe in unitate unius segetis bonos in tritico, malos in « zizania. »

(*Cap. xi, 29.*) *Factum est igitur in tempore illo, ut Hieroboam egrederetur de Hierusalem, et inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, apertus pallio novo : erant autem duo tantum in agro. Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo opertus erat, scidit in duodecim partes, et ait ad Hieroboam : Tolle tibi decem scissuras, hæc enim dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus : porro una tribus remanebit ei propter servam meum David, et alia tribus propter Hierusalem, quam elegi ex omnibus tribubus Israel.*

^d « Illud vero, quod post mortem Salomonis decem tribus a templo separate sunt, et duæ relictæ, satis indicat, quod de tota ipsa gente Apostolus ait (*Rom. xi, 5*) : *Reliquiæ per electionem salvæ factæ sunt.* »

Quod vero unitas pallii prophetæ in duodecim partes scissa est, ex quibus scissuris Hieroboam decem accepit, hoc figurasse videtur, quod concordia Ecclesiæ ab hæreticis conscissa, ipsi magistri erroris, a quibus unitas divisa est, plebem in decem tanquam errores a catholicis dividunt, et tyrannice sibi subditam detinent.

^c Post multa alia refert Scriptura libri Regum, et dicit (*Rom. xi, 41*) : *Reliqua autem verborum Salomonis, et omnia, quæ fecit, et sapientia ejus : ecce universa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.*

In libro Paralipomenon, quem Græco vocabulo taliter nuncupamus, quem nos Latine *præteritorum* possumus dicere, ita de Salomone scriptum est (*II Par. ix, 29*) : *Reliqua vero operum Salomonis primorum, et novissimorum scripta sunt in verbis Nathanæ prophetæ, et in libris Ahia Silonitis : in visione quoque Addo videntis contra Hieroboam.* Hos libros hodie nusquam, neque apud ipsos Hebræos inveniri posse asseverant ; sicut nec librum Bellorum Domini, cujus in libro Numerorum mentio est (*xxi, 14*) : neque librum Justorum (*Jos. x, 13*) : neque carmina Salomonis : neque disputationes ejus sapientissimas de lignorum natura, herbarumque omnium, itemque jumentorum, volucrum, reptilium, et piscium, vel quod jam ex libro *verba dierum* protulimus, ubi dicit : *Reliqua vero opera Salomonis priorum, et novissimorum scripta sunt in verbis Nathanæ Prophetæ, in libris Ahia Silonitis, in visione quoque Addo videntis contra Hieroboam filium Nathan, et multa hujusmodi volumina, quæ Scriptura quidem*

^a Hæc perquire cap. 6 Isidori in III Regum : in commentariis quoque Rabani in locum hunc.

^b Edit., occurrit, quid saltem in allegoria.

^c Edit., zizaniis.

^d Desumpta sunt hæc ex cap. 7. Isidori in lib.

III Reg. ; et fortasse etiam subsequentiæ ex eodem Isidoro desumpta sunt ; sed perit porro, nisi fallimur, reliqua pars Commentariorum Isidori, quæ hic allegatur.

probat sed hodie constat non esse. Vastata namque a Chalæis Judæa, etiam bibliotheca antiquitus congregata inter alias provinciarum opes hostili igne con-

sumpta est, ex qua, pauci qui nunc in sancta Scriptura continentur libri, postmodum Ezræ pontificis et prophetæ sunt industria restaurati.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI IV.

De propheta Domini, qui venit ad Hieroboam in Bethel, et pseudopropheta, qui eum decepit, propter quod et mortuus est.

De Achab rege, et Hiezabel uxore ejus.

De Hierico ædificatione, quam fecit Achiel de Bethel.

De Helia, et virtutibus ejus.

De morte filii mulieris viduæ, quem suscitavit Helias.

De manifestatione Heliae ad Achab, et Sacerdotibus idolorum, et altare quod exstruxit Helias, et igne a Deo misso, nec non et largitate pluviae.

De nequitia Jezabel adversus Heliam, et fuga ejus.

De adventu ejus ad montem Dei Oreb.

De egressione eius in Damascum, et unctione Asahel regis in Syria: et Hien filii Namsi regis super Israel, et Heliseo propheta post se in Israel.

De eo, quod scriptum est: *Hoc faciant mihi dii, et hoc addant, si sufficeit pulvis Samaritæ pugillus, universi populi, qui sequitur me.*

De visione Micheæ prophetæ, ubi vidit Dominum sedentem super solium excelsum: et mendacio falsorum prophetarum.

De morte Achab, et successione filii ejus.

De duobus quinquagenariis cum militibus suis igne combustis.

De confabulatione Helicæ cum Eliseo, et raptu ad cælum.

De Heliseo, ubi Hierico steriles, et malignas aquas sanavit.

De parvulis ab eo maledictis, et ab eis devoratis.

^a An aliquid hic deest?

De muliere, cujus filii a creditore dirigiiebantur, sed per Heliseum liberati sunt.

De viro, et muliere, qui transeunte Heliseo frequenter in domo sua eum recipiebant.

De surrectione pueri, ubi per servum suum baculum misit, et mortuus non revixit.

De emundatione Naman Syri a lepra sua.

De ferro a ligno exilientis, et in profundo demerso, et consilio regis Syriæ, ut comprehenderet Heliseum.

De fame, quæ facta est in Samaria obsidentibus Assyris, quando caput asini octoginta argenteis vendebatur.

De unctione regis Joas filii Azariæ, quem Joiadas pontifex constituit regem, et operibus ejus.

De Amasia rege Juda, qui percussit Edom in valle Salinarum.

De Hieroboam rege Israel, qui restituit terminos Israel.

De his, qui in Samariam a rege Assyriorum adducti sunt.

De Ezechia rege Juda, et Senacharib rege Assyriorum, et blasphemia Rapsaces, atque percussione exercitus Senacharib.

De ægritudine regis Ezechie, et quindecim additis annis.

De divitiis ejus Chalæis morbo jactantæ ostensis ^a.

De Manasse, et malitia ejus.

De Josia rege, et Cholda ^b prophetissa, et operibus ejus.

De Nabuchodonosor, et exercitu ejus, et malo regum Juda, propter quod tradita est Hierusalem in manu Chalæorum ad vastandum.

C ^b Vulg. *Holdam*.

INCIPIT TEXTUS LIBRI IV.

Post divisionem regni Israel inter Roboam, et Hieroboam, postquam recessit Israel a domo David, sequitur Scriptura, et dicit (*III Reg. xii, 20*): *Factum est autem cum audisset omnis Israel, quod reversus esset Hieroboam, miserunt, et vocaverunt eum, congregatoque cætu constituerunt eum regem super Israel.* ^b ^c Non est ^c utique dubitandum voluntati Dei, qui in cælo, et in terra omnia quæcumque voluit, fecit, et qui etiam illa, quæ futura sunt, fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse, quod vult, et cum vult, ^d nisi forte, ut ex multis, ista de Hieroboam sufficit, quando Deus voluit ei propter peccatum Salomonis regnum dare. Sic erat in potestate Israelitarum subdere se memorato regi, sive non subdere: quod utique in eorum erat ^D positum voluntate, ut etiam Deo valerent resistere. Qui tamen hoc non fecit, nisi per ipsorum hominum voluntates, sine dubio habens humanorum cordium,

^a Ex hoc loco constat multo diversam ab ea, quam nunc servamus, librorum Regum fuisse olim propositam divisionem. Claudius enim *IV Regum* hic incipit, quando quidem nos hæc habemus versiculo 20 capitis xii libri III Regum. Oportet tamen, dum Claudium edimus, eam divisionem retinere, quam ille proposuit.

^b Ista ad magnam partem invenies cap. 14, alias num. 45, libri de Correctione, et Gratia.

^c Edit., itaque.

^d Augustinus hæc habet: *c* Nisi forte, ut ex mul-

quo placeret inclinandorum omnipotentissimam potestatem. ^e Sic ergo cum voluerit reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas. ^e

(*Cap. 13.*) Deinde refert Scriptura, quod venerit Propheta de Juda in Bethel ad Hieroboam regem sacrilegum, objurgare eum propter sacrilegia idolorum, quæ fecerat, unde avertit filios Israel à Domino Deo patrum suorum, jussusque est, ibi non manducare, neque bibere: qui, pro eo quod deceptus est a pseudo-propheta, et inobediens fuit verbo Domini, a Leone in via interemptus est. ^f ^e Quid est homo cuiuslibet sit meriti, si conditoris sui protectione deseratur? quæ nimirum protectio minus necessaria creditur, si semper habeatur. Sed utiliter plerumque subtrahitur, ut sibi metipsi homo, ^g quia sine illa nihil sit, ostendatur. Manus igitur Domini aliquando nos nobis per adversa insinuat, quæ etiam nescientes

tis aliqua commemorem, quando Deus voluit Sauli Regnum dare, sic erat in potestate Israelitarum subdere se memorato viro, sive non subdere, ^e etc. Hæc nonnihil immutavit Claudius, ut Jeroboam applicaret, quod de Saule dixerat Augustinus.

^e Nonnulla hic ab Augustino inseruntur, quæ omisit Claudius, utpote rei suæ minime opportuna.

^f Hæc perquire in Paterio, ideoque in Gregorio Magno, cujus librum xxiii Moralium consule [num. 53 et 54].

^g Id est quod. Edit. quam.

nos in prosperis portat, quia destituti dum cadere incipimus, et tamen adjuti retinemur, et doctrina fit, quod in lapsum trepidavimus, et custodia, quod in statu permaneamus. Nemo ergo se alicujus virtutis æstimet, etiam cum quid fortiter a poterit: quia si divina protectio deserit, ibi repente enerviter obruitur, ubi se valenter stare b gloriatur. Quid est enim quod vir Dei contra altare Samarizæ ad prophetandum directus, præsentem rege auctoritatem liberæ vocis exercuit, ejusdemque regis extensum brachium in c rigorem mirabiliter astrinxit, quod tamen mox misericorditer salutem restituit? Cujus in domum invitatus comedere noluit, qui ne in via comederet, prohibitionis dominicæ præcepta servavit, qui tamen in eadem via, et seductus comedit, et pastus interiiit. Qua in re, quid subtili consideratione colligimus: quid, ut ita dixerim, formidandum suspicamur, nisi quod forsitan apud semetipsum tacitus, et pro præceptis dominicis regem se contempsisse d gloriatus, ab interna mox soliditate quassatus est. Et inde in opere culpa surripuit, unde gloria in corde e surrepsit. Unde falsis prophætæ verbis deceptus disce- ret, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit, quod ad regis verba restitisset. Bene autem ex ejus ore mortis sententiam accepit, cujus seductione vitæ præcepto deviauit, ut inde pœnam veraciter adsumeret, unde negligenter culpam admisisset. Sequitur:

(XIII, 21.) *ε Hæc t dicit Dominus, quia inobediens fuisti ori Domini, et non custodisti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam in loco, in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulcro patrum tuorum, et reliqua.*

ε Quanti hæc pœna pendenda sit, si secundum Evangelium cogitemus, ubi post corpus occisum nihil metuendum esse didicimus, ne membra f exanimata patiantur, nec pœna dicenda est. Si autem humanum erga suam carnem consideremus affectum, potuit inde terreri, vel contristari vivus, quod sensurus non erat mortuus. Et hæc erat pœna, quoniam dolebat animus, id de suo corpore futurum, quamvis cum fieret, non doleret: hactenus enim voluit Dominus servum suum plectere, qui non sua contumacia spreverat præceptum ejus implere, sed aliena decipiente fallacia obedire se credidit, quando non obedivit. Neque enim putandum est, ita fuisse interemptum morsu bestizæ, ut ad supplicium tartareum, ejus deinde anima raperetur, quando quidem ipsum ejus corpus idem leo qui occiderat, custodivit, jumento etiam, quo vehebatur, illæso, et simul cum illa immani fera intrepida præsentia ad sui Domini funus adstante, quo mirabili signo apparuit

a Potest.

b Gloribatur.

c Rigore.

d Gloribatur ei.

e Surrexit.

f Subsequentia lineolis pro more notata tradidit

A hominem Dei coercitum potius temporaliter usque ad mortem, quam punitum esse post mortem. De qua re Apostolus cum propter b quorundam offensas, commemorasset infirmitates, mortesque multorum (I Cor. XI, 31 et 52): *si enim nosmetipsos, inquit, judicaremus, a Domino non judicaremur: cum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Eum sane ipse, qui deceperat (vers. 30) in monumento proprio satis honorifice sepelivit, seque sepeliendum juxta ejus ossa curavit: ita sperans parci posse ossibus suis, cum veniret tempus, quando secundum illius hominis Dei prophetiam (IV Reg. XIII, 16, 17), Josias rex Juda in illa terra multorum eruit ossa mortuorum, eisdemque ossibus sacrilega altaria, quæ sculptilibus fuerant constituta, funestavit: pepercit quippe illi monumento, ubi jacebat Propheta, qui ante annos amplius quatercentos ista predixerat: et propter ipsum nec illius, qui eum seduxerat, sepultura violata est. Affectu namque illo (Eph. V, 29), quo nemo unquam carnem suam odio habet, providerat cadaveri suo qui occiderat mendacio animam suam. Ex hoc igitur, quod carnem suam quisque naturaliter diligit, et illi pœna fuit addiscere, non eum futurum in sepulchro patrum suorum, et huic cura prospicere, ut parceretur ossibus suis, si juxta eum jaceret, cujus sepulchrum nemo violaret. Hunc affectum martyres Christi certantes pro veritate, vicerunt. Nec mirum quod contempserunt, quod non fuerant peracta morte sensuri, qui non potuerunt eis, quos viventes sentiebant, cruciatibus vinci. Poterat utique Deus, qui leonem prophætæ corpus, quod ipse occiderat, ulterius non permisit attingere, et fecit de peremptore custodem: poterat, inquam, a suorum interfectis corporibus, canes, quibus fuerant projecta, prohibere: poterat, et ipsorum hominum innumerabilibus modis tenere sævitiam, ne cadavera incendere, nec i in aera dispergere auderent: sed hoc quoque experimentum multiplici varietati tentationum deesse non debuit, ne fortitudo confessionis, quæ immanitati persecutionis pro corporis salute non cederet, pro sepulcri honore trepidaret; postremo ne fides resurrectionis consumptionem corporum formidaret. Debuerunt ergo et ista permiui, ut etiam post hæc tanti horroris exempla, martyres in Christi confessione ferventes, hujus quoque testes fierent veritatis, in qua didicerant, eos, a quibus sua corpora interficerentur, postea nihil habere, quod facerent: quoniam quidquid mortuis corporibus facerent, utique nihil facerent, quando in carne omni vita carente, nec aliquid sentire posset qui inde mi- gravit, nec aliquid inde perdere, qui creavit.

Prætermissa multa libri Regum historia, ad Achab scelestissimi regis, et sacrilegæ uxoris ejus Jezabel

Augustinus cap. 7, alias num. 9, libri *de Cura Mortuorum* [alias *de cura gerenda pro mortuis*].

ε Edit. exanima.

h Quasdam.

i Deest in edit. in aera, sed habetur: *ne cineres dispergere.*

tempora cursim tendimus, ut de virtutibus sanctorum Prophetarum Heliæ, atque Helisei saltim tenuiter aliquid disseramus.

(III Reg. xvi, 28.) Interea refert Scriptura, quod Achab filius Zambri mortuo patre super Israel regnaverit, in Samaria viginti, et duobus annis, feceritque malum in conspectu Domini super omnes, qui fuerunt ante eum: nec satis fuit ei, ut ambularet in peccatis Hieroboam filii Nabath, insuper duxit uxorem Hiezabel filiam * Methbaal regis Sidoniorum, abiitque, et servavit Baal in templo, quod ædificaverat in Samaria, et plantavit illic lucum; et addidit Achab in opere suo irritare Dominum Deum Israel super omnes reges Israel, qui fuerunt ante eum.

Lucus, locus est silvester spissus, dictus ab eo, quod parum luceat: locus multis vestitus arboribus: locus amœnus, ubi multæ arbores sunt. Dicitur lucus per ^b catachresin, quia caret luce præ nimia memorum umbra deensis arboribus septus; solis lucem detrahens. Potest et a conlucendo crebris luminibus dici, quæ ibi propter religionem gentilium, cultumque fiebant. Solebant autem Pagani in lucis his demones consulere, et responsa ab illis, in signis, et vocibus accipiebant, unde et a fando sana sunt appellati. Cum enim in diebus Heliæ, scisso jam inter duas partes populo Judæorum, Achab percussione inveniens regni Israelitarum, apicem obtineret, Hiezabel externæ feminæ gentis, et profanæ mentis duxit uxorem: cujus cura, atque instantia idolorum ita profecerat cultus, ut ad sacrilegum ritum rex pariter traduceretur, et populus. Crassabatur in injuriam Dei diabolus antiquus artifex tyrannidis, multimodam Dei religionem destruere satagens. Crassabatur in corde mulieris, cujus instinctu divina lex, et ejus sacerdotium spernebatur. Occidebantur Prophetæ, et altaria tolliebantur, stупebant omnia, et tantum omnissimum facinus perhorrebant, mundum dico in omnibus tabescentem; quod membris speciebusque suis nomen creatoris ascriberet error humanus. Sed queris forte, ut tibi probetur utrum peccantibus hominibus metuant elementa; audi Hieremiam magnificum prophetarum divino ore clamantem (Jer. 11, 12): *Expavit, inquit, cælum in istum, et terra commota est, quia duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non possunt aquam continere.* Turbata ergo erant elementa, turbata non officio, sed affectu, quod unicuique, ut dixi, Deitatis nomen, hominum eis error imponeret, famulatumque debitum conditori cæca devotione præberet. Erat hic Elias medius in tanto discrimine animarum, erat medius ipso mundi naufragio, quod non aquarum inundatio, sed prænalis, et cæca dia-

Aboli æmulatio invexerat orbi terrarum. Solus enim hic, latentibus cæteris, velut lucerna ardens offerebat se his quos videbat profundæ noctis mersos caliginæ, nunc monendo, nunc arguendo, nunc eurando, nunc etiam comminando (Jer. 1, 6). Sed nunc lumen cæco, nec surdo prodest inferri sermonem. Crescebat in dies singulos error infaustus, et omnem creaturam mortis umbra contexerat: ad omnem formam, omnemque speciem inclinabatur miserum hominum genus. Quid enim de Sole, Luna, ac Stellis, de terrâ, ac maris principalibus dicam, et clarissimis elementis? Cunctis animantibus volantibus, quadrupedibus, et reptilibus, muscis voloque, et vermibus, æterni, et singularis Dei prosternebatur imago. Quem admodum igitur ferret illa mens, tota pietatis, et fidei, Heliæ dico Prophetæ, et tantam ruinam, tantamque perniciem animarum? jacebat populi illius corpus regio morbo constrictum, et velut ex animo jam, et sine sensu discerptis membris, et per rupes, et scopulos, per nemora, lucosque jactatis, nullas in se divinæ imaginis reliquias possidebat. Nullum huic poculum, nullum medicamentum genus proderat, si daretur, quia membra, si quod apponeret propellebant. ferro erat utendum, vulnus cruore sanandum: consequenter tamen ut creverat, a capite, inquit Isaias, usque ad pedes (Cap. xvi, 34).

^c In diebus autem regni Achab, ædificavit ^d Achiel de Bethel Hierico: in Abiram ^e primogenito suo fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas ejus. ^f Patet sensus, quia cum præfatæ conditor urbis, fundamenta illius ponere inciperet, primogenitus ejus, qui vocabatur Abiram, mortuus est: et cum Urbe ædificata portas munire tentaret, novissimum filiorum suorum, cognomento Segub, amisit: quod ita futurum Josue (Jos. vi, 26) cum eam destructam anathemati traderet, imprecando prædixit: *Maledictus, inquit, vir coram Domino, qui suscitaverit, et ædificaverit civitatem Hierico. In primogenito suo fundamenta illius ^g jactet, et in novissimo liberorum ponat portas ejus.* Quia vero Achiel ^h uniens Deo: Bethel interpretatur domus Dei, Achiel de Bethel destructa a Josue atque anathematizata Hierico mœnia restaurat. ⁱ Cum quis corum, qui in Ecclesia habitum religionis assumpserat, ad agenda scelera, quæ ei Dominus Jesus in die baptismatis donaverat, ^j redit, quasque ipse anathematizaverat, diaboli pompas, luxuriose vivendo repetit: cum errorum dogmata, vel gentilium fabulas a veritate Ecclesiastica, qua imbutus est, quasi de Bethel egrediens, ruinas Hierico resuscitat: meritoque talis coram Domino maledictus, et primum filiorum in foundatione nefariæ civitatis, et novissimum in portarum positione amittit; quia et fundamenta fidei, a

* Ethbaal.

^b Antifrasim.

^c Subsequentia invenies in Bedæ questionibus 50 in I. bros Regum: questione 16.

^d Hiel.

^e Primitivo.

^f Edil. jaceat.

^g Vinens.

^h Notat hic Cornelius a Lapide eadē, quæ noster scriptor, quem Eucherius putat, appellatque, tradere Angelonum. Sed quam multa cum nostro scriptore communia habet Angelonum!

ⁱ Conuonaverat.

quibus bona ædificia inchoare, ^a et claustra bonæ actionis, quibus perfici debuerat ^b perdidit. Hæc et allegorico sensu exposui, ut reminiscaris, quam sit verus Apostoli sermo, qui dicit (I Cor. x, 41) : *Quia omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos.* »

Sequitur. *Dixitque Helias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab, vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto.* ^c Sciendum est quod duobus modis in conspectu Domini venimus, uno quidem, quo hic peccata nostra subtiliter perpendentes, in ejus nos conspectu ponimus, et flendo dijudicamus, alio vero modo in conspectu Domini venimus, cum in extremo iudicio ante tribunal iudicis adstimus : nam quotiens conditoris nostri potentiam ad sensum reducimus, totiens in conspectu illius stamus. Unde recte nunc per virum Dei Heliam dicitur : *Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto.* »

^d Helias jam, non ut solebat lenis, ac mitis, sed immitis, ac severus accedit ad ipsum corporis caput, accedit ad regem Achab, et dicit ei : *Vivit Dominus Deus virtutum Deus Israel, in cujus conspectu adsto, si fuerit pluvia, aut ros in his annis, nisi in oris mei sermone.* Magna vis propheticæ dignitatis : humanus sermo est, et divinus effectus : in terris homo loquitur, et imperio ejus cælestes obediunt potestates. Commovit omnem creaturam unus sermo Prophetæ, et miro modo humi sonans, aera concussit. Turbatus est humani ministerii ordo, et a sæculis instituta elementorum harmonia contabuit, cum sicco humidum, calido frigidum negaretur : sed elementa pœnam suam læta suscipiunt, dummodo vel in salutem hominum, vel in honorem proficiant conditoris. Jubetur Helias recedere, ac latere : ab avibus cibus ei cœlitus ministratur : siccatur deinde torrens, deficiunt pocula. Procedens enim velut ignis sententia ipsa quodammodo terræ vitalia penetravit, confestimque omnia arefecit. Nulla agrorum gratia : pratorum nulla venustas : ripæ quoque virgultis, quondam florentibus prætextæ squalore turpissimo fatisebant, cum fontes aquas, lumina cursibus privarentur. Migrat inde Propheta, et ex Dei præcepto transit ad præparata cellaria, totiusque affectionis oblitus, de se cogitat solo : non commovetur humanitate, nec ulla flectitur pietate : non respicit ad ipsa jura nature, non parvulum sub sicco ubere matris exhalantem : senum ac juvenum profunda inedie nece fessa, non jam corpora, sed cadavera turbido præterit vultu, non exorantem colono, non supplicanti respondet agricolæ : sed crudelior feris, et bellus effectus immanior, humanum omne despicit genus.

Et factum est verbum Domini ad Heliam dicens

^a Domum.

^b Perdit.

^c Hæc habes in Paterio, qui hæc desumpsit ex libr. xi. Moralium Gregorii [num. 49].

^d Est in exemplare vox *Christus*, quæ prorsus inepta est. Deinceps vero aut, aliqua ex parte, exscripsit veterem translationem homiliæ Chrysostomo tribuæ, quæque legitur in editione Montfauconii

(III Reg. xvii, 3) : *Recede hinc, et vade contra orientem, et abscondere in torrente Carith, qui est contra Jordanem, et ibi de torrente bibes : corvique præcepi, ut pascant te ibi. Abiit ergo, et fecit juxta verbum Domini. Corvi quoque deserebant ei panem, et carnes mane : similiter panem, et carnes vespere : et bibit de torrente. Post dies autem siccatus est torrens, non enim pluerat super terram.*

Helias igitur recte Dei filio assimilatus est, cui et auctoritas, et nomen veridice congruit ; Helias enim *Deus meus* interpretatur : quod nomen substantialiter Dei filio inest : auctoritatem sibi videlicet facienda, quod velit originaliter vindicans : quoniam omnia, quæ sunt Patris, sua quoque esse testatur est : thesbites autem *captivans*, sive *convertens* interpretatur. De Domino hoc Psalmista ait (Psal. lxxvii, 19) : *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem.* Et iterum (Psal. cxxv, 4) : *Convertere Domine captivitatem nostram, sicut torrens in austro.* Ac ne forsitan moveat quempiam, quod Heliam Dei comparaverim filio, legat epistolam ad Hebræos, et id Apostolum protulisse reperiet dicendo (Hebr. vii, 3) : *Quodammodo hic Melchisedech assimilatus filio Dei permanet in æternum Pontifex : sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum habens, neque finem.* Quod utique nulli hominum, nisi Dei filio olim congruere potuit, qui ex quo, vel unde originem trahat, Scriptura penitus non indicat. Id ipsum etiam, et de Helia Scriptura testatur, cum subito nomen illius introducit, et a qua tribu, vel familia ortus sit, minime profertur. *Torrens Carith*, qui interpretatur *Divisio*, sive *concisio*, judaico populo congruere certissimum est : qui populus torrenti merito comparatur, quia quod ad observandam per legem ei fuerat divinitus traditum, opportuno tempore Incarnationis dominicæ finiendum erat, quando umbræ, et imagines legis expletæ nocebant. ^e Pacitur deinde Helias tempore famis a corvis mane afferentibus panem, et ad vespeream carnes : et Manichæi non intelligunt in illis libris Christum, cui quodammodo salutem nostram esurienti, continentur peccatores ^f *fidei primitias spiritus nunc habentes, in fine autem, velut ad vespeream sæculi etiam carnis resurrectionem, percipientes ?* potest et per panem, et carnem, quas mane, et vespere corvi Helia afferre, Scriptura pronuntiat, intelligi in panibus opera pietatis, quæ in peregrinis, et indigentibus, sibi testatus est Dominus dari (Matth. x, 4). In carnis autem castigatio intelligenda est corporis, sive cruciatus, quos pro divino amore, vel cultu, sancti omnes sibi intulisse, vel a persecutoribus pertulisse *mane, et vespere*, id est sub veteri testamento, et evangelica prædicatione, leguntur.

pag. 730, et seq., tom. II, et inscribitur in *Petrum Apostolum, et in Heliam Prophetam*, aut ad eam certe respexit Claudius. Vide num. 2 illius, quam dixi, homiliæ.

^e Subsequentia notata desumpsit Claudius ex cap. 34 lib. xii contra Faustum, et Isidoro cap. 8 in III Reg. id ipsum tradente.

^f Edit., *fidem.*

(Cap. xvii, 7, 8, et subseq.) Postquam vero exsiccatus est torrens, dicitur Helix a Domino : Surge, et vade in Sareptam Sidoniorum, et manebis ibi : præcepi enim ibi mulieri viduæ, ut pascat te. Surrexit, et abiit in Sareptam. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, et vocavit eam : dixitque ei : da mihi paucillum aquæ in vase, ut bibam. Cumque illa pergeret, ut afferret, clamavit post tergum ejus dicens : affer mihi et buccellam panis, obsecro, in manu tua ; quæ respondit : vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, et paucillum olei in lecytho. En colligo duo ligna, ut ingrediar, et faciam illud mihi et filio meo, ut comedamus, et moriamur. Ad quam Helias ait, noti timere : sed vade, et fac sicut dixisti. Verumtamen primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, et affer mihi ; tibi autem, et filio tuo facies postea. Hæc autem dicit Dominus Deus Israel : hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem, qua daturus est Dominus pluviam super faciem terræ. Quæ abiit, et fecit juxta verbum Helix, et comedit et ipse, et illa et filius ejus, et ex illa die hydria farinæ non defecit, lecythus olei non est imminutus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Helix. ^b Ut interim omittam, quid intrinsecus lateat Sacramenti, quod de terra Israel ad Sidoniam mittitur regionem, unde caput omnium, et causa malorum Jezabel orta fuit illud breviter perstringatur, quod pergit ad viduam penuria laborantem, et in ipso vitæ, mortisque confinio constitutam, quæ exierat, ut ligna colligeret, et tam sibi, quam parvulis extremam victus substantiam procuraret. At Helias videns mulierem equalore confectam, non movetur, non cunctatur, non revocat pedem, sed ingerit se, et immergit, sitque ei ipse gravior fame : et dicit ad eam : Da mihi parum aquæ, ut bibam. O, si tibi, beate homo, vidua respondisset : et juxta te voce repellens diceret : Quid petis a me, quod omnibus abstulisti ? Quid quæris a muliere, quod mundo negasti ? hæc omnium necessitas, et hæc penuria, oris tui auctoritate prælata est. Ego a te debeo satiari ; et tu venis ad me ? Sed nulla horum mulier, nec corde, nec ore usa sermone est. Mox devota mens, et evangelicæ non indigna mercedis, frigidæ poculum prophete deserti sitienti. Addit quoque Helias, et dicit : Affer mihi etiam panis buccellam in manu. At illa : Vivit Dominus Deus tuus, si est mihi panis, nisi manus plena farinæ in hydria. En colligo duo ligna, ut ingrediar, et faciam illud mihi, et filio meo, et manducabimus, et moriamur. Sed quid ? Ad hæc Helias :

^a Domus ejus.

^b Suspicio multa ex Augustino ad hujus loci explicationem resumpta esse ; sed locum quem indicem, nondum reperi. An sermonem aliquem consulit Claudius, quo nunc destituimur ? Judicet lector.

^c Quæ sequuntur, compares opto cum numero 3 illius hominæ quæ in SS. Petrum et Heliam inscribitur, et inter dubia Chrysostomi opera posita

A confide, inquit, et fac secundum verbum meum. Sed prius fac mihi inde subcinericium, tibi autem, et filio tuo facies postea. ^e O magnificentum mulieris animum ! O mirabile mentis propositum. O vere venerabile per sæculum factum ! potum petit, mox offert. Et quod regibus forsitan jam deerat, quod divites non habebant, hoc vidua ex abundantia erogabat. Poscit panem ab ea, quæ cum filio erat die postero moritura. Nec habere se negat, quem fatetur simpliciter, nec metuit prodere veritatem. Et non tam postulanti, quam quodammodo exigenti, omnem causam pandit in medium : quantitatem victus, et numerum personarum, ut hospitem non minus velit habere, quam judicem. Non dixit, non possum facere quod jubes, nec ait : considera viduam, non tam de se, quam de filio tabescentem. Considera parvulorum chorum, nec me illis auferas, nec matrem patiaris tanta orbatam prole derelinqui. Non ait : tu es utique, qui Orbem terræ, famis sententia condemnasti. Te, omne hominum genus irascente, deperit. Deinde transisti patriam : terram omnem pene gentis tuæ, et provinciam peragrasti : nusquam locuples obviavit, qui esurientem susciperet, et reficeret jejunantem. Ego tibi sola occurri, et ego jam sola remansi, quæ præter pecuniæ egestatem, etiam mole opprimor filiorum, quæ tantam natorum plebem plaga ipsa patior graviorem. Exeo domum, non ut spicas colligam, sed ligna, non ut alimoniam deferam, sed fomenta. Quos a fame liberare non possum, conor saltem a frigore defendere. Certe quia tam crudelis es, ut non consideres, quod injungas, illo sane contentus esse debueras, ut nobiscum pariter ederes quod remansit, vel prius sineres parvulos satiari ; tunc tibi quod remansisset, offerri, sed singulariter tibi præcipis fieri cibos, et non solum singulariter, sed te vis primitus satiari : nulla te miserorum convenit cura, nec ipsa naturæ religio interpellat. Parvulis, et lactentibus extremum de ipsis dentibus auferre vis cibum : sed illa hominum nihil aut egit, aut dixit ; quinimo intrepida currit, et imperata consummat. Erat in illo tempore spectaculum angelis hominibusque gratissimum : ^d quod inter gentes, et in terra profana, vidua mulier jam tunc esset filia Abraham, multo hospitalior ipso parente, multo humanior fidei gentiore (Gen. xviii, 2, etc.). Erat quidem Abraham hospitalis, et erga peregrinos magno detentus affectu, sed erat vere opulens, erat dives, aderat ei posse quod vellet, quia minor erat animus, quam facultas, nec sensus animi superabat ; hæc vero, quæ non solum marito ; sed et facultatibus victuata, non solum natalibus

est a Montfauconio pag. 729 tomi II. Plura enim desumpta ex ea sunt, sed cum aliqua diversitate : ex qua quidem re, liquido constat, jam ductum fuisse eam hominiam latinitate donatam, et fortasse in earum numero esse, quas transtuliss. Cassiodorum discimus.

^d Subsequentia fere omnia, sed cum aliqua diversitate ex homilia in SS. Petrum et Heliam in rem suam transtulit Claudius.

tenuis, sed et temporis malo constricta, ad tantam devenerat paupertatem, ut in domo nihil, nisi quod auget famem, possidere poterat, parvulorum turba ipsa inedia gravior est, sed in his omnibus malis liberalis animus, et mens devota præstabat. Pergit, et ut præceperat homo Dei, fideliter complet, suscipit Prophetam, et recipit. Quo ergo ore, quibus vocibus hanc feminam laudem? Nihil mihi dignum occurrit, quod tantæ virtutis animum valeat exæquare. Considero enim, quemadmodum studio humanitatis omnem inde despexit naturalis affectus, non de se, non de parvulis: nihil eam a mentis proposito revocaverit, nec proprii sexus infirmitas, nec materna erga parvulos viscera pietatis. Occidit naturæ officia hospitalitatis intuitu, et effectus est devotus erga hospitem matris animus, filiorum a crudele sepulcrum. Quantum enim ad illam spectat, mortui sunt parvuli, et genitricis quodammodo manibus strangulati, atque sepulti. Quantum autem ad Dei misericordiam, non mortui sunt vere, nec fame, vel inedia consumpti: quia soli cæteris pereuntibus, convaluerunt. Confestim siquidem, et Propheta tantam fidem divina mercede remunerans ait: *Vivit Dominus, quia hydria farinæ tuæ non deficiet, et vas olei non imminuetur.* Facta est igitur manus viduæ perenne torcular, et mola jugiter fundens: Et quid dico mulieris manum? In verbo Prophetæ tota domus viduæ piorum cellarium facta est, non ibi ros, non pluvia, non veris aura, non calidi soles, non nimbus necessarius, non aratrum, non agricola, non colonus, sed omnia, et in omnibus sermo Prophetæ affatim viduæ ministrabat. Sciendum tamen quod in LXX interpretibus hæc vidua, non unum tantum filium, sed plures habuisse narratur. Mulier vero, quæ fuisse in *Sarepta* scribitur, Ecclesiæ typum gestabat, quæ a suo diutius conditore deserta, populum rectæ fidei nescivit, quasi pauperem egena stipe nutriebat, id est verbo fructum expertem docebat, donec adveniret sermo propheticus, qui ex sicco vellere Israelis, ut pote clausa cœli janua, fame periclitabatur in Judæa: quæ ob hoc dicta est vidua, quia ut pote gentilis, nec dum fuerat divino cultui mancipata, nec sacræ legis habebat notitiam; Sarepta autem civitas, quæ interpretatur: *incendium sive tribulatio panis*, vel *panis angustia*, præsens accipiendus est Mundus, in quo incendium pessimæ conflagrat cupiditatis: ubi rebus supervacuis acquirendis quasi aucupandi cura impendebatur. Ubi diræ cupiditatis incendium, panisque spiritualis antea fiebat angustia. Ergo, ut de Helia Scriptura pronuntiat, Dominus noster ad nationum Ecclesiam veniens, et eam extra portam civitatis, patrium videlicet inilitum errorem repertiens, non eam signis, et mirabilibus, maximisque portentis, ut Israeli fecerat, ad confessionem sui

* Hæc habet interpretatio Montfanconii. *Videre erat viscera projecta, et Prophetam susceptum: totam filiorum turbam sepulcrum effecit: quantum enim fuit viduæ in proposito, illi mortui sunt, sed Dei benignitate factum est, ut viverent, et incolumes essent.*

A nominis provocavit, sed verbo eidem tantummodo imperavit dicens: *Da mihi paucillum aquæ in vase, ut bibam, et buccellam panis in manu tua.* Aqua enim in vase, fides accipienda est cordis (Rom. x, 10), qua creditur ad justitiam. Buccellam vero panis in manu, misericordiæ est intelligendum opus, quo fides et opera vinculo sibi quodam indissolubili connectuntur. Ubi enim una defecerit, altera penitus nequaquam stabit. Quod antea Jacobus ait Apostolus: (ii, 26) *fides sine operibus mortua est.* Et opera sine fide, inania rediunt, et frivola. Ecclesia ergo in typo illius mulieris viduæ, juxta Domini præceptum ad afferendum eidem aquam pergendo, quodammodo fidem sui cordis præparatam ostendit Domino. Panem sibi constitetur necdum fuisse, condigna videlicet opera divinæ culturæ, sed modicum se testatur habere farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho. Pugillum farinæ in hydria, naturalem indicat legem, quæ divina largitione humanæ naturæ insita est, per quam discernitur bonum, vel malum, et, ut quod sibi quisquam fieri non vult, alii illo tempore non faciat. Paululum vero olei in lecytho, rationalis accipiendus est intellectus, per quem creatura intelligit creatorem, et piis operibus eidem placere studet: quæ idcirco dixit: se parum habere, quia necdum per baptismi Sacramentum spiritualis gratiæ acceperat donum. Ibi tamen farina, oleumque, ore prophetico benedicitur: id est fructus, et hilaritas charitatis, sive gratia corporis dominici, et chrisimatis unctio infectivo verbo cœlestis munere fecundatur. Cujus hactenus in vasis oleum gaudii spiritualis, et benedictionis farina non defecit, cæteris, quæ non credunt, gentibus, inopia panis divini, et venatui deditis inutili. Quod autem ait, duo se ligna colligere, ex quibus modicum farinæ coqueret quod habebat, et cum filiis suis comedens, mortis jam exitium exspectaret, ita accipiendum est: in duobus lignis non solum ligni nomine, sed etiam numero lignorum crucis mysterium præsignabat; per quam sibi, et filiis suis, id est populo, qui Christo fuerat crediturus, panem vitæ perpetuæ dari credebatur, præteritis peccatis per lavacrum baptismi mori: illo videlicet genere, quod Dominus in Evangelio prædicavit (Jo. xx, 29): *Beati qui non viderunt, et crediderunt.* Per panem vero subinertium, parvulum illud jam præfigurabat, quod in exordio fidei observare gentes per epistolam Apostoli de crevisse leguntur: *Ut ab idololatriæ se tantummodo cultu, et a fornicatione, ac suffocatis abstinerent.* Hæc enim, quæ rutilibus adhuc, et feris hominibus ab Apostolis consilio sapienti indulta sunt, ad comparationem evangelicæ prædicationis, ad quam postmodum introducti sunt, valde exigua, et parva fuisse noscuntur. Quod autem ait: *mihi primitus facito*, hoc voluit ad omnes credentes ex gentibus, ut non suis meritis

b Multa his alluvia docet Berengaudus in Apocalypsim ad ea verba. *Et cum aperuisset sigillum quartum.*

* In exemplari est: *alii tempore non faciat.*

ascriberent, quod obdurato, spretoque Israele ipsi salvati sunt; sed sibi, qui ut crederent, eisdem miseriores existit. Quod autem dictum est ad Cain non recte offert, qui non recte dividit, hoc est: qui non Deo, sed sibi omne bonum, quod habet, ascribit: sive aliter, panis subcinericius historia accipienda est legis, quæ spiritualementem intelligentiam operantem continebat littera. Per fermentatum vero panem, Evangelii intelligenda est prædicatione, cujus veteris testamenti tanquam fermentum inserta sunt testimonia. Quod autem pascentem se pavit Helias, ita intelligendum est: universi enim vero fideles, licet sua fide, et piis operibus Deum pascant, tamen, ut hoc habeant, ab illo eisdem condonatur. *Omne enim datum optimum, ut scriptum est (Jacob. 1, 17), et omne donum perfectum desursum est, a luminum patre descendens.* Divina enim munera metuentibus Deum nequaquam penitus minuentur. Rursus aliter: per panem subcinericiam, quem sibi verus Helias Dominus noster, a nationum Ecclesia ad vescendum præcipit exhiberi, quod aliud accipiendum est, nisi poenitentiam satisfactio? Id ipsum psalmographo sub persona poenitentis canente eum dicit (*Psal. ci, 40*): *Quia cinerem sicut panem manducabam, et potum meum cum fletu temperabam.* His enim satisfactionibus Dominus se pasci hortatur.

Factum est autem post verba hæc: ægrotavit filius mulieris matris familiar, et erat languor fortissimus ita ut non remaneret in eo halitus. Quæ dixit ad Heliam: Quid mihi et tibi, vir Dei? Ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, et interficeres filium meum? Cui ait Helias: da mihi filium tuum. Quem tollens de sinu ejus portavit in cœnaculo quo manebat, et posuit eum super lectum suum, expanditque se, ac mensus est super puerum tribus vicibus. Et conversa est anima pueri ad eum, et revertit, depositumque de cœnaculo tradidit matri suæ et ait: en filius tuus vivit. Quæ respondit: in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, et verbum Dei in ore tuo verum est.

Quod enim dicit filium mulieris nimio languore detentum, ad mortem usque fuisse perductum, hanc intelligentiam habere dignoscitur. Post perceptam enim quis divinam cognitionem, seu evangelicam prædicationem, perceptoque bonorum operum gustu, pro commissis facinoribus, et præteritis erroribus, in gravissima langueat afflictione necesse est; quia, ut scriptum est: *qui addit scientiam, addit poenitentiam salutem dolorem: castigatione assidua, vim facit perditioni suæ, ut evadere valeat perpetuam mortem, et vitam consequatur beatitudinis sempiternæ: hoc ipsam Paulo Apostolo confirmante, cum dicit (I Cor. xv, 9): se non esse dignum vocari Apostolum, eo quod persecutus fuerit Ecclesiam Dei, et expugnaverit illam: in descensu enim fontis, originali peccato, ac pristinis vitis per baptismum, qui*

^a Gen. iv, 7, ex veteri versione Septuaginta, quam sequitur Augustinus xv De Civit. cap. 40.

^b Eccl. i, 18: qui addit scientiam, addit et laborem.

A Christo crediderit, moritur. Unde sublatus ad sacri Altaris cœnaculum, per unctionem chris-matis, et invocationem Patris, ac Filii, et Spiritus Sancti, communionemque Corporis, et Sanguinis Domini, vivificari manifestum est: et tunc ab omni Ecclesia, cujus pueri hujus mater figuram gerebat, illa profertur confessio: *quia Dominus Jesus verus Dei filius est, et in gremio Patris, vel dextera sit constitutus, rursusque depositus de altari, cœtui fidelium, tanquam matri, redditur vivus.* Sive aliter: postquam enim fidelis quis pristinis vitis per poenitentiam, et satisfactionem, sua mortificaverit membra, sublatus a terrenis cupiditatibus, et carnalibus desideriis, per meditationem legis, ac prophetarum, evangelicamque prædicationem vivificari meruerit, templumque fuerit divinæ effectus, illuc intentionem animi contendit dirigere, ubi Christus est ad dexteram Patris sedens, et in carne adhuc habitans, conversationem jam nititur habere in cœlis. Sed quantumlibet quis homo ad Deum contendat erigere mentem, et per excessum quendam, theoricæ se gaudeat in supernis Christo Domino adherere, corporis tamen compellente natura, cui anima juncta est, ut de supernis ad inferiora rursus retrahatur, necesse est. Quod autem dicit, Heliam se super puerum expandisse, tribusque vicibus mensum fuisse, hoc ipsum expresse Dominum manifestum est, cum per legem, et prophetarum velleiniam, seu propria prædicatione salutem protulit gentiam populo. Superiora jam figuratim exposita verba Helix de vidua, multo aliter apud antiquas translationes repertiuntur, in quibus Helias Domino supplicat dicens: *O Domine testis hujus viduæ, cum qua ego inhabito apud ipsam, tu male fecisti, ut occideres filium ejus.* Nihil in hoc dicto moveret animum, si vera pronuntiatio servaretur. Vox est enim non credentis, quod tam male faceret Deus cum ea vidua, quæ tam pie prophetam susceperat, eo præsertim tempore, quo ibi erat, cui protulerat illa totum victum suum tam exiguum in tam magna, et summa inopia. Ita ergo dictum est, ac si diceret: *O Domine testis hujus viduæ, cum qua ego inhabito apud ipsam: tunc male fecisti, ut occideres filium ejus?* Ut subintelligatur, quod utique Dominus testis cordis illius mulieris, videbat quanta esset pietas, unde etiam Heliam ipsum ad eam miserit, non male faciendi causa mortificaverit filium ejus, sed exhibendi miraculi ad gloriam nominis sui: quo tantum prophetam, et tunc viventibus, et pœsteris commendaret, sicut dicit Dominus (*Joan. xi, 4*), non ad mortem mortuum fuisse Lazarum, sed ut glorificetur Deus in filio suo. Et hoc consequentia probant; ex ipsa etiam fiducia, quæ credidit Helias, non ad hoc illud contigisse, ut acerbo luctu hospita ejus affligeretur, sed potius ad hoc factum, ut Deus magnificentius ostenderet viduæ, qualem Dei famulum suscepisset. Sequitur Scriptura, et dicit: *Et insufflavit*

B

C

D

^e Quæ deinceps posita sunt, tradidit Augustinus ad questionem 5 libri ii de diversis questionibus ad Simplicianum.

puero tuo, et invocavit Dominum, et dixit : Domine Deus meus, revertatur nunc anima pueri hujus in eum, et factum est sic. Hæc ergo deprecatio, qua petiit Helias tam breviter, et tam fideliter, ut resurgat puer, satis indicat, quo affecta dicta sint superiora. Et ipsa mulier ostendit, ad hoc mortificationem fuisse filium suum, ad quod Helias factum esse præsumperat, cum illa verba non confirmando, sed renuendo enuntiaverat. Cum enim vivum recepisset filium suum ait (vers. 24) : *Ecce cognovi, quoniam homo Dei es tu, et verbum Dei in ore tuo certissimum est.* Multa autem sunt in Scripturis, quæ nisi illo modo ponantur, in contrariam sententiam recidunt, sicuti est (Rom. viii, 33) : *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat.* Si quasi confirmans respondeas, vides quanta perversitas oriatur, sic ergo pronuntiandum est, ac si diceretur : *Deusne qui justificat? ut subaudiatur, non utique. Ac per hoc apertam puto esse illam Heliz sententiam, quam non servata pronuntiatio faciebat obscuram.*

(III Reg. cap. xviii, 1, 7, etc.) *Factum est verbum Domini ad Heliam : vade : et ostende te Achab, ut deum pluviam super faciem terræ. Qui perrexit : et occurrit in itinere Abdia dispensatori regis Achab, et ait : vade, nuntia Achab : adest Helias, qui abiit et nuntiavit ei : veniique in occursum ejus, et ait ad Heliam. Tunc es qui conturbas Israel? Ad quem Helias, non turbavi, inquit, Israel : sed tu et domus patris tui, qui dereliquisti mandatum Domini, et secuti estis Bahalim. Verumtamen mitte nunc, et congrega ad me universum Israel in montem Carmeli, et Prophetas Bahal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum, qui comedunt de mensa Jezabel. Misit itaque Achab ad omnes filios Israel, et congregavit Prophetas in montem Carmeli. Accedens autem Helias ad omnem populum ait : usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum. Sin autem Bahal, sequimini illum; et non respondit ei populus verbum. Ad quos rursum ait Helias : ego remansi propheta Domini solus. Propheta autem Bahalim quadringenti quinquaginta viri sunt. Dentur ergo nobis duo boves, et illi eligant bovem unum, et in frustra cedentes ponant super ligna : ignem autem non subponant. Ego quoque faciam bovem alterum, et imponam super ligna ignemque non subponam. Invocent illi nomina deorum suorum, et ego invocabo nomen Domini : et Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Responditque omnis populus et ait : Optima propositio. Dixitque Helias Prophetis Bahal : eligite bovem unum, et facite vos primum, quia plures estis. Et fecerant ita : invocabantque nomen Bahal de mane usque ad meridiem, et non erat vox, nec qui responderet, . . . Incidebantque se secundum ritum suum*

^a Pronuntiantur.

^b Nescio cur addita sit vox hæc verum, nisi forte respiciat ad sacrificium legitimum, quod deinceps Deo oblaturus erat. De qua re vers. 36.

^c Quæ sequuntur reperti cum aliqua, sed levi varietate in homilia quæ in SS. Petrum et Heliam inscribitur, positaque est, ut jam dixi, a Montfauconio inter dubias Chrysostomi homilias [pag. 729 tom II].

cultris, et lanceolis, donec perfunderentur sanguine. Cumque transisset meridies, et tempus adesset jam quo sacrificium verum offerri deberet, dixit Helias ad populum : accedite ad me, et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat, et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, et edificavit altare in nomine Domini : fecitque aquæductum quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris, et imposuit ligna, et ait : implete quatuor hydrias aqua, et effundite super holocaustum, et ligna. Quod cum fecissent, id ipsum, etiam secundo, et tertio fieri jussit, repletaque est fossa, et aquæductus, aqua.

^d Vide cur Helias etiam hoc facit, et diligenter advertit. Habebat beatus Helias, et per gratiam prophetiæ dignitatis, et per divini cultus studium, peritiam omnium, quæ in templis dæmonum agebantur, scientiam. Noverat inter cætera inepta potius commenta, quam callida, etiam hujuscemodi compositam fraudem, qua facilius irretirentur anime miserorum, ut ante eorum non simpliciter ante pedes delubri statuatur, sed pendens crepido supra quam structa est, rogos subterranea fornace bajuletur, ad quam ex adversa parte concavi parietis oculus aditu descendatur, ac per patulas cavernas, præparatos ignes doli minister, sacrificii tempore, clandestinis officiis subministret. Quo attonitus miserorum animus, dum nullas desuper videt adhibitas flammæ, hostiamque cernit ex improvise comburi, per invisibilem potestatem ignes cælo credat esse delatos.

^e Ne ergo hoc incredulae mentes etiam de divinis suspicarentur altaribus, vallum quod fieri præceperat, aqua jussit impleri : ut, si qua esset sub altario fovea, proderetur, vel descendens deorsum aqua, latentes utique ignes exstingeret. Nec vero sufficit semel rigasse locum : tertio id agitur : sed nec hoc est Propheta contentus, ipsa altaris ligna præcipit inundari, ut omnis fraudis suspensio submota, diviniæ potestatis esse virtutem, nec rex, nec populi, nec ipsi dubitarent dæmonum sacerdotes.

^f Cumque jam tempus esset, ut holocaustum offerretur, accessit Helias ad altare ; et exclamavit dicens : Domine Deus meus exaudi me hodie in igne, sicut exaudisti me in aqua, ut cognoscat populus hic, quoniam tu es Dominus Deus Israel, et ego servus tuus, et propter te feci opera hæc. Exaudi me Domine, exaudi in igne, et cognoscat populus hic quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor populi hujus retrorsum. Et ecce clamante eo, cecidit ignis de cælo, devoravitque holocaustum, ac ligna, et lapides, pulverem quoque et aquam, quæ erat in fossa aquæductus, lambens. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, et ait : Dominus, ipse est Deus. Do-

nio inter dubias Chrysostomi homilias [pag. 729 tom II]. Vide obsecro numerum 4 ejusdem homiliae pag. 737.

^d Vers. 36, sed multo cum discrimine Vulgatam inter et Interpretationem hanc : sed in homilia, quam inter Chrysostomi dubias esse dixi, et hic fere exscribitur, hæc interpretatio allegatur.

minus ipse est Deus: dixitque Helias ad eos, apprehendite omnes Prophetas infames, et ne unus quidem effugiat de illis. Quos apprehendentes continuo duxit eos Helias ad torrentem Cison, et ibi eos trucidare præcepit.

Clementissimus enim Deus, qui non obliviscitur misereri, nec in ira continet miserationes suas, rursus ad Israelém filium suum dignatus est mittere, ut eisdem pluviam evangelicæ prædicationis tribueret. Tres enim anni famis, scientiam sanctæ Trinitatis populo Judæorum, vel in toto mundo, defuisse præsignabant. Achab vero, cujus nomen interpretatur *frater patris*, a quo etiam Dei prophetas interfectos pronuntiat Scriptura, principum Sacerdotum typum gerebat. Quod autem dicit Achab ad Heliam ^a: *Tunc es ille, qui conturbas Israel?* hoc ipsum et de Domino, Sacerdotum principes dixisse Pilato leguntur (*Luc. xxiii, 2*): *Invenimus hunc subvertentem gentem nostram.* Hic enim, ut Dominus eis legitur exprobrasse, filii fuere patris sui diaboli, cujus opera facere studuerunt, ut vitæ suæ auctorem crucifigendum impie proclamarent: *Vos enim* (ait Dominus) (*Joan. viii, 44*) *de diabolo patre estis, et opera patris vestri facere vultis.* Ille enim homicida est, et ab initio mendax (*Epist. Jo. iii, 8*): *et in veritate nunquam stetit.* Abdias autem cujus nomen interpretatur *servus Domini*, qui etiam, eo tempore, quo Achab Prophetas Domini præceperat trucidari, centum Prophetas in speluncis celaverat, victum eisdem quotidie administrans, illos quodammodo præsignabat, qui ex principibus Judæorum occulti discipuli Domini erant (*Joan. xix, 38*), hoc est Nicodemus, et ceteri, quos Evangelista pronuntiat. Prophetæ Baal, et prophetæ Lucorum, scribarum, et Phariseorum typum gerebant, qui sacræ Legis negligentes præcepta, populum propriis traditionibus pervertebant, quibus *V* futurum Dominus legitur prædixisse. Carmelus vero mons qui interpretatur *scientia circumcisionis*, Christi præfigurabat Ecclesiam, in qua non præputi circumcisio accipienda sit, scire præcipimur: per circumcisionem enim præputii, carnis libidinem luxuriæ, atque luxuriam sciendum est abscindendam. Per cordis vero circumcisionem, immundæ cogitationes intelligendæ sunt amputandæ. Bovem vero, quem Helias mactavit in holocaustum, atque in frustra concidit, vetus intelligendum est testamentum, ex quo ad confutandas Judaicas superstitiones, ea quæ de illo scripta fuerant, multis in locis excussisse Dominus Jesum evangelica prædicatione manifestat, cum dixisse scribitur (*Matth. xxi, 42*): *Non legistis, quod dictum est, lapidem quem reprobarerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Et intellexerunt, inquit, scribæ, et pharisæi quod de illis diceret, etc.,* quæ in Evangelio reperiuntur. Bovem vero alterum a falsis Prophetis electum, populum

significat reprobum, per pharisæos, atque scribas, seu hæreticos, non Deo, sed Diabolo auctori eorum, ab ipsis oblatum. Transactum meridiei tempus, vergentis mundi significabat cursum, in cuius vesperum Dominus Jesus Christus in verum sacrificium, quod ipse est, se ipsum Patri ad deponenda humani generis delicta obtulit. Altare quod ab Helia curatum est, ex duodecim lapidibus restauratum, Sanctæ Trinitatis accipienda est confessio, quæ in Judæis olim, vel in hæreticis destructa fuit, a Domino per Apostolos in Ecclesia reformata est. Ligna vero, quæ super Altare composita fuerant, crucis patibulum præsignabant, in qua dominicum affixum est corpus, quod verum, et acceptabile Deo Patri fuit holocaustum ^b. Quatuor hydriæ repletæ aqua, totidem numero significabant Evangelia, in quibus baptismi Sacramentum, quod in nomine Sanctæ Trinitatis datur, habetur præceptum. Ignis quoque, qui lapides altaris, et quæ super eum fuerant, nec novæ et aquam voravit, Sanctum præsignabat Spiritum, qui non solum Apostolos, sed cunctos credentes per lavacrum regenerationis in Dei sacrificium assumit, et sanctificat. Falsi vero Prophetæ, qui ab Helia interfecti leguntur, adversæ accipiendæ sunt potestates, de quibus Dominum in cruce pronuntiavit Apostolus triumphasse, sive illi accipiendi sunt, qui adversum Dominum impie proclamasse leguntur (*Matth. xxvii, 25*): *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros.* Quod utique temporibus Vespasiani, et Titi expletum, qui legit Josephum historiographum, non habebit ambiguum.

Deinde historia sequitur, et dicit ^c: *Ascendit Helias in verticem Carmeli, et pronus in terram posuit faciem suam inter genua; d et exorabat Dominum: dixitque ad puerum suum, ascende, et circumspice contra mare septem vicibus. Quod cum fecisset, septima vice apparuit nubecula parva quasi hominis vestigium ascendens de mare, et subito contenebrati sunt cæli, et facta est pluvia grandis.* Quod enim Helias exorat, ut pluvia tribuatur a Deo, hoc quoque Dominum fecisse pro suis discipulis, et qui per verum illorum credituri erant, Evangelista pronuntiat.

Ministrum Helicæ, cui jussum est contemplari contra mare, omnium prophetarum, qui ante Salvatoris adventum fuerunt, typum gestasse non dubium est, quibus in gratiam Spiritus Sancti per omne tempus, quod ante adventum Salvatoris præcessit, incarnationem illius præstolare datum est. Nubecula parva, quæ velut vestigium hominis ascendisse de mari describitur, Dominus, ac Redemptor noster accipiendus est: sicut enim vestigium extremum corporis membrum est, ita quoque Dominus Jesus humilis, et parvus, ac pauper in mundo existere voluit, qui nos a peccato mundaret. Cæli contenebrati sunt, quia sancti predicatorum divini Verbi

^a Hæc ommissa sunt in superiori Scripturæ loco, sed exstant v. 17.

^b Vers. 38. *Implete quatuor hydrias aqua.*

^c Vers. 42, sed cum aliquo discrimine Vulgatam inter et hanc interpretationem.

^d Verba hæc *exorabat Dominum*, in Vulgata non exstant.

occuli Sacramentis sunt repleti: *pluvia facta est magna*, quia evangelicus imber per Apostolorum predicationem totius mundi rigavit fines. Currus Achab, quem Helias accinctis lumbis præibat, Diaboli accipienda potestas est, cui a Domino dicitur (*Math. iv, 10*): *Vade retro Satanas; non tentabis Dominum Deum tuum*. In tantum enim Diaboli potestas in adventu Domini inanitas exstitit, et infirma, ut nec in porcos dominandi haberet licentiam: nisi ei fuisset permissum.

(Cap. xix.) *Nuntiata sunt*, inquit, *Jezebel cuneta, quæ gesserat Helias, et quemadmodum Prophetas occidisset Bahal. Quæ statim nantium misit ad eum dicens: hæc mihi faciant Dii, et hæc addant, nisi hac hora cras ponam animam tuam sicut animam unius ex illis. Quod audiens Helias timuit valde, et abiit quocumque eum serebat voluntas, venitque in Bersabee Judæ, et illic reliquit puerum suum. Ipse autem perrexit in desertum locum, viam unius diei. Cumque venisset illuc, et sedisset subter unam juniperum, ait: sufficit mihi Domine, tolle animam meam.*

Sancti viri, qui sublevante spirita ad summa rapiuntur, quamdiu in hac vita sunt, ne aliqua elatione superbiant, quibusdam tentationibus reprimuntur; ut nequaquam tantum proficere valeant, quantum volunt; sed ne extollantur superbia, fit in eis ipsarum quædam mensura virtutum. Hinc est enim quod Helias, dum tot virtutibus in alta profecisset, quadam mensura suspensus est, dum Jezebel postmodum, quamvis Reginam, tamen mulierculam fugiit. Perpendo quippe hunc miræ virtutis virum, ignem de cælo trahere, et secundo quinquagenarios viros cum suis omnibus petitione subita concremare: verbo cælos a pluviis claudere: verbo cælos ad pluvias aperire, suscitantem mortuos, ventura quæque prævidentem: et ecce rursus animo occurrit, quo pavore ante unam mulierculam fugiit. Considero virum timore percussus de manu Domini mortem petere, nec accipere: de manu mulieris mortem fugiendo vitare. Quærebat enim mortem, dum fugeret, dicens: *Sufficit mihi, tolle animam meam, neque enim melior sum quam patres mei*. Unde ergo sic potens, ut tot illas virtutes faciat? Unde sic infirmus, ut ita feminam pertimescat? nisi quia dispensatione superni nutus mensura occulti libraminis appenduntur, ut ipsi sancti Dei homines, et multum valeant per potentiam Dei, et rursus quadam mensura moderati sunt per infirmitatem suam? In illis virtutibus Helias quid de Domino acceperat, in istis infirmitatibus quid de se esse poterat, agnoscebat. Illa potentie virtus fuit: ista infirmitas custos virtutis.

In illis virtutibus ostendebat quid acceperat: in istis infirmitatibus hoc quod acceperat, custodiebat. In miraculis monstrabatur Helias: in infirmi-

† Subsequentia tibi præbet Paterius, ideoque Gregorius lib. xix Moral. num. 9 et 10.

‡ Fugerit.

§ Dei.

¶ Deo.

tatibus servatur. Post hæc sequitur: (xix, 5) *proiecitque se, et dormivit in umbra juniperi. Et ecce Angelus Domini tetigit eum, dixitque illi: surge, et comede. Respexitque, et vidit ad caput suum subcincturium panem, et vas aquæ. Comeditque, ac bibit, ac rursus dormivit. Tetigitque eum secundo Angelus et dixit: surge, et comede: grandis enim tibi restat via. Consurgensque comedit, et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Oreph. Quid igitur Jezebel? hæc faciant mihi Dii, et hæc addant; nisi posuero animam tuam, sicut animam unius ex illis. Et audivit Helias, et fugit etiam dierum quadraginta! O violentiam verbi! O formidinis eminentiam! audito mulieris verbo, fugit Helias, et fugit non una, non duabus, non tribus diebus, sed ingressus est in co sermo mulieris, et quid ageret, nesciebat, tanti itineris spatio, metu exagitante, jactatus, velut cum Zephiri flatibus cursu impulsæ navis arborem violentus ex adverso turbo corripuit, impletumque reflexit, ita Prophetæ animum virtutum velis navigantem mulieris percussit sermo, totamque ejus navem per omnes formidinum fluctus turbato rectore jactavit, quid ergo tu Helias? tu enim es, qui verbo clauseras cælum, et fraudaveras imbres, qui mandaveras aeri, et divinos ignes eduxeras, qui falsos salubriter interfici jusseras sacerdotes, qui constanter in faciem exprobraveras Regi, quod ipse, et domus sua populum everteret Israel: qui dixeras: vivit Dominus: Si erit pluvia, aut ros nisi in verbo oris mei: qui domum viduæ, spicarum aream, et torcular feceras olei, qui omnibus imperaveras elementis, sermonem nunc meretricis audiens, expavisti, et una muliercula profugum fecit, timorisque captivum. O rem stupendam! Vide duos istos, Petrum et Heliam, magnificos viros, et cæteris clariores, velut duas civitatum arces in sublime porrectas, a mulieribus fatigari. Petrus timet puellam: Jezebel deterret Heliam. Et quia ejusdem culpæ vitio uterque subjacuit, amborum naturalis infirmitas unum sortita est proditorem. Fugit ergo Helias viam quadraginta dierum. Ubi est zeli tui ardor incontinentis, ubi constantie flamma? Ubi auctoritas libertatis, cum dicebas: *vivit Dominus, si erit pluvia super terram*, vel cum Regem cominus arguebas, tantaque mirabilia faciens unum adulteram non tulisti sermonem? Sed considera, quid in his ostendatur. Quid scilicet, quamdiu homini Domini gratia cooperatur, omnia secunda sunt, omnia fida: elementa serviunt, et principes prosternuntur, reges adorant, populi venerantur. Si vero se, semel perfectionis, vel correptionis causa supernum ab homine suspendat auxilium, confestim fragilitas naturæ monstratur: mox insurgunt quæ videbantur esse subjecta: quæ prius ut Dominum metuebant inci-*

• Horeb.

† Quæ sequuntur habes numero 4 crebro allegatæ homilix in SS. Petrum et Heliam, sed verbis aliquando transpositis, et eorum ordine inmutato.

piunt esse terrori. Jezabel, quæ interpretatur *fluxus vanus*, Synagogæ gestavit typum, quæ vanis superstitionibus serviens, in Evangelica prædicatione credere noluit, et auctorem vitæ *persequens*, sicut et Jezabel Heliam, extinguere magis, quam credere maluit. Puer Helix, qui in Bersabee, qui interpretatur *puteus juramenti*, dimissus est, Sacerdotale accipiendum est ministerium, quod templo Domini in Hierusalem, cui tui exhibebatur divino. Desertum vero, ad quod via unius diei Helias legitur pervenisse, et sub arbore juniperi quievisse, universus accipiendus est mundus, qui propter dæmonum cultum in maligno fuerat positus, ad quem Dominus relicta Judæa, per prædicatores suos transire dignatus est, et ibi quasi dormit, dum per fidem in cordibus fidelium requiescit. Arbor vero juniperi agrestis, atque inculta, Ecclesiam præsignabat ex gentilibus, quæ sacrarum Scripturarum nequaquam fuerat exculta præceptis, ad quam Israeliticum Regnum transiturum Dominum prædixisse, Evangelista pronuntiat (*Matth. xxi, 43*): *Auferetur a vobis (Judæis) Regnum, inquit, et dabitur genti facienti voluntatem Dei.* Viam vero unius diei, quam Helias egisse legitur, unitas intelligenda est Trinitatis, quam evangelica prædicatio cunctis nationibus introduxit. Panis subcinericius, et vas aquæ, quid aliud indicant, nisi gentium pœnitentiam, et lacrymarum effusionem, quibus Dominus valde reficitur?

(*Vers. 8, 9, etc.*). *Post hæc pervenit, inquit, Helias ad montem Dei a Orep, et mansit in spelunca. Et ecce sermo Domini ad eum dixitque illi. Quid hic agis Helias? At ille respondit: zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini, filii Israel, altaria tua destruxerunt, et prophetas tuos occiderunt gladio: et derelictus sum ego solus, et quærunt animam meam, ut auferant eam.*

« Fugiens ergo Helias venit ad quemdam locum, et obdormivit ibi, et venit ad eum Dominus. Dominus scilicet ad servum et ait (*III Reg. xix, 13*): *Quid tu hic Helias? velut notans eum timoris, et fugæ. Quid tu, inquit, hic Helias? putasne fugisti? et furor te unius mulierculæ profugum fecit? Ubi est illa constantia? ubi libertas? Disce de cætero non tibi ipsi confidere, nec propriæ, cum res secundo cursu feruntur, imputare virtuti. Verumtamen Helias respondet, et dicit: aliud quidem mente retinens, aliud ore depromens (*Vers. 14*): *Domine Prophetas tuos occiderunt: altaria tua demolierunt; et ego relictus sum solus, et quærunt animam meam.* Illoc est, hæc cogitatio, quæ tantum Prophetam de ipso deiecit fastigio meritorum, communemque hominem demonstravit. Denique mox cum corripit sermo divinus. Non ita, inquit, est Helias: falleris, et humanæ cogitationis laqueis irretitur. Non ideo circo fugisti, nec te ideo, quod solus esses, Regina perterruit. Nec enim tu es tantummodo, qui non adoraveris Bahal: sunt tibi fideles famuli, sunt multi amici,*

A et septem millium virorum electorum electissima virtus, quam nec error humanus inclinare, nec inanis gloriæ cogitatio potuit elevare (*Vers. 18*). *Hi omnes non curvaverunt genua ante Bahal; sed in stabili poplite ad instar cælestis exercitus me semper adorant. Fugisti ergo, non quod in te solo furor adulteræ desæviret, sed quod tibi hanc electionem genuerit magitudo virtutum, ut tam arroganter ferres de genere humano sententiam, erasque pælisper mea gratia deserendus, et nisi tibi tantæ elationis frena laxassem, lapsum incurreres gravio-rem, et disceres bona facta non tuæ virtuti ascribere, sed divinæ. Non igitur alia ex causa fugisti, nisi quod, secedente gratia mea mulier te minaci sermone deterruit. Consideremus ergo quanta vis fuerit in adulteræ sermone, gratia recedente, quanta fortitudinis magnitudo. Quadraginta diebus oberrat fugiens Helias per invia, et deserta, tantique ingenii vir metu consternatus non sentit esurium. Quid agis Helias? ubi est, ut saepe jam memini, illa omnibus stupenda fiducia? ubi os illud metuendum? ubi lingua terribilis alternis imperans elementis? Sed hæc tibi, ut dixi, constabant gratia ministrante. Vide ergo quemadmodum levitate culpæ permittitur jacere tantus Propheta, ut emendatus elationis vitio, atque correptus, integro vestiatur moderationis, et clementiæ indumento. »*

« Jam ergo eruditi sumus, et docti in Petro atque Helia, quemadmodum eos Dominus nostri causa patitur circumscribi delicto: quemadmodam illos dei, pietatisque signiferos, et generis humani columnas, permiserit metu dominante quæssari, ut populorum essent exemplum, a Deo sibi non peccandi gratiam minime condonatum, ne cum ipsi a culpis essent, ac vitiiis alieni, peccatoribus diri existerent, et crudeles; sed cum forte quis fuerit delicto præventus, non statim abjiciant, non condemnent jacentis affectum: sed impartiantur viscera charitatis, porrigant manum, et erigant lapsum, spem ei divinæ clementiæ promittentes, sicque etiam se vivere exemplo ipsorum commendant magistrorum. Hæc autem idcirco diximus, non justos culpando, sed peccatores ad spem erigendos protulimus. Et primo quidem virtutes eorum extulimus: nunc culpas intulimus, ut et justis formam cautelæ, et peccatoribus salutis portum fidelissimum monstrarem. »

D Merito quæritur quomodo licite sacrificaverit Helias extra templum Dei, quando et ignem de celo impetravit, et prophetas dæmoniorum convicit. Quod mihi non videtur alia ratione defendi, quam illa, qua defenditur et Abrahæ factam, quando filium Deo jussus voluit immolare. Cum enim jubet ille, qui legem constituit aliquid fieri, quod in lege prohibuit, jussio ipsa pro lege habetur, quoniam auctor est legis. Non enim deesse possent miracula alia præter sacrificium, quibus superarentur, et convincerentur prophetæ lucorum: sed Spiritus Dei, qui fuerat in

^a Horeb.

^b Hæc quoque habes numero 4 crebro allegatæ homiliæ de SS. Petro et Helia.

Helias, quidquid in hac re fecit, contra legem esse A non potest, quia dator est legis.

Alia adhuc insuper quæstio animum pulsât : quare interpellaverit Helias Dominum, quod Israel derelicto Deo prophetas a occiderit, et ejus destruxerit altaria, cum in lege olim jussum fuisset, non eos posse amplius habere altaria, quam unum, primum in tabernaculo, deinde in templo, nisi quod liquide datur intelligi, quod postquam decem tribus a domo David excisæ, et a templo, et Hierusalem sunt separata, illi, qui in decem tribubus, quæ vocabantur Ephraim, cultores divini nominis erant : et ut putandum est ad illa altaria recurrerant, quæ olim exererant Patriarchæ, Abraham, Isaac, et Jacob, locis competentibus, ubi eis Deus apparuerat, ad hoc altaria cultores divini nominis, et si non ad sacrificandum, tamen ad orandum Deum patrum suorum recurrerant. Hæc videntes sacrilegi Israelitæ, et idolorum cultores, destruebant, ut nec ibi locus esset, ubi veri adoratores Dominum præcarentur; et hoc est, quod in superiori parte jam præmissum est, quod instauraverit Helias altare Domini quod destructum fuerat.

(Vers. 14.) Dixitque Dominus ad Heliam : *Egre- dere et sta in monte coram Domino, et ecce Dominus transit, et Spiritus grandis, et fortis subvertens montes, et conterens petras ante Dominum.*

Quod autem ait ante Dominum præcessisse spiritum grandem, etc. ejus adventum significat ad corda credentium quibusdam occultis, et ineffabilibus signis esse profuturum. Nam quod ait : *Subvertens montes et conterens petras ante Dominum*, hoc est quod Apostolus ait (II Cor. x, 4, 5) : *Arma militiæ nostræ non carnalia, sed spiritualia, ad destructionem munitiorum... et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.*

(Vers. 14, 12.) *Non in spiritu Dominus, et post spiritum commotio : non in commotione Dominus, et post commotionem ignis : non in igne Dominus, et post ignem sibilus auræ tenuis.* b c Spiritus ante Dominum evertit montes, et petras conterit, quia pavor, qui ex adventu ejus irruit, et altitudinem cordis nostri dejicit, et duritiam liquescit. Sed spiritui commotionis, et igni non inesse Deum dicit : In sibilu vero auræ tenuis inesse non negat : quia nimium mens cum in contemplationis sublimitate suspenditur, quidquid perfecte conspici prævalet, Dominus non est. Cum vero subtiliter aliquid conspicit : hoc est quod de incomprehensibili substantia æternitatis audit : quasi enim sibilum auræ tenuis percipimus cum saporem incircumscriptæ veritatis contemplatione subita subtiliter degustamus. Tunc ergo verum est, quod e Deum cognoscimus, cum

a Altaria destruxerunt, prophetas tuos occiderunt.

b Subsequentia usque dum pervenias ad ea verba : stetit in ostio speluncæ, lineolis notata perquire in Paterio, ideoque in Gregorio, cujus librum v in Job consulte [num. 66, alias cap. 36, olim 26].

c De Deo.

d Plane : sed præstat plene.

plene nos aliquid de illo cognoscere non posse sentimus : unde bene illic subditur : *Quod cum audisset Helias : operuit vultum suum pallio, et egressus stetit in ostio speluncæ.*

e c Quid est quod Propheta cum vocem Domini secum loquentis audiret, in speluncæ suæ ostio stat, et faciem velat? nisi quia dum per contemplationis gratiam vox supernæ intelligentiæ fit in mente, totus homo jam intra speluncam non est, quia f animum carnis cura non possidet, sed stat in ostio, quia mortalitatis angustias exire meditatur. Sed jam qui in ostio speluncæ consistit, et verba Dei in aure cordis percipit, necesse est, ut faciem velet, quia dum per supernam gratiam ad altiora g intelligentiæ ducimur, quanto subtilius levamur, tanto semper per humilitatem nosmetipsos intellectu nostro premere debemus, nec conemur (Rom. xii, 3) plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem; ne dum nimis invisibilia discutimus, aberremus, ne in illa natura incorporea corporei luminis aliquid quæramus : aurem enim intendere, et faciem operire, est vocem interioris substantiæ audire per mentem, et tamen ab omni specie corporea oculos cordis avertere, ne quid sibi in illa corporale animus fingat, quæ ubique tota, et ubique incircumscripita est. g

(Vers. 15.) *Et dixit Dominus ad Heliam, vade revertere in viam tuam per desertum in Dâmascum. Cumque perveneris, unges Azahel Regem super Syriam, et Hien filium Namsi unges Regem super Israel, et Heliseum filium Saphat qui est de Abelmeula, unges Prophetam pro te. Et erit, quicumque fugerit gladium Azabel, occidit eum Hieu : Et quicumque fugerit gladium Hieu, interficiet eum Heliseus.* h Abelmeula urbs est una i de principibus Salomonis. Est autem nunc vicus (ut in locorum libro legimus), in Aulcone, decimo ab Scythopoli milliario distans contra australem plagam, et nunc dicitur i Betula. c Dâmascus enim, qui interpretatur sanguinem bibens, sive propinans, totius Mundi typum gerebat, in quo habitatores, illius, immolandi dæmonibus filios suos sanguinem bibere, ac propinare non est ambiguum. Sanguis enim pro peccato, ac morte ponitur in Scripturis : quam non solum sibi infelices videbantur inferre, sed et suis imitatoribus propinabant. Azahel vero, qui interpretatur factura Dei, universarum gentium continebat figuram, cui valde congruit interpretatio : *Dei factura.* Opus enim divinum fuit, ut obdurato Israele, et signis, atque virtutibus Domini penitus nequaquam credente, nationum populi cum omni mentis alacritate crederent in crucifixum. Sive aliter *factura Dei*, id est *imago Dei* per fidem Christi gentibus constituta,

e Hæc quoque in Gregorio invenies; sed alibi tradita; scilicet num. 18 homiliæ l in Ezechiel.

f Animam.

g Intelligentia.

h Vide librum Hieronymi de locis hebraicis.

i De præcipuis.

j Bethaula, alii Bethulia.

nulli poterit esse dubium. Nam, ut in Jacob, et Esau a figura præcesserat majoris quondam filii, primatus, ac benedictio ad juniorem fratrem translata, ita etiam in istis, Azahel videlicet, et Hieu, divina dispensatione intelligimus geri, ut gentium populus, qui fuerat junior, per Azahel præponatur in persona Hieu primogenito, ut scriptum est, Israeli, et juxta Scripturæ testimonium, *populus, qui erat in capite, propter prævaricationes assiduas, et piaculum, quod intulit Domino, factus in cauda est*, translatoque ab eodem regno, ut Dominus fuerat protestatus, datum est gentium populo, Dei voluntatem videlicet exsequenti. Sed quia divinæ pietatis est omnes *homines salvos fieri*, sicuti Esau, licet juniore fratri subjectum, nequaquam benedictione privavit, ita quoque et hic Helizæ a Deo prædicatur: *relinquam mihi septem millia virorum, quorum genua non sunt curvata ante Bahal*. Relinquam enim, ad futurum tempus pertinere, intelligi voluit, quod in Domini adventum constat fuisse expletum. Illud pro certo existitisse intelligendum est, quod qui ex omni Israeli per apostolos Christi fidem susceperunt, septiformi spiritu Christi uncti sunt. Hieu vero, cujus vocabulum interpretatur *ipse*, vel *est*, filius videlicet Namsi, qui interpretatur *adtractans*, vel *palpans*, Apostolorum specialiter præfigurabat personam: illis quippe horum nominum valde congruit interpretatio. Beati enim Apostoli semper esse pro certo est, qui pro Trinitatis confessione, et veridica prædicatione, Deo et universo Orbi perpetuo vivunt. Joannes quoque in epistola sua cum de verbo vitæ, hoc est de Dei filio, qui carnem assumpsit, scriberet, ita effatus est (*Joan. Epist. I, 1, 3*): *quem nostris oculis vidimus, et auribus nostris audivimus, et manus nostræ tractaverunt*. Quod autem dicitur Helizæ, Heliseum filium Saphat de Abelmeula unges prophetam pro te: ita intelligendum est: Heliseus enim interpretatur *Dei mei salus*, Saphat autem *judicans*. Abelmeula vero *luctus parturiens*: Dei enim filius, qui est vera fidelium salus (*Joan. v, 22*), et cui omne iudicium tradidit pater, in quo iudicio impia, et incredula erit luctus parturiens, Gehennæ videlicet cruciatus, qui in substantiæ suæ splendore, atque virtute non poterat ab omnibus contemplari, ex deitate, ut Apostolus ait (*Philipp. II, 7*) suam inaniens majestatem, in Helisei præfiguratione, Servi dignatus est suscipere formam, qui verus homo ex virginis utero procreatus, Sanctoque Spiritu unctus. Quod autem ait historia, *qui effugerit gladium Azahel, occidet eum Hieu, et qui effugerit gladium Hieu, occidet eum Heliseus*, hoc modo intelligi potest. Gladius enim Azahel Syri, illorum doctrina accipienda est, qui ex gentibus dominicæ Incarnationis, et Passionis, ac Resurrectionis vates inspirati divinitus exstiterunt, ad confutandos videlicet judæo-

rum doctores, qui hoc mysterium populis occultabant. Gladius vero Hieu, qui super Israel unctus est, prædicatio intelligenda est Joannis Domini præcursoris, qui Saducæos, et Pharisæos venientes ad baptismum suum, increpans dixisse scribitur (*Luc. III, 7*): *Genimina viperarum: quis vobis ostendit fugere a ventura ira?* Gladius præterea Helisei, evangelica accipienda est prædicatio, de qua Dominus dixisse scribitur (*Matth. x, 54*): *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium*: quia fideles, et justos quodammodo dividit, ac separat ab infidelibus et injustis, et quia in cordibus credentium cupiditates interemit noxias, et vitia universa, atque peccata.

Interea ait Dominus ad Heliam: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Bahal, et omne os quod non adoraverit eum, osculans manum*.

^a Certum est, quod cordis sui oculum per elationis tenebras exstinguit, qui cum recte agit, considerare meliorum merita negligit. At contra magno humilitatis radio semetipsum illuminat qui aliorum bona subtiliter pensat, quia dum ea, quæ ipse fecerit, facta foris, et ab aliis conspicit, eum, qui de singularitate intus erumpere nititur, superbiæ tumorem premit. Hinc est, quod vocem Domini ad Heliam solum se æstimantem dicitur: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Bahal*. Ut dum non solum se remansisse cognosceret, de elationis gloria, quæ ei de singularitate ^b surgebat, declinaret. Propheta nempe erat, et sæpe ^c mysteria superna cognoverat. Quid ergo difficile fuit agnoscere in hoc mundo ^e fideliter Deo famulos et alios remansisse? Sed hinc solerter intuendum est, oculum cordis elatio quam nequiter claudat, quia qui ^d humiliter et occulta Dei ^e noverat, elatus et aperta nesciebat.

Post hæc enim inquit (*xix, 19*): *Helias reperit Heliseum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum. Et ipse in duodecim jugis boum arantibus: unus erat. Cumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super eum, qui relictis statim bobus eucurrit ad Heliam, et ait: Osculer, oro te patrem meum, et matrem meam, et sic sequar te. Cui dixit Helias: revertere, quod enim meum erat, feci tibi. Reversus itaque Heliseus tulit par boum, et mactavit illos, et in aratro boum coxit carnes eorum, deditque populo ad comedendum*.

Duodecim juga boum, viginti quatuor veteris testamenti figuraliter accipiendi sunt libri. Duodecim vero aratores duodecim intelligendi sunt Apostoli: sed in omnibus illis Dominus existere dignatus est operari, qui dixit (*Jo. xv, 5*): *Sine me nihil potestis facere*. Osculum patris, reconciliationis dignoscitur signum. In duobus enim bobus lex accipienda est, et prophetia, quarum umbras, et imagines Do-

^a Vide Paterii caput 12, in lib. III Regum: hæc porro ille desumpsit ex Gregorii lib. xxxi in Job [num. 107].

^b Surgere poterat, declinaret.

^c Fideles.

^d Humilis.

^e Additur judicia.

minus noster, per incarnationis suæ, ac passionis A
mysterium occidit in littera, et in crucis suæ coxit
aratro, nec non ad comedendum fidelibus præbuit,
ut jam non vivant secundum litteram, sed secundum
spiritum.

(xx, 10.) Post hæc refert Scriptura, quod Benedad
rex Syriæ obsidens, et impugnare incipiens Samariam ait : *Hæc factant mihi Dii, et hæc addant : si suffecerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me.*

Hunc habet sensum. ^a « Samaria juxta morem civitatum habebat terram interius ^b propter muros pene ipsis muris æqualem, ne videlicet eos sine subsidiis terræ adjacentis erectos, creber insistente manu hostili, dejiceret ictus arietis ^c. Extrinsecus autem murorum altitudo longe super faciem terræ transcenderat, maxime cum in montis vertice, ut Scriptura refert, fuerit urbs eadem posita. ^d Ait ergo Rex superbus obsessam terrens civitatem, quod tantam haberet secum exercitus multitudinem, ut si quisque militum ejus, solummodo lapidem, vel cepitem, vel stipitem ad construendum contra urbem, aggerem apportasset, tam sublimis ex eo posset agger exurgere, qui superficiem civitatis ipsius, quæ erat intra muros, esse videretur æqualis : ita ut ex equo pugnantes contra civitatem, tela vel faces mittere possent. Cujus temeritatem arrogantiam modesto sermone compescens Rex Israel ait (Vers. 11) : *Dicite ei. Ne gloriatur accinctus æque ut discinctus.*

^e Alius est autem accinctus, alius discinctus, alius non accinctus. Accinctus namque est qui cingulo circumdatus incedit, discinctus qui cingulum nuper deposuit : verbi gratia, vel balneum intraturus, vel lectum ascensurus, vel alteram forte tunicam induturus. Non accinctus, qui nuper tunica indutus, nec dum se adlita zonæ circumpositione munivit. Sic ergo, et in expeditione castrensi qui positus est, recte *accinctus* nominatur, id est armis indutus. Qui pugna confecta victor domum rediit, jure *discinctus* vocatur, quia nimirum depositis armis optatæ pacis otium gerit. Qui vero necdum pugnare, neque ^f ad certamen parare jam cœperat, merito *non accinctus* esse dicitur. Ait ergo Rex Israel Regi Syriæ gloriantem, ^g quasi jam cepisset Samariam, quam obsidere cœperat : ^h Negligetur accinctus, æque ut discinctus ; ac si aperte dicat : Noli gloriari quasi jam victor bellie discriminis, qui adhuc in acie positus, quem victoria sequatur, ignoras. Et verum profecto dicebat : nam mox inito certamine, Benadab non victis adversariis triumphans, sed cæso suo exercitu fugiens domum rediit, Benadab Regem Syriæ typum habuisse diaboli, qui princeps est hujus mundi, non

dubium est : qui cum ⁱ triginta, et duobus Regibus, hoc est omnibus vitiis suis adversum humanum genus pugnare non desistit : Achab vero qui interpretatur *frater patris*, hoc in loco personam gestavit Judæorum, cum quibus diabolus prius conflictum habuit. »

(xxii, 19.) Interea sequitur Scriptura de visione Michæe prophete, ubi ait ad Achab : *Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exercitum cæli a dextris, et a sinistris ejus, et dictum est : In quo decipiam Achab, ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad ? Et dixit unus verba hujusmodi ; et alius aliter. Et egressus unus dixit : ego decipiam Achab. Et dictum est ei : in quo decipies ? qui respondit dicens : egrediar, et ero mendax spiritus in ore omnium prophetarum ejus. ^h « Quid per solium Domini, nisi angelicas potestates accipimus, quarum alis præsidens inferius cuncta disponit ? Et quid exercitus cæli, nisi ministrantium angelorum multitudo describitur ? Quid est ergo quod exercitus cæli a dextris, et a sinistris ejus stare perhibetur ? Deus enim, qui ita est intra omnia, ut etiam sit extra omnia, incircumscribitus est : et veritas illa, æterna beatitudo, quæ dextera ejus dicitur, sinistram non habet, quia nihil est quod displiceat, quia simul omnia contactur, simul cuncta aspicit ; ea autem, in quibus et bonus spiritus vivit, et malus, exercitus cæli a dextris, et a sinistris ejus habere describitur. Unde per dexteram intelligimus angelos electos : per sinistram vero spiritus reprobos. Non enim ministrant Deo solummodo boni, qui adjuvant, sed etiam mali qui probant, non solum quia a culpa redeuntes sublevant, sed etiam quia redire nolentes gravant. Nec movere debet quod exercitus cæli etiam repulsi angeli vocantur, quia et ipsi quamvis ab æthereo cælo expulsi sunt, adhuc tamen in aereo cælo demorantur : quas enim suspendi in aere novimus, aves cæli nominamus. Et de eisdem spiritibus Paulus dicit (Eph. vi, 12) : *Contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.* Quorum caput enuntians ait (Eph. ii, 2) : *Secundum principem potestatis aeris hujus.* Ad dexteram ergo et sinistram exercitus stat, quia voluntas electorum spirituum divinæ pietatis concordat, et reproborum sensus suæ malitiæ serviens, iudicio districtionis ejus obtemperat : unde et mox spiritus fallax in ⁱ medio prosilisse describitur, per quem Achab rex exigentibus suis meritis decipiatur : neque enim fas est credere bonum spiritum, fallaciæ deservire voluisse, ut diceret : *Egrediar et ero mendax spiritus in ore omnium prophetarum ejus ;* sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat, ut tali debuisset deceptione damnari, quatenus qui sæpe volens ceciderat*

^a Loci hujus explicationem excepit Claudius a De la quest. 17 libri xxx quæstionum in libros Regum eam proponente.

^b *Prope.*

^c *Murorum enim altitudo longe, etc.* Sed præstat nostri codicis lectio.

^d *Aliud, et sic deinceps.*

^e *Quod : præstat nostra lectio.*

^f *Ne gloriatur.*

^g Vers. 6. *Reges triginta duo cum eo.*

^h Subsequentia habet Paterius, ideoque Gregorius [libro ii Moralium, n. 58, cap. 20, olim 21] : sed multum inest discriminis inter ea quæ allegatus Gregorii liber exhibet, et noster habet codex : cujus lectionem sequor. Vulgatam consulat lector.

ⁱ *Medium.*

in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam; A homine peccante prolatum est, cum audivit (*Gen.* 11, 17): *Maledicta terra in opere tuo.* Maledictum justitiæ judicio profertur, cum ad Abraham dicitur: (*Gen.* 11, 3): *Maledicam maledicentibus tibi.* Rursum quia maledictum non judicio justitiæ, sed livore vindictæ promittitur, voce Pauli prædicantis admonemur, qui ait (*Rom.* 12, 14): *Benedicite, et nolite maledicere.* Et rursum idem (*I Corinth.* 6, 10): *Neque maledici regnum Dei possidebunt.* Deus ergo maledicere dicitur, et tamen maledicere hominem prohibet, quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit, nisi examine, et virtute justitiæ. ^b Nam et sancti viri cum maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed justitiæ examine erumpunt. Intus enim subtile Dei judicium aspiciunt, et ⁱ male foras

exsurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt, et eò in maledicto non peccant, quod ab interno judicio non discordant. Hinc est quod Petrus in offerentem sibi pecunias Simonem sententiam maledictionis intorsit dicens (*Act.* 8, 20): *Pecunia tua tecum sit in perditionem*; qui enim non ait est, sed sit, non indicativo, sed optativo modo se hoc dixisse significavit: hinc Helias duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, et consumat vos.* Quorum utique sententia quanta veritatis ratione convaluit, terminus causæ monstravit. Nam et Simon æterna perditione interiit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promittitur, cum et maledicentis innocentia permauet, et tamen eum, qui maledicetur, usque ad interitum maledictio absorbet. Itaque ex utriusque partis fine colligitur, quia ab uno, et intimo iudice in reum sententia sumpta jaculatur. ^o

(*xii, 40, 52, et seq.*) Post mortem Achab regnare cepit Ochosias filius ejus pro eo, de quo refert Scriptura (*IV Reg.* 1, 2): *Quod cecidit per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, et ægrotauit.*

Ochosias rex Samariæ, qui se a domo David separavit, et per cancellos decidit, hoc significare videtur, quod hæretici, sive schismatici, et si aliquam bonæ actionis arcem conscendere videntur, quia tamen compagem Ecclesiæ unitatis non habent, quasi patentibus, et non solidis laterum præsiidiis ad vitorum semper iussima relabuntur, dum divino destituti auxilio, sive pertinaciæ fastu intereunt.

(*IV Reg.* 1, 9.) Deinde refert Scriptura eadem, quod idem Ochosias miserit duos principes quinquagenarios ad Heliam, quem quia procaciter eum hominem Dei vocaverunt, illo orante, cœlesti igne consumpti sunt: tertius autem missus salvatus est. ^e Figuraliter autem ^b quinquagenarius numerus confessio penitentiae est, ^c per quam declaratur remissio peccatorum. Judei enim nolentes Christum Deum esse verum nec principem ^d indulgentiæ largitorem, dicunt ei (*Joan.* 8, 57): *quinquaginta annos nondum habes, et Abraham ^e vidisti?* Hi tales futuro divini ignis incendio exstinguuntur, tertius autem ^f quinquagenarius, qui conversus ad fidem Trinitatis, demonstrat penitentiae sacramenta, idcirco ad indulgentiam meruit pervenire. ^g Sciendum est quod Scriptura sacra duobus modis *maledictum* memorat: aliud videlicet quod approbat, aliud quod damnat: aliter enim maledictum profertur judicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictum quippe judicio justitiæ ipso primo

^a Hactenus Gregorius: subsequenter porro verba Claudii esse videntur, non vetustioris scriptoris.

^b Isidorus cap. 1 in lib. IV Regum, que hic tradit Claudius, expressissime docet.

^c Qua.

^d Penitentia dicunt, etc.

^e Nostii?

^f Cognovit.

^g Que sequuntur omnia ad loci hujus explicationem desumpsit Claudius ex cap. 1, alias num. 2, libri IV Moralium S. Gregorii.

^h Cum vero.

ⁱ Mala.

sancti duplex intelligentiæ donum, hoc est Veteris, A ac Novi Testamenti, Apostolis est collatum.

(Ibid., vers. 11.) *Cumque pergerent, et incedentes sermocinarentur: ecce currus igneus, et equi igni diviserunt utrumque; et ascendit Helias per turbinem in cælum. Heliseus autem videbat, et clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel, et auriga ejus, et non vidit eum amplius.*

Currus Israel, hoc est mente videntium Dominum, non incongrue Dominus Jesus Christus accipitur, qui electos suos patienter tolerando, velut in curru portat, atque per prædicationem, et disciplinam suam sicut auriga agit. Moraliter autem. ^a « Quid est quod Helias currus Israel, et auriga dicitur: nisi quia auriga agit, et currus portat? Doctor ergo, qui mores populi, et per patientiam sustinet, et sacri eloqui verbis docet, et currus dicitur, et auriga. Currus, quia tolerando portat: auriga, quia populum bonis admonitionibus exercet. ^b Quid est quod Helias ad cælum raptus esse dicitur? Nunquid nam eum adhuc in hac carne corruptibili positum, ad illius summæ quietis sinum, ante resurrectionem, ascensionemque Domini, credimus esse perductum? Sed aliud est cælum aereum, aliud æthereum: cælum quippe aeream terræ est proximum, unde et *aves cæli* dicimus, quia eas volitare in aere videmus. In cælum itaque aereum Helias sublevatus est, ut in secreta ^c quadam terræ regione repente duceretur, ubi in magna jam carnis et spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat. Sublevatus namque Helias ascensionem dominicam designavit; ille enim mortem distulit, non evasit. Redemptor autem noster, quia non distulit, sed superavit, eamque resurgendo consumpsit, ^d æternæ resurrectionis suæ gloriam ascendendo declaravit. Notandum quoque est, quod Helias in curru legitur ascendisse, ut videlicet aperte monstraretur, quia purus homo adjutorio egebat alieno. Per angelos quippe illa facta, et ostensa sunt adjumenta, quia nec ad cælum ^e quidem aereum per se ascendere poterat, quem naturæ suæ infirmitas gravabat. Redemptor autem noster, non curru, non angelis sublevatus legitur, quia is, qui fecerat omnia, nimirum super omnia, sua virtute ferebatur: illuc etenim revertebatur, ubi erat, et inde redibat, ubi ^f manebat, quia cum per humanitatem ascenderet in cælum, per divinitatem suam et terram pariter continebat, et cælum. ^g Neque enim arbitrandum est Heliam vel sic esse jam, sicut ^h erunt sancti, quando peracto operis die, donarius pariter accepturi sunt (*Matth. ix, 20*): vel sic quemadmodum sunt homines, qui ex ista vita nondum

emigrarunt, de qua ille tamen non morte, sed translatione migravit. Jam itaque aliquid melius habet, quam in hac vita posset, quamvis nondum habet, quod ex hac vita recte gesta in fine habiturus est: pro nobis enim meliora providerunt (*Hebr. xi, 40*), ne sine nobis perfecti perficerentur. Aut si quisquam putat hoc Heliam mereri non potuisse, si duxisset uxorem, filiosque procreasset (creditur enim non habuisse, quia hoc Scriptura non dixit, quamvis et de celibatu ejus nihil dixerit), quid de Enoch respondebit, qui filii genitis Deo placens, non mortuus, sed translatus est? (*Genes. v, 24, 24.*) Cur ergo et Adam, et Eva, si juste viventes, caste filios procreassent, nonne eis possent translatione, non morte succedentibus cedere? Nam si Enoch, et Helias in Adam mortui, mortisque propaginem in carne gestantes, quod debitum ut solvant, creduntur etiam redituri ad hanc vitam, et quod tandiu dilatatum est, inorturi: nunc tamen in alia vita sunt, ubi ante resurrectionem carnis, antequam animale corpus in spirituale mutetur, nec morbo, nec senectute deficiunt: quanto justius, atque probabilis primis illis hominibus præstaretur, sine ullo suo, parentumve peccato viventibus, ut in meliorem aliquem statum filii genitis cederent, unde sæculo finito cum omni prosperitate sanctorum, in angelicam formam non per carnis mortem, sed per Dei virtutem multo felicius mutarentur.

(*IV Reg. ii, vers. 12, et 13.*) *Apprehenditque vestimenta sua, et scidit illa in duas partes, et levavit pallium Heliae, quod ceciderat ei.* Heliseus enim Domini, ac Redemptoris nostri figuram gestavit. Vestimenta vero illius veteris testamenti accipiendæ sunt Scripturæ, quæ tunc scissæ, hoc est, revalatæ hominibus sunt, quando per passionem, et resurrectionem, sive ascensionem ipsius in cælos expletæ sunt. Pallium vero Heliae ab Heliseo collectum virtus accipiendæ est Verbi, quam ad glorificandam carnem suam mundo reliquit.

(*Vers. 19, et subseq.*) *Habitanti Heliceo in Hierico, venerunt ad eum viri civitatis, et dixerunt ei: Ecce habitatio civitatis hujus valde optima est, ut ipse, tu Domine, perspicias, sed aquæ pessimæ sunt, et terra sterilis. At ille ait: Afferte mihi vas novum, et mitte in eo sal. Quod cum attulissent, egressus ad fontem aquarum misit in eum sal, et ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, et non erit in eis mors, neque sterilitas. Sanata sunt ergo aquæ usque ad diem hanc, juxta verbum Heliceo, quod locutus est.*

ⁱ Civitas Hierico mundi hujus præ-ignabat figuram, cujus habitatio secundum conditoris creationem, non simpliciter tantum, sed valde, ut ab om-

^a Subsequentia habes primo quidem num. 15 hominibus 7 in Ezechiel, tum num. 5 et 6 hominibus. 29 in *Evang.*

^b Hactenus hom. 7 in *Ezech. ex hom.* in *Evang.*

^c Secretam regionem.

^d Et resurrectionis.

^e Quod est.

^f Remanebat.

^g Hactenus Gregorius loco citato. Reliqua habes ab Augustino tradita cap. 6, num. 14, libri ix de *Genesi* ad litteram.

^h Edit. sunt.

ⁱ Explicationem hanc excepit ab Isidoro Claudius, sed verorum ordinem nonnihil inmutavit. Vide caput 2 Isidori in lib. IV *Regum*.

nibus cernitur, optima est : aquæ vero illius pessimæ, doctrina est accipienda philosophorum, et poetarum, hominum videlicet mentes ad dæmonum cultus, et libidinem, atque luxuriam provocans. Terra vero sterilis omne indicat hominum genus : qui relicto creatore Deo, obscuratis sensibus deservebant omnibus creaturis. Quem enim in hoc facto miraculo, nisi Dominum Jesum Christum præfiguraverat, qui postquam Verbum caro factum est, atque per ministrum in Jordane fluvio baptizari dignatus est, aquas Hierico steriles, hoc est hujus mundi, convertit in lavacri fecunditatem? ut quidquid ex eis regeneratum fuisset, talem acciperet spiritum. In sale quippe sapientia : in vase vero rudi, caro Domini intelligitur.

(II, 23.) *Ascendit Heliseus in Bethel. Cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, et illudebant ei dicentes : Ascende calve, ascende calve; quibus maledicens in nomine Domini, continuo egressi sunt duo ursi de saltu, et laceraverunt ex eis quadraginta et duos pueros. Et abiit exinde in montem Carmeli.*

• Heliseus, qui interpretatur *Dei salus*, personam Salvatoris gestasse non dubium est, qui Salvator ascendens in Bethel, hoc est ad domum Dei celestem, a Judæis, quasi a pueris insipientibus, subsannatus est; clamantibus iisdem Judæis : *Ascende calve, ascende calve, Crucifige, crucifige* in Calvarix loco, ob cujus piaculi facinus plebs Judæorum decursis duobus, et quadraginta annis post resurrectionem Salvatoris, et ascensionem in cælum, a principibus Romanorum, Vespasiano videlicet, et Tito, quasi a duobus ursis consumpta est; mons vero Carmelus, Ecclesia intelligenda est, ad quam, spreto Israele, suum Dominus transtulit regnum.

(Cap. IV.) *Mulier quædam, inquit, de uxoribus prophetarum venit ad Heliseum, et ait : Servus tuus vir meus, mortuus est, et tu nosti quia timens erat Deum. Et ecce nunc veniens creditor meus duos filios meos vult tollere in servitium sibi. Cui dixit Heliseus. Quid habes in domo tua? Indica mihi : et illa, modicum, inquit, olei, quo ungar : ad quam Heliseus, vade et pete tibi vasa non pauca : et ingressa cubitulum tolle de ipso oleo, et mitte in vasis : tu infunde, et filii tui offerant vasa. Cumque impleta fuerint, vende, et redde creditori tuo : tu autem, et filii tui vivite de reliquo. Quæ abiit, et fecit sicut ei vir Dei præceperat.*

• Mulier hæc vidua, antiquam sanctorum Patrum, qui sub lege fuerunt, significavit Ecclesiam, quæ in adventu Salvatoris, a legalibus præceptis, quasi a legitimo viro destituta, cum duobus superstitibus filiis, id est gemino populo derelicta est. Creditor hujus Ecclesie, diabolus intelligendus est, qui humanum genus ante adventum Salvatoris per originale delictum, et quotidiana peccata obnoxium tenebat, quia

• Hanc quoque explicationem desumpsit ab Isidoro Claudio, nonnullis tamen immutatis.

• Similem hujus explicationem habet Paterius, ideoque Gregorius, quem consule.

A gratiam evangelicæ prædicationis intra litteram legis, et prophetiam veteris testamenti non revelatam apud se continebat. Postquam vero ad cognitionem veri Helisei, hoc est Salvatoris nostri, pervenire promeruit, ejus consilio a vicinis suis plurima vasa vacua petiit, quia post apostolorum prædicationem multitudinem credentium ex diversis gentibus intra domum fidei ad se collegit.

De oleo quoque, quod apud se habebat, in cætera vascula transfudit, quia gratiam spiritualem per ora prædicatorum in cunctis gentibus mutavit. De quo oleo, id est divina gratia, filios suos redemit, quia per donum Spiritus sancti, atque charitatis unctionem a perpetua servitute peccati semetipsam cum cunctis fidelibus liberavit.

(Vers. 8.) *Factum est autem, ut Heliseus transiret, et erat ibi mulier magna, quæ tenuit eum, et comederet panem. Cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam, ut comederet panem, quæ dixit ad virum suum : Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo cœnaculum parvum, et ponamus in eo lectum, et mensam, sellam, et candelabrum, ut cum venerit ad nos, maneat ibi, etc.*

Mulier ista Sunamitis typum Ecclesie representabat, quæ priusquam verum Heliseum, hoc est Salvatorem nostrum, per fidem susciperet, sterilis fuit. Postquam vero eundem Dominum in hospitio cordis sui suscipere promeruit, populum fidelem, quasi unicum filium genuit. In cœnaculo, altitudo fidei : in lectulo vero, quies spiritualis, atque contemplationis otium præfiguratur. In mensa autem, unitas fidei, et concordia prædicationis innuitur. In sella vero, docendi potestas : in candelabro, illuminatio fidei, sive claritas virtutum exprimitur.

Post hæc refert Scriptura (Vers. 20. et seq.) de filio Sunamitis, quem puer Helisei missus cum baculo non resuscitavit : per semetipsum vero veniens, atque ad ejus membra se colligens, huc illucque deambulans, et in ore mortui septies aspirans, hunc ad redivivam lucem protinus per mysterium compassionis animavit. • Quia videlicet • auctor humani generis Deus quasi mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit. Et quia per Moysen, terrorem legis protulit, quasi per puerum virgam misit : per legem quippe, virgam Deus tenuerat cum dicebat : si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur. A peccati igitur morte timor nos suscitare non valuit, sed • tantum vitæ aspirata mansuetudinis gratia erexit. Sed puer cum baculo mortuum suscitare non valuit, quia Paulo attestante (Hebr. VII, 19) nihil ad perfectum adducit lex. Ipse autem per semetipsum veniens, et super cadaver se humiliter sternens, ad exæquanda mortui membra se collegit, quia (Philip. II, 6) cum in forma Dei

• Subsequentia desumpta sunt ex Paterio, ideoque ex Gregorio hæc tradente II. 63 cap. 40 lib. IX Moral.

• Ad statum.

esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Huc illucque deambulat, quia et Judæam juxta, et longe positas gentes vocat. Super mortuum septies a inspirat, quia per aperitionem divini numinis gratia septiformis spiritus in peccati morte jacentibus aspirat; moxque vivens erigitur, quia is quem terroris virga suscitare non potuit, per amoris spiritum puer ad vitam rediit. ^a

(Cap. v.) Jam nunc historia Naaman Syri persequenda est. Superius ostendimus Heliseum typum habuisse Domini Salvatoris. Naaman vero princeps militiæ Syriæ, qui leprosus erat, et suggerente ancilla ad beatum Heliseum sanandus advenit, populam gentium figuravit. Puella vero parvula, quæ de terra Israel ab Assyriis capta, et in Syriam ducta, uxori Naaman servitium exhibebat, et dominæ suæ suggererat, quod si ad beatum Heliseum pergeret, sanitatem consequeretur, legis accipienda est fama: idcirco videlicet parvula nuncupata, quia ut Apostolus ait: *Nullum ad perfectum perducere valuit* (Hebr. vii, 19); omnis enim perfectio in Domino Jesu Christo est: fama quippe eorum, quæ in lege de castitate, et sobrietate, patientia, justitia, hospitalitate, pietate, cæterisque virtutibus habebant Scripturæ, ad universas pervene: at nationes: quia licet in tempore illo in sola Judæa prophetia floruerit, fieri tamen non poterat, nisi ut etiam ad alias vicinas gentes beata ejus notitia perveniret. Et quamquam eandem custodire contenderent, tamen velut captiva eisdem serviebat, quia idolatriæ cultui deditæ erant. Tamen audivit Naaman puellam, et venit ad Heliseum sanandus a lepra: et populus gentium, qui audivit famam legis, et prophetiam, veniens ad Christum, ab omnium peccatorum lepra purgandus. Quid tamen dixit beatus Heliseus per nuntium ad Naaman, videamus. Ait enim ei (vers. 10): *Vade, inquit, lavare septies in Jordane*. Quod cum audisset Naaman, tantum ut lavaretur septies in Jordane (vers. 11, et seq.), indignatus est, et volebat renuere, sed ab amicis suis consilio accepto acquievit ut lavaretur, et purgatus est. Hoc significavit, quia populus gentium, antequam Christus crucifigeretur, ipse per se Christo loquenti non credidit: sed postea dicentibus apostolis, ad sacramentum baptismi fideliter venit. Heliseus namque in præfiguratione futurorum Naaman Syrum videre noluit, et tamen minime despexit: sic nimirum Dominus Jesus Christus populum gentium, qui cum carnalibus oculis minime vidit, exterum a sua salute non fecit. Dixit ergo Heliseus ad Naaman: *ut lavaretur septies in Jordane*. Notandum quod sicut Heliseus mittit Naaman ad Jordanem fluvium, ita a Christo populus gentium missus est ad baptismum. Quod autem Heliseus non per se ipsum Naaman aut tetigit,

^a Aspirat.

^b Heliseum fuisse typum quemdam Domini Jesu, ut cæteros præteream, expressissime tradidit Augu-

aut baptizavit, hoc significatum est, quod Christus, non per seipsum venit ad populum gentium, sed per apostolos suos, quia illis dixit (Matth. xxviii, 19): *Ite, et baptizate omnes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*: et hoc attendendum est, quia Naaman, qui populum gentium figurabat, in illo fluvio sanitatem recepit, quem postea Christus suo baptismate consecravit. Quod audiens Naaman, ut lavaretur septies in Jordane indignatus est dicens (vers. 11, et 12): *Nunquid non meliora sunt flumina regionis meæ, flumina Damasci, Abana et Pharphar, ut in ipsis laver, et munder? Hæc illo dicente consilium dederunt servi sui, ut acquiesceret prophetae consilio*.

Quid autem hoc significet, intuentum est. ^b Sanctus Heliseus, sicut diximus, typum habebat Domini Salvatoris: Naaman figurabat populum gentium; quod vero de suis fluminibus sanitatem se receptorum esse credebat; hoc indicabat, quod genus humanum de libero arbitrio, et de propriis meritis præsumebat: sed propria merita sine gratia Christi libertatem habere possunt, sanitatem recipere omnino non possunt. Unde nisi ad exemplum Naaman humanum genus consilium Helisei audisset, id est per Christi gratiam donum baptismatis humiliter excepisset, ab originali et actuali lepra liberari non posset. Sive aliter flumina Damasci, quarum aquas Naaman Syrus meliores aquis Jordanis esse opinabatur, hujus mundi significant sapientiam, quam populus gentium, priusquam fidem Christi perciperet, pro magno habens, evangelica præcepta negligens, contemnebat. *Lavare*, inquit, *septies* dixit propter septiformem gratiam Spiritus sancti, quæ in Christo Domino requievit. Denique quando in eo fluvio Dominus baptizatus est, Spiritus sanctus in columbæ specie super eum venit.

Cum ergo in figura baptismi Naaman fluvio descendisset, *facta est*, inquit Scriptura (vers. 14), *caro ejus tanquam pueri parvuli*. Hanc similitudinem in populo Christiano compleri videmus, quia omnes qui baptizantur, sive senex, sive juvenis, omnes tamen infantes appellantur, quia per Adam et Evam veteres nascuntur, per Christum et Ecclesiam novi regenerantur. Prima generatio perducit ad mortem: secunda generatio perducit ad vitam. Prima generatio filios iræ facit: secunda generatio vasa misericordiæ: sicut Apostolus dicit: *In Adam omnes moriuntur, in Christo omnes vivificabuntur*. Quomodo ergo Naaman senex septies lavando factus est velut puer, sic populus gentium cum esset peccatis veteribus senex, et multis iniquitatum maculis, velut lepra, perfusus, per gratiam baptismi ita renovatur, ut in eo, nec originalis, nec actualis lepra peccati remaneat, et qui fuerat criminum ponderibus curvus, ad exemplum Naaman, salutaris lavacro renovatur, ut parvulus, et prima stola induitur. De qua Apostolus ait: *Quicumque in Christo baptizati estis,*

stilius num. 11, alias cap. 9 sermonis 11 de verbis Apostoli [in nova serie 26].

Christum induistis. In emundatione Naaman Syri decima virtus ponitur Helisei. Denarius enim numerus consummationem, sive perfectiorem demonstrat, quia in fine mundi Dominus legitur advenisse, in quo universis gentibus lepra infidelitatis adpersis salus cognoscitur attributa. Quod vero, posteaquam murdatus est Naaman, munera obtulit beato Heliseo, et ille accipere noluit, Christi in hoc gratia figuratur, quæ ideo gratia dicta est, quia gratis datur. Sic enim ipse Dominus in Evangelio discipulis suis dixit: (*Matth. 10, 8*) *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones ejicite; gratis accepistis, gratis date.*

Dixitque interea Naaman ad Heliseum: (*vers. 17*) *Obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra: non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimas diis alienis, nisi Domino soli.*

Onus terræ duorum burdonum Incarnationis Christi prætendebat sacramentum, cujus mysterium uterque populus ex circumcissione videlicet et præputio, ob spem æternæ beatitudinis portare non renuit.

Post hæc ræsert Scripturæ eadem, quod interrogavit Heliseus Giezi puerum suum, (*Vers. 25*) *Unde venis, Giezi? qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam. Et ille ait: Nonne cor meum in præsentem erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tuum? Nunc ergo accepisti argentum, et accepisti vestes, ut ovas olivea, et vineas, et aves, et hoves, et servos, et ancillas: sed et lepra Naaman adhærebit tibi, et semini tuo usque in sempiternum.*

• Si enim Propheta Heliseus puerum suum Giezi, absens corpore, vidit accipientem munera, quæ dedit illi Naaman Syrus quem propheta memoratus a lepræ deformitate mundaverat, quod servus nequam, domino suo non vidente, latenter se fecisse putaverat: quanto magis in illo corpore spiritali videbunt sancti omnia, non solum si oculos claudant, verum etiam unde sunt corpore absentes! Tunc enim erit perfectum illud, de quo loquens Apostolus ait: (*1 Corin. 13, 9 et 10*) *Ex parte, inquit, cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Deinde, ut quomodo posset, aliqua similitudine ostenderet, quantum ab illa, ^b quam facturus est, distet hæc vita, non qualiumcunque hominum, verum eorum qui præcipua hic sanctitate sunt præditi: *Cum essem* (inquit) (*ibid. 11, et 12*) *parvulus, quasi parvulus sapiebam, quasi parvulus loquebar, quasi parvulus cogitabam. Cum autem factus sum vir, evacuavi ea quæ parvuli erant. Videmus nunc per speculum in ænigmatè, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam, sicut et cognitum sum.* Si ergo

• Quæ pro more lineolis notata sunt, desumpsit Claudius ex Augustino hæc tradente capite 29 libri XIIII de Civitate.

^b quæ futura est.

^c Aggravabit.

^d Additur erat.

A in hac vita, ubi hominum mirabilium prophetiæ ita comparanda est illi vitæ, quasi parvuli ad juvenem, vidit tamen Heliseus accipientem munera servum suum, ubi ipse non erat: ita ne, cum venerit quod perfectum est, nec jam corpus corruptibile ^e aggravat animam, sed incorruptibile nihil impedit, illi sancti ad ea, quæ videnda sunt oculis corporis, qui bus Heliseus absens ad servum suum videndum non indiguit, indigebunt? Nam secundum interpretes septuaginta, ista sunt ad Giezi verba Prophetæ: (*vers. 26*) *nonne cor meum ^d tecum, quando ^e conversus est ^f vir de curru in ^g obviam tibi: ^h et accepisti pecuniam, etc.* Sicut autem ex Hebræo interpretatus est Hieronymus presbyter: *Nonne cor meum, inquit, in præsentem erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui?* Corde suo ergo se dixit hoc vidisse Propheta, adjutus quidem mirabiliter, nullo dubitante, divinitus, sed quanto amplius tunc omnes munere isto abundabant, ⁱ cum (*1 Corin. 13, 18*) *Dominus erit omnia in omnibus!* Habebunt tamen etiam illi oculi corporei officium suum, et in loco suo uterque erit illis spiritus per spirituale corpus. Neque enim ille Propheta, quia non eis indiguit, ut videret absentem, non eis usus est ad videnda præsentia; quæ tamen spiritu videre-posset, etiam si illos clauderet, sicut vidit absentia, ubi cum eis ipse non erat. Absit ergo ut dicamus illos sanctos in illa vita, Deum clausis oculis non visuros, quem spiritus semper videbunt. Sed utrum videbunt, et per oculos corporis, cum eos apertos habebunt, inde quæstio est.

C Si enim tantum ⁱ potuerunt in corpore spiritali, eo modo utique etiam ipsi oculi spirituales, quantum possunt isti, quales nunc habemus, procul dubio per eos videri Deus non poterit. Longe itaque alterius erit potentia, si per eos videbitur incorporea illa natura, quæ non continetur loco, sed ubique tota est. ^j Giezi minister Helisei, qui cupiditate argenti deceptus, pecuniam a Naaman Syro accepit, et post paululum lepræ contagione est percussus, Judæ proditoris typum gessisse non dubium est. Sicut enim Giezi ideo serviebat beato Heliseo, ut pecuniam posset acquirere, ita et Judas propterea adhæserat Domino Salvatori, ut fraudem faceret et terrenas divitiarum congregaret. Denique sic de illo in Evangelio scriptum est: (*Joan. 12, 6*) *Quia fur erat, et oculos habebat, et ea, quæ mittebantur, exportabat.* Nam Giezi, qui gratiam magistri potuerat promereri, sicut dominus suus consecutus fuerat beati Helisei, cupiditate victus meruit in æternum crudeli lepra perfundi: Judas vero per amorem pecuniæ, et apostolatus gratiam perdidit, et laqueo vitam finivit: ac sic intelligimus omnes malos sacerdotes intra Ecclesiam intus in anima peccati lepra fuisse perfusos, qui contra dominica præcepta ministerium, quod

• Reversus.

^f Homo.

^g In occursum.

^h Hæc desunt in oditis.

ⁱ Deus.

^j Potuerunt.

gratis acceperunt, gratis non administrant : et pro A
omni opere, quod in Ecclesia gerunt, non futuram
mercedem, sed præsentem quærunt retributionem.

Potest enim Giezi Judæorum populum figurari, qui
eo tempore peccati lepra percussus, quo ab eo gen-
tium populus liberatur. Denique sic infideles Judæi
in passione Domini clamaverunt : (*Math. 27, 25*)
Sanguis ejus super nos et super filios nostros. Tunc
enim peccati lepra perfundi meruerunt, quando su-
per cœlestem medicum ore sacrilego clamaverunt :
(*Joan. 19, 15*) *Tolle, tolle : crucifige eum.* Ergo eo
tempore in illis remansit lepra, quo ad nos transit
gratia. Denique sic et Apostolus Paulus ad eos locu-
tus est, dicens : (*Act. 13, 46*) *Vobis, inquit, oportuit
primum loqui verbum Dei : sed quia vos indignos judi-
castis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* B
Quando doctrina Apostolorum ad gentes transit. tunc
in miseris Judæis peccati lepra remansit.

(6, 4, 5.) Post hæc refert Scriptura, quod eunte beato
Eliseo cum filiis prophetarum ad Jordanem fluvium,
dum sibiigna conciderent, ceciderit securis in aqua :
et ille, de cujus manu corruit, clamaverit ad beatum
Eliseum : (*IV Reg. 6, 5*) *Heu heu, et hoc ipsum
mutuo acceperam.* Post hæc in loco, ubi securis illa
cecidit, Beatus Eliseus misit lignum, et natavit
ferrum.

• Dominus Jesus Christus, cujus figuram Efi-
seus gestavit, cum per præsentiam corporis sui Ju-
dæorum impietatem, tanquam infructuosam arborem
succidere vellet, quia de illo Joannes dixerat :
(*Math. 3, 10*) *Ecce securis ad radicem arborum po-
sita est.* Item interveniente passione, corpus illud ve-
lut manubrium deseruit, et in inferni profunda de-
scendit. Quod in sepultura positum, ad vitam, tan-
quam ad manubrium suum spiritu redeunte sur-
rexit. › Sive aliter : Eliseus namque typum habuisse
Domini Salvatoris frequenter supra jam diximus.
Sed in puero illo filio prophetæ, cujus securis de
manu lapsa est, non incongrue Christus Dominus in-
telligitur : securis illa, quæ cecidit, Adam, sive totum
genus humanum significasse videtur. Tenebat ergo
filius prophetæ securam in manu sua : et Dominus
ac Salvator noster humanum genus, quod creaverat
in manu potentiæ suæ : sed quomodo securis illa de
manu prophetæ, et in profundo corruit, ita et genus D
humanum cum de manu Dei omnipotentis per su-
perbiam se excussit, cecidit in fluvium luxuriæ, et
omnium peccatorum gurgite se submersit. Securis
ergo illa in profundo jacebat, quia genus humanum
in omnium criminum abisso, infelici ruina corruerat,
sicut scriptum est : (*Psal. 68, 2*) *Infixus sum
in limo profundi.* Iterum (*ibid. 3*) *Deveni in altitudi-
nem maris, et tempestas dimersit me.* Fluvius enim

ille, ubi securis cecidit, significat præterfluentem,
et fugitivum, et descendente in voluptatem, vel
luxuriosum sæculi hujus cursum : fluvius enim A
fluendo nomen accepit. Et quia omnes peccatores
transitoriis voluptatibus inhærentes fluere dicuntur :
ideo securis illa in fluminis limbo jacebat oppressa.
Veniens vero Eliseus, misit lignum, et natavit fer-
rum. b Quid est, lignum mittere, et ferrum in lucem
producere? nisi patibulum crucis ascendere, et de
profundo inferni humanum genus eripere : ac de om-
nium peccatorum imo per crucis mysterium libe-
rare. Postquam vero natavit ferrum, misit manum
Propheta, et recepit illud, et reddidit ad utilem usum
domini sui. Ita et de nobis factum est, qui de manu
Domini superbiendo cecideramus, per crucis lignum
ad manum vel potestatem Domini reddimur. Item
moraliter : • c Ferrum in manubrio est donum intel-
lectus in corde : lignum vero per hoc cedere, est
prave agentes increpare. Quod nonnunquam dum
fluxe agitur, dum lapsus vanæ gloriæ in accepta ea-
dem scientia non vitatur, ferrum in aqua perditur,
quia ex dissoluto opere intelligentia fatuatur. Quam
profecto intelligentiam ad hoc novimus dari, ut ante
dantis oculos ex bona debeat actione restitui. Unde
et recte is, qui ferrum amiserat, clamabat : *Heu, heu,
Domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam* : habent
enim hoc electi proprium, ut si quando eis in sua
scientia furtiva vanæ gloriæ culpa subripitur, ad cor
velociter redeant, et quicquid in se ante districti
judicis oculos damnabile inveniunt, lacrymis inse-
quantur. Qui stentes non solum caute inspiciunt,
quæ mala commiserunt, sed ex accepto munere quæ
reddere etiam bona debuerunt : quia nimirum tanto
se amplius peccatores sentiunt, quanto ex neglectis se
bonis, quæ agere poterant, debitores tenentur. Recte
ergo, qui ferrum perdidit, clamabat : *Heu, heu, heu,
et hoc ipsum mutuo acceperam*, ac si dicat : Illud per
dissolutionem negligentie perdidit, quod ut per bona
opera redderem, ex gratia creditoris acceperam. At
nunquam Deus mentem deserit, quæ in peccatis se
veraciter agnoscit. Unde et mox Eliseus veniens,
lignum deorsum mittit, et ferrum in superficiem at-
tulit : quia videlicet Redemptor noster, pie nos re-
spiciens, cor peccatoris humiliat, et ei d qui amise-
rat, intelligentiam reformat, lignum mergit, et fer-
rum e levat, quia cor affligit, et scientiam reparat.
Unde bene in alia translatione dicitur quod f *infrigit
lignum, atque jactavit, et sic ferrum sustulit.* Lignum
namque confringere est, cor elatione conterere. Li-
gnum ad ima jactare, est g elevatum cor in h cogi-
tatione, ut diximus propriæ infirmitatis humiliare,
atque illico ferrum i in superficiem redit, quia j ad-
versum exercitationis pristinum intelligentia recur-

a Prior pars hujus explicationis ex Isidori com-
mentariis in IV Regum desumpta est.

b Subsequentia videntur vetustam explicationem
ex alio Scriptore desumptam proponere.

c Subsequentia tradidit Gregorius Magnus num. 9
et 10 alias cap. 5 libri xxii Moralium, eaque allegat
etiam Paterius,

d Quam.

e Relevat.

f Confrigit.

g Elatum.

h Cognitions.

i Ad.

j Ad usum pristinae.

rit. *igitur* quoniam donum intellectus, quod accipitur, vix cum tot difficultatibus custoditur, curandum valde est, ne otio torpeat, curandum ne in exercitatione operis vitio elationis evanescat: sancti namque viri minime exultant, cum cognoscunt quæ ^a faciunt: sed cum faciunt quæ ^b cognoverunt: et si intelligendo largiores congaudent munere largitoris, moerentes tamen considerant debitum operis: ut videlicet actione persolvant, quod eis ^c prorogatum est in ^d cogitatione. Stultus namque est debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, et tempus quo reddere ^e debet, non attendit. Moderatur autem lætitia accipiendi, quando solerti providentia etiam constitutum tempus reddendi cogitatur. »

(Vers. 8.) *Rex autem Syriæ pugnabat contra Israel, consiliumque iniiit cum servis suis dicens: In loco illo, et illo ponamus insidias; et reliqua.* Rex Syriæ Samariam obsidens, diaboli gestabat typum, qui ante adventum Salvatoris Judæorum populum suam obsidione concluderat, cujus sævitia atque occultæ insidiæ, quas humano prætendebat generi, veri Elisei, hoc est Domini Salvatoris præscientia, atque virtute frustratæ sunt. Exercitus regis Assyriorum, qui ad capiendum Eliseum ab eo missus est, scribarum et pharisæorum habuerunt typum, qui instinctu diaboli ad persequendum *Deum* instigati sunt, et per virtutem ejusdem Domini et Salvatoris nostri, justo judicio obcæcati sunt: et rursus per misericordiam illius, pane verbi Dei sunt pasti, et aqua scientiæ refecti. Merito movet, quomodo potuerint Syri isti ire in Samariam, si tali erant cæcitate percussi, ut omnino nihil viderent. Hac aurasia ^f et illi percussi sunt, qui quærebant ostium Loth: hoc enim modo sua calamitate turbati, amentes facti sunt, usque dum irent in Samariam, et ulterius Prophetam tali modo comprehendere non quæsierunt.

(V. 24, et seq.) *Factum est autem post hæc congregavit Benadab rex Syriæ universum exercitum suum, et ascendit, et obsedit Samariam. Facta est autem fames magna in Samaria, et tamdiu obsessa est civitas, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, et quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis, etc.* Fames Samariæ illata inopiam significat verbi Dei, sive egestatem fidei, per quam diabolus ante adventum Salvatoris Dei populum concluderat. Caput asini octoginta argenteis venundatum significat superbiam, quæ initium est omnis peccati. Per asinum enim, quod immundum est animal, omnia vitia diaboli præfigurasse non dubium est, quorum, ut dictum est, caput est superbia. Hanc reprobi omnes neglecto decalogo legis, atque ogoada Evangelii, in qua imago est Dei, in cibum sibi maluerunt absumi, quam panem verbi Dei. Quarta vero pars

A cabi stercoris columbarum, quod quinque argenteis emptum, in cibum sumi dicitur, hoc figurasse videtur, quod populus reprobus, relicta cultura Dei, atque quinque corporis sensibus subditus, per idolorum culturam, et simulationem, velut quodam fetore peccatorum pasti, diabolo satisfaciebant. Duæ mulieres, quarum una famis inopia coctum filium suum comedit, reprobam plebem ex Judæis significasse non dubium est, quæ omne bonum, quod in se originaliter habere potuit, inopia fidei consumpta consumpsit: alia vero, quæ in tale facinus consensum præbere renuit, electam plebem procul dubio figuravit.

(Cap. 7, 3.) *Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portæ, qui dixerunt ad invicem. Quid hic esse volumus donec moriamur?* etc. Quatuor leprosi,

B qui extra civitatem positi futuram Israël ^f defensionem pronuntiant, illos indicasse videntur, qui ex populo Judæorum immunditiam peccatorum suorum prius cæteris confessi sunt, et ad tantam pervenire meruerunt gratiam, ut victum atque fugatum diabolum per victoriam crucis Christi cæteris annuntiant. Quinque equos, qui in Samaria præ inopia famis tantummodo remansisse dicuntur, carnalem Judæorum populum sub quinque libris legis derelictum figurasse certum est. Dux ille, qui futuram framenti abundantiam per Eliseum venturam audiens, credere noluit, scribarum atque pharisæorum gestavit figuram, qui fertilitatem fidei in Ecclesia divinitus collatam vidit, et quia credere noluit, ob hoc in impietate sua mortuus, a fidelibus conculcatus est.

C (Cap. 8.) *Eliseus autem locutus est ad mulierem, cujus vivere fecerat filium dicens: Surge, vade, etc.* Mulier Sunamitis, quæ ob inopiam famis, consultu Elisei de Judæa ad terram Philistinum transivit, primitivam Ecclesiam, quæ per Apostolos ex circumcissione in Christo credidit, præsignavit. Quæ Ecclesia ob infidelitatem Judæorum atque inopiam verbi Dei, quæ illos obtinuit, revelante sibi divino Spiritu, ad populum gentium transmigravit: hæc enim in fine mundi, postquam plenitudo gentium introierit, ad priorem populum revertens, prædicante Elia, electos ex eadem plebe quasi pristinam patronorum suorum possessionem in proprio jure recipiet, et tunc omnis Israel salvus fiet.

D (Cap. 11, 4.) *Anno septimo misit Joada, et assumens centuriones, et milites... præcepit illis, dicens... Tertia pars vestrum introeat sabbato, etc.* ^b ^c Quod ait Jojada pontifex sacerdotibus, et levitis in templo, et proferens Joas filium Azariæ, quem sex annis, quibus regnavit Athalia, clam nutriebat in templo: *Tertia pars vestrum introeat sabbato, et observet excubitus domus regis, tertia autem pars sit ad portam Seir, et tertia pars ad portam, quæ est post habitaculum scutariorum. Custodietis excubitus domus*

rint. Codex habet: *has auras.*

^f Arbitror liberationem.

^b Explicationem loci hujus prorsus excepit Cladius a Beda 48, explicatione in libros Regum hæc tradente,

^a *Faciant.*

^b *Cognoverant.*

^c *Prærogatum.*

^d *Cognitione.*

^e *Debeat.*

^f Num corruptus nonnihil sit locus iste, alii videntur.

Messa. Duæ vero partes e vobis omnes egredientes sabato custodiant ^a. *excubitus domus Domini circum regem, et vallabitis eum habentes arma in manibus vestris, etc.* Quæ ibidem dicta, vel facta commemorantur, melius intelliguntur, si de locis templi, in quibus actum est, latius aliqua replicentur. Templum quidem ipsum, exceptis porticibus, quibus omni ex parte sibi adhærentibus circumdabatur, habebat intra parietes (hæc est enim mensura prima, quam *verba dierum* nominant) sexaginta cubitos longitudinis, viginti autem latitudinis. Cujus omnis ambitus atrio tres cubitis alto erat circumdatus, habente introitum a parte orientis, cujus in libro Regum ita meminit Scriptura : (III Reg. 6) *Et ædificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, et uno ordine lignorum cedri.* Interius videlicet hoc appellans atrium, eo quod alia circa hoc exteriora sint facta. Porro in *verbis dierum* ita : (2 Paral. 4) *Fecit etiam atrium Sacerdotum, et basilicam grandem, et ostia in basilica, quæ textit ære.* Atrium videlicet Sacerdotum hoc nominans ^b, quia nimirum ad hoc erat factum, ut ab ingressu templi cæteros arceret, solisque hoc Sacerdotibus licere designaret. Erat autem hoc idem atrium ab australi, occidentali et septentrionali parte vicinius muro templi. Porro ad ortum solis, unde et introitum per gradus habebat, in magnam se prolixitatem a templo protendebat, utpote quod in illa sui parte altare holocausti, in illa luteræ bis quinos, in quibus hostiæ lavarentur, in illa mare æneum, in quo intraturi ad ministerium sacerdotum lavarentur : in illa Sacerdotum immolantium, et psallentium habebat choros levitarum. Circumdabatur autem hoc atrium undique versum a ^c longa æde præmaxima in quadrum, cujus interior paries (id est, qui templum a quatuor mundi partibus respiciebat) inferius erat per totum in arcubus constructus, ulterior vero firma soliditate fundatus. Et januas habens æreas, ut supra dictum, ^d memoravimus; et ostia in basilica, quæ textit ære; quæ etiam porticibus communita maximis, et opportunis erat discreta cœnaculis. Et rursus extra banc ædem in gyro ^e altera simili schemate facta ^f : sed et tertia nihilominus circa illam eodem ordine facta per gyrum, interiora omnia longe, lætæque circumibat : In hoc tantum a prioribus distans ædibus, quod orientalis, et septentrionalis ejus paries ostia minime habebat, eo quod uterque eorum ad muros pertineret civitatis. Hæc autem sunt atria, de quibus canitur in Psalmis : (Psal. 133 et 134) *Qui stans in domo Domini, in atriis domus Dei nostri* : et quoniam ipsa domus Domini in editiore loco constructa erat, fiebat, ut atria, quanto exteriora ^g fuerint, tanto altiores haberent parietes, utpote inferius fundamenta habentes, adeo ut ultima qua-

A dringentos in altitudine cubitos haberent, nec tamen æquandæ templi altitudini aliquantulum propinquarent. Quorum omnium in libro Paralipomenon (Paral. 28) ita generalis fit mentio : *Dedit autem David Salomoni suo descriptionem porticus, et templi, et cellariorum, et cœnaculi, et cubicalorum in aditis, et domus propitiacionis, nec non et omnium quæ cogitaverat, atriorum et exedrærum per circuitum in thesauro domus Domini, et in thesauris Sanctorum.* Sed et Josephi Scriptura, (Antiq. 8. 3) vel pictura ab antiquis formata, plenius, quo sint hæc ordine facta, distinguit. His vero ita compositis, in Sancta Sanctorum summi tantum Sacerdotis erat semel in anno cum sanguine hostiarum ingredi; in sanctuario ante oraculum Sacerdotes tantum purificati introibant.

B In atrio interiore Sacerdotes omnes, et Levitæ. Circa hoc atrium sub (dio) divo, vel si tempestas arcebat, In ædibus circumpositis viri Israelitæ ad orandum, sive ad audiendum verbum Dei ^h conveniebant. In tertio ordine atriorum stabant ad orandum mulieres Israelitæ sub (dio) divo : vel si tempestas non sinebat, proxima circumpositarum ædium tecta subibant. Porro in ultimo ordine atriorum gentiles, qui ad orandum forte convenerant, intrabant. Ubi etiam post tempora dispersionis ii, qui de gentibus nuper advenerant Israelitæ, ⁱ diebus septem purificati, sic tandem, interiora sanctorum petebant. Quæ autem intra atria, vel in atriis erant pavimenta, lapide vario sunt omnia strata. Ita vero ostia in ædibus contra invicem posita erant, ut ii etiam, qui in ultimis consistebant, templum possent intueri. Erant autem sortes viginti quatuor, et Sacerdotum, et Levitarum, et Janitorum, qui per totidem septimanas sibi ex ordine succederent, sabbatum nova turba intrante ad officium, et post Sabbatum ea, quæ proxima septimana ministraverat, domum redeunte. Sed hic pontifex proponit necessitatem augendi circa novum regem exercitus, et eos, qui intrandi septimanam habebant ordinem, suscepit, et illos, qui jam suam septimanam ministrando impleverant, ne abirent, retinuit. Qui alios quosque Levitas de cunctis urbibus Juda simul, et principes familiarum Israel, missis in hoc centurionibus Hierosolymam, congregaverat, ut *Verba dierum* narrant, (1 Paral. 23) quos educurus filium regis tali ratione distinxit, ut omnes, qui impleverant sabbatum, et egressuri erant, in duas divisi partes regem in interioribus atrii locis armati circumstarent : reliqua vero multitudo, id est qui non erant de stirpe Levi, exteriores atriorum januas contra furorem reginæ, si quid forte adversi moliretur, custodirent. Porro hic qui nuper ad sabbatum venerant Sacerdotes, Levitæ, et Janitores in tres divisi partes, domum regis, id est palatium, observarent : ne vel hoc regina collecto exer-

C

^a Excubias.

^b Edit. : hoc tantum habent : quod ingredi Sacerdotibus licere designaret. Præstat nostri codicis lectio.

^c Longe.

^d Commemoravimus.

^e Altare.

^f Factum.

^g Fierent : sed fallitur.

^h Convenire solebant.

ⁱ Deest in editis diebus septem.

citu contra regem, defenderet : Servarent et portam A in sepulcro Elisei, quod cum tetigisset ossa Elisei : continuo revixit homo, et stetit super pedes suos.

habitaçuli scutariorum, per quam de templo ad palatium descendebatur, sicut infra ^a dicitur : duxeruntque regem de domo Domini, et venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, et sedit super thronum regum, ubi etiam porta ^b Siref, et domus Messa, quæ cum porta scutariorum nominatur, esse videntur. Scutarios autem tutores ^c Regum appellat, testante libro Paralipomenon : (2 Paral. 12) quia cum Roboam seuta ærea pro aureis fecisse commemorasset, adjecit : *Et tradidit illa principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii* : in quo videlicet libro distinctius hæc cuncta replicantur : *Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum Sacerdotum, Levitarum, et Janitorum erit in portis ; tertia vero pars ad domum regis, et tertia in porta, quæ appellatur Fundamenti ; omne vero reliquum vulgus sit in atris domus Domini, nec quisquam alius ingrediat domum Domini, nisi Sacerdotes, et qui ministrant de Levitis : ipsi tantummodo ingrediantur, ^d qui sanctificati sunt, et omne reliquum vulgus observet custodias Domini. Levitæ autem circumdent regem, habentes singuli arma sua, etc.*

(Vers. 12.) *Quod sequitur de eodem : ^e Produxitque filium regis, et posuit super eum diadema, et testimonium, in diademate insigne capitis regium : in testimonio designat decreta legis Dei, quibus quid agere rex debeat, et qualiter vivere, præcipitur. Denique in libro verborum dierum apertius : (2 Paral. 23, 11) Et imposuerunt, inquit, ei diadema, dederuntque in manu ejus tenendam legem. Et magnæ C utique erat, salutarisque prudentiæ, ut per tyranniæ, impiæque reginæ necem, succedente in regnum filio regis legitimi, cum ipso ^f regum habitu, simul disciplina legis Dei servanda committeretur, et qui se prælatum populo regendo videret, ipse se regendum divinis legibus subdi debere meminisset.*

(Cap. 12, 13.) *Et non fiebat ratio his hominibus, qui accipiebant pecuniam, etc. ^g Quod instaurantibus templum Domini tempore præfati regis Joas dicitur : Et non fiebat ratio his hominibus, qui accipiebant pecuniam, ut distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabant eam, devotionem ostendit eorum, de quibus sermo est, qui tantum studii in religione habuerint, ut nullus dubitaverit, quin pecuniam Domini sine alicujus fraudis suspitione tractarent : et hanc de D ærario sublatam fideliter artificibus ad muniendam domum, prout singulis opus esset, offerrent.*

(13, 20.) *Post hæc mortuus est, inquit, Eliseus, et sepelierunt eum. Latrunculi vero de Moab venerunt in terram ipso videlicet anno. Quidam autem sepelientes hominem viderunt latrunculos, et projecerunt cadaver*

^a Dicitur.

^b Seir. ;

^c Regis.

^d Quia.

^e Hujus quoque, et subsequentis loci explicatio ex Beda desumitur. Ibidem, num. 20, et 21.

^f Regni.

^g Hæc pariter ex Beda desumpsit Rabanus.

^h Jecthel.

in sepulcro Elisei, quod cum tetigisset ossa Elisei : continuo revixit homo, et stetit super pedes suos.

Latrunculi enim Moab figuratiter dæmones intelligendi sunt, qui ad incestum et omne opus execrabile vitiorum stimulis perurgent infelicitum mentes. Qui vero mortuum sepeliebant, ii accipiendi sunt, qui, ut Apostolus Jacobus ait : (5, 19) *Impios et peccatores ab errore viæ suæ assidua exhortatione convertunt ad tramitem pietatis, et castitatis, animasque eorum salvantes a perpetua morte, cooperiunt multitudinem peccatorum.*

Sive aliter. Sepelientes mortuum, ac latrunculos fugientes illi merito appellandi sunt, qui pie vivere volentes in Christo, fugiunt, ac declinant vitia universa, atque peccata, quæ mortem videlicet operantur, corporaque in fontem projiciunt baptismi, in quo secundum Apostolum credentes sepeliuntur cum Christo (Rom. 6, 4. Coloss. 2, 12), ut per communionem corporis, et sanguinis ejus deinceps possint vivere cum Christo.

(14, 7.) *Ipse (videlicet Amasias) percussit Edom in valle Salinarum decem millia, etc.* Quod dicitur de Amasia rege Juda : *Ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia et apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus ^h Jethel.*

ⁱ Vallis Salinarum erat, ubi sales faciebant, vel fæno videlicet salsuginis, ut multis in locis deciso, exsiccato et incenso, vel aquis puteorum sale ferefactis, et usque ad salis firmitatem coquendo perductis, vel alio quolibet ordine, quo sal fieri consuevit, in quo etiam loco Joab duodecim millia Idumæorum percussisse legitur. Nec prætereundum quod pro valle Salinarum vetus editio quasi nomen regionis ^j Gemela posuit. Petra autem civitas est Arabiæ nobilis in eadem terra Edom, quæ in libro Numerorum Recem dicitur, et ab Assiriis hodie usque sic appellatur. ^k Jecethel vero, quod Amasias victor ei nomen imposuit, interpretatur cœtus Dei, vel auxilium Dei, agente eo fideliter, ut perenni inderetur memoriæ, quod hanc, vel cœtus populi Dei, vel Deo adjuvante, ceperit.

(14, 25.) *Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath etc. ^l Quod dicitur de Hieroboam rege Israel : Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, Emath, quæ nunc Epiphania dicitur, septentrionalis erat terminus Israelis : Mare autem solitudinis, quod hebraice dicitur Araba, mare mortuum designat, quod in longitudine per stadia DXXX usque ad ^m Zoaras Arabiæ in latitudine per centum quinquaginta usque ad vicina Sodomorum ⁿ præteditur.*

^o Et unaquæque gens fabricata est Deum suum, etc.

^l Hæc habet Beda quæstione 21, inter 30 quæstiones in libros Regum.

^j Gemelach.

^k Jecthel.

^l Hoc pariter, et subsequens Beda desumpta sunt.

^m Zoaras.

ⁿ Progreditur.

^o 17, 29.

« Quod dicitur de his, quæ in Samariam a rege Assyriorum adductæ sunt, nationibus, et unaquæque gens fabricata est Deum suum, posueruntque eum in fanis excelsis, quæ fecerant ^a Samaria gens, et gens in urbidus suis, in quibus habitabant. Viri enim Babylonii fecerunt Sochoth Benoth: Viri autem Cutheni fecerunt Nergel. Et viri de ^b Emeth fecerunt Asima. Porro Hevæi fecerunt ^c Nebaaz, et Thartha. In libro quidem locorum legitur, quod Benoth, et Nergel fuerunt civitates, quas construxerunt in regione Judææ Samaritani, qui de Babytonia transierant. Asima quoque oppidum quod ædificaverunt, qui ad eam venerant de Emath. Nebaaz etiam, et ^d Thartha civitates, quas Hevæi in eadem Judææ terra construderunt. Videtur autem juxta consequentiam sermonis, etiam idolorum, quibus ^e hæ gentes prius in terra sua servierunt, hic posse vocabula intelligi, ^f quia cum dictum esset, et unaquæque gens fabricata est Deum suum, quasi ad expletionem sententiæ subjunctum est: Viri enim Babylonii fecerunt Sochoth Benoth, id est tabernacula Benoth. Et melius, ni fallor, faceret interpres, si Sochoth latine in tabernacula verteret, et nomen idoli Benoth absolute poneret: et sicut in sequentibus manifeste dicitur: (17, 31) *Hi autem, qui erant de Sepharvaim, comburebant filios suos igni Adramelech, et Anamelech diis Sepharvaim: ubi ostenditur Adramelech, et Anamelech idola fuisse urbis Sepharvaim: ita videtur consequens, ut etiam Nergel Cuthenorum, Asima Emathenorum, Nebaaz, et Tharthac idola fuerunt Evæorum.*

(18, 13.) *Anno quartodecimo regis Ezechiae ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Judæ munitas, et cepit eas, etc.* Historia manifesta est, et interpretatione non indiget. ^g In verbis autem Rabsacis arrogantia consideranda est, quæ velut quædam contraria fortitudo imitatur consuetudinem prophetarum, ut quod illi solent in prologis ponere; hæc dicit Dominus, quo auctoritatem et magnitudinem loquentis ostendant, iste nunc dixerit: *Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum.* Consideremus verba Rabsacis, ^h et ac primum quod dicit: ⁱ *Confidit super baculum arundineum contractum istum, super Ægyptum, falsum est: nulla enim narrat historia, quod Ezechias ad Ægyptios miserit, et Pharaonis auxilium postularit, quodque infert: (vers. 22) Si responderis mihi, in Domino Deo nostro confidimus, verum est: sed rursus jungit mendacium veritati, quod (Ibid.) abstulerit Ezechias excelsa illius, et altaria: hoc enim non contra Dominum, sed pro Domino fecerat, ut idololatria, et veteri errore destructo, juberet Dominum adorari in Hierusalem, ubi erat templum ejus. Quodque paucitatem obsessorum volens ostendere, (vers. 23) equorum duo millia pollicetur, quorum Ezechias ascensores præbere non posset, non de imbecillitate venit populi Judæorum, qui equitandi carebat scientia, sed de observatione mandatorum Dei, qui per Moysen super regem præceperat Israel: (Deuter. 17, 16, et 17) *Non multiplicabit sibi equos, et uxores plurimas non habebit.* Ad id autem, quod dixerat: (vers. 22) *Si responderis mihi, in Domino Deo confidimus, etc.,* callide, prudenterque respondit, se non sua voluntate, sed Domini venisse præceptis ^k.*

« Et dixit Heliachim, et cæteri ad Rabsacen: ^l *Loquere ad servos tuos Syra lingua, siquidem intellegimus eum, etc.* Accusatio Rabsacis Ezechiae testimonium est, quod captis cunctis Judææ urbibus, confisus in Domino sit ^m, dixeritque ad populum: (II Par. xxxii, 7) *Nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, et universam multitudinem, quæ est cum eo: multo enim plures nobiscum sunt, quam cum illo; cum illo enim est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est nostri, pugnatque pro nobis. Et confortatus est, inquit, populus hujusmodi verbis Ezechiae.* Unde Rabsaces destruere vult quod ille construxerat, et loquitur ad populum: (IV Reg. 18, 29) *Non seducat vos Ezechias, et non vobis tribuat fiduciam super Domino Deo.* Rursumque afficiens comminationem, et terrorem, ut (vers. 27) *comedant, inquit, stercora sua, et bibant urinam pecudum suorum ⁿ vobiscum.* Per quæ ostendit fame eos, et penuria, sitique esse capiendos, simulque illecebras Jungit formidini, ut quos terrore non vicerat, repromissionibus et persuasionem decipiat dicens: (vers. 31) *Facite mecum quod est utile.* Ergo sensus est: *Facite (inquit) quod vobis prosit, et in benedictionem proficiat vestram.* Sive hoc dicit: *Benedicite regi Assyriorum, et laudate eum: ut Dominum constemini, ut præmia consequamini: et donec revertat de Ægypto, sive capta Lomna redeam, habitate in urbe vestra, et rebus vestris frui mini: postea autem: (vers. 32) Ventam et transferam vos in terram, quæ similis est terræ vestræ.* Quidam putant terram eis Mediæ repromitti, quæ habebat terræ Judææ similitudinem, tam in situ, quam in frugibus. ^o Quodque infert: *Ubi est Deus Emath, et Arphad, et Sepharvaim, Ana, et Ara? Nunquid liberaverunt Samariam de manu mea? Ostendit harum omnium civitatum, sive gentium diis servisse Samaritas, et quia non erant dii, sed idola, merito cultores vanitatis, ut decebat esse ^p submersos. Est autem Emath urbs Cæsæsyriæ, quæ nunc Epiphania*

^a Samaritas.
^b Emath.
^c Nebahaz, et Tharthac.
^d Tharthac.
^e Hæc.
^f Quod cum.
^g Vers. 19. *Hæc dicit Rex Magnus, Rex Assyriorum.*
^h Hæc, quæ tradidit Claudius. Rabanus in locum hunc pariter tradidit.
ⁱ An speras in baculo, etc.
^j Quasi equitandi ignavi.
^k Vers. 25. *Nunquid sine Domini voluntate, etc.*
^l Vers. 26.
^m Vers 15.
ⁿ Vulgata legit: *Urinam suam.*
^o Hactenus Rabanus: subsequencia præbet Beda quæst. 24, in libros Regum, et rursus Rabanus.
^p Submersos.

dicitur : juxta ^a Emesan, ut supra monuimus. ^b Arphat urbs Damasci, quam expugnatam a rege Assyriorum etiam Hieremias scribit : (*Hier. 4, 47*) Sefharvaim, quod numero plurali *libros*, vel *litteras* sonat, nomen est locorum, de quibus Assyrii transmigrantes habitaverunt in Samaria, ut in locorum libris invenimus. Verum in Isaia hoc quoque vocabulum esse civitatis apparet, ubi aperte dicitur : (*Isai. 36, 19*) *Ubi est Deus urbis Sefharvaim?* tametsi pluraliter dictum, ut Thebarum, Athenarum. Pro Ana, et Ava vetus editio quasi unius urbis nomen ^c Ana, et Ava posuit. Et quidem in Hebræo ita scriptum est : verum quia syllaba *u*, quæ in medio nominis posita est, conjunctionem apud eos significat, potest etiam ita distingui ut dicantur Ane et Gave, ut Aquila transtulit, sive Anua et Avua, ut noster vertit interpres. ^r

(*Vers. 36.*) *Tacuitque omnis populus, et non respondit ei quidquam. Siquidem præceptum regis acceperant, ut non responderent.* ^d ^e Vere justus Ezechias agebat cuncta fideliter, et universa cum consilio : ille enim jusserat blasphemanti Assyrio non respondere, ne eum ad majores blasphemias provocaret. ^s

(*Vers. 37.*) *Et ingressus est Heliachim, et ceteri cum eo ad Ezechiam scissis vestibus.* ^e Perspicua relinquentes, ea tantum, in quibus latens sensus est, disseveramus. Scindit vestes, quia Rabsacen audierant blasphemantem. (*Cap. 19, 1*) Scindit et ipse rex vestimenta sua, quia peccatorum suorum, et populi esse credebat, quod Rabsaces usque ad portas Hierusalem venerit, et contra Dominum talla sit locutus. Pro regio ergo cultu obvolutus est sacco, et de palatio ad templum gradiens, Heliachim pontificem, et ^e Sobnam scribam; et (*vers. 2*) seniores de Sacerdotibus misit ad Isaiam filium Amos Prophetam. In quo regis consideranda est humilitas atque prudentia. Ipse pergit ad templum, principes populi, et senes sacerdotum non stolis Sacerdotalibus, sed ciliciis coopertos mittit ad Isaiam Prophetam filium Amos.

(*Vers. 3.*) *Dixerunt, inquit, ad eum : hæc dicit Ezechias. Dies tribulationis, et correptionis, et blasphemiarum dies hæc.* Tribulationis nostræ, correptionis Dei, blasphemiarum hostium, ponitque similitudinem parturientis mulieris, et dolentis, quod venerit filii usque ad partum, et vires non habet parturiendi. ^f ^g Hæc juxta litteram peccatis facientibus videmus, quia cum hostes irruunt, defensores ^h nostri præparantur, sed nullatenus ad præparata convalescunt. Scriptum namque est : (*Isai. 11, 2*) *Requiescet super*

A eum spiritus consilii, et fortitudinis, quæ utraque sibi necessario juncta sunt, quia neque virtus sine consilio esse utilis valet, neque consilium sine virtute. Quid igitur prosunt qui per consilium præparantur, dum ad prælium per fortitudinem non procedunt? Afflictus ergo, atque turbatus Ezechias rex loquitur dicens : *Dies tribulationis, et blasphemiarum dies iste, venerunt filii usque ad partum, et vires non habet parturiens.* Filii quippe usque ad partum veniunt, quando apta consilia usque ad desiderium efficiendi operis procedunt, sed virtutem non habet parturiens, quia dum infirmus quisque concipit consilia, hæc ad utilitatem aliquam per partum operis non producit. ⁱ Sequitur :

(*Vers. 4.*) *Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsucis, quem misit rex Assyriorum Dominus suus.* Non enim audemus Dominum omnium nostrum Dominum dicere, quo irascente tanta patimur : sed tuum dicimus Dominum, et hanc habemus ultionis fiduciam : quoniam vivens Deus blasphematur a cultore idolorum mortuorum.

Cumque venissent servi regis Ezechiae ad Isaiam, prævenit eos Isaias : eorum enim spiritu, quo futura noscebat, etiam absentem regem audierat, et dicit quid respondere deberent domino suo humilitate mixta fiducia conscientiarum. *Dicite, inquit, Domino vestro, qui vester est Dominus meus : etenim hæc dicit Dominus : (vers. 6, 7) Noli timere verba, quibus non tu, sed ego sum blasphematur : Ecce ego immittam ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur in terram suam, et dejiciam eum gladio in terra sua.* Ut duo pariter Ezechias, quæ optabat, audiret; se de obsidione, et periculo liberandum : et inimicum, iratumque regem in sua terra esse moriturum.

(*Vers. 8.*) *Reversus est autem Rabsaces, et invenit regem Assyriorum expugnantem ^h Lobna, etc.* ⁱ ^j Pugnasse autem Sennacherib regem Assyriorum contra Ægyptios, et obsedis Pelusium, jamque extractis aggeribus urbe capienda, venisse Thracam regem Æthiopum in auxilium : et una nocte juxta Hierusalem centum octoginta quinque milia exercitus Assyrii, pestilentia corruisse; narrat Herodotus, ^k et plenissime ^l Berosus Chaldaicæ scriptor historiarum.

(*Vers. 14, 15.*) *Itaque cum accepisset Ezechias litteras de manu nuntiorum, et legisset eas, ascendit in domum Domini, et expandit eas coram Domino, etc.* Contra Sennacherib regis blasphemias, solita Ezechias arma corripuit, rursumque pergit ad templum, et epistolas ejus expandit coram Domino, au-

^a Aemesam.

^b Arphad.

^c Aneungava

^d Rabanus, et subsequenter tradit ad litteram fere.

^e Sobnam.

^f Hactenus Rabanus : subsequenter a Paterio, ideoque a Gregorio Magno desumpta sunt : sed locum Gregorii, quem allegat, Paterius non indicat.

^g Edlit., vestri.

^h Lobnam.

ⁱ Rursus Rabanus hæc ipsa nos docet, qui tamen hæc tantum tradit : *Urbe capienda* [fortasse Urbi capiendæ]. *Venisse Thracam Regem Æthiopum in auxilium narrat Herodotus.*

^j Lib. II, cap. 141. Sed intermixtis fabulis.

^k Destituimur prorsus his libris.

daeter Dominum deprecatus, et solum Deum asserit esse viventem, per quem idola intelligimus imagines mortuorum.

Misit (vers. 20) autem Isaias ad Ezechiam dicens: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audivi. Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo: sprevit te, et subsannavit te, virgo filia Sion: post tergum tuum caput movit, filia Hierusalem.* ^a « Quia tam audacter Ezechias Dominum deprecatus est, nec misit ad Isaiam, ut prius miserat, non ipse propheta pergit ad eum, sed mittit nuntios, qui ei dicerent verbum Dei super Sennacherib contra quem rogas, Domini ista sententia est. *Virgo filia Sion, et filia Hierusalem, quæ ideo virgo appellatur; et filia, quia ex cunctis gentibus simulacra adorantibus, hæc sola conservat castitatem religionis Dei, et unius divinitatis cultum. Subsannavit te atque desepxit. Et quæ, ne te ad majores blasphemias concitaret, præsentem non respondebat. Post, te abeunte, movebit caput suum. Certa de ultione, secunda de pœna, et hæc locutus est: non contra me, sed contra Dominum superbisti, nec ipse per te, sed per servos tuos, ut major esset arrogantia blasphemantis.* ^b *Dixisti enim quod in quadrigarum tuarum multitudine ascenderis in altitudinem montium, et juga Libani excelsa succideris. Cedros atque abietes illius, quæ vel de cunctis gentibus metaphorice de principibus earum debemus accipere: vel Hierusalem, quæ interpretatur Libanus; ut cedros ejus, atque abietes ad potentes quoque, et optimates, altitudinem vero summitates illius, saltumque Carmeli referamus ad templum. Quodque infert: Ego fodi, et bibi aquam, et exsiccavi vestigio pedis mei, omnes rivus aggerum: Hoc intelligi potest juxta historiam, quod pro multitudine exercitus omnia fluentia siccaverit, ut puteos sibi fodere sit compulsus: juxta translationem, quod omnes populos, qui sub aquarum nomine interdum scribuntur, suo vastaret exercitu.*

(Vers. 25.) « *Nunquid non audisti quæ olim fecerim? ex diebus antiquis ego plasravi illud, et nunc adduxi: eruntque in columnam, collium pugnantium civitates munitæ. Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerunt, et confusi sunt quasi fenum agri, et virens herba tectorum, quæ arefacta est, antequam veniret ad maturitatem. Habitaculum tuum, et egressum tuum, et introitum tuum, et viam tuam ego præscivi, et furorem tuum contra me, insanisti in me, et superbia tua ascendit in aures meas.*

« Hæc ex persona Domini contra verba Assyrii sentienda sunt, quod ad blasphemiam ejus sic responderit Dominus. Num ignoras, quod hæc, quæ fecisti, mea feceris voluntate, et ego hæc futura prædixerim, ac per te facienda mandaverim? Itaque quod olim decreveram, hoc est expletum tempore,

^a Subsequentia fere docet etiam Rabanus.

^b Vers. 25. sed hic, et deinceps nonnihil differens a Vulgata interpretatio proponitur.

^c Edit. *fructuosæ, sed perperam.*

A ut cõlles, (id est principes) qui intor se pugnabant, et civitates munitissimæ me contrahente manum meam, nec solitum auxilium præbente eradicarentur, et contremiscerent, ac perirent, et compararentur non olivæ, et vineæ, fructuosisque arboribus, sed feno, et gramini, herbisque domatum, quæ frugibus impedimenta sunt, et ante marcescunt, quam ad maturitatem perveniant. Itaque sessionem, et egressum, et introitum tuum ante cognovi, et insaniam, qua contra me debacchaturus eras, prophetis vaticinantibus sum locutus; per quos olim dicturum esse te noveram. (Isai. xiv, 14) *In cælum ascendam, super sidera cæli ponam thronum meum, eroque similis Altissimo.* Itaque furor tuus, et superbia tua pervenit in aures meas, et nequaquam te ultra portabo, ut intelligas quod potuisti, non tuis potuisse te viribus, sed meo arbitrio. Merebantur enim impiæ gentes; et ^c infructuosæ arbores, ut per te quasi securim, et serram meam succiderentur et caderent.

(Vers. 28.) « *Ponam itaque circulum in naribus tuis, et camum in labiis tuis, ut blasphemantium ora constringam, et nequaquam ultra talia loqui audeas, frenumque injicias labiis tuis, quod tuam ferociam domet, et te reducat in Assyrios.*

« *Tibi autem (Ezechia) hoc erit signum. Comede hoc anno quæ repereris, et in anno secundo quæ sponte nascuntur. Porro in anno tertio seminate, et metite: plantate vineas, et comedite fructum earum.*

C « Omnia hæc Propheta per nublios ad Ezechiam loquitur, quid Sennacherib dixerit, quid ei Dominus responderit: non ad ipsum sermonem facit, ne forsitan dubitet ventura, quæ dicta sunt. Et ideo illi maxime prophete apud populum sermonum suorum habebant fidem, quia non solum de his, quæ multa post secula futura erant, sed etiam quæ in continentem, et post non grande temporis spatium essent implenda, memorabant, et quod intra biennium, et rex Assyriorum interiret, et urbi Hierusalem securitas redderetur; *hoc erit, inquit, signum eorum, quæ futura pronuntio, quod hoc anno ea comedas quæ repereris: anno autem secundo quæ sponte nascuntur: in anno autem tertio, fugato jam Assyrio, et obsidione laxata, seminate et metite: plantate vineas, et fructus earum comedite.* Siquidem ^d urbis hujus reliquiæ, quæ nunc hostili vallantur exercitu, et evasuras esse non credunt, tantam recipient rerum omnium abundantiam ac felicitatem, ut instar arboris alta radice fundatæ, pomis densissimis implcantur.

^e « *Et quodcumque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum.* Quid hoc loco radicem nomine, nisi latentes cogitationes accipimus, quæ in occulto prodeunt, sed in ostentatione operis per apertum surgunt? Radicem ergo deorsum mittere, est cogitationem bonam in

^d *Parvæ urbis reliquiæ.*

^e Vers. 30. Hactenus etiam Rabanus: desumpta sunt subsequentia ex Paterio, ideoque ex Gregorio. Vide n. 81, alias caput 48, libri viii Moralium.

additis multiplicare, fructum vero sursum facere, est efficacia operis recta, quæ cogitavit, ostendere. *Mittit ergo radicem deorsum, ut faciat fructum sursum.* Ac si aperte diceretur: in imis cogitatio nascitur; ut in summis retributio reddatur.

^a *De Hierusalem enim, et de monte Sion egredientur reliquæ, et implebunt terram Judæam, non suo merito, sed Dei misericordia, imo zelo quod adversus impios zelatus est populum suum. Quod autem ad extremum infert: (Vers. 34) Protegam urbem hanc, et salvabo eam propter me, et propter David servum meum: illud significat, quod non merito suo, sed Dei clementia conserventur, imo patris eorum David memoria, in quo admonentur, et suæ negligentiae, et illius fidei, atque justitiæ, et quod in tantum justitiam diligit Deus, ut etiam posteros sanctorum hominum non suo merito, sed majorum virtute tueatur.*

(Vers. 35.) *Factum est ergo in nocte illa, venit Angelus Domini, et percussit ^b castra Assyriorum centum octoginta quinque millia.* De hoc quoque in Paralipomenon legitur: (II Par. 32, 21) *Et misit Dominus Angelum, qui percussit omnem virum robustum, et bellatorem, et principem exercitus regis Assyriorum reversusque est cum ignominia in terram suam.* Centum octoginta quinque millia fortissimorum virorum ab uno Angelo una nocte cæduntur, et absque vulneribus occisorum mors sæva discurrit, excludens a corporibus animas Domini voluntate: et ipse rex Assyriorum idcirco servatus est, ut sciret potentiam Dei blasphemantia ora comprimere, ^c *feretque testis illius majestatis, quem paulo ante contempserat.* ^e *De talibus autem rebus agit omnipotens Deus multa per angelos, non ut ipse ab eis discat, sed ut ab illo ipsi per verbum ejus agant, aut nuntient sine corporali sono etiam quod voluerit, ab eo missi, ad quos voluerit, totam ab illo per illud verbum ejus audientes, id est in ejus veritate invenientes, quid sibi faciendum, quid, quibus, quando nuntiandum sit.* ^d *Sed tamen non ex angelis homines beatificat, sed ex se ipso, sicut angelos.* ^e *Nec aliqua ex aliquo tempore (vel ab angelis, vel ab hominibus) cognovit, ut nosset, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam, quid, et quando ab illo petitura fueramus, et quos, et de quibus rebus, vel exauditurus, vel non exauditurus esset, ^d sine initio præcivit. Universas autem creaturas suas, et spirituales, et corporales, non quia sunt, ideo novit, sed ideo sunt, quia novit.*

^a Vers. 31. En iterum nos docet Rabanus.

^b In castris.

^c Hactenus quoque Rabanus; quæ sequuntur ad magnam partem exceperit ab Augustino Claudius; qui tamen nonnulla immutavit, ut in rem suam verteret. Consule, obsecro, quæ tradit Augustinus num. 22 [cap. 13] lib. xv de Trinit.

^d 7. de Civit. cap. 30.

^e Hæc prorsus exceperit ex loco allegato libri xv de Trinitate.

^f Recedens.

^g Ncsroch.

(Vers. 35.) *Cuniquè diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum, ^f et frendens abiit, et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et mansit in Ninive. Cumque adoraret in templo ^g Neesrach Deum suum, Adramelech et Sarasar, filii ejus, percusserunt eum gladio: fugeruntque in terram Armeniorum, et regnavit pro eo ^h Asorathan filius ejus.*

ⁱ *Cum enim rex iste reversus esset Niniven urbem ⁱ sedem regni sui, et adoraret in templo Neesrach Deum suum, quasi victoriam de hostibus reportaret, et delubrum idoli sui triumphans, et gratulabundus ingrederetur, contemtor veri Dei, in fano falsi numinis trucidatur. Nec angelico periit gladio, quod erat commune cum pluribus, sed paricidio filiorum, qui fugerunt in terram Ararath, in qua Scriptura Asorathan filium ejus, qui regnavit pro eo testatur misisse habitatores Samaritæ, ne terra remaneret inculta. Ararath autem regio Armeniorum campestris per quam Araxis fluvius fluit, incredibilis est ubertatis, ad radices Tauri montis, qui usque illuc extenditur. Ergo et arca, in qua liberatus est Noe, cum liberis suis, cessante diluvio, non ad montes generaliter Armeniæ delata est, quæ appellatur Ararath, sed ad montes Tauri altissimos, qui Ararath imminet campis.*

(Cap. 20.) *In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem et venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei, hæc dicit Dominus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, et non vives.*

^k *Quem (Prov. 11, 12) diligit Dominus corripit, et castigat omnem filium, quem recipit.* Ne elevaretur cor Ezechiae post incredibiles triumphos, et de mediâ captivitate victoriam, infirmitate corporis visitatur, et audit se esse moriturum, ut conversus ad Dominum flectat sententiam ejus. ^k Sed nulla, quæ in hoc mundo hominibus eveniunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio sunt. Nam cuncta Deus ^l futura præsciens, ante sæcula decrevit qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe jam homini est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum unumquemque adversitas feriat, ne electos ejus aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet: statutum quoque est ^m in æterna veritate, quantum in ⁿ ista vita mortali ^d unusquisque temporaliter vivat: ^p quia etsi annos quindecim Ezechiae regi ad vitam addidit omnipotens Deus, tamen cum eum mori permisit, tunc eum præcivit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur,

^b Asarhaddon.

ⁱ Redit Rabanus.

^j Primam.

^k Hactenus Rabanus: subsequenter exceperit Claudius a Patèrio, ideoque a Gregorio hæc tradente n. 2 lib. xii. Moral.

^l Secutura.

^m Desunt verba hæc in æterna veritate, quæ ex nostro exemplari addi debent.

ⁿ Ipsa.

^o Deest unusquisque.

^p Nam.

quomodo ei per Prophetam dicatur : *Dispone domui tuæ, quia morieris tu et non vives* : cui mortui sententia dicta est, sed protinus ad ejus lacrymas est addita vita, sed per Prophetam Dominus dixit, quo tempore mori ipse merebatur. Per largitatem vero misericordiæ, illo eum tempore a morte distulit, quo ante sæcula ipse præscivit : nec propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur, nec dominica a instituta convulsa sunt, quia ut ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque ante sæcula præfixum fuit, atque spatium vitæ, quod inopinate foris est additum sine augmento præscientiæ fuit intus statutum. »

(Vers. 2.) *Convertitque Ezechias faciem suam ad parietem.* ^b « Quia ad templum ire non poterat, ad parietem templi, juxta quod Salomon palatium extruxerat : vel absolute ad parietem, ne lacrymas suas assidentibus sibi ostentare videretur : ^c et ait : *Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim in conspectu tuo in veritate, et in corde perfecto, et quod placitum est coram te, fecerim.* Perfectionem cordis in eo nunc dicit, quod idola destruxerit, templi valvas aperuerit, serpentem æneum comminuerit, et cætera fecerit, quæ Scriptura libri Regum et Paralipomenon commemorat. *Flevitque fetu magno* propter promissionem Domini ad David, quam videbat in sua morte perituram. Eo enim tempore Ezechias filios non habebat : post tertium enim annum concessæ vitæ Manasse genuit. Ergo iste omnis est fletus, quia desperaverat Christum de suo semine nasciturum. ^d Plerumque enim Justi aliquibus necessitatibus afflicti sua opera coguntur fateri : sed cum eorum dicta injusti audiunt, hæc per elationem potius, quam per veritatem existimant prolata. Ex suis enim cordibus verba justorum pensant, et dici humiliter posse vera bona non ^e existimant. Sicut enim gravis culpa est, sibi hoc hominem arrogare, quod non est, sic plerumque culpa nulla est, si humiliter bonum dicat, quod est. Unde sæpe contingit, ut justi et injusti habeant verba similia : sed tamen cor semper longe dissimile. Et ex quibus dictis Dominus ab injustis offenditur, in eisdem quoque a justis placatur. Nam Phariseus ingressus templum dicebat : (*Luc. xviii, 12*) *Jejuno bis in sabbato : decimas do omnium quæ possideo.* Sed justificatus magis publicanus, quam ille exiit. Ezechias quoque rex cum molestia corporis afflictus ad extremam pervenisset vitæ, in oratione compunctus dixit : *Obsecro, Domine : memento quomodo ambulaverim coram te in veritate et corde perfecto.* Nec tamen Dominus hanc confessionem perfectionis ejus desepit, aut rehusit, quem mox in suis precibus exaudivit. Ecce Phariseus se justificavit in opere. Ezechias

justum se assertuit etiam in cogitatione, atque unde ille offendit, inde iste ^f Domino placuit. Cur itaque hoc? Nisi quia omnipotens Deus singulorum verba ^g ac cogitationes pensat, et in ejus auribus verba non sunt, quæ humili corde proferuntur. »

(Vers. 4, et 5.) *Et factum est verbum Domini ad Isaiam dicens : Revertere, et dic Ezechia duci populi mei : Audivi orationem tuam : et vidi lacrymas tuas. Ecce ego sanavi te, die tertio ascendes templum Domini. Vocatusque est Ezechias dux populi, et Filius David, cujus opera sectabatur, fecerat enim rectum juxta omnia, quæ fecit David pater ejus, et auditur ejus oratio : videnturque lacrymæ, quoniam ambulaverat coram Domino, in veritate et corde perfecto, et fleverat fletu magno, et quod placitum est in oculis ejus fecerat.*

(Vers. 6.) *Et addam diebus tuis quindecim annos : sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc, et protegam urbem istam propter me, et propter David servum meum.* ^h « Secundum quasdam causas futurorum moriturus erat Ezechias, cui Deus addidit quindecim annos ad vitam, id utique faciens, quod ante constitutionem mundi se facturum esse præsciebat, et in sua voluntate servabat. Non ergo id fecit, quod futurum non erat, hoc enim magis futurum erat, quod te facturum esse præsciebat : tamen illi anni additi non recte dicerentur, nisi ad aliquid adderentur, quod se aliter in aliis causis habuerat. Secundum aliquas igitur causas inferiores jam vitam finierat, secundum illas autem, quæ sunt in voluntate, et præscientia Dei, qui ex æternitate noverat, quod illo tempore facturum erat, et hoc vere futurum erat, tunc erat finiturus vitam, quando finivit vitam. Quia etsi oranti concessam est, etiam sic eum oraturum, ut tali orationi concedi oporteret, ille utique præsciebat, cujus præscientia falli non poterat, et ideo quod præsciebat, necessario futurum erat. » Quindecim anni, qui ab ægrotatione, Ezechia regi, miserante Deo, ad vitam ei protelati sunt, mystice figurant, quia quicumque utriusque testamenti plenitudinem custodierit, æternæ salutis præmium consequuntur, ac per legis consummationem, et Evangelii plenitudinem ad vitæ æternæ transeant beatitudinem.

(Vers. 7.) *Dixitque Isaias : Afferte mihi massam fidorum. Quam cum attulissent, et possissent super ulcus ejus, curatus est.* Ac per hoc non spernendam esse medicinam, quæ usu constet, et experimento, quia et hanc fecerit Deus. Post hæc ait Isaias : (vers. 9) *Hoc erit signum a Domino, quod facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est. Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus? Et ait Ezechias : Facile est umbram*

^a Statuta.

^b En iterum Rabanus.

^c Vers. 3. Adduntur hæc in vulgato Rabano : *ut recte juxta Jeremiam, ad cor suum, qui circum, id est parietem cor appellat, ut tota mente Dominum precaretur.* Alia nonnulla postea etiam adduntur, quæ a nostro exemplari al-sunt.

^f Subsequentia docuit ex Gregorio lib. xii Moral. n. 36 Paterius.

^g Estimant.

^h Dominum placavit.

ⁱ A cogitationibus.

^k Hæc ex Augustino desumpta sunt, ea docuit num. 28, cap. 17, lib. vi de Genesi ad litteram.

creocere decem lineis, nec hoc volo, ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus. Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, et reduxit umbram per lineas, quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

^a Idem nomen graduum, quod et linearum significat, id est distinctionem horarum, quas duodecim per diem in horologio notare solemus. Sive ut Hieronymus dicit, ita erant exstructi gradus arte mechanica, ut per singulos umbra descendens, horarum spatia terminaret. Erat autem hora diei decima, quando hæc regi loquebatur. Vis ergo, inquit, ut ascendat umbra decem lineis procedente sole super terram per boreales plagas usque ad orientem, ^b quod sub terram quotidiana consuetudine cursus sui erat facturus: an, ut revertatur umbra totidem gradibus, conversa retrorsum facie solis, ipsoque per australem plagam ad orientem regresso? At rex: *Facile est, inquit, umbram crecere decem lineis, nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.* Vidit namque, quia majoris miraculi esse poterat si sol contrarium suo mori cursum ageret, quam si consueto processu incedens, tametsi multo altius, id est super ^c translatus ad orientem, quasi secundi diei mane, nulla interveniente nocte facturus advolaret. Nam et hoc qui in insula Thyle, quæ ultra Britanniam est, vel in ultimis Scytharum finibus degunt, omni ætate diebus aliquot fieri vident; quia sol cætero orbi in occasu, et sub terra positus, nihilominus tota nocte supra terram appareat. Et quomodo a parte occidentis ad orientem humilis ^d redit, manifeste videatur, ^e donec tempore opportuno denuo toti orbi communi exortu reddatur: sicut et veterum historiarum, et nostri homines ævi, qui illis de partibus adveniunt, abundantissime produnt. Nunquam autem ii, qui interiora austri incolunt, videant solem per meridianas plagas ad orientem ab occasu redire.

Ut manifestiorem enim sensum legentibus faceret, quod signum, et præsentis temporis, et futuri typus erat, ut quomodo Sol revertebatur ad exordium suum, ita et Ezechiæ vita addita annos redderet, nobis quoque in hebdomade, et ogdoade viventibus, per resurrectionem Christi vitæ spatia protelerent. ^f Vel certe decem gradus in descensu solis, temporum ordines sunt, per quos umbra figurarum Christi descenderat, et per quos iterum Sol justitiæ Christus post resurrectionem ascendit. Primus itaque gradus descensionis de Deo in angelo fuit: ^g in quo ad antiquos patres apparere dignatus est, quia magni consilii nuntius erat. Denique et ad

A Jacob sic loquitur. *Et dixit, inquit, Angelus Dei: Ego sum Deus cui unxisti titulum, et voristi votum, ut et Angelum, et Deum ostenderet. Secundus gradus, descensionis in Patriarchis fuit, quia in omnibus, ut ait Apostolus, ipse est operatus. Tertius in legislatione: quia et in lege ipse locutus est. Quartus gradus in Jesu Nave, qui populum in terram repositionis introduxit. Quintus in Judicibus, quia eundem populum per eos ipse regebat. Sextus in regibus Judæorum, quia in eis ipse regnabat. Septimus in Prophetis, quia per eos est nuntiatus. Octavus in Pontificibus, quia ipse summus Sacerdos est Patris. Nonus in homine. Decimus in passione. Per hos enim decem gradus, quos ipse per umbram legis priscæ Christus descendit, ac rursus post resurrectionem suam Sol justitiæ Christus per eosdem gradus ^h rursus ascendit in cælum, et omnem illam umbram legis veritatis radiis illustravit, obscura revelans, clausa reserans, et omnia tecta denuans.*

(20, 12.) *In tempore illo misit Merodach Baladan rex Babylonis litteras, et munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset Ezechias, etc.* ⁱ In tempore illo; hoc est in eodem anno, quo hæc gesta sunt, quæ superius narrantur, misit Merodach filius Baladan rex Babylonis litteras, et munera ad Ezechiam, quia apud eos astrorum observantia est, stellarumque cursus longo usu, et exercitatione cognitus, quod et in Domini nativitate monstratur. Intellexerunt Solem reversum diei spatia duplicata, servire ei quem Deum solum ^k putabant: cumque causas hujus miraculi, rationemque perquirerent, fama per omnes gentes volitante, didicerunt propter ægrotationem regis Judæ etiam cursum signi clarissimi commutatum: quod etiam liber Paralipomenon plenissime testatur dicens: (II Paral. 32, 30) *Ipsæ est Ezechias, qui fecit in omnibus suis prosperæ quæ voluit. Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerunt ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, reliquit eum Deus, ut tentaretur, et nota fierent omnia, quæ erant in corde ejus.* Idcirco autem tentationi relictus est, quia post tantam victoriam, et Solis regressum, et congratulationem regni potentissimi, cor illius elatum est. Denique in eodem volumine scribitur: (Ibid. vers. 23) *Multi deferebant hostias, et sacrificia Domino in Hierusalem, et munera Ezechiæ regi Judæ: et exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus.* (Vers. 24.) *In diebus illis ægrotavit usque ad mortem: et oravit Dominum, et exaudivit eum, et dedit ei signum. Sed non iuxta beneficia, quæ acce-*

^a Quæ sequuntur ad hujus loci explicationem posita tradit Beda. [Quæst. 25 in libros Regum.]

^b Quæ subtilus.

^c Terras elatus.

^d Redeat.

^e Verba hæc: donec tempore opportuno denuo toti orbi communi exortu reddatur desunt in editis.

^f Quæ deinceps legis, ab Isidoro cap. 6 in libros Regum mutuatus est Claudius.

^g Verba hæc: in quo ad antiquos patres apparere dignatus est in editis desunt: per errorem utique.

^h Sursum, præstare videtur nostra lectio.

ⁱ Berodach.

^j Pleraque in Rabano exstant. Claudius tamen nonnulla a Rabano fusius exposita paucioribus tradidit.

^k Additur, id est Solem.

perat, retribuit, quia exaltatum est cor ejus, et factum est contra eum ira, et contra Juda, et Hierusalem. Rursumque Scriptura sancta elationem cordis ejus dicit pœnitentia mitigatam, inferens : et humiliatus est postea, eo quod exaltatum est cor ejus, tam ipse, quam habitatores Hierusalem ; et idcirco non venit ira Domini super eos in diebus Ezechia.

« (IV Reg. xx, 13, etc.) In diebus illis Ezechias lætatus est in adventu legatorum Merodach Baladan : quem patrem fuisse Nabuchodonosor Hebræi autumant, et in oblatione munerum, et congratulatione sanitatis suæ. Ostenditque eis domum aromatum suorum, et thesauros argenti, et auri, et odoramentorum, et unguenti optimi, et omnes thesauros vasorum suorum : non fuit res, quam non ostenderit eis in domo sua et in omni potestate sua : Unde iram Dei justissime merebatur, quod non solum thesauros suos, atque palatii, sed et templi ostenderet, quod certe fuit potestatis ejus, de cujus valvis aureas laminas ante jam tulerat.

« (Vers. 14.) Intravit autem Isaias Propheta ad Regem Ezechiam. Rursumque post corporis sanitatem, et signi magnitudinem, offerri videmus aliam occasionem superbiam, quam ut prudens, et Dei cultor vitare debuerat, nec monstrare alienigenis divitias suas, quas Deo tribuente possederat, ex quo juxta leges quoque tropologia discimus, non mittendas margaritas ante porcos, nec dandum sanctum canibus. (Matth. vii, 6) Qui enim fidelis est, spiritu abscondit negotia, et quicumque hoc non fecerit, omnis virtus illius enervatur, (peritque) per id quod posteritas, amisso virili robore in muliebrem redigitur mollitudinem. Ingressus ergo Isaias ad regem, et quasi nescius sciscitatur quid dixerunt viri isti ? et unde venerunt ? Duo interrogat, quid locuti sunt, et unde venerunt : ille ad unum respondit, altero prætermisso. (Vers. 14) De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. Quod quanto terra longior sit unde venerunt, tanto iste rex gloriosior, propter quem venerunt : Et venerunt, inquit, ad me, qui debuerat dicere : venerunt ad glorificandum Deum, pro signi magnitudine de Babylone, quæ urbs in toto orbe potentissima est. Rursumque Isaias : Quid, inquit, viderunt in domo tua ? Et ille respondit ex parte verum, quod omnia viderint in domo illius, nec fuerit res, quam non ostenderit eis in thesauris suis, sed alterum tacuit, de quo verebatur offensam : quod ostenderit eis cuncta, quæ haberet in potestate sua : haud dubium quoniam et templi supellectilem ostenderit : propter quæ Isaias Dei sermone profert sententiam : (Vers. 16) Audi verbum Domini exercituum. Veniet tempus, quando omnia hæc, quæ in domo tua sunt, et non tuo, sed patrum tuorum labore quæsitæ, in Babylonem transferantur, et de semine tuo flant eunuchi in aula regis. Ex quo He-

^a Pauca hæc rursus Rabanus tradit.

^b Quæ sequuntur omnia Paterius, ideoque Claudius ex Gregorio desumpsit num. 81 et 82 lib. viii Moralium hæc tradente.

^c Intentionibus.

^d Virtus humilitatis enervat.

A bræi volunt Danielelem, Ananiam, Misabelem, et Azariam, qui fuerunt de regio semine, factos esse eunuchos, quos in ministerio Nabuchodonosor fuisse non dubium est. (Dan. i, 6, 7. Hactenus etiam Rabanus. Reliqua docet Claudius.) Eunuchos enim, id est abscissos, non negamus aliquos fuisse de semine regio in palatio regis Babylonis, juxta prophetiam beati Isaia, sed de Daniel et sociis ejus credendum nullo modo est : quia si essent, de pulchritudine corporis et aspectu illorum non timeret dux ille, (Ibid. Vers. 10) qui eos adhuc pueros erudiebat, quia species faciei solet deperire in pueris abscissis. Fuit autem consuetudo apud antiquos eunuchos vocare cubicularios et custodes palatii, qui uxores habebant, et abscissi corpore non fuerunt.

B (Vers. 19.) Dixitque Ezechias : Bonum verbum Domini, quod locutus est : fiat tantum pax in diebus meis. ^a In quo ab Hebræis reprehenditur, cur non sit imitatus bonitatem Moysis, qui locutus est ad Deum : Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facies, dele me de libro quem scripsisti. ^b Quid hoc loco Prophetae sententia contra Ezechiam regem, nisi arrogantium hypocritarum cogitationes suas in exquirenda hominum admiratione significat ? Per omne enim quod hypocrite faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quasi radices scirpi in acervum petrarum mittunt : operaturi quippe laudes suas cogitant : laudati autem has secum taciti in cogitationibus versant : gaudent se præcipuos in humana æstimatione claruisse. Cumque inflati favoribus apud semetipsos intumescunt, sæpe mirantur taciti etiam ipsi quod sunt. Videri quotidie semetipsos altiores cupiunt, ac miris ^c inventionibus in opere excrescunt : quia sicut ^d virtutes omne vitium enervant, sic arrogantia roborat. Cogit namque mentem juvenescere, et contra vires valere, quia et quod negat vigor valetudinis, ^e imperat amor laudis. Unde et factis suis, ut diximus, arbitros inquirunt : si vero operi testes deesse contingant, narrat ipsi quæ gesserint. Cumque offerri favoribus cœperint, sæpe eistem suis operibus, quæ ^f egisse se referunt, mentiendo aliquid adjungunt. Cum vero et vera dicunt, hæc dicendo aliena faciunt, quia quæsitis ^g remuneratis favoribus ^h a vera, et intima retributione vacuantur. In eo enim, quod bona sua patefaciunt, ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ prædentur. Horum ergo vitam, illa cunctis notissima Ezechia culpa figuravit. Qui postquam una prece, et sub unius noctis spatio, centum ⁱ octuagintaquinque millia hostium, angelo feriente, prostravit, postquam occasui proximum ad altiora cœli spatia solem reduxit : postquam vitam propinquante jam termino coarctatam in tempora longiora protelavit, susceptis Babylonici regis nuntiis bona omnia, quæ posside-

^e Impetet.

^f Peregrisse.

^g Remunerati

^h Ab eorum intima. Præstat nostra lectio.

ⁱ Octoginta.

bat, ostendit, sed Prophetæ voce protinus audivit : *A* *Ecce dies veniunt, et auferentur omnia quæ in domo tua sunt in Babylonem, et non relinquetur quicquam, dicit Dominus.* Sic nimirum hypocritæ, postquam magnis virtutibus excrescunt, quia cavere malignorum spirituum insidias negligunt, et celari in eisdem virtutibus nolunt, bona sua ostendendo, hostium faciunt, et prodentes subito amittunt quidquid diutius studentes operantur. Hinc per Psalmistam dicitur : (*Psal.* 77, 71) *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, et pulchritudinem eorum in manus inimici.* Virtus quippe, et pulchritudo arrogantium, inimici manibus traditur, quia omnia bonum, quod per concupiscentiam ^a laudum ostenditur, occulti adversarii viri mancipatur. Hostes namque ad rapinam ^b provocant : quia suas eorum notitiæ divitiarum ^c depudant. Quousque enim ab æternæ patriæ securitate disjungimur, (per) in latronum insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est bona, quæ portat. O miseri, qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum : cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. Quos nimirum maligni spiritus, cum ad jactantiam provocant, eorum, sicut diximus, opera captivantes denudant. ^d Hinc est enim, quod per Evangelium veritas dicit : (*Matth.* vi, 3) *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ut sit elemosyna tua in abscondito, et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Hinc est, quod de electorum Ecclesia per Psalmistam dicitur : (*44, 14*) *Omnis gloria ejus filia regis ab intus.* ^e Hinc Paulus ait : (*II Corin.* i, 12) *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Filia quippe regum Ecclesia, quæ in bono est opere spiritualium principum prædicatione generata, gloriam intus habet quia hoc quod agit, in ostentationis jactantia non habet. Gloriam suam Paulus testimonium conscientiæ memorat, quia dum favores oris alieni non appetit, vitæ suæ gaudia extra semetipsum ponere ignorat. Occultanda sunt ergo quæ agimus, ne hæc in hujus vitæ itinere incaute portantes, latrocinantium spirituum incursione perdamus. »

(21, 1.) *Duodecim annorum erat Manasses eum regnare cœpisset, et quinquaginta quinque annis regnavit in Hierusalem. Fecitque malum in conspectu* ^D *Domini juxta idola gentium, quas delevit Dominus a facie filiorum Israel. Conversusque est, et ædificavit excelsa, quæ dissipaverat Ezechias pater ejus : et erexit aras Baal, et fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israel, et adorabit omnem militiam cœli, et coluit eam. Et extruxit aras in domo Domini, de qua dixit*

^a *Laudis.*

^b *Provocat.*

^c *Qui denudat.*

^d Multis interjectis addit subsequentiâ. Atque ex hoc quidem loco constat Claudium plane sequi Paterium, qui id ipsum agit.

^e *Pythones.*

^f *Legendum arbitror retrahatur.*

^g *Explicationem loci hujus Beda exhibet, quæst. 26.*

Dominus : (II Reg. vii, 10) In Hierusalem ponam nomen meum. Et extruxit altaria universæ militiæ cœli in duobus atrii templi Domini. Et traduxit filium suum per ignem : et ariolatus est, et observavit auguria, et fecit ^o pythones, et aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, et irritaret eum.

Hæc ergo omnia, id est sive auguratio, sive auspici-um, sive quælibet immolatio, sive etiam sortitio, aut quicumque motus avium, vel pecudum, et inspectio quæcunque fibrarum, aut aliquid quod de futuris videatur ostendere, in operatione dæmonum fieri non dubito, dirigentium vel avium, vel pecudam, vel si fibrarum motus, aut sortium secundum ea signa, quæ docuerunt iidem dæmones observari ab his quibus artis hujus scientiam, tradiderunt : a quibus omnibus is, qui homo Dei est, et in portione Dei numeratur, penitus debet esse alienus : nec aliquid in his habere commune, quæ occultis machinis dæmones operantur, ne forte rursus per hæc dæmonibus societur, atque eorum spiritu et virtute repleatur, et ad idolorum cultum denuo ^f reparetur.

Post aliquanta (*Cap. xxii, 14*) dicitur, quod *miserit Josias nuntios ad Holdam prophetissam, uxorem Sellum, quæ habitabat in Hierusalem in Secunda propter librum legis diviniæ, qui inventus fuerat.*

^g *Quid hoc sit, quod dicit, quod habitaverit in Secunda : in superiori parte ^h libri hujus scribitur de Rege Ezechia, ædificavit quoque, agens industrie, omnem murum, qui fuerat dissipatus. Et extruxit turres desuper, et forinsecus alterum murum.* Meminit hujus loci Sophonias dicens : (*Cap. i, v. 10*) *Vox clamoris ad portam piscium, et ululatus ad Secundam : pro qua vetus editio quasi proprium nomen loci transtulit in ⁱ Masana. Masana quippe interpretatur Secunda. Quod ergo dicitur hæc prophetissa habitasse in Secunda ^g in secundi muri parte ⁱ intelligere debemus. »*

(*IV Reg. xxii, 18.*) *Regi autem Juda, qui misit vos, ut consuleretis Dominum, sic dicetis : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Pro eo quod audisti verba voluminis, et perterritum est cor tuum, et humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum, et habitatores ejus, quod videlicet ferent in stuporem, et in maledictum : et scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me, et ego audivi, dicit Dominus : Idcirco colligam te ad patres tuos, et colligeris ad sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus sum super locum istum ^k.*

^l *Territus iste Dei comminationibus flevit, et sua vestimenta considerat, et sit omnium malorum*

^h Id est II. Para. 32, 5. Et revera Beda, ex quo, ut diximus, desumpsit Claudius, hæc habet, *in libro Paralipomenon declaratur, ubi scriptum est de præfato Rege Ezechia.*

ⁱ *Masana,*

^j *Intellige.*

^k Quæ sequuntur tradidit Augustinus num. 16 e seqq. capp. 13. et seqq. libri *de Cura mortuorum.*

futurorum de præparata morte securus, quid ita A
 requieturus esset in pace, ut illa omnia non videret.
 Ibi ergo sunt spiritus defunctorum, ubi non vident
 quæcunque aguntur, aut eveniunt in ista vita ^a ho-
 minum. Quomodo ergo vident tumulos suos, aut cor-
 pora sua, utrum abjecta jaceant, an sepulta? quo-
 modo intersunt miseræ vivorum, cum vel sua ipsi
 mala patiantur, si talia merita contraxerunt: vel in
 pace requiescant, sicut huic Josiæ promissum est,
 ubi mala nulla, nec patiundo, nec compatiendo sus-
 tineant, liberati ab omnibus malis, quæ patiendo et
 compatiendo, cum hic viverent, sustinebant? Dixerit
 aliquis: Si nulla est mortuis cura de vivis, quomo-
 do ille dives (*Luc. xvi, 27*), qui apud inferos torque-
 batur, rogabat Abraham patrem, ut mittat Lazarum
 ad quinque fratres suos nondum mortuos, et ^b agat B
 cum eis, ne ^c veniant et ipsi in eundem tormento-
 rum locum? Sed nunquid quia hoc ille dives dixit,
 ideo, quid fratres agerent, vel quid paterentur, illo
 tempore, scivit? Itaque illi fuit cura de vivis, quamvis
 quid agerent, omnino nesciret, quemadmodum est
 nobis cura de mortuis, quamvis quid agant utique
 nesciamus. Nam si nihil de mortuis curaremus, non
 utique pro illis Deo supplicaremus. Denique Abra-
 ham, nec Lazarum misit, et Moysen ac prophetas
 hic eos habere respondit, quos audire deberent, ut ad
 illa supplicia non venirent. Ubi rursus occurrit quo-
 modo quid hic ageretur Abraham pater ipse nescie-
 bat, ubi sciebat esse Moysen, et Prophetas, id est
 libros eorum, quibus homines obediendo, tormenta
 inferna vitarent, Denique noverat divitem illum in
 deliciis, pauperem vero Lazarum in laboribus ^d
 vixisse. Nam et hoc illi ait: (*Ibid. 25*) *Memento, fili,*
quia recepisti bona in vita tua: Lazarus autem mala.
 Sciebat ergo hæc, quæ utique apud vivos, non apud
 mortuos, gesta fuerunt. Verum, non cum agerentur
 in vivis, sed cum, eis mortuis potuit, Lazaro indi-
 cante, cognoscere, ne falsum sit quod ait propheta:
 (*Is. 65, 16*) *Abraham nescivit nos.* Proinde fatendum
 est nescire quidem mortuos, quid hic agatur, sed
 dum hic agitur: postea vero audire ab eis, qui hinc
 ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, sed
 quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista me-
 minisse: et quæ illos quibus hæc indicant, oportet
 audire. Possunt et ab angelis, qui rebus, quæ agun-
 tur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui, quod
 unumquemque illorum audire debere, judicat, cui
 cuncta subjecta sunt. Nisi enim essent angeli, qui
 possent interesse, et vivorum, et mortuorum locis,
 non dixisset dominus Jesus: (*Luc. xvi, 22*) *Conti-*
git autem mori inopem illum, et afferri ab angelis
in sinum Abraham. Nunc ergo hic, nunc illic esse
 potuerunt, qui hinc ^e illum, quem Deus voluit, abs-

tulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua,
 quæ hic aguntur, quæ necessarium est eos nosse, et
 quos necessarium est ea nosse, non solum præsen-
 tia, vel præterita, verum etiam futura, spiritu Dei
 revelante, cognoscere. Sicut non omnes homines,
 sed prophetæ, dum hic viverent, cognoscebant, nec
 ipsi omnia, sed quæ illis esse revelanda, Dei provi-
 dentia judicabat. Mitit quoque ad vivos aliquos ex
 mortuis, sicut e contrario (*II Corin. xii, 2*) Pau-
 lus ex vivis in paradiso raptus est, divina Scriptu-
 ra testatur. Nam (*II Reg. xxviii, 15*) Samuel pro-
 pheta defunctus ^f vivo regi Sauli etiam futura præ-
 dixit. Quamvis nonnulli, non ipsum fuisse, qui
 potuisset magicis artibus evocari, sed aliquem spiri-
 tum tam malis operibus congruentem, illius existi-
 ment similitudinem figurasse. ^g Hæc per excessum
 idcirco protulimus, ut noverint homines æternam
 veritatem querere, qui volunt salvari, a quo creati
 sumus, (*Acto. xvii, 28*) *in quo vivimus, per quem*
movemur et sumus. Animas autem sanctas, eas esse
 credimus, et non humanis miseris interesse, sicut
 dicit isaias, qui erat filius Abraham, ad Deum
 (*65, 16*) *Tu, Domine, pater noster es: Abraham no-*
scivit nos: et Israel non cognovit nos.

^h Post hæc sequitur historia de gestis Josiæ, ita
 dicens: (*Cap. xxiii, 10*) *Contaminavit quoque To-*
pheth, quod est in convalle filii Ennon, ut nemo con-
secraret filium suam, aut filiam per ignem Moloch.

ⁱ Frequens est in Scripturis horum mentio loco-
 rum, maxime in libro Regum et Jeremiæ Prophe-
 tæ. Est autem vallis Ennon, sive filii Ennon, juxta
 murum Jerusalem contra orientem, in qua nemus
 pulcherrimum, Siloe fontibus irrigatur. Topheth
 autem ^k erat locus in eadem convalle juxta Piscinam
 fullonis, cujus meminit Scriptura, et juxta agrum
^l Acheldemach, qui usque hodie monstratur ad austra-
 lem plagam montis Sion. Solebant autem in Topheth,
 quia locus erat amœnissimus, ^m hodieque hortorum
 præbet delicias, posita ara sacrificare demonibus,
 nefandoque igne suos consecrare liberos, sive holo-
 caustum offerre, sicut in libro verborum dierum de
 Achaz rege scriptum est: (*Para. xxviii, 5*) *Ipsæ*
est, qui adolevit incensum in valle Benennon, et lus-
travit filios suos in igne Benennon: siquidem filiam
 Ennon significat. Vallis autem Ennon hebraice dicitur
ⁿ Gebenn, cujus nomine in novo testamento
 pena inferorum gehenna cognominatur: quia nimi-
 rum, sicut in convalle Ennon, qui idolis servierunt,
 in ea, prophetis attestantibus, perierunt, ita peccato-
 res ex his, quæ peccaverunt, æterna damnatione
^o puniuntur. Denique Hieremias cum referret præce-
 pisse sibi Dominum, ac dixisse: (*Hier. xix, 2*) *Egre-*
dere ad vallem filii Ennon, quæ est juxta in-

^a Hominihus.

^b Ageret.

^c Venirent.

^d Additur doloribusque.

^e Illuc.

^f Editio: vivo Sauli etiam Regi. Præstat nostra lectio.

^g Hæc omnia tradidit Beda, quæst. 27, 28, 29 et 30.

^h In editis additur sive Thaphet: utrumque enim scribitur.

ⁱ Acheldana.

^j Unde usque hodie.

^k Gehennon.

^l Punientur.

troam portæ fictilis, paulo post dicit : Et non vocatur locus iste amplius Topheth, et vallis filii Ennon, sed vallis occisionis : et dissipabo consilium Juda, et Hierusalem in loco isto, et subvertam eos gladio. (Isa. 30, 31) Isaias quoque manifestissime Topheth infernum appellat, cui eum perpetuum diaboli interitum sub nomine Assur describeret, dicens : A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus : Et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum, statim quomodo, et ubi esset periturus subdit, dicens : Præparata est enim ab heri Topheth a rege præparata, profunda et dilatata. Pulchre ait, et dilatata, quia Topheth dicitur latitudo : nutrimenta inquit ejus, ignis, et ligna multa : flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam. Contaminavit autem Josias Topheth, vel ossa mortuorum ibi, sicut in sequentibus de aliis idolorum locis fecisse legitur, vel aliqua quælibet impunda dispergens, quatenus abominationi potius, quam delectationi aptus omnibus, qui aspicerent, locus appareret.

« Quod sequitur de eodem rege Josia : (v. 11) Abstulit quoque equos, quos dederant reges Juda Soli, in introitu templi Domini. Et paulo post : Currus autem Solis combussit igni, ostendit ^a omnium gentium idololatriæ et superstitioni Judæos eo tempore fuisse mancipatos, ita ut in venerationem Solis, quem more Gentilium Deum esse credebant, simulacro ejus, quod fecerant, currus, equosque subdiderint, et hoc in atriis templi Domini. Sic enim solent gentiles pingere vel facere simulacrum Solis, ut puerum imberbem in curru ponentes, equos eidem, quasi curru cælum petentes subjugent. Cui propterea pueri aptant imaginem, quia Sol, velut quotidie novo ortu natus, in nullum per sæcula senium incidit. Ut autem eidem currus et equos tribuant, de miraculo sumptum Eliæ prophætæ, quia curru igneo et equis igneis est raptus ad cælum, Johannes Constantinopolitanus Episcopus æstimat. ^b Quia enim græce ἥλιος dicitur Sol, sicut etiam Sedulius, cum de Helicæ ascensu caneret, ostendit dicens :

Quam bene fulminei prælucens semita cæli
Convenit Eliæ, merito qui et nomine fulgens,
Hac ope dignus eras! nam si sermonis Achivi
Una per accentum ^c mutetur littera, Sol est :

audientes Græci ab ^d Israelitis, quos divinas habere litteras fama prodebat, prædicari, quod Elias curru igneo et equis sit igneis ad cælestia translatus : vel certe hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt vicinia decepti nominis, Solis hic transitum per cælos esse designatum, et miraculum divinitus factum commutaverunt in argumentum erroris humana stultitia commendatum. Quos imitati ipsi Judæi satagerunt, ne in aliquo Gentilium stultissimis minus stulti parerent. »

^a *Omni generi idololatriæ et superstitionis.*

^b *Quod.*

^c *Mutatnr.*

^d *Israeliticis.*

^e *Afferri. Præstat nostra lectio.*

Quod paulo post de eodem rege dicitur : (v. 13 et 14) *Excelsa quoque, quæ erant in Hierusalem ad dexteram partem montis offensionis, quæ ædificaverat rex Salomon Astaroth idolo Sidoniorum, et Chamos offensionis Moab, et Moloch abominationi filiorum Ammon, polluit rex, et contrivit statuas, et succidit lucos, replevitque loca eorum ossibus mortuorum.*

« Luce est clarius, quod excelsa nominare solet Scriptura loca in collibus posita frondentibus, in quibus vel demoniis immolabant, vel etiam Domino, locorum amœnitate allecti, contra interdictum, relicto altari, quod erat in templo, hostias offerebant. Unde sæpius in hoc libro de Regibus, qui minus perfecte justi fieri, dicitur : *veruntamen excelsa non abstulit. Montem autem offensionis montem idoli*

^B *dicit, quia nimirum consuetudinis est Scripturarum offensionem, idola nuncupare, quia vel in illis offenditur Deus, vel offensionum, et ruinam suis ^e afferunt cultoribus : sicut in hac ipsa sententia ^f subsequenter intimatur, dum dicitur : (III. Reg. xi, 7) Quod ædificaverat Salomon rex Israel, Astaroth idolo Sidoniorum, et Chamos offensionis Moab : et Moloch abominationi filiorum Ammon. Ubi hoc quoque, ni fallor, palam ostenditur, quod utinam non ostenderetur, quia videlicet Salomon de admissa idololatriæ scelere nunquam perfecte pœnituit. Nam si *fructus pœnitentiæ dignos faceret, satageret ante omnia, ut idola, quæ ædificaverat, de civitate sancta tollerentur, et non in scandalum stultorum, quæ ipse, cum fuisset sapientissimus, erronee fecerat, quasi sapienter ac recte facta reliquisset. Meminit supra, et hujus loci Scriptura dicens : Tunc ædificavit Salomon sanum Chamos idolo Moab in monte, qui est contra Hierusalem, et Moloch idolum filiorum Ammon. Nec videri debet contrarium, quod ibi mons, in quo facta sunt hæc idola, contra Hierusalem, hic in Jerusalem esse positus asseritur, quia nimirum in tanta erat urbis vicinia positus, ut ad ipsam pertinere, ^g et ipsam quoque sordibus, quæ in eo congregabantur, attingere videretur. »**

(24, 14 et 15.) *Transtulit (Nabuchodonosor) omnem Jerusalem et universos principes : transtulit quoque Joachim in Babylonem, et Judices terræ duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem, et omnes viros robustos, etc. Quod referens de Nabuchodonosor, quia transtulerit omnem Hierusalem, et universos principes, et omnes fortes exercitus, decem millia in captivitatem, addidit Scriptura dicens : (V. 16) Et omnem artificem et clusorem.*

« Hoc est quod supra eidem populo Israel Philistinum regnantes fecisse narrantur, cum dicitur : (I Reg. 15) *Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel : caverant enim Philistinim, ne forte facerent Hebræi gladium, aut lanceam. Sicut enim tunc illi caverunt, ne habentes fabros ferrarios He-*

^f *Subsequenti. Præstat nostra lectio.*

^g *Et ipsa quoque sordibus, quæ in eo congregabantur, attingere videretur. Præstare videtur nostra lectio.*

brazi, qui arma ad repugnandum facerent : ita nunc Chaldæi, ^a destructa Hierusalem et vastata omni terra repromissionis, ^b sategerunt, ut nullus in ea ^c remaneret artifex, nullus clusor, qui vel fœdata urbis mœnia componere, vel possit resarcire ^d diruta : quin potius quidquid apud gentem exterminatam, artis invenerant, totum in Babyloniam transferunt, ut vel ad nihilum ultra valeat, vel illius civitatis utilitatibus proficiat. Cujus tam defendendæ historiæ, quæ multum negligentiz nostri temporis congruit, non opinor allegoriam esse reticendam, Constat namque, quia Hierusalem, et terra Israel civitatem Christi, id est Ecclesiam sanctam : Babylon autem, et Chaldæi, sive Philistæi civitatem diaboli, id est omnem malignorum, sive hominum, sive Angelorum multitudinem designat ; servitque Israel Philistæis, sive Chaldæis, cum fideles quique nomina tenus in Ecclesia consistentes, cæterum ab immundis vel spiritibus, vel hominibus decepti, aut avaritiz, aut luxuriz, aut alteri cuilibet peccato mentis colla submittant. Abducit autem Nabuchodonosor Hierusalem, et universos principes, fortesque exercitus decem millia in captivitatem, cum et magistros populorum, et eos qui ininvincibili animo Domino servire, ac decalogum legis fideliter in Dei ac proximi videbantur amore conservari, subito sive illecebris mundi, seu adversitatibus subacti, ^e aut majoribus polluunt se facinoribus, aut certe in hæresim declinando, apertæ apostasiz ^f nomen incidunt. Arma vero, quibus contra diabolium repugnantes, libertatem a Deo nobis donatam defendimus, ^g quid sunt aliud, nisi eloquia Scripturarum, in quibus et ipsius Domini, et sanctorum ejus exemplis, quo ordine bellatorum superari debeant, luce clarius discimus ? Sed Philistæi filios Israel fabris armorum privant, cum maligni spiritus animos fidelium a meditatione sacræ lectionis, sæcularia illis negotia inserendo, retardant : ne vel ipsi per hujus exercitium resistendi fiduciam sumant, vel alios forte, qui legere nesciunt, ad resistendum vitiiis, exhortando aut corripiendo accendant. Tollunt fabros armorum, cum eos, qui sacra eloquia norunt, in tantum sceleribus obruunt, ut dicere bona, quæ ^h didicerint, prorsus erubescant. Transferunt omnem artificem et clusorem in Babyloniam de Hierusalem, cum eos, qui multifaria virtutum operatione pluribus prodesse, et civitatem Dei contra irruptiones tentationum munire solebant, a proposito deflectunt, atque ingenium, quod tuitioni sanctæ Ecclesiæ impendere debuerant, ad voluntatem potius regis vitiorum, dispensare

A compellant. Quod si clusorem hoc loco, non ostiorum, sive murorum, sed auri potius, gemmarumque intelligere voluerimus, ad unum profecto, eundemque spiritualis expositio finem respicit. Dictum quippe est de Sapientia : (*Prov. xx, 15*) *Quis aurum est, et multitudo gemmarum : atque ideo clusores horum, non alios aptius, quam doctores intelligere valeamus, qui quandiu recte vivunt, ac docent, in ornatam sanctæ civitatis industriam suæ artis impendunt. At si forte erraverint, quid nisi a rege Chaldæorum captivi Babyloniam transferuntur ? Artificem et clusorem ab Hierosolymis Babyloniam transmigrare, est talentum verbi cœlitus acceptum in terra defodi, id est scientiam spiritualem ad peccatorum opera converti.*

B Post hæc refert Scriptura, (*xxv, 5, 6, etc.*) quod fugientem regem Sedechiam ab exercitu Chaldæorum, apprehensumque duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locatus est cum eo iudicium : filios autem Sedechiz occidit coram eo, et oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, et adduxit in Babylonem.

C Dum Scriptura sacræ Sedechiz captivitatem narrat, ordinem captivitatis internæ denuntiat : Rex quippe Babylonis est antiquus ⁱ possessor intimæ confusionis, qui prius filios ante intuentis oculos trucidat, quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse, qui captus est, dolens cernat. Nam ^k gemit plerumque animus, et tamen carnis suæ delectationibus victus, bona, quæ genuit, amans perdit, et quæ patitur damna considerat, nec tamen virtutis brachium contra regem Babylonis levat ; sed dum videns nequitiz perpetratione percussus, ad hoc ^l quoque peccato superducitur, ut ipso quoque rationis lumine privetur. Unde Babylonis rex, extinctis prius filiis, Sedechiz oculos eruit, quia malignus spiritus subductis prius bonis operibus, post intelligentiz lumen tollit, quod recte Sedechiz in Reblatha patitur. Reblatha quippe, *multa hæc*, interpretatur. Ei enim quandoque et lumen rationis ^m claudetur, qui pravo usu ex iniquitatis suæ multitudine gravatur.

D Sicut enim quarta die cælum in initio creaturarum luminaribus ornatum exstitit, ita quarta ætate mundi Israeliticus populus cœlesti fide inclutus, a Prophetis, quasi a stellis illuminatus, regno David et Salomonis gloriosus, templi etiam sanctissimi altitudine, toto est nobilitatus in orbe. Sed accepit vespem, quando, crebrescentibus peccatis, regnum illud a Chaldæis dissipatum, templum dirutum, et tota gens illa est in Babyloniam translata.

^a Vastata Jerusalem et omni terra. Præstare videtur nostra lectio.

^b Satagunt.

^c Remaneat.

^d Dirupta.

^e a : præstat nostra lectio,

^f notam.

^g Quæ.

^h didicerant.

ⁱ Subsequentia lineolis notata Paternus ex Grego-

rio desumpsit, ideoque etiam Claudius. Consule num. xxxvii, cap. 13, olim 16, libri vii Moral.

^j Additur : hostis,

^k bona gignit.

^l quandoque peccati usu,

^m clauditur.

ⁿ Quæ sequuntur lineolis minime notata in nullo vetusto scriptore inveni ; Augustiniani tamen styli nonnihil habent.

^a *Quæ quarta sæculi ætas a David usque ad transmigracionem Babylonis, habet annos juxta Hebraicam vocitatem quadringentos septuaginta tres* ^b : juxta Septuaginta interpretas aliquid amplius. Generationes juxta utrosque codices septemdecim : quas tamen Evangelista Matthæus certi mysterii gratia, quatuordecim ponit, a qua juvenili ætate in populo Dei Regum tempora cœperunt. Hæc namque in hominibus ætas apta, ad gubernandum solet existere. Sedechias autem suprascriptus filius Josiæ regnavit annis undecim : hujus undecimo anno, regum autem Babylonis octavo, secundum dies lunares mense quarto, quinta die mensis, juxta solares vero dies, octavo kalendas Julii, luna quinta, quem illi quintum diem computant, feria septima, aperta est civitas, et ingressi sunt omnes principes regum Babylonis, possederuntque civitatem, et captivum transduxerunt populum in Babylonem. Et inde postea Nabuzardan princeps militiæ exercitus Babylonis mense quinto, decima die mensis lunaris, solaris vero quinto kalendas Augusti, luna decima, quam Hebræi decimum diem quinti mensis vocant, ^c destructi sunt muri civitatis, et templum pariter incensum, atque vastatum est, anno, ex quo fundari cœpit, quadringentesimo, et trigesimo. Si vero a me queratur per quid sciam hoc : aut quomodo potuit hoc fieri, ut talibus diebus, vel comprehensa fuerit civitas, vel incensa : respondeo, quia ipso anno decimo kalendas Aprilis exstitit, secundum dies lunares, anni principium, et primi mensis initium. Jam ipsa in Babyloniam transmigratio, quo etiam per Hieremiam prophetam spiritus Dei jubet, ut pergant, et orent pro eis ipsis, in quorum regno peregrinantur, quod in illorum pace etiam pax esset istorum, et ædificarent domos, et novellarent vineas, et plantarent hortos, quis non agnoscat quid præfiguraverint, qui attenderit veros Israelitas, in quibus dolus non est, per apostolicam dispensationem cum evangelico sacramento ad regnum gentium transmigrasse? Unde nobis Apostolus tanquam Hieremiam replicans dicit : (*I Timoth. 11, 1*) *Volo ergo primum omnium fieri deprecationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et his, qui in sublimitate sunt, ut quietam, et tranquillam*

^a *Vide quæ tradit Augustinus cap. 43, libri xvi de Civitate.* D

*vitam agamus in omni pietate, et castitate : hoc enim bonum, et acceptum est coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire. Ex hoc quippe etiam illis credentibus constructa sunt domicilia pacis, basilicæ Christianarum congregationum, et novellatæ vineas populorum fidelium, et plantati horti, ubi etiam inter omnia olera granum illud sinapis regnat, sub cujus umbraculis longe, lateque porrectis, etiam altipetax superbia gentium, tanquam in cœli volatilibus confugiendæ, requiescit. Nam quod etiam post septuaginta annos secundum ejusdem Hieremias prophetiam reditur ex captivitate, et templum renovatur, quis fidelis Christi non intelligat, post evoluta tempora, quæ septenarii dierum numeri repetitione transcurreunt, etiam nobis, id est Ecclesiæ Dei ad illam cœlestem Hierusalem ex hujus sæculi peregrinatione redeundum? per quem? nisi per Jesum Christum, vere Sacerdotem magnum, cujus figuram gerebat ille Jesus Sacerdos magnus illius temporis, quo templum ædificatum est, post captivitatem, quem propheta Zacharias vidit in sordido habitu, devictoque diabolo, qui ad ejus accusationem stabat, ablatam illi sordidam vestem, et datum indumentum honoris et gloriæ : sicut corpus Jesu Christi, quod est Ecclesia, adversario in fine temporum per judicium superato, a luctu peregrinationis in gloriam sempiternæ salutis assumetur. Quod etiam in psalmo dedicationis domus Dei apertissime canitur (*Psal. xxx, 12*) : *Convertisti planctum meum in gaudium mihi : conecidisti saccum meum, et accinxisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, et non compungar. Quis potest ex occasione alterius operis omnia, quæ in illis veteribus legibus, et Prophetarum libris figurate Christum annuntiant, quanta libet perstringere brevitate, nisi forte quis putet ingenio fieri, ut ea quæ rerum ordine sua tempora cucurrerunt, ad Christi significationes interpretando vertantur? Hoc forte Judæi possunt dicere, sive Pagani. Eis autem, qui se Christianos putari volunt, premit cervicem apostolica auctoritas dicens (*I Corin. x, 6*) : *Omnia hæc in figuram continebant illis. Et hæc omnia figura nostræ fuerant.***

Explicit tractatus libri Regum quartus.

^b *Edit. octuaginta tres.*

^c *Hic aliquid deest.*

INCIPIT PRÆFATIO CLAUDII EPISCOPI.

Quia igitur jam fautore Deo, in superioribus libris quibusdam interrogationibus tuis satis factum esse puto, frater charissime Theutmire, nunc autem quasdam quæstiones tuas, in fine libri hujus connectere studemus, quia superduum mihi visum est, ut nudas litteræ quæstiones inter spirituales permiscere debuissem allegoriæ flores. Quædam vero remanent

PATROL. CIV.

indiscusse, quia nec in antiquis translationibus aliquid exinde translatum reperi, nec in majorum nostrorum opusculis aliquid expositum legi. Et hæc me ignorare fateor, quia nec quidpiam me aliquid exinde legisse reminiscor. Et ideo de imperitiis non erubesco, quia lectione non doceor; nec de periculo formido, quia quæ non intelligo, docere non præ-